

ОД ЛИЧНОСТИ ДО МАСКЕ
Зизјуласовићина ироћив свейосавља

РОМАНОВ РОМАНОВ
Бања Лука БЕОГРАД

Библиотека
ОХРАНА

Књига бр. 10

Владимир Димитријевић
ОД ЛИЧНОСТИ ДО МАСКЕ
Зизјуласовишина њројив свейосавља

За издавача:

ГОРАН ПЕТКОВИЋ

На корици:

ФРЕСКА НЕМАЊИНОГ САБОРА ПРОТИВ
НОВИХ БОГОМИЛА, ЛАТИНСКИХ ЈЕРЕТИКА,
У ХРАМУ СВЕТОГ АХИЛИЈА У АРИЉУ
(ЗАДУЖБИНА КРАЉА ДРАГУТИНА)

Лектура и коректура:

БРАНКА СПРЕМО

Припрема за штампу:

МИЉАН СТУПАР

Штампа:

БАЊАЦГРАФИКА БЕОГРАД

Тираж:

500 ПРИМЕРАКА

Владимир Димитријевић

Од личности до маске

Зизјуласовићина њроћив свейосавља

РОМАНОВ, Бања Лука
РОМАНОВ КЊИГА, Београд
2018.

*Књигу посвећујем Родољубу и Јелисавети,
са искреном љубављу и поштовањем*

Садржај

Шта се то дешава у СПЦ? 9

ЗИЗЈУЛАС И РАЗАРАЊЕ СВЕТОСАВСКОГ ПРЕДАЊА

Од личности до маске (Јован Зизјулас revisited) 19

О јереси која се намеће у Србској Цркви 89

Будисти у Манасији или плодови

зизјуласовштине 137

Достојевски, епископ браничевски Игњатије и

Свети Максим Исповедник о Суду Божјем и вечним

мукама/Размишљања на Задушнице 159

ПРИЧЕШЋЕ И ИНТЕРНЕТ

Светиње светима/О Светом Причешћу

учи Преображења 171

Да ли би Христос користио Интернет? 193

ПОУКЕ НАШЕ ИСТОРИЈЕ

Поводом обраћања у Сарајеву/Епископ

Григорије велича папу Фрању 247

Поуке србске црквене историје

На Видовдан 2015. 267

Духовни отац и духовни син

Свети Јован Шанїајски и јеромонах Серафим Роуз 299

ДОДАТАК

Црква од Истока и нада за Европу/Разговор
са православним француским теологом и
философом Жан-Клодом Ларшеом 331

Шта се то дешава у спц?

Стварно, шта се збива?

Уводна реч коју који читате није „оригинална”. Састављена је од аутоцитата потписника ових редова. Из њих се јасно види да су „процеси дугог трајања” нашу Цркву увели у кризу небивалу у њеној новијој историји, која је, између осталог, довела до уклањања с катедри чак петорице епископа од 2010. наовамо. Крај кризе се не назире, а ближи се 2019, када би требало да славимо осам векова светосавске аутокефалије.

Аутоцитати не доказују да је потписник ових редова „пророк”, „врач погађач” и томе слично. Они само показују да непријатељима, за сада, полази за руком да роваре, мада њихове методе није било тешко „прочитати”, ако се има елементарно познавање црквене историје.

Ситуација је заиста тешка. Ипак, не смемо заборавити да се због попа Николе не мрзи Свети Никола. Срби су претрпели и теже ствари, па су остали и опстали.

Који чита, да разуме.

Борба против „пасионираних”

Још 2003, у тексту „Лажни зилоти против Цркве Христове”,

писао сам: „Руски теолог, ђакон Андреј Курајев, тврди да је у сваком народу свега десетак посто људи дубински религиозно; они желе да живе озбиљним личним духовним животом, да редовно похађају богослужења своје вере и да испуњавају све што им вера налаже (наравно, по мери својих снага). Остали су, како он каже, ‚религиозно вођени‘, то јест поводе се за понашањем својих религиозно најозбиљнијих сународника. Када је број хришћана у Римској империји порастао на десет посто, хришћанство је добило слободу исповедања (за време Светог цара Константина), а затим постало и званична вера Истока и Запада Европе. Због тога се борба за душу једног народа води пре свега за тих десетак посто најревноснијих. Остали ће већ ићи за онима који су одлучни верници.

Непријатељи нашег народа су одавно свесни да Србе, који се духовно буде, треба поцепати и разбити на мноштво узајамно супротстављених групација. Нипошто се не сме дозволити да постоји десет посто уцрквењених православних верника, јер, као што смо рекли, за њима ће ићи и сви остали. Тај проценат боготражитеља треба разбити на мање групе, на секте и сктице, да се потомци Светог Саве никада више не окупе око најважније циља – испуњавања воље Божје у животу. Нови светски поредак, тај компјутерски тоталитаризам последњих времена, све је израчунао и прорачунао, јер су његове претече тако вековима радиле: преводиле Србе у римокатолицизам, турчиле, кидале од националног стабла. Први покушај разградње духовне целовитости нашег народа изведен је путем секти, од адвентиста до сатаниста. Међутим, деведесетих година прошлог века, захваљујући раду на обавештавању јавности и превенцији духовних болести, људи су сазнали шта су секте и почели да

их се клоне. Зато је из западних централа стигло ново наређење: понудите им „друго Православље’.”

Дух раскола и омразе

Године 2010. писао сам, у тексту „Раскол или помирење”, следеће: „Раскол је, у једном православном народу, најстрашнија могућа појава, јер разбија његово духовно јединство. Технологија изазивања раскола испробана је у 20. веку: тако је, да би се пробилижио Западу и добио помоћ у борби против Турака, грчки председник, Елевтерије Венизелос, двадесетих година прошлог века на цариградски престо довео авантуристу Мелетија (Метаксакиса), који је у богослужбену употребу увео римокатолички (тзв. „нови’) календар, раније усвојен као грађански у државној пракси. То је у Грчкој довело до црквених подела које трају до данас. У Совјетском Савезу, раскол је изазивала политичка полиција (ЧЕКА, касније НКВД), и за њих је двадесетих година 20. века био задужен извесни Јевгеније Тучков. Прво је створен тзв. „обновљенски’ раскол (екстремно модернистички) и затим су продубљиване „десне’ (катакомбне) тенденције. Дошло је и до прекида општења Москве са „белоемигрантском’ Руском Заграничном Црквом (тај раскол је, почетком 21. века, залечен, између осталог захваљујући личном ангажовању Владимира Путина.)/.../

Наши непријатељи, наравно, знају зашто је не само мистички, него и политички, потребно расколити Србску Православну Цркву. Она је последња спона између Срба, ма где год да живе. Разорити њихово основно јединство није безначајан циљ у геополитичкој игри коју је црни маг Савета за

инострани односе, Збигњев Бжежински, назвао ‚Велика шаховска табла‘. У СПЦ треба спречити сваки независни облик мишљења и делања, одвојити ‚православно‘ од ‚националног‘ и, на крају крајева, Србе од Руса. Наравно, за то су заинтересовани многи – премноги, а нарочито ‚намјесник Крестов‘/.../. Пошто је, баш међу Србима, шеф државе Ватикан најнежељенији гост, из Цркве се морају уклонити сви они који се противе његовом доласку. А раскол је опробан метод: из игре избацује људе који ‚преозбиљно‘, ‚зилотски‘ схватају своју веру, и нису решени на екуменистички квази – дијалог. То су они које је руски историософ, Лав Гумиљов, звао ‚пасиониранима‘. А ‚пасионирани‘, спремни на жртву и одлучни у ставу, су, по Гумиљову, покретачи историје. Пошто је, по Фукујами, идеологу неолибералне империје, историја завршена, онда су пасионирани – (људи који своја уверења не мењају као рубље, то јест – сваки дан) више него ИЗЛИШНИ.

То виде политички технолози у редовима НАТО окупатора и њихових квислинга у Србији. Али, то би требало да виде и епископи наше Цркве. Јер, ‚епископ‘ значи ‚онај који надгледа‘ – виделац, стражар, осматрач.”

Несреће наших раскола

Те, 2010, у истом тексту, објашњавао сам суштину раскола: „Реч ‚раскол‘ значи поделу у Цркву која није заснована на догматским разликама (догматско застрањивање зове се ‚јерес‘ од грчке речи ‚ајрео‘, што значи ‚бирам‘; јеретик је избрао веру супротну вери Цркве). Расколи су углавном почињали црквено – политичким разлозима. У историји Срба,

није их било до 19.века, када је краљ Милан, аустрофил и ,евроинтегративац’, протерао митрополита Михаила, русофила и словенофила, и увео незакониту јерархију, на челу са митрополитом Теодосијем. Разум је, на крају, превладао, и, после повлачења Милановог с престола, ред и поредак у Цркви су обновљени. За два раскола после Другог светског рата крива је србофобна политика Јосипа Броза – то су расколи у САД, везан за владику америчког Дионисија, и неканонско проглашавање ,аутокефалије’ ,Македонске православне цркве’. Први је решен мудром и помирљивом политиком патријарха Павла, а други још траје. Секта ,дедејићеваца’, црногорских аутокефалиста, настала је захваљујући сепаратистичким тенденцијама црногорске квазиелите, која је монтењегринским антисрбством настојала да од ,србске Спарте’ направи ,Црвену Хрватску’. И црногорски раскол здружено су подржале, јавно и тајно, одређене римокатоличке структуре (сетимо се незанемарљиве улоге почившег дон Бранка Збутеге у пружању руке ,дедејићевцима’).”

Из историје

Опет аутоцитат из 2010, из чланка „Васељенски антинационални сабор”: „Не заборавимо: чим је пала слободна Деспотовина Ђурђа Бранковића 1459. године, србске црквене области нашле су се под влашћу грчке Охридске архиепископије (1459–1557). Године 1531, митрополит смедеревски Павле одметнуо се од Охрида и, ослањајући се на угледне Србе, а подмићујући моћне Турке, себе прогласио Пећким патријархом. Охридски архиепископ га је проклео,

а цариградски патријарх свргао и коначно укинуо Пећку патријаршију. Тек 1557. године, када је најмоћнији човек на султановом двору био Србин Мехмед паша Соколовић, Пећка патријаршија је обновљена, а на њено чело је дошао Мехмед пашин род, Макарије. Велики везир србске крви је размишљао не толико крвљу, колико мозгом: у борби против Хабзбурга и Млетака, иза којих је стајао Ватикан, њему је био потребан, бар делимично задовољан статусом, многобројни србски народ, од Марче и Гомирја до Видина и Охрида. Логика је проста: не треба их духовно тлачити, да не би ратовали на страни Запада.

Међутим, СПЦ се касније ипак укључила у ратовање Срба за слободу, и подстакла свој народ да се с Аустријанцима бори против све назадније турске власти. Као што је цариградски патријарх признао обнављање Пећке патријаршије 1557. године под притиском турске државне власти, тако су Турци и Фанар (назив истамбулске четврти у којој се налази средиште Патријаршије) договорили да смире несмирене Србе, и 1776. Пећка патријаршија је опет укинута. Период фанариотске управе над Србима (у Старој Србији, Босни и Херцеговини, централној Србији и другде), чувени историчар наше Цркве, Радолсав Грујић, описује овако: „Још су фанариоти настојали да погрче Српску Цркву, а онда постепено и народ. Стога се у свима јужним крајевима нашим истисли словенско богослужење и увели грчко; а владике су и по другим крајевима служили само грчки. Старе рукописе и књиге, словенски и србуљски писане и штапане, палили су и уништавали. А да убију народну свест и понос забрањивали су прослављање Крсног Имена и српских светитеља!”

Срби који нису били под влашћу фанариота налазили су

се у разним црквеним областима и под различитим јурисдикцијама, и тек је са настанком Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, као и залагањем краља Александра, Пећка патријаршија обновљена не само као црквена аутокефалија, него и као национална институција.

И Срби и њихови непријатељи знају: док год постоји јединствена Српска Православна Црква, докле комадање србског националног бића није завршено”. Тако сам писао пре седам година. Читаоцу остављам да закључи колико су анализе биле тачне. А волео бих, Господ зна, да нису биле тачне.

Остаје нам да се молимо и будемо будни. Ма шта се дешавало, Бог ће помоћи – ако, како рече патријарх Павле, буде имао коме. Будност се мора чувати. Као трезвеност: ни лево, ни десно.

О чему је, пак, ова књига?

Ова књига је о утицају једног јересијарха, титуларног митрополита пергамског Јована (Зизјуласа) на разарње Србске Цркве. Јер, дух његове јереси, коју највећи православни богослов француског говорног подручја, Жан – Клод Ларше, зове „усиомахијом” (борбом против природе) огроман је, с обзиром да његов ђак, владика браничевски Игњатије, предаје догматику на Богословском факултету СПЦ у Београду, а да су многи Игњатијеви ученици постали епископи и свештеници негда Светосавске Цркве. У првом делу књиге, у поглављу „Зизјулас и разарање светосавског предања”, дати су текстови који се односе на критику теологије Зизјуласа и његовог ученика, епископа Игњатија; у другом поглављу,

„Причешће и Интернет”, налази се оглед о односу према Светом Причешћу, кога зизјуласовци проглашавају пуким знамењем заједништва, као и критика учења зизјуласоваца по којој је техника, сама по себи, неутрална, и обилато је треба користити за мисионарство (углавном дводимензионалног богословља); „Поуке србске историје” односе се на опис ватиканских покушаја одвајања Срба од Истине Која је Христос, али су ту дати и примери како је србски народ одолевао искушењима црквених смутњи, нарочито за време власти фанариота у СПЦ; последњи текст у књизи, дат уместо поговора, говори о томе шта је аутентично православно богословље на примеру духовног оца и духовног сина, Светог Јована Шангајског и оца Серафима Роуза. За крај, дат је разговор са великим француским православним богословом, Жан – Клод Ларшеом, о јереси зизјуласовшти-не и православљу на Западу. Ова књига је била припремљена 2015, али, стицајем околности, излази тек сад.

Да Господ благослови читаоца ове књиге да остане на путу Светог Саве и Светог кнеза Лазара, који је пут Господњи, а да онима који су стали на пут ватиканско – зизјуласовске прелести отвори ум и срце, зарад покајања!

Смилуј се, Господе, и грешном писцу ових редова, и опрости му сваку нетачну, преоштру или саблажњиву реч, јер Ти знаш – писала је грешна рука из слабог ума и неумивеног срца, али рука која се крсти Твојим крстом са три прста, док се њен корисник држи Тебе макар једном сузом и уздахом!

АУТОР

Уочи великог поста 2018.

**Зизјулас и
разарање
светосавског
предања**

Од личности до маске (Јован Зизјулас revisited)

Уместо увода

Срели суботари неког србског сељака, и почели да му проповедају своју наопаку науку. Слушао их он, па каже:

– Ништа ја то не разумем, али знам да није истина.

Иако изгледа као шаљива анегдота, прича није нимало неозбиљна. Она указује да се духовне истине поимају пре свега једним унутрашњим чувством, заснованом на светодуховској сили Крштења којом постајемо удови Цркве Христове. И данас се, у нашем народу, чује: „Јеси ли крштен?” у значењу: „Јеси ли нормалан?” Зато је србски сељак, који није разумео теолошке софистерије адвентиста, својим духовним чувством осетио да они нису у Истини. Ова крштењско-причасничка трезвеност треба да човека прати целог живота, без обзира да ли је нешколовани или школовани хришћанин. Чак и ако је доктор теологије, он мора да сачува простосрдачно (боље рећи целомудрено, свечедно) осећање да је Откривење Христово предубоко и превисоко, али истовремено и смерно у својој једноставности и кротко у лепоти.

Читање Светих Отаца, уз молитву, подвиг, покајање и

светотајински живот, благодатни је пут ка очувању ове трезвености, без које нема спасења. Отац Серафим Роуз о томе каже, у свом огледу „Како читати Свете Оце“:

Као што се сиромаш, видевши царска блага, још више ујврди у свом сиромаштву, тако се и дух, читајући о великим делима Светих Отаца, несвесно скрушава њиховом начину мишљења. Свети Јован Лествичник (6.век)

Али сама ова чињеница, представља велику опасност која овде мора бири наглашена. „Улажење у моду” најдубљих духовних дела не мора да значи првенствено и увек добру ствар. Штавише, далеко је боље да имена ових Отаца остану скупа непозната, него да буду само занимање рационалистичких научника и „лудих обраћеника”, који не извлаче никакву духовну корист из њих, већ само увећавају њихов неразумни понос „знајући боље” о њима, од било кога – или још горе – почињу да прате духовна упутства из њихових дела без довољне припреме и без икаквог духовног вођења.

Све ово не значи да љубитељ истине треба да напусти читање Светих Отаца; Боже сачувај! Али значи да свако од нас – научник, монах, или мирјанин (верник у свету) – мора да прилази овим Оцима са страхом Божијим, са скромношћу и понизношћу, и са великим неповерењем према нашој сопственој мудрости и расуђивању. Ми им прилазимо са циљем да научимо, а пре свега, ми морамо признати да нам за то треба учитељ. А учитељи постоје: у нашим временима, када су Богоносни Старци нестали, наши учитељи морају бити они Оци, посебно у временима блиским нама, који су нам посебно рекли како да читамо и како да не читамо, православна дела о духовном животу.

Ако је сам Блажени Пајсије Величковски, састављач првог словенског „Добротољубља” био „испуњен страхом” учећи да ће такве књиге бити штампане и неће више кружити у рукопису између пар манастира, колико онда могамо ми са више страха прилазити њима и схватити разлог његовог страха, да не би доспели у духовну катастрофу коју је он предвидео.

Блажени Пајсије, у писму архимандриту Теодосију из Скита Св. Софронија писао је: „У погледу објављивања у штампу светоотачких књига, и на грчком и словенском језику, испуњен сам у исто време и радошћу и страхом. Радошћу, јер неће бити предане крајњем забору, и ревнитељи ће лакше моћи да их стекну; са страхом, будући уплашен и дрхтећи да не би биле понуђене као друге књиге, не само монасима, већ такође свим православнима, и да не ви ови касније, проучавајући подвиг умне молитве на самовољни начин, без упутстава од оних који су искусни у томе, могли пасти у самообману, и да не би због самообмане, сујетни и ташти могли хулити на свето и беспрекорно делање, које је потврђен од стране многих великих Светих Отаца... и да не би због тих хула, имали сумњу у погледу учења наших Богоносних Отаца.” Подвиг умне Исусове молитве, наставља Блажени Пајсије, могућ је само под условом монашке послушности.

Мало је оних, сигурно је, у нашим временима немоћне аскетске борбе, који теже ка висинама умне молитве (или чак знају шта ово може да буде); али упозорења Блаженог Пајсија и осталих Светих Отаца, садрже истину такође за мање борбе монгих православних данас. Свако ко чита „Добротољубље” и остала дела Светих Отаца, и чак мога Житија Светих, наићи ће на одломке о умној молитви, Божанској визији, о обожењу, и о другим узвишеним

стањима, и кључно је за православног хришћанина да знаште треба да мисли и осећа о овоме.

Хајде, стога, да видимо шта Свети Оци говоре о томе, и о нашем прилажењу Светим Оцима уопште.

Блажени Старац Макарије Оптински (+ 1860), сматрао је за неопходно да напише посебно „Упозорење онима који читају духовна отачка дела и желе да вежбају умну Исусову молитву.” Овде овај велики Отац скоро нашег века, говори нам јасно какав наш став теба да буде пема овим духовним стањима: „Свети и Богоносни Оци писали су о великим духовним даровима, не да би неко тежио неразумно и насумице да их прими, већ да они који их не поседују, слушајући о таквим узвишеним даровима и откровењима која су примали они који су били достојни, могли да признају своју сопствену дубоку немоћ и велику недовољност, и могли и нехотично да уђу у стање смерности, која је неопходнија онима који траже спасење од свих подвига и врлина.”

Опет, Свети Јован Лествичник (VI век) пише: „Као када сиромаш, гледајући царске ризнице, пре свега признаје своју сопствену сиромаштину; тако и дух читајући описе великих дела Светих Отаца, нехотично је све понизнији у свом начину мишљења”. (Поука 26;25) Према томе, наш први прилаз делима Светих Отаца мора бити смерност.

Поново, Свети Јован Лествичник пише: „Добра је ствар дивити се мукама ових светаца, још боље је следити њихов пут спасења; но хтети одједанпут достићи њихов живот, ствар је безумна и немогућа.” (Поука 4;42)

Свети Исак Сиријски (VI век) учи у својој другој омилији (као кратко резимирано од Старца Макарија Оптинског, стр. 364): „Они који у молитви траже слатке духовне осећаје са очекивањима и посебно они који теже прерано за визијама и духовним размишљањима, падају у обману

непријатеља и у област таме и замрачења ума, напуштени од помоћи Божије и предани демонима на ругање због њиховог гордог тражења изнад њихове мере и вредности.”

Према томе, морамо прићи Светим Оцима са скромном намером почињања духовног живота на најнижем степену, и чак ни не сањати да ћемо постићи та узвишена духовна стања која су потпуно изнад нас. Свети Нил Сорски (+1508), велики Руски Отац, ближих времена, пише у свом монашком правилу (друга глава): „Шта ћемо рећи о онима, који су у својим смртним телима, окусили бесмртну храну, који су се нашли достојни да приме у овом пролазном животу, део радости која нас чекају у нашој Небеској отаџбини?...”

Ми који смо обременени многим гресима и жртве страсти, недостојни смо чак и да слушамо ове речи. Ипак, полагајући нашу наду на милост Божију, ми смо охрабрени да чувамо речи и дела светих у нашим умовима, тако да би бар могли да растемио у познању греховне нискости у којој се ваљамо.”

Као помоћ нашој скромној намери у читању Светих Отаца, морамо почети са основним отачким књигама, онима која нас уче „азбуци”. Искушеник из Газе, у VI веку, једном је писао великом прозорљивом Старцу, Светом Варсануфију, у духу неискусног православног ученика данас: „Имам догматске књиге и када их читам, осећам да је мој ум пребачен из страсних мисли на размишљање о догматима.” На ово је Старац одговорио: „Не бих желео да се ти занимаш тим књигама, јер оне уздижу ум на висину; боље је проучавати речи Стараца који спуштају ум низбрдо. Ово сам рекао не са циљем да омаловажим догматске књиге, већ ти само дајем савет; јер храна је различита. (Питања и Одговори, 544)

Важна сврха овог учења Отаца, биће прецизно указивање које Отачке књиге су подесније за почетнике, а које би требало да се оставе за касније. Поново, различите Отачке књиге о духовном животу су подесне за Православне у различитим условима живота: оне које су посебно подесне за усамљенике, отшелнике нису директно применљиве за монахе који живе у манастирима; то што се односи на монахе, неће уопштено да се односи на мирјане; и у самом услову, духовна храна која је подесна за оне са нешто искуства, може у потпуности бити несварљиво, за почетнике. Једном када је неко постигао сигурну равнотежу у духовном животу, што значи активно вршење Божијих Заповести унутар послушности Православној Цркви, плодним читањем основних дела Светих Отаца, примењујући их на услове свог живота.

У погледу овога, Епископ Игњатије Брјанчанинов је написао: „Примећено је да почетници никада не могу да прилагоде књиге свом стању, већ бивају неизмењиво изнурени тенденцијом књиге. Ако књига даје савете о тишини и показује обиље духовних плодова који се скупљају у дубокој тишини, почетник неизмењиво осећа најјачу жељу да оде у усамљеност, у ненасељену пустињу.

Ако књига говори безусловној послушности под управљањем Духоносног Оца, почетник ће неизбежно развити жељу за најстрожи живот у потпуној покорности Старцу. Бог нам није дао у наше време ниједан од ова два начина живота. Али књиге Светих Отаца које описују ова стања, могу тако јако да утичу на почетника да из неискуства и непознавања, он може лако одлучити да напусти место где живи и где има све услове да се спаси и учини духовни напредак, спроводећи у дело Јеванђелске заповести, због немогућег сна савршеног живота, снажно и примамљиво

осликаног његовој машти. Стога, он закључује: „Не веруј својим мислима, мишљењима, сновима, импулсима и нагињањима, чак и када ти нуде или пред тебе стављају привлачни изглед најсветијег монашког живота.” (Арена, X глава). Шта Епископ Игњатије говори монасима, то се односи и на мирјане такође, са олакшицама због другачијих услова светског живота. Нарочите примедбе ће бити дате на крају овог увода у погледу духовног живота за мирјане.

Свети Варсонуфије указује у другом Одговору (број 62) нешто друго, врло важно за нас, који прилазимо Светим Оцима превише теоријски: „Онај ко води рачуна о свом спасењу, не би требао да пита (Старце, тј. чита дела Отаца) само ради стицања знања, јер знање надима (1 Кор. 8:1) као што Апостол каже; али је најподесније да пита о страстима и о томе, како неко треба да живи свој живот, тј. како да буде спасен; јер ово је неопходно и води ка спасењу.”

Према томе, неко не треба да чита Свете Оце из пуке знатижеље, или као једну теоријску вежбу, без активне намере да вежба оно што они уче...

Моли се да ти Бої њодарѝ милосѝи да можеш да читаш Оце са ѝривилним разумевањем, милосѝи да се угосѝиојѝи ѝравила која они сѝављају ѝред ѝебе, и милосѝи да јасно можеш да видиш своју слабосѝи. Неће ѝе дуго осѝавиѝи да ѝражиш и чекаш. Бої ће ѝи ѝомоћи. Сѝарац Макарије Оѝѝински (19.век)

Конечно, морамо запамтити да цела сврха читања Светих Отаца, није да нам пружи неки врсту „духовне забаве” или да нас потврди у нашој праведности, или супериорном знању или „мисаоном” стању, већ једино да нам помогне да вежбамо делатни пут врлине. Многи од Светих Отаца дискутују о разлици између „активног” и „мисаоног” живота, и треба нагласити и истаћи овде да

то не подразумева, као што неки могу да мисле, било какву вештачку разлику између оних који воде „обичан” живот „спољашњег Православља”, или само „добрих дела”, и један „унутрашњи” живот посађен само код монаха или неке интелектуалне елите; никако. Постоји само један Православни духовни живот, и он се живи од стране сваког Православног борца, било монаха или мирјанина, било почетника или искусног, узапредовалог на духовном путу...

Скоро сва дела Отаца упућују на живот акције, делањем, а не животу визије. Оне се помињу да би нас подсетиле на циљ наших трудова и борби, кога у овом животу истински окусе само неки од великих светитеља, али кога у свој пуности можемо сазнати само у будућем веку.

На велику несрећу православних, увек је било оних који су Светим Оцима приступали млако и површно, само разумом, а не и срцем. Они су Оце користили да граде своје (ни на чему, осим на таштини засноване) конструкције, и тако је настајала неподвижничка теологија, која се, за разлику од светлоумне и топле отачке речи, одликовала апстрактном сувотом и хладним изразом. Не би то био проблем када би такво богословско становиште остајало у оквирима езотерних академских часописа и дискусионих трибина. Но, ако оно уђе у матицу црквеног живота, ако постане поглед на свет „власт имајућих”, тада је опасност да ће хармоничан живот заједнице бити угрожен у својој бити – непорецива.

Дубоко смо уверени да је, у новијој историји Цркве, такву улогу имала теологија титуларног митрополита пергамског Јована (Зизјуласа). Неоспорно је да је он учен човек и вешт писац, и да су његове теме (личност, слобода, Евхаристија)

веома важне за православну самосвест. Па ипак, много тога у његовом делу је било плод самовољног умовања, а не благодатног искуства Цркве. Зато смо настојали да у овом прегледном тексту наведемо различита мишљења – која указују на ограничења Зизјуласове филозофије, а, самим тим, и на скори крај моде „зизјуласизма”, која је, као и свака мода, пролазна.

Тоталитарна другост (Размишљања Николаја Лудовикоса)

Текст „Личност уместо благодати и наметнута другост: коначно богословско становиште Јована Зизјуласа”, дело грчког теолога Николаја Лудовикоса (објављен у часопису Епархије захумско-херцеговачке „Видослов” (бр.51/2010), или због промене „теолошке агенде” у нас или зато што га уредник није разумео), до сада је једна од најбољих анализа промашаја Зизјуласове филозофије (НЕ ФИЛОСОФИЈЕ!), маскиране у православно богословље.¹ Текст је, наравно, веома захтеван, и не могу га појмити они који нису (по сили околности) улазили у лавиринте зизјуласовштине (у којима је немогуће не срести Минотаура западног модернизма, нити се могуће спасти без нити Светог Предања.) Па ипак, он недвосмислено потврђује оно што су г. Родољуб Лазић, у својој књизи „Нов(аторск)о богословље митрополита Зизјуласа” и потписник ових редова у књизи „Теологија или технологија?/Питања православног лаика епископу Игњатију Мидићу” већ нагостили – да је Зизјуласово мишљење умногоме испад из предањског континуитета и

често пуко филозофирање светоотачком терминологијом (својевремено се потписник ових редова усудио да, на основу изреке о човеку као стилу, каже да су Зизјуласови текстови, стилски гледано, као полицијски извештаји о Светим Оцима: изгледа тачно, али није истинито; зизјуласовштина је основ „стиропорске теологије”: лепо на први поглед, али није хранљиво, и служи за изолацију од живих људи и њихових проблема.)

Наравно, Лудовикосов дискурс остаје више светован него светоотачки: за њега је Свети Максим Исповедник само „Максим”, Атанасије Велики само „Атанасије” (док се, по оцу Серафиму Роузу, светоотачким текстовима мора приступити са страхопоштовањем, као светим моштинама). Ослобађајући се хајдегеровско-левиначовског патоса свог бившег учитеља, титуларног митрополита пергамског, Лудовикос је склонији француском постфројдисти Лакану. Оглед који је пред читаоцем, ипак, изврстан је подсетник; подсећа нас на следеће чињенице:

1. Зизјулас је ученик Георгија Флоровског и Паула Тилиха; први је био православан, други протестант. Међутим, Зизјулас није остао у духу Флоровског, који је прожет не само светоотачким умовањем, него и богослужбеним Предањем Цркве, које је Флоровски, ко свештенички син, сматрао узвишеном пројавом теологије Цркве од Истока. Иако учесник у екуменистичким активностима, Флоровски паписте и протестанте није сматра за истовернике, него за људе који треба да буду уведени у Цркву Православну, јер је она, и само она, UNA SANCTA. Што се Тилиха тиче, он је био философствујући протестант, који је признавао да се ни не моли Богу, али зато медитира. Међутим, по Лудовикосу,

дубинско порекло Зизјуласове опсесивне теме (о личности као скоро апсолутној слободи) лежи у класичној немачкој филозофији, пропуштеној кроз призму руске религиозне мисли, пре свега Берђајева (који је, како Лудовикос исправно уочава, личност поистоветио са слободом, а природу са нужношћу, на трагу Имануела Канта). Лудовикос суптилно открива да је Зизјулас, борац против тзв. „западног ропства” православне теологије, у ствари роб западне приче о „трансцеденталној личности као радикалној слободи супротстављеној природи као мрачној нужности”.

2. Претече зизјуласовштине су Фихте, Шелинг, Ниче, Хајдегер, Бубер, Левинас (свако на свој начин). Оно што је за неке од ових мислилаца карактеристично јесте потрага за идеалном заједницом која је, *hic et nunc*, спасење човека и света, што је последица кризе која је захватила Европу након Француске револуције (са њеним „патосом насилног даривања среће”, како би рекао Флоровски). Последњи остаци западне црквености, разједени киселином протестантског релативизма, филозофима попут немачких „класичара” (Фихте, Шелинг, Хегел) деловали су немоћно у суочењу са све већом атомизацијом друштва. Зато су они чезнули за утопијском заједницом у којој ће све противуречности бити коначно разрешене, а човек најзад слободан.

У упутној књизи Џонатана Робинсона, „Миса и модернизам” (Ignatins Press, San Francisco, 2005.) овај римокатолички теолог показао је како су филозофске представе о идеалној заједници утицале на теологе „литургијске обнове” на Западу, који су у повратку „ранохришћанској Цркви” (утопија „прва два века”) видели залог препорода целокупног хришћанства. Овај, својеврсни

„мистички колективизам”, са пренаглашавањем старозаветног схватања народа Божјег (а заборавом приче о спасењу душе), водио је идеологији сваколитургијског причешћивања без подвига. (Од почетка 20. века, а нарочито од доба папе Пија Дванаестог, кад римокатолика се инсистира на примању хостије на свакој миси.) Уосталом (да нас је то тајна само за теолошке „мале Перице”), Зизјулас се формирао управо под утицајем римокатоличко-протестантских теолога „евхаристијско-есхатолошке” школе, и он то ни не крије (нарочито се то види у књизи Пола Мек Партлана, „Евхаристија гради Цркву / Анри де Либак и Јован Зизјулас у дијалогу”, о чему сам већ писао у огледу „Теологија или технологија”), што је, како рекосмо, занимљиво из перспективе приче о „западном ропству” источног богословља. Сазнајемо, наиме, да се Зизјулас „западног ропства” ослобађао читајући западне теологе, и, из њихове перспективе, тражећи „неопатристичку синтезу”. Један од највећих Зизјуласових доприноса екуменском покрету, сматра Пол Мек Партлан (римокатолик, аутор књиге „Св. Тајна Спасења / Увод у евхаристијску еклисиологију”), био је повратак теме „универзалног примата” на дневни ред Комисије за веру и поредак („Faith and Order”). То се десило 1993, на састанку у Сантјагу. Тада је, по ватиканском теологу Полу Тијару (Tillard) можда по први пут на тако важном скупу „мирно дискутовано о проблему „неопходности универзалног примата”, јер је Зизјулас „отворио пут ка јасном храбром преиспитивању улоге римског престола”. И папа Иван Павао II је нови правац догађаја топло поздравио: „После столећа огорчених спорова, остале Цркве и црквене заједнице све освеженијим погледом

гледају на службу јединства” (која, наравно, припада папи, како Ватикан већ вековима проповеда).

3. У тексту Лудовикоса, јасно се види да Зизјуласов персонализам само користи светоотачку терминологију за доказивање своје основне тезе да је личност „онтолошкија” од природе при чему, како Лудовикос каже, „природа, као самостално метафизичко чудовиште диктира своје законе и на крају гута сироте људе.” Избегавши да ово назове гностицизмом, Лудовикос тврди да код Зизјуласа, први пут после Оригена, долази до поистовећивања природе с падом; историја се, пак, проглашава за „промене и нестајање... под претњом смрти” престајући да буде процес спасењске сарадње Бога и човека. И заиста: код Зизјуласа је историја (за разлику од Флоровског) кобно одсутна (што указује на утопистичку револуционарност његовог мишљења, јер је револуција увек, енгелсовски говорећи, маштарија о „скоку из царства нужности у царство слободе” и „крају историје” кроз остварену утопију).

Зизјулас, супротно Оцима, онтологизује личност као „једини лик Божји у творевини, НАСУПРОТ природи” и скоро поистовећује личност са благодаћу.

Овај „трансцедентални субјективизам” не може, по Лудовикосу, бити реализован ни зизјуласовским појмом заједнице, јер митрополит, опет противуотачки, настоји да „дијалектиком личност/природа замени дијалектику благодат/грех”.

Богословље је не само цветна градина Богообасјаних отачких учења; оно ће каткад постати и минско поље које може да разори здраву црквеност, ако експлодира мина теологије која не изражава Предање. Зизјуласовштина је,

пренаглашавањем „трансцеденталног субјективизма”, довела до хипертрофије улоге епископа у Цркви, који престаје да буде „епископос” – надгледник црквеног живота и домоуправитељ благодати, отац своје породице; нагутавши се Зизјуласа, епископ себе схвата као „намесника Христовог на земљи”, микропапу око кога се окреће космос. Читајући Зизјуласа, иконописци попут Стаматиса Склириси, негда ревнитеља отачког Предања живописа, постају хиперсубјективисти, који мисле да се искуство апостасијске авангарде и благодатно ромејско уметничко искуство могу мешати без последица.

Лудовикос показује да Оци Цркве нису „зизјуласовски” схватили однос природе и личности; за Светог Максима Исповедника, каже овај проницљиви мислилац, „личност не значи екстатичко бекство из природе у слободу, већ управо такав НАЧИН ПОСТОЈАЊА који омогућава да природа буде обновљена/.../ Свако биће је створено божанским логосом /вољом; ово значи да свака природа ВЕЋ представља лични позив на дијалог између човека и Бога./.../ Природа и личност не представљају две одвојене стварности, већ јединствену стварност бића – као – дијалошког – догађаја – дијалога који је увек личан – иако није увек спасоносан/.../” Зизјулас, пак, природу не доживљава као дар, него као „смрт, нестајање и законе нужности”. („За то што дисати, живети знам / Захвалност, реците, коме да дам?” каже, насупрот Зизјуласу, руски песник Манделштам).

Зизјуласова философска наивност (из које проистиче кобно превиђање подвижничтва) састоји се у покушају да се субјект учини „пред – модерним”, да се лиши поножности несвесног, чиме митрополитов појам личности

подсећа „на возило за бекство у вечну еуфорију нарцисизма (коме и иначе не недостаје интерсубјективности)”. Зато је Лудовикос изричит: „Ми, међутим, не можемо бити личности осим ако (све док) немамо природу која нас уједињује са остатком творевине и чини да је осећамо и држимо, да уживамо у њој, да плачемо за њом и да је понудимо натраг њеном Творцу – не само због тога што је она његова, већ и због тога (и ово је нарочито важно) што је наша”.

Није непознато да је Зизјулас своју мисао о твари прожетеј ништавилком првобитно „извлачио” из Флоровских теза објављених у његовом чувеном огледу „Твар и тварност”. Али, Флоровски је, за разлику од Зизјуласа, своју мисао оградо смирењем, и није упао у рационализам, тако својствен дијалектичарима неспособним за апофатичко – антиномијско мишљење. Познато је позивање Зизјуласа на тврдњу Св. Атанасија Великог (из дела „О Васкрсењу”) да је природа, створена ни из чега, „променљива и слаба и смртна” по себи; али, то значи само једно – природа је таква ако остаје ван дијалога с Творцем: „Суштински, природа као и лично **ВЕЋ** јесу у поретку благодати, већ су дар, већ су призив, и позив на есхатолошко дијалошко испуњење”, каже Лудовикос.

4. И Зијуласово учење о односима унутар Свете Тројице је проблематично. Иако он понавља светоотачки став да је „Бог Један зато што је Отац”, он му даје другачије тумачење: његова тријадологија је „не – усијанског карактера” и одбацује светотројичну узајамност. Он превиђа „улогу природе у божанском рађању”, позивајући се на Оце из Кападокије (мада су они, по Лудовикосу, радили на „персоналистичко-супстанцијалистичкој” синтези учења о Светој Тројици, и

нису „цепидлачили” око појмова „личност – особа” (персона-индивидуа), него су их користили наизменице – то јест, у складу са пастирским и историјским, а не „онтолошким” разлозима). То значи, по писцу огледа „Личност уместо благодати и наметнута другост”, да је „јалов покушај Зизјуласа и његових следбеника да модерни (интер-) субјективизам пројектују на патристичко предање”. Нетачни су зизјуласовски ставови да су Кападокијци (Свети: Василије Велики, Григорије Богослов, Григорије Нисијски) деградирали једносушност и порицали да рађање Сина и исхођење Духа има везе са Божјом суштином.

Иако Зизјулас сматра да су Кападокијци „персоналистичко” оставили изнад „супстанцијалистичког”, ослободивши се, наводно, извесног појмовног терета Првог васељенског сабора, то није истина; напротив – Свети Василије Велики, у својој 24. беседи „предупређује било какво поистовећиње монархије са само једном личношћу (Оцем), која би могла деловати зависно”: „Један је Бог Који је Отац; такође, један је Бог Који је Син, али нису два бога, зато што постоји истоветност између Оца и Сина, зато што није једно божанство у Оцу, а друго у Сину, нити је друга суштина (природа) у сваком од њих”. Свети Григорије Богослов каже: „Монархија која не може бити ограничена на једну личност, јер могуће је да јединство које није у сагласју са самим собом дође у стање мноштва, већ она која је утемељена једнакошћу природе, и сагласјем мишљења и истоветношћу кретања, и састајањем њених елемената у једно, нешто што не може постојати у створеној природи, тако да и поред бројевне мноштвености, нема поделе суштине”. Дакле, монархија (једноначалије) не значи само да је Отац лични

узрок, него и да постоји једнакост природе и састајање двога у једно (по Лудовикосу, „монархија Оца није нешто што он ПОСЕДУЈЕ, већ нешто што ЊЕМУ ДАЈУ друга два Лица/.../ Ово значи да Отац уствари даје другим двома Личностима могућност да Му „истовремено” Они заузврат дају Његову сопствену другост”). За Зизјуласа, пак једино је Отац „неузрокован”, а Син и Дух су „узроковани”, што нас води до саме ивице Аријеве јереси: Зизјуласова тврдња да Син и Дух нису „засновани као бића пре свога односа са Оцем”, јер су како каже Лудовикос тумачећи га, „постојали тек НАКОН што их је Отац родио, те тако није било потребе да се од њих тражи сагласност, јер они нису постојали пре; другим речима, „било је када њих није било, како је Арије веровао.”

Тројични односи су односи узајамне љубави, а не намећања („Наша другост је ‚наметнута’ онда кад нам давалац наше другости не дозвољава да му дамо његову другост заузврат”, каже Лудовикос).

5. Из перспективе хришћанске антропологије, „другост може бити ИСКЉУЧИВО узајамна, тј. дијалошка” (Лудовикос). Не само „Волим, дакле, јесам” и „Вољен сам, дакле јесам” (по Зизјуласу), него, по Св. Максиму Исповеднику, „Вољен сам и волим, дакле јесам”. Прихватање воље Божје је делатно, а не као што то сматра Зизјулас; уместо тога она мора бити духовно увежбана да би постала отворена за другога, а не самољубива, као што је Свети Максим радо понављао, вели Зизјуласов критичар. Није довољно само Богу благодарити за дар који нам је дао; пошто га је учинио нашим, и „заборавио” да нам га је дао, потврђивање другости Божје мора бити вољно, делатно и узајамно. Уосталом, сетимо се да Бог Мојсију вели – и то Онај „љубоморни” Бог,

Који се гнуша идола! – да ће га учинити „богом фараону”; а Христос каже Својим ученицима да ће ТВОРИТИ дела већа од Њега – и људи се лече Петровом сенком, што Христос није чинио (то јест, Син Божји је људима „самозаборављајући се” дао божанске дарове, и обожио их толико да се и у чињењу чуда кенотички „самоумањо” пред Својом тварју).

Зизјуласова тврдња да другог волимо без обзира на његове особине значи да га волимо као што „млади родитељи воле новорођено дете, зато што на њега или њу могу да пројектују шта год желе или шта год очекују, без икаквог отпора” (Лудовикос). Тако нарцисоидност не ишчезава, него се појачава: други се идеализује и у њега се утапамо, да бисмо одржали своје „грандиозно – егзибиционистичко сопство”. Зато је љубав увек љубав према конкретној личности, с њеним свесним и несвесним, са падовима и успоницама за које је кадра. Без „једносустности” као „размене другости” било каква другост бива наметнута на тоталитаран начин: Зизјуласова „монархијска” тријадологија у антрополошком смислу афирмише субјективизам не преображавајући га у заједничарење („јер другост овде није МОЈА другост, јер други је тај који одлучује о њој и онда ми је намеће”, вели писац огледа о коначним исходима мњења митрополита пергамског). То се рефлектује на еклисиологију: „Зизјулас погрешно чита изворе прва два века како би поставио епископа на место диктатора Оца, и занемарују христолошке темеље свих црквених благодатних дарова”, вели Лудовикос, а ми посвуда у Србској Цркви видимо последице усвајања необуздане зизјуласовштине: клирике субјективисте, који Устав СПЦ и каноне каче „мачку о реп”, себе проглашавају мером и провером Цркве („Саборност – то

сам ја!) и, причајући о Другој, Љубави и Дијалогу реалне друге млате по глави свим доступним средствима: прогоне људе користећи своје световне везе, уклањају неподобне, инакомислеће сургунишу и не дају им да изађу из мишје рупе, а „ја” им расте до облака, и даље, као Вавилонска кула. Њихова „евхаристијска еклисиологија” је вулгаризована у магијско мантрање о томе да, ако поп и владика кажу: „Зини!” ти зинеш, узмеш Причешће и – спасен си, јер си у заједници (с њима, наравно, а Христа – „кол’ ко буде”; јер, Великом Инквизитору Христос ни не треба – он поданицима влада вештије од Свекротког Бога).

Светоотачку изреку „Видео си брата свога – видео си Бога свога” они схватају као: „Видећеш ти свога бога”. Зато један домаћи зизјуласовац (који пергамског филозофа доживљава као што су домаћи мислиоци „самоуправног социјализма” доживљавали Маркса и Енгелса) проморавља да се, на Литургији, приликом возгласа „Сами себе, и једни друге, и сам живот свој Христу Богу предајмо”, окрећу епископу, а не Христу. Светоотачко учење „на месту Христовом” (епископ као икона у Литургији) они доживљавају као папистичко „намесниковање Христу”. И зато тако журе у загрљај папе: моћник из Ватикана их магнетно привлачи духом својим, оним духом који је Пија XII навео да ускликне: „Предање – то сам ја” (ови наши мисле: „Саборност – то сам ја”). Теологија грлатих зизјуласоваца личи на Склирсову иконографију, која, покушавајући да споји Панселиноса и Ван Гога, каткад личи на пијане халуцинације слончета Дамба у Дизнијевом цртаном филму. Јер, они су НАРЦИСИ: њих МИ, (живи, конкретни, МИ – са својим мукама и ранама), НЕ ЗАНИМАМО (осим наших новчаних прилога, који

теолошкој елити омогућују да плови, лети, путује и гради царске палате, у доба кад народ нема хлеба да једе). Други, достојни љубави, су ОНИ; а МИ, сиротиња раја, само треба да их слушамо, и да зинемо кад они кажу: „Зини!”

Лудовикос код Зизјуласа открива и „квази-антрополошки платонизам”, заснован на ужаснутошћу пред открићењским фактом да створена природа жели натприродно (то је у њу Богом усађено), јер митрополит пергамски верује да само личност може да приступи благодати (а можда је и замени).

5. Зизјуласов бивши ученик, а сада критичар, истиче да је кључни проблем митрополитове христологије, која пренаглашава Личност Логоса у односу на Његове, нераздељиво и несливено, сједињене, Божанску и људску природу. То је „христологија бекства”, јер је, за Зизјуласа, у Лудовиковом тумачењу, „спасење ствар бекства а не синергијско/дијалогског преображаја створене природе./.../

Без две активне природе у синергији/дијалогу, Христологија се не разликује од неоплатоничарског екстатичког бекства. Опасност монотеизма или моноенергизма овде је очигледна”.

У Зизјуласовој теологији личност је пасивна, мада изгледа као да је активна, док је природа или напуштена или се Богу приноси, али не као дар, него као „мрачно бремене нужности”. Бежећи од психологије и етике, Зизјулас есхатологију доживљава као екстатизам, а не као преображај природе: „Његов мистицизам такође тежи да постане екстатички лет из стварне егзистенције, заједница тежи да постане еуфорична бесконачност, која је, као што је Григорије Палама често волео да каже, само имагинарна”, каже Лудовикос. Он

сматра да основни правци теологије Зизијуласове извиру из аутентичних дубина православног богословља, али „ретко доспевају даље од модерне филозофије”. Јер, како каже у закључку свог огледа:

Разлог за то је у томе што, морамо признати, Зизијулас изгледа нуди идеалистичку, (готово по себи) безгрешну и „слободну” личност („буди ти”), практично поистовећењу са благодаћу, личност која бежи од пасивне, нежелеће и не-активне природе (нарочито онда када неко „приноси” ову природу Богу), укидајући тако могућност психосоматског *учесћивовања* у Богу без невоља модерних страсти и несвесног и без непријатности историје и недоумица сазнања. Исто тако, изгледа да он нуди једну лако схватљиву, па ипак филозофски и психолошки опасну концепцију заједнице (наметнути или трпети наметање), без одговорности опасно стварне дијалогске узајамности између стварних, природних бића.

Он тиме може да задовољи и фундаменталисте и модернисте међу православним теолозима: прве због поништавања природе, а друге због поништавања сазнања и покајања, зато што он готово сваку унутрашњу духовну борбу поистовећује са психологизмом.

По римокатолицињи **Кетрин Моури Лакуња**, митрополит Зијулас се, у свом схватању личности, уобличио под утицајем западне филозофије 18. и 19. века, која је настојала да превазиђе картензијански индивидуализам дајући предност међусобним утицајима и заједничком делању као начинима битовања и познања стварности. Персонализам јеvreјских филозофа (Мартин Бубер, Франц Розенцвајг, итд)

противставља се декартовско-локовском схватању личности као индивидуалног центра свести.

Сам Зизјулас је признавао да је претрпео утицај Мартина Бубера, Џон Мекмареја, В. Паненберга и Дејвида Џенкинса који су линост схватили као односну категорију.

Бубер, аутор чувеног дела „Ја и Ти”, објављеног 1923. године, правио је разлику између личности и индивидуе („Индивидуа се пројављује кроз различитости од других индивидуалности. Личност се пројављује кроз односе с другим личностима”, писао је).

Јасно је, дакле, да је Зизјулас ограничен својом филозофском лектиром – занимљивом, свакако, али ипак не светотачком. Он Оце користи да би доказао рационалистичку конструкцију. У том смислу, људи попут Берђајева били су много поштенији : Берђајев је знао шта је ортодоксија, али је бранио „право на хетеродоксију” једноставним ставом – „Иако Црква тако учи, ја мислим другачије”. Опасност зизјуласовштине је у филозофирању које тврди да је богословствовање по преимућству.

Слобода, љубав и тајна Свете Тројице

Догматика, а нарочито учење о Светој Тројици, никада нису били нешто чему се може приступати као пукој интелектуалној активности. Ни анђели небески се не усуђују да извору живота, Пресветој Тројици, приступају без највећег страхопоштовања: шестокрили серафими крилима заклањају лица своја пред Оцем и Сином и Светим Духом, а нама, људима, вечни узор је пророк Исаија, који ускликује: „Јаој

мени, погибох, јер сам човек нечистих усана, и живим усред народа нечистих усана, а Цара, Господа над војскама, видех својим очима” (Ис. 6,5). Свештеник Павле Флоренски је говорио да је догмат о Светој Тројици распеће за ум. Оци кји су о овој тајни над тајнама богословствовали, нису то чинили разумом, него по обасјању саме Тројице; ко другачије приступа, налази се у опасности да падне у понор, а да, по несрећи, са собом повуче и друге.

Пут на коме су се нашли многи јеретици био је пут разума у поимању Откровења – не разума облагодаћеног Духом Светим, него крџичје слепог и самодовољног. Они су, својевремено, поставили питање како Отац рађа Сина – вољно или невољно; ако то чини вољно, Син је створење – ако невољно, Отац је подвргнут небожанској нужности.

Грчки теолог, свештеник Георгије Марцелос у свом огледу „Рађање Сина и слобода Оца по отачком предању 4. века” нуди преглед предањских одговора који су понуђени православнима. Ево шта он каже (и тиме указује на опасност бављења тријадологијом само на основу представа свога разума):

Први се суочио са овим тријадолошким проблемом Атанасије Велики, који је са опширним и детаљним одговором који је дао заиста зацртао оквире и поставио основе за приступање овоме проблему и осталих отаца које смо претходно навели. И они расуђују и користе исту аргументацију у овој тачки исто као и Атанасије Велики. Главна брига свих њих је да потврде да је горња дилема, коју су поставили Аријанци пред Православне у суштини лажна дилема и да стога не може да има никакву примену на Бога.

Најпре претпоставке на којима се оснива ова дилема су за све ове оце труле и слабе. Свакако, метафизички аксиом Аријанаца, по којему се природа карактерише принудом, а воља слободом, јесте тачан, али има примену само у човечанској и створеној стварности; не важи за нествореног и недостижног Бога. Бог управо зато што је нестворен, превазилази по суштини својој природну неопходност која карактерише створена бића. Као нестворен и непостижан налази се изнад и изван сваке принуде. „И ко је тај који му је наметнуо принуду, најподмуклији?“, пита реторично Атанасије Велики. Другим речима слобода Бога не карактерише само вољу Његову, као што бива код људи, него и саму суштину и природу његову. Бог у ствари нема само моралну него и онтолошку слободу. У овом погледу Бог превазилази по оцима не само неопходност природе него и слободу воље створених бића.

Осим овога, међутим, божанска природа надилази и претходи онтолошки божанском мишљењу и вољи, тако да оно што постоји или бива по природи у Богу не значи да постоји или бива по принуди. Уосталом, онтолошка предност природе наспрам мишљења и воље није нешто што карактерише само нествореног Бога, него чак и створена бића. Своју кућу, на пример, примећује Атанасије Велики, подиже неко, након што најпре размисли и одлучи како ће да је направи; свог сина, међутим, не може да унапред предодреди онтолошки својом мишљу и вољом, него га једноставно рађа „по природи“. И ово је сасвим природно, јер син није као кућа, која се налази ван оца, него је пород саме те очеве суштине. Ако би отац размишљао и одлучивао, односно онтолошког предодређења свога сина, то би значило да размишља и одлучује о онтолошком одређењу самога себе, ствар која би свакако била сасвим

бесмислена. „Колико дакле”, завршава Атанасије Велики, „творевину (наших руку) син превазилази, толико и вољу (превазилази оно што је) по природи”. Уколико ова метафизичка претпоставка има важност за створена бића, утолико више важи за нествореног Бога који је онтолошки слободан. Под овим претпоставкама разликовање између природе и воље у Богу не треба да се схвати дијалектички, као што се схвата код људи, као разликовање између принуде и слободе. Следствено томе рађање Сина не треба да се сматра као производ божанске воље нити такође као производ неке унутарбожанске или ванбожанске принуде. И ово зато јер би зависност Сина од воље Бога-Оца повређивало вечност божанског очинства и потчињавало би тако божанску и нестворену природу створеној категорији времена, ствар која се дешавала управо са учењем Арија. Осим овога посматрање Сина као резултат неке наводно унутарбожанске или ванбожанске принуде постављало би нествореног Бога онтолошки неслободним, ствар која би била сасвим нескладна и противречна са откривеним библијским схватањем Бога. Као што примећује карактеристично свети Епифаније резимирајући напред речено и одговарајући лаконски на усиљену дилему Аријанаца: „Нити хотећи дакле роди, нити не хотећи, него превазилажењем природе; јер превазилази божанска природа вољу, и не потпада под време, нити је принудом управљана”. Исто ово наглашава на свој начин и Дидим Слепи: „Хтењу и нехтењу и сваком појму”, примећује, „претходи Бог и Отац који је родио, и одсјај славе његове, Син; и ништа између њега и онога од кога је није замислити могуће... Родио је дакле по природи изнад воље и ума.” /.../

То да је добар и милосрдан, пита Атанасије Велики, да ли је особина коју Бог има по својој вољи или без своје

воље? Ако прихватимо да ову особину има по својој вољи, то значи да је почео некада да буде добар и да би могао, уколико би то хтео, да буде и зао. Тако нешто међутим би било могуће само уколико би размишљао и одлучивао о својој доброту, ствар сасвим апсурдна и неприхватљива за Бога. Ако прихватимо такође да је добар и милосрдан без своје воље, тада сагласно са размишљањем Аријанаца има доброту по нужности и без да то хоће. Ко му је међутим наметнуо ту нужност? Као што је дакле Бог увек „по природи” добар, без да има доброту своју дату по нужности, уколико више је као Отац „увек способан да рађа по природи”, дакле „по природи” је Отац Сина свога а не „по хтењу”.

Ова истина показује се јасно од још једне изазивачке дилеме коју поставља Атанасије Велики Аријанцима, кога следе верно у овој тачки Григорије Богослов и Дидим Слепи: Отац постоји као Бог по својој вољи или без своје воље? Ако постоји без своје воље, тада су његово постојање и природа дати по неопходности; ако постојање његово зависи и предодређује се од његове воље, тада не би требало да је постојао, пре него што је зажелио да постоји. Ако је постојао, шта је био пре своје воље за постојањем и шта додатно има после овога свога хтења? Као што дакле Бог постоји „по природи” и његово постојање не зависи нити се предодређује од његове жеље, тако и његов Логос постоји „по природи” и не зависи нити се предодређује од мишљења и жеље Очеве.

До истог закључка могао би да дође неко по Дидиму Слепом, постављајући дилему, да ли је Бог бесмртан и благ по својој вољи или без своје воље. Најбоље што би имао да одговори неко на дилеме овакве врсте јесте, као што подвлачи јасно Дидим, да се ниједна од њих не односи на нествореног и свесавршеног Бога. Другим речима нити по

својој вољи нити без своје воље Бог је постојећи или благи или бесмртан, него због савршене и нестворене своје природе. Следствено томе као што постојање Оца, бесмртност и благост његова не зависе нити се предодређују од његове воље, тако и рађање Сина пе зависи нити се предодређује од воље Очеве, као што тврде Аријанци, спајајући природу са принудом и вољу са слободом у Богу.

Међутим, осим овога посматрање рађања Сина од Оца унутар оквира нужности природе и слободе воље у суштини затвара нествореног и непостижног Бога у оквире створене стварности и изједначава онтолошки са створеним бићима. Због тога и једногласно оци 4. века наглашавају са особитом изражајношћу непостижност и непоимање начина божанског рођења.

„Како је, дакле, рођен Син?“, пита изазивачки Григорије Богослов, одбацујући софистичку дилему Аријанаца и дајући у наставку сам одговор. Не би било, бележи, велико рођење ово, уколико би могао да га схватиш ти који не познајеш добро нити своје рођење или разумеш понешто од њега што се стидиш да то и поменеш. Затим сматраш да знаш све? Треба претходно много да се потрудиш, да би објаснио како бива зачеће, обликовање ембриона, рођење, спајање душе са телом, ума са душом, речи са умом, кретање, рашћење, апсорбовање хране, како функционишу чула, памћење, сећање и остали твоји органи, које су енергије заједничке телу и души, које су различите и у којима сарађују међусобно тело и душа, или још које од особина које карактеришу човека су урођене, а које стечене. Али чак иако схватиш све ово, и тада не дозвољава ти се да философираш о рађању Бога, јер је овај захват опасан. Када не можеш да разумеш нити своје рођење, како ћеш моћи да разумеш рођење Бога? Уколико више је неприступачнији

Бог од човека, утолико је више неразумљиво божанско рођење у поређењу са твојим. Тога ради, завршава Григорије Богослов, рођење Бога треба да се поштује са ћутањем. Велика је ствар и да знаш да се родио Син. Како се родио немогуће је да то схвате чак и анђели; колико више ти! Хоћеш ли да објасним како? Онако како зна Отац који је родио и Син који се родио. Све преко тога је прекривено облаком незнања и измиче твоме слабом виду.

Сличну аргументацију која изражава јасно апофатички став наспрам начина божанског рођења можемо да приметимо скоро код свих отаца 4. века. Потребно је, међутим, да подвучемо да овај апофатизам отаца није плод интелектуалног мишљења, као на пример неоплатонски апофатизам, него представља непосредну и природну гносеолошку последицу онтолошког разликовања створеног и нествореног. Другим речима, управо зато што је човек створен, немогуће му је од природе да разуме нестворену тајну начина божанског рођења. Тога ради уосталом ова немогућност не карактерише по оцима само људе неко чак и анђеле.

Следствено томе ова усиљена дилема Аријанаца по оцима 4. века је софистичка и непостојећа, не само зато што Бог превазилази својом нествореном природом неопходност природе и слободу воље створених бића или, јер природа надилази и претходи онтолошки мишљење и вољу његову, него и зато што рођење Сина представља по себи једну надприродну тајну коју је немогуће створеним бићима да разумеју са метафизичким претпоставкама и софистичким доскочицама./.../

Свима је знано да се митрополит Зизјулас непрестано бавио тројичним богословљем, а нарочито монархијом Оца.

Николај Лудовикос, у свом огледу „Личност уместо благодати и наметнута другост”, указује на рационалистичку конструкцију његове богословске позиције.

/.../Зизјулас никада не објашњава каква је улога природе у божанском рађању: „давање постојања или бића (εἶναι) Сину од стране Оца није питање природе, онога *ш̄ӣа* Бог јесте, већ тога *како* Бог јесте. То подразумева да се појам узрока користи да би се описало *како* божанскога бића и да би се избегло схватање по коме је происхођење Тројице ствар предавања суштине. Оно што Отац ‘узрокује’ није предавање суштине већ личне другости” (стр. 129). Овде митрополит извлачи занимљив закључак: он верује да је члан Символа из Никеје у вези са рођењем Сина „из суштине Оца” измењен од стране Сабора у Цариграду; због тога у Никејско-цариградском Символу читамо да је Син напросто рођен „од Оца” (стр. 120). Према нашем аутору, ова измена била је „револуционарно” дело Кападокијаца против „субстанцијалистичког” језика Атанасија и подржавалаца „једносушности”. Кападокијци су наводно раскинули са оваквом врстом богословствовања о Тројици и на велика врата увели јединствени „персоналистички” језик, који је довео до „корекције” Првог васељенског сабора. Чини се, ипак, да Кападокијци нису тежили напуштању „суштине” или „једносушности”; напротив, на плану тројичног богословља они су вредно радили на повезивању свога „персоналистичког” језика са традиционалним „субстанцијалистичким” садржајем.

Лудовикос, на основу учења отаца из Кападокије, показује да Зизјулас није у праву, и да код њих реч Бог не значи само

личност, него и природу, а Очева монархија не значи да је само Он делатан у Тројици, док су Син и Дух пасивни. Јер, по Лудовикосу: „Тиме што је „узрокован” од Оца својом вољом, Син у истом „моменту” нуди да буде такође његов „узрок”, а исто је и са Духом Светим. Син и Дух тиме свакако не постају „узроци” Оца, али јесу узроци Очево „узрочности”, заједно с Њим.”

Реч је, наиме, о тајни Љубави у Светој Тројици. Док Зизјулас пренаглашава слободу као основу личности, Свето Предање указује на равнотежу слободе и љубави као основ свега богочовечанског. О томе нико лепше није писао од Светог Николаја Жичког, у свом „Стослову о љубави” у „Касијани”. Француски православни богослов Жан Клод Ларше излаже Николајеве погледе овако:

Учење епископа Николаја о Божанској љубави оснива се на овој темељној тврдњи Светог Јована: „Бог је љубав” (1.Јн.4,8).

Не може се рећи да љубав дефинише суштину Бога, јер ништа не може одредити Божанску суштину, која је непознатљива и неприступна. Ипак, љубав се односи на Божанску суштину: она је нестворена енергија која зрачи из ње.

Али се ипак не може рећи да је љубав безлична, јер Божанска суштина не постоји независно од Божанских личности (Свете Тројице). Истинска љубав може долазати само од личности и упућена је личности. „Свесна љубав”, вели Николај, „односи се на свесну личност, а не на принцип или идеју или ма какву безличну творевину”.

Ако је љубав Божија савршена, то није само зато што је љубав енергија која зрачи из савршене Божанске природе,

него и зато што само „савршена личност, са савршеном свешћу, савршеним умом и савршеном моћи, може имати савршену љубав”.

Безлични Бог не може ни љубити нити бити љубљен, јер само неко може волети, и само је неко који може волети; љубав, другачије речено, може постојати само у односу два или више лица.

Тврдња да „Бог јесте љубав” указује самим тим на посебност хришћанског Бога, једног истиног Бога, јер она претпоставља не само, како смо видели, да је Бог личан/персоналан, него још и да је он Три Лица (=Три Личности).

Бог ислама је лични Бог, али је он само једно лице, и дакле не може бити Бог љубави, јер, у својој вечности, пре стварања света, он не може љубити неког другог осим себе; дакле, љубав некога према самоме себи не може бити љубав, него егоизам. А претпоставити да се љубав Божија појавила са стварањем света, то значи тврдити: било да љубав не припада вечној суштини Божијој и значи да је то један квалитет узгредни/акцидентални; било пак да је суштина Божија променљива, јер је добила нешто што није имала, а (међутим) обе су могућности подједнако неприхватљиве (за Бога). Замишљати Бога без сина, како то чини ислам, то значи замишљати га без љубави. Отуда се у Корану ни где не говори о љубави Божијој, него само његовој правди/праведности и његовом милосрђу. То значи такође да зато што Бог има Сина, да Бог може бити љубећи Отац, јер без Сина, Бог не може бити Отац.

Па ипак, љубав двају лица не може такође бити довољна да би чинила савршену љубав, како то одговара Богу. Већ на плану људском, љубав два лица која не рађа треће лице сматрана је у Старом Завету као проклетство јер је неплодна, и само у трећем лицу, у детету, љубав двоје

родитеља налази своју пуноћу. Ако је пак тако на земљи, онда је то зато што је тако на небу: „Пуна љубав јесте љубав утроје”. Мисао епископа Николаја овде сусреће мисао Св. Григорија Назијанзина у његовој 23. беседи: чињенице да је Бог Тројица не значи несавршенство Божанства, него напротив, значи пуноћу савршенства Бога, који у Тројици, превазилази изолацију монаде и поделу дијаде; то такође значи пуноћу љубави, јер љубав два лица налази своје испуњење у љубави трећег.

Бог који је љубав, ако је он савршена љубав, он може бити само Бог Троични (Три-личности), и обратно: Бог Троични, који је један, може бити само Бог који је љубав. Бог Тројица не може бити Један осим ако је Он љубав. Епископ Николај показује да и индуси имају некакву интуицију Тројице, али три бога које они поштују нису сједињени, јер трећи (Шива), уништава оно што први (Брахма) ствара, и што други (Вишну) чува. Стари Египћани имали су такође извесни појам Тројице, но они су је схватили као једну телесну породицу у којој не влада љубав него мржња.

„Кад се дакле каже: ‚Бог је љубав’, тиме се каже да је сва Света Тројица љубав. И Отац је љубав, и Син је љубав, и Свети Дух је љубав”. „Вечни Отац љуби Сина и Духа Светога, вечни Син љуби Оца и Духа Светога. Вечни Дух љуби Оца и Сина. Све у недомисливом јединству, неразделном и несливеном” то је основна истина хришћанске Узајамна љубав Трију Божанска Лица пројављује се њиховим узајамним прожимањем – „Отац љуби Сина тако силно, да је сав у Сину; и Син љуби Оца тако силно, да је сав у Оцу; и Дух Свети по љубави сав је у Оцу и Сину”. Јер особина/карактеристика љубави је да жели да се дубоко поистовети/идентификује са личношћу коју воли. Отац за Сина и Духа Светога има такву ватрену љубав да жели да утоне

у Њих и поистовети са Њима. То исто важи за Сина према Оцу и Светом Духу, и за Духа Светога према Оцу и Сину. Али ово не повлачи никакво сливање Божанских лица међу Њима. Три лица су истовремено нераздвојна, јер она имају исту суштину и исту љубећу енергију и несливена су, јер она имају различите ипостасне особености/својства. Љубав Трију Божанских лица јесте, дакле, љубав савршено јединствена, а да притом није љубав сливајућа. И моћ љубави свакога Лица према друга два Лица долази управо од тога што три лица остају несливена и нераздвојна, јер свако од Њих љубављу жели да будући да је Бог савршен, он је сам Себи довољан. Зато није из неопходности/нужности то да је он створио свет, како то тврде еманатистичке (=пантеистичке) теологије. То није такође ради Његове славе, јер Он у Себи има пуноћу славе. То такође није да би се радовао свету, јер Његова Тројична љубав превазилази сваку другу радост и сваку другу срећу. То је било даром (= благодатно, на поклон), из чисте љубави, што је Бог створио светове, видљиве и невидљиве.

Ова љубав која претходи стварању (света) јесте најпре узајамна љубав Лица Свете Тројице. Ова се љубав пројављује између Три Божанска Лица у Тројичном Савету који „је одредио” да створи светове. То је љубав Оца и Светога Духа према Сину, којим је испуњен Тројични план стварања. То је такође и љубав Сина према Оцу, јер Син хоће, стварањем које он лично извршава, жарко жели да Оцу приведи бројне синове, не по природи и рођењу, него по благодати и усиновљењу.

Љубав којом је Бог створио светове јесте надаље пројава Његове љубави према створењима, и нарочито према људима створеним по Његовом лику, позваним да постану у Духу усвојени синови Оца и усвојена браћа Сина.

Владика Николај је, како видимо из Ларшеовог текста, на најдубљи начин исказао учење о Светој Тројици која не само да има љубав, него и јесте Љубав. Уместо да се дела Николајева и Јустинова изучавају на посебној катедри Богословског факултета у Београду, митрополит Зизјулас се намеће као мера и провера наше теологије. Зато нам и јесте овако у Цркви: хладно, безосећајно, без дијалога (иако се о Љубави и Дијалогу стално прича).

Слабости Зизјуласове антропологије (Из огледа Станке Јеросимић)

Станка Јеросимић, у свом огледу „Онтологија личности Јована Зизјуласа” („Источник” 53–54/2005), такође указује на низ слабости Зизјуласовог филозофирања (иако га сматра значајним хришћанским мислиоцем):

Постављање личности за основну онтолошку реалност у складу је са библијским откривењем Бога. Приказа човека са свим његовим кретањима од заједничарења и ка њему, на занимљив и упечатљив начин интерпретира неке дубоке мисли откривене у Писму. Пример је објашњење греха као онтолошког стања и перверзије личности, затим метафизичка повезаност нашег бића са Божијим, познање личности, слобода и љубав; затим, спасење као конституисање истинске личности, решавање проблема одсуства (посебно смрти), тежња ка заједници и друго.

Да би описивање човека било у складу са Библијом (што је захтев за сваку теолошку антропологију), мора се узети у обзир како људска природа након Стварања (човек

је створен по обличју и подобију Божијем), тако и људска природа прожета грехом након Пада, па и обновљена природа Христовом преображавајућом силом. Човеку, дакле, треба прићи како из угла његовог стварног стања, тако и из угла свих могућности које су пред њим отворене. У складу са тим, поставићемо нека питања.

Треба ли реалност патње и отуђења, који су резултат социјалних, економских и других фактора, узети као *онѿолошки констѿиѿуѿивне* за персонални идентитет? Зизјулас личност човека изводи из личности Бога (она је само утолѿко личност ако је у заједничарењу са Богом, тј. у љубави). Међутим, човек се обликује као личност у условима и односима другачијим од заједништва љубави у којем Бог постоји. Он има и другачију природу и ,телесну' конституцију, тј. ограничења створењскости. Зизјулас не спомиње аспект патње и искуства који проистичу из овоземаљског живота као конститутивне за личност човека. Према њему, он постаје личност у заједничарењу са Богом и осталим вернима у телу Христовом, и чак свој идентитет задобија искључиво из синовског односа Сина са Богом. Међутим, верујем да се човек као личност (и да је то тако Бог поставио), осим у животу унутар Цркве, формира у комплексности друштвених односа; да наш животни пут током којег превазилазимо разне врсте борби (социјалних, природних), води по Божијој промисли формирању наше личности. У теолошку антропологију је неопходно укључити и теолошка и ,нетеолошка' места, тј. не само Тројичну теологију, доктрину о Стварању и живот унутар Цркве, већ и ,нетеолошке' факторе као што је улога социјално-историјских чинилаца.

Зизјулас слабо развија доктрину о крсту и његовом значају за личност човека, као и све оне аспекте теологије

везане за откупљење и ,урачунату правду'. Било би интересантно видети како би се ти аспекти могли укључити у онтологију. Упркос његовом потцењивању питања искупљења и укључивању ,правничких' односа између човека и Бога, то је ипак недостатак за онтологију личности, што ће се, верујем, показати у даљој анализи.

Може ли у онтологији личности истовремено да постоји и индивидуа и личност (биолошка и еклесијална ипостас)? Шта је са човеком који је прихватио Христа и у молитвеној је и евхаристијској заједници са Њим и осталим вернима, па ипак и даље не може да побегне од своје очигледне егоцентричности ,индивидуе'? Зизјуласова објашњења изазивају забуну. Неки теолози тврде да не могу постојати истовремено. Али, према Зизјуласу, еухаристијска ипостас „упркос *живљењу* трагичног аспекта биолошке ипостаси снажно и *ајсолућно* (курзив С. Ј.) – из које такође потиче хришћански аскетизам – не повлачи своје биће из оног што је сад већ је онтолошки укорењена у будућности.” Шта је, дакле, сад? Биолошка ипостас. Али она је трансцендирана (да ли увек или само у евхаристији?) оном ипостаси која има корене у будућности. Личност је за њега есхатолошки појам. Неко, ко жели конкретан одговор на питање да ли је особа крштењем и новорођењем доживела трансформацију свога бића и постала личност у пуном смислу те речи, неће бити задовољан. Но, да ли такав одговор имамо и у Писму? Есхатон упућује на праву човекову природу, крај ће показати ко човек заиста јесте. Онтологија личности припада будућности. У садашњости је прави идентитет скривен. Али оно што је сигурно, човеково биће се неће потпуно променити пре доласка Христовог, ако добро тумачим Зизјуласова одређења биолошке ипостаси.

Питање око међусобног искључења једне ипостаси

другом, ипак, није сувишно, ако се узме у обзир Зизјуласово одбијање формуле „истовремено грешник и праведник”. Пре свега, јасно је зашто он одбија ту формулацију. Онтолошки гледано, личност је *par excellence* Христос, а у њему греха нема. Христос је прави Човек. Он је права личност, он није индивидуа. И зато што се личност човека изводи из личности Бога, закључак је логичан. Можемо се само запитати, будући да су хришћани нека ‚мешана’ бића, да ли је валидно личност човека изводити искључиво из личности Бога. Изгледа да апостол Павле решење овог проблема налази ‚урачунавајући’ праведност човеку, чије је биће другачије не зато што је оно сада истински другачије, већ зато што га Бог гледа као другачијег (‚промењено’ је Божијом заслугом, крстом. Према томе, потребно је можда и ‚заслуге’ крста инкорпорисати у садашње биће човека, и направити благу дистинкцију од личности Христа, јер он, према Зизјуласу, нема и није имао биолошку ипостас, која је свима нама својствена.

Повезивање биолошке ипостаси са грехом (због чега тврди да је Христос није имао), повлачи више питања. Грех је, дакле, природно стање човека. Он се такве ипостаси не ослобађа сасвим, јер је опште искуство да умире. Да ли то онда значи да умире као грешник упркос еклесијалној ипостаси која у садашњости само искри из будућности? Да ли се грех превазилази тек када више не буде било биолошке ипостаси? Али, зашто онда човек не може бити истовремено грешан и праведан? Поново се не може одговорити другачије, него есхатолошки (да примат има тек оно што ће човек бити).

Неки теолози сматрају да је Зизјуласова дефиниција личности преуска. Само неке особе постају (или не још?) личности када доживе спасење, учествују у заједничарењу

са Богом и инкорпорисане су у Цркву. Међутим, шта је са оним људима који нису у Цркви, па ипак „сами од себе чине што је по закону”? Да ли постоји личност *extra ecclesia*? Према њему, не.

Односност која је повезана са личношћу, будући да се изводи из бића Бога, донекле је идеализована. Према Зизјуласу, циљ човекове личности је учествовање у божанској личности. Није ли то превише? Питање је како из односа (Божијег) Сина према Оцу сваки човек постиже своју личност? Можемо ли из односа Личности Бога извести односе које имамо ми као људи, чак и када мислимо на новорођене? Јер, у најмању руку, постоје границе између бића људи, а тај телесни елемент неће нестати ни након спасења. Будући да је „страст” онтолошке нужности повезана са створењскости, да ли он мисли да човек након спасења више неће бити суочен са нужношћу постојања? Шта ће онда бити са његовом створењскости? Према томе, потребна је јаснија дистинкција између божанске и људске личности, односно прецизније, између заједничарења Бога и оног у створењскости.

Будући да се индивидуа трансформише у католичанску особу учествујући у Синовском односу са Оцем, и пошто се сваки човек тако конституише у Христу, то значи да се различите особе у њиховој партикуларности изграђују живим односом Сина према Оцу. Ово је недовољно објашњено. Зизјулас би партикуларност повезао са различитим улогама појединаца у Цркви као телу, али се ту поставља питање није ли то преуско? Како се читава мрежа односа новорођених личности могу извести из релације Сина према Оцу, то он не објашњава. Ми засигурно стицемо јединствен лични карактер из света којег смо део, у

којем свако има Богом одређено место и улогу. Тројица је-сте добро место за почетак дефинисања личности човека, али се морају узети и други фактори, јер је без њих тешко презентовати комплетну слику човекове личности.”

Многи релациони антрополози стављају превише на-гласка на односе божанског и људског, на рачун улоге кул-туре у људском друштву. Потребно је дати већу тежину со-цијално-историјским димензијама личноснога. На почет-ку смо поменули да постоји примедба да он личност човека објашњава превише апстрактно, занемарујући конкретну, земаљску реалност. Контраст томе је што је спасење људи-ма понуђено у одређеном културном и историјском кон-тексту, па би и теологија личности то морала узети у обзир, и у онтолошком смислу. Ми још увек живимо у старом све-ту до есхатона. „Личност јесте есхатолошки концепт, али је и земаљски.

Станка Јеросимић, дакле, указујена „зјапове” у Зизјуласовом мишљењу: одсуство конкретног човека, чији је живот про-жет последицама греховне палости, пре свега патњом; од-суство природних и друштвених путева ка остварењу лич-ност; одсуство социјално-историјских чињеница људског живота.

Зизјулас је врло мало посвећен значају улоге крсне жр-тве Христове без које нема васкрсења палој људској при-роди. Он нам не одговара ни на питање – да ли сваки чо-век, макар био крштен и редовно учествовао у литургиј-ским сабрањима, самим тим, аутоматски, постаје личност (поготову ако је, за Зизјуласа, остварена Личност управо Христос).

Аутономија и хетерономија личности (Размишљање Лучијана Турческуа)

Румунски теолог, Лучијан Турческу, следбеник оца Димитрија Станилое, у свом огледу „Личност насупрот индивидуе и остала савремена погрешна тумачења Светог Григорија Нисијског”, показује да је Зизјулас кападокијским Оцима приписао савремено схватање личности и индивидуе, које нема везе са појмовним апаратом 4. века. Кападокијци су, као синониме, користили речи „личност” и „особа” („ипостас” и „индивидуа”). Чак и поштоваоци Зизјуласовог учења, каква је римокатолкиња Кетрин Моури Лакуња, по Турческуу, имају примедбе на митрополитово пренаглашавање појма личности као скоро апсолутне слободе:

Она се не слаже да личност може да се дефинише само у односима према другима (хетерономија), него да личност има своју истинску вредност (аутономија) поред односа према другима. Она користи пример нерођеног детета, које није „представник” модела МасМуггау-а (оних који су у стању да поступају по намерама), нити је крштено као у случају м. Зизијуласа (само крштени су у стању да постигну пуноћу личности). Према LaCugni, *Нерођено деџе њосџоји чак и њре неџо је ико (мајка, докџор) свесџан њеџовоџ њосџојања и у свесном односу њрема њему. Ако се личносџи у њосџиуносџи изџрађује на основу односа њрема друџима, или на основу укључења у цркву, њо би њџорейски значило да њосџоји моџућносџи да мајка која одбија да буде у односу њрема нерођеном деџеџу, ускрађује да му обезбеди личносџи.* На основу тога, LaCugna закључује да хетерономија мора да се повеже са аутономијом при дефинисању личности.

Лучијан Турческу, у закључку свог огледа о Зизијуласовом погрешном схватању Светог Григорија Нисијског, указује на основне пропусте грчког филозофа:

Надам се да сам показао да, поред тврдњи како је његова онтологија личности заснована на светоотачкој мисли, митрополит Зизијулас није успешно проучио теологију личности Кападокије, посебно не писања Св. Григорија Ниског и Св. Василија Великог. То је велика штета пошто м. Зизијулас на многим местима у својим делима цитира, или се позива на дела Светих Отаца Грчке, а поготово Кападокијаца. Уместо њих, он користи производе деветнаестог и двадесетог века, приписујући их онда Кападокијцима. Таква методологија га после наводи на погрешне закључке. За разлику од скорашњијих мислиоца, кападокијски Оци нису знали за опасности индивидуализма, и вероватно зато нису ни покушали да направе разлику између личности и појединца (индивидуе). Они су се више бавили раздвајањем личности или појединца, на једној страни, од природе или суштине, на другој, а све у вези Бога. У оно време, три божанске личности нису биле исправно схваћене као три различите јединке, које су у исто време један те исти Бог. Неки су веровали да постоји само једна божанска личност, личност Оца (Син и Свети Дух су били створени), док су други веровали да постоје три бога. Чак штавише, Оци Кападокије уопште нису били заинтересовани за проучавање личности као циља, него за одбрану Свете Тројице. Митрополит Зизијулас грешни када каже да Оци Кападокије нису разумели личност као појединца (индивидуу), или када им приписује да су имали истоветне примедбе које ми сада правимо када се боримо против индивидуализма.

Епископоцентризам, епискополатрија и Црква као тело Христово (Без дијалога нисмо хришћани)

У свом огледу о епископу као началнику св. Евхаристије, митрополит Зизјулас је устврдио да је Литургија епископоцентрична! Један грчки критичар је узео Служебник, и, читајући текст Литургије, показао да је она христоцентрична, а не епископоцентрична. Он креће од свештеничке молитве пред почетак Литургије:

Господе, њружи руку своју са висине светиога стјанишја Свога, и укрейи ме за њредџојећу службу њвоју, да неосуђено њредстјавши стјрашноме Пресџолу Твојем, извршим бескрвно свештенодејство. Јер је Твоја сила и слава у векове векова.

У овој прозби, свештеник који служи не тражи руку локалног епископа да би извршио „бескрвно свештенодејство”, већ приноси и жртвује себе сам Христос!

Б. У току службе анафоре освећења Часних дарова

а) Позивање народа Божијег да приступи, припремљен на трпезу бескрвне жртве дешава се преко речи Господа Исуса, а не преко Епископа!

Примиџе, једиџе, ово је Тело моје, које се за вас ломи на оџџушџење џрехова.

Пијте из ове чаше сви: ово је крв моја Новог завета, која се за вас и многе пролива на отпуштење грехова.

б) За освештавање часних дарова свештеник који служи обраћа се Господу, који је истовремено и Онај Који жртвује и жртва. И у том тренутку присуство или учешће Епископа је непостојеће:

Још Ти њриносимо ову словесну и бескрвну службу, и молимо Те, и њризивамо, и њреклињемо: нисѡишли Духа Твоѡа Свешѡѡа на нас и на ове њпредложене Дарове, учини овај хлеб њречасним Телом Хрисѡа Твоѡа. А оно шѡо је у чаши овој њречасном Крвљу Твојом њреѡворивши их Духом Твојим Свешѡим.

а) Пре божанственог претварања и опет прозба свештеника биће упућена Господу Који се жртвује а не епископу: *Чуј, Госѡоде Исусе Хрисѡе Боже наш, из свешѡѡ обѡиѡалишѡа Своѡи и са њрестѡола славе Царсѡива своѡи, и дођи да нас освешѡаш, Ти, Који са Оцем седиш ѡре, и овде си невидљиво са нама, и да нам Својом моћном Руком њредаш Пресвешѡо Тело Твоје и Пречасну Крв Твоју, а њреко нас и целом народу!*

Дакле, бескрвне жртве Христове началник и вођа и предстојатељ и центар је сам Христос и нико други.

У збивању ове страшне тајне Епископ се не помиње!

Наводи и потврђује у последњој чињеници и Свети Никола Кавасила у свом делу „Тумачење Свете Литургије“:

„Јер се не причешћују стварно сви они којима даје свештеник, већ свакако само они којима даје само Христос. Свештеник даје начелно свима који приступају а Христос (само) достојнима да се причесте. Из овога је јасно да је само један тај који савршава тајну за душе и освештава живе и уснуле, Спаситељ (Никола Кавасила, светоотачка издања „Григорије Палама“, Солун 1979, стр. 208).

У свом предавању, „Од онтологије до елисиологије“, Лудовикос, на основу учења Светог Максима Исповедника, показује колико је зизјуласовски „епископоцентризам” (на ивици епискополатрије) недовољан да се објасни Тајна Цркве (која је, иначе, неизрецива):

За Светог Максима, мистерија Цркве свакако јесте хри­столошка *par excellence*. Та чињеница постепено се про­јављује кроз дубинско спајање свих фаза и ступњева црк­веног харизматског живота с универзалним возглављењем свих у евхаристијски оваплоћеном Телу Цркве, где „благадаћу и учествовањем” (697 А) све постоје­ће бива „у потпуности испуњено целим Богом”. Према Исповеднику, чињеница да се „све постојеће сабира за­једно ради мистерије која се остварује на божанском ол­тару” (681 В) има за циљ то да се Христос, који је „изнад природе и логоса”, учини „суштином свих бића”. На тај начин свака харизма и делатност која из ње извире сва­ки пут јесте утеловљење, „у Духу Светом”, у сваки посе­бан уд Тела Христовог: „главу”, „уши”, „руке”, „стомак”, „утробу”, „бедра” и тако даље. Свака црквена харизма, де­латност или служба у евхаристији постаје Христос у ње­говој свецелости, премда на сасвим јединствен начин: сходно посебном „опојмљењу” – према светом Максиму – где „Христос себе чини јестивим и чини себе доступним учествовању сходно свакоме”. Он истовремено хармони­ју свих црквених удова одржава тако да „удови (остају) непокварени и непомешани”.

Свака харизма тако је посебан начин учествовања у Телу Христовом. То значи да је она начин учествовања у целом Христу, као и пројава целог Христа, а то је повезано са христолошким заснивањем апофатичке еклисиологије једносушности. Цитираћу:

Јер свакоме њодједнако Хрисѿос Исус њосѿаје Јаѿње, у мери у којој је свако кадар да ѿа садржи и једе. Једнако Павлу, великом ѿројоведнику исѿине, и једнако – ѿремда на њо­себан начин – свакоме од свеѿих, сходно мери вере свако­ѿа и блајодатѿи Духа шѿо се дарује: једноме на један начин,

грујоме на груји начин – налазећи се њак сасвим у свима, њоставиши све у свему.

Евхаристијско поседовање Јагњета Христа поставља га свецелог унутар свакога од светих, на различит начин за свакога, што значи на једнак” начин, а не на сличан начин за све. Према томе, Христос се налази „сасвим у свима”, у сваком верујућем, али на „посебан начин”, у посебном модусу, зависно од благодати Духа, *харизме* – другим речима, модусу који одговара верујућој личности и мери њене вере.

У сваком од својих евхаристијских уделовљења Христос постаје „све за све, сходно месту уда који је поједен”. То се збива у односу на црквени „локус” или, боље, у односу на харизму сваког верног, „пресаздајући оне што примају (причешће) у Себе кроз Духа, установљујући и премештајући свакога од њих на место уда што је њиме духовно поједен, у складу с назначењем теловне хармоније.” То „пресаздање” сваког верног у уд Христов, што чине Христос и Дух, не збива се апстрактно, већ постављањем свакога у пунину сопствене харизме унутар црквеног Тела, и то на такав начин да ће у сваком уду, харизми, Христос обитавати „у потпуности у свему”.

Све се то одвија „у Духу”. Стога се „пресаздавање” сваког верујућег у посебног „свецелог Христа”, благодаћу, одвија испуњавањем његове посебне благодати што му се дарује у Духу Светом (крштењем и миропомазанјем). Та харизма, уз постојано евхаристијско учествовање верујућег у Цркви, чини верујућег непоновљивом и посебном *ѡару-сијом* Христа унутар Цркве, помоћу благодати. То значи да она „на многоструке начине” актуализује Христа удовима његовог Тела. Према томе, Христос одашиље Духа Светог како би се он Сушти оваплотио на многе начине унутар сваког од харизматских удова који заједнице с његовим

Телом. То је христолошка и уједно пневматолошка основа апофатичке еклисиологије једносушности, каква се и изражава у теологији Светих тајни, а највише у божанској Евхаристији. Отуда се с евхаристијским учествовањем и, затим, са пројављивањем Христа у његовој свецелости – сваки пут у облику посебне и специфичне харизме – долази до усавршавања „уподобљења божанској енергији” сваког верујућег.

Овде апофатика бива повезана са надразумним, учествовним карактером једносушног оваплоћења Христа унутар сваке од црквених харизми или служби, а њихов носилац јесте конкретна особа. Проблем са „евхаристијском еклисиологијом” наших дана јесте то што се прилично често занемарује апофатички карактер тог једносушног учествовања целокупне харизме или харизматске личности у свецелом Христу. Тиме се појављује опасност од две грешке, а оне су повезане.

Прва грешка јесте губитак егзистенцијалног, аскетског, „унутарњег” (а то је нешто што се нипошто не сме поистоветити са психологизмом или интернализацијом) и слободног или потенцијалног начина те једносушне и посебне партиципације у свецелом Христу. А то, надаље, делимично уклања пневматолошки део целе те еклисиологије (без обзира на то колико ми тај део снажно истичемо!). Јер, уместо те укинуте актуалне, пуне и слободне ипостасности (субјективности) – а ту лежи друга грешка – Структура Цркве/Евхаристије, надахнута Дионисијем, изнова се успоставља као светотајински и номоканонски образ Царства. Тако се суочавамо с опасношћу од могућег *еклисиолошког трансценденцијализма* или, може се рећи, *еклисијичке* еклисиологије, коју је чак и Ареопагит покушао да избегне.

Када о овој еклисиологији говоримо као о екстатичкој, заправо желимо да кажемо како она у потпуности мења субјект, као и његово истинско заједничење с другим субјектима Цркве, у систем структуралних односа – где црквене структуре постају унутарње структуре субјекта и његовог заједничења, уједно носећи ризик одсуства стварности његове природе. То је ризик „софтверског типа” екстатичкo-субјективности у „софтверском типу” заједничења: свакако без психологизма или интровертности, али и без довољног и специфичног онтолошког садржаја.

Исповедникову еклисиолошку примену апофатизма и велику вредност апофатизма православна теологија још није уочила. Једнако томе, онтолошки и теолошки значај једносушног и пневматолошког заснивања харизми код светог Максима још увек није довољно запажен. Уопште узев, сматрам да изузетно значајна православпа синтеза христологије и пневматологије у области еклисиологије — коју током протеклих десенија са захвалношћу посматрамо у примени – не би била довољна за тумачење нашег предања уколико та два појма, у основи онтолошка, наиме појам апофатичког учествовања и појам једносушности (при чему појам апофатичког учествовања има гносеолошке последице), не би били сједињени у тумачењу остварења те синтезе.

Отуда, према Максимовој еклисиологији, све харизме – без изузетка – сасвим су апофатички једнаке и једносушно отворене у односу на друге када функционишу ваљано. Могли бисмо рећи да не постоји онтолошко већ функционално разликовање између харизми. Истинско јединство Цркве у личности епископа не збива се изненада (спонтано) уколико епископска харизма не делује егзистенцијално у подвигу „уподобљавања” „божанској енергији” Христа

као Епископа, а то значи у покушају да постане харизма која једносушно садржи (а не једноставно аранжира, кординира или администрира) све друге харизме унутар саме себе. Ако, међутим, потчињена/инфериорна црквена харизма (и то са становшпта световних мерила!) делује валано, што значи једносушно у себи садржавајући све друге харизме, онда се свецели Христос пројављује као жив у њој и кроз њу. Тако она открива егзистенцијалну истину Христове целокупне Цркве, то јест, другим речима, истину свих других харизми, које су тим путем посредно призоване да се оживе, чак и ако је реч тек о једној од харизми (уколико је ситуација дате историјске заједнице таква). На тај начин, с аспекта утемељења, јединство Цркве повезано је са пројавом њене истине (а то се може догодити с било којом од њених харизми ако правилно дејствује на начин једносушности, односно христолошки и пневматолошки). Тек под тим условом важи и оно супротно, наиме то да се истина Цркве пројављује кроз њено јединство и у њеном јединству. Једино тим путем можемо схватити зашто су, у разна времена, унутар историје Цркве различите харизме изражавале њену самосвест, као и њено јединство – било да су то мученици, монаси, учитељи, епископи – као јединство у истини, а да, при том, нису узнемириле нити саборност (синодалност) Цркве, нити њену епископоцентричност. Напротив, другостепене харизме чак су, у духовном смислу, збацивале оне првостепене, уколико су оне биле поткопане (раслабљене).

Када би до тога дошло, када би се епископска служба изненада показала као поткопана (ако се испоставило да је одређени епископ недорастао за њу), старање древне Цркве ишло је не за тим да обезбеди структурално-трансценденталну стабилност дате Структуре (у којој

и структура и личност која је привремено на њеном врху остају стабилни, у виду било дионисијевске било неоплатонистичке слике Царства), већ за тиме да се епископска служба подржи путем других служби или харизми.

Према томе, када свецели Христос и, стога, истина свих других харизми (попут оне епископа) почивају, рецимо, унутар светог подвижника или харизматичког лаика, тада та личност спасава истину јединства Цркве. Она то, наравно, не чини преузимајући место епископа, већ стварањем духовних претпоставки – било молитвом били речју – како би епископ изнова почео харизматички да делује и, следствено томе, пројављује јединство истине Цркве, што и јесте својствено служби епископа, и то на сасвим јединствен начин. Једносушно узајамно међусадржавање харизми никада не означава њихово узајамно замењивање (то би повукло за собом смрт једносушности), већ њихово узајамно оживљавање у Духу Светоме. Харизме имају дубоку потребу једне за другима и, као пројаве Христа у његовој целокупности, оне поседују, надахњују и обнављају једна другу.

Зато одмах можемо опазити нове хоризонте поимања Цркве које отвара свети Максим, и то с оне стране оригенистичких и, делом, дионисијевских поларизација. Нити „епископоцентризам” нити „харизматоцентризам”, нити институција, нити харизма, ни јерархијска структура ни опит, нити свете тајне, нити аскетизам, чак ни спајање, нису кадри да изразе суштину бића Цркве. Њена суштина изражена је једносушном пројавом „свецелог Христа” у свакој од тих инстанци понаособ. Концетрисане „структуре”, стабилне „одежде”, чак ни несавитљиви „редови” или пак харизматска или опитна одушевљења, не могу, сами за себе или у комбинацији једни с другима, успешно изразити

онтолошку мистерију Цркве. Та мистерија изражава се једино путем једносушне пројаве свецелог Христа у свакој посебној структури, енергији, опиту Цркве. То је пројава која се заснива на евхаристијском оваплоћењу Христа и посебном учествовању сваке харизме у њему, усвојењем од Оца у Духу. Тим путем, уз помоћ светог Максима, сасвим надилазимо сваки унутрашњи црквени дуализам.

Да, Црква је Тело Христово, и она јесте, и мора бити, дијалогска, ако је Христова. Покојни србски хришћански филозоф, др Жарко Видовић, у свом интервјуу новинама „Православље” јасно је говорио о томе (дајући и своје тумачење личности и индивидуе, дубље и прихватљивије од Зизјуласовог):

– Небеска Литургија је битна за човека, али је она условљена дијалогом између свештеника и верника и зато ми одговарамо на јектеније и изговарамо молитве. Зато појемо Символ вере, Оче наш, Трисвето, Достојно Богородици и Христу у славу и одговарамо на све позиве на покајање. Сви верници треба да имају литургијски текст на црквенословенском језику. **Ја не желим да изговарам молитву другачије него што су је мој деда, бака или мајка изговарали.** Ја не могу да се сетим њих – они су самном присутни док се молим./.../

– Изгубило се клерикализацијом коју су Србима наметали Аустроугарска и ислам, па је **верска заједница претворена у ауторитарну, да се вера потврђује послушношћу према чиновима.** Ми имамо такве знаке слабљења црквености да морамо да приђемо изворним облицима црквености, а то је Литургијски дијалог. Није случајно

што су прво Грци схватили хришћанство као дијалог пред Богом између верника и свештеника, јер је у дијалогу једини могући начин човекове самоспознаје. Ја могу да мислим о себи искључиво са саговорником, с тим да не наставим монолог када ме саговорник прекине, него да одговарам на питање које је он поставио. То је једини начин да ми видимо своју слику у лицу саговорника као у огледалу. /.../

– Криза духовности је почела давно, када је литургизам замењен клерикализмом. Једино је Православље литургизам, тај дијалог пред Богом. **Ја сам саговорник са свештеником, а не послушник, јер смо ми послушници Христу и ником другом.** Нама је Отац само Бог, а Патријарх, епископи и свештеници су нам браћа. Зато се они обраћају верницима са „браћо и сестре”. Ми смо сви синови и кћери Бога, односно наших родитеља ако је њихов брак благословен. Криза је код нас почела кад смо државу ставили изнад Цркве, а Црква је дијалoшка заједница пред Богом. О каквом дијалогу говорим? Оном после Литургије, која нас смирене и сабране уведе у лични дијалог са парохијанима у Парохијском дому, јер само у дијалогу могу да разумем тебе, и ти мене и што дуже разговарамо, ти ћеш ми поставити питање којим ме подсећаш на неки мој грех. Ако не прихватим смирено то питање, и ако га бурно прекинем – нема ништа од исповести, ни од покајања, нема ни од заједнице. Јер, и то је црквеност. Црква је заједница верника у коју спадају верници и свештеници са Васкрслим Христом. И црквеност је осећање те заједнице. Не осећање послушности, него духовне заједнице, поистовећења. И није случајно што је Платон претворио филозофију у антропологију – упознавање човека, тек са својим дијалозима. Са његовим дијалозима настаје антропологија

– упознавање човека, а са крштеним платонизмом настаје Православље. Грци су, понављам, схватили да је хришћанство присутно међу људима искључиво као литургизам који се наставља после Литургије./.../

– Потребан нам је дијалог као народу, јер скоро двеста година правимо колективне грехе које нигде не исповедамо: то су разни митинзи, учествовање у војсци, наше ангажовање у партијама које разбијају нацију и црквену заједницу, наша трговина, економија, јавни живот, школовање... то су колективни греси./.../

Када се заврши Литургија они мисле да наш литургијски живот престаје, а он треба да се настави у дијалогу. **Наши свештеници се издвоје у своју собу, затворе врата, изолују се и немају више везе са верницима. Кад дође епископ и он се изолује од верника или у затворени круг коме ми не можемо да присуствујемо. Зашто они себе издвајају? То је одсуство црквености. Они морају да настава са нама дијалог какав је вршен у Литургији. Само овај пут конкретно – то није пројекат Светог писма, ово сада треба да буде Икона наше црквености, конкретно наше парохије. Личност није исто што и индивидуа. Личност се повремено догађа у човеку – најпре као осећање смисла живота, јер без осећања смисла није личност, он је индивидуа с којом се играју материјални услови света. Ако он осећа смисао, онда ће бити свој господар и окренуће се смислу о којем није могуће мислити. Осећање смисла је могуће само као дар а он одликује личност. Дијалог открива личност у нама. Кад Христос каже: ја сам Истина – о човеку као личности, а не као индивидуи о којој говори филозофија, психологија... Ја сам пут ка тој Истини, кроз Христа ка тој истини ка човеку. Ја сам живот – то значи да ће личност као сама суштина човековог бића да се појави**

кроз Литургију, преко литургијског деловања. Христос је истина о тајни човекове личности./.../

– Највећи ауторитет је Црква, кад бисмо ми били црквени. Нисмо – зато што не постоји жив, братски дијалог између свештенства и верника и свештенства и епископа. Ми знамо епископе, али немамо никакве контакте са њима. Ми смо жељни исповести као дијалога, али тога нема. И ми осећамо њихово одсуство. Како ја да поштујем његово достојанство другачије него да га поштујем у његовом присуству? Црква може бити жива, а не наредбодавна. Зашто да се пароси и лаици боје епископа? Епископи су углавном усликани у контактима са политичарима, са влашћу где воде дијалог, али мене то не интересује. Епископ мене интересује литургијски. Неки од њих рачунају да је вера послушност. Кома? Христу једино! Само је личност способна за црквеност, а личност је само онда када човек осећа смисао живота. А осећати – то није део моје одлуке, могуће је само као дар. Ми мислимо искључиво у свом искуству. То је једино што је доступно мишљењу. Мисао је ограничена на искуство о мојој души, на то осећање. Личност је света тајна. Личност се јавља свесна себе тек кад јој се открије смисао њеног живота. А то је пророчка слика будућности којој сам ја усмерен./.../

– Црквеност је дар, као што је осећање смисла дар, као што је вера о којој апостол Павле говори дар. Када човек почиње да размишља о смислу свог живота, најважније је да ли му је стало до смисла пре свега – то је велика невоља, тада ће му Бог притећи у помоћ. Јер смисао је могућ само као даровано осећање. Кад је преминуо наш свети човек, кога је омладина звала Паја – толико им је био близак, посматрао сам их како сатима стоје стрпљиво у реду да би могли да приступе одру и да посете Његову душу у тој

Цркви. Колико је младог света који никада не иде у Цркву пратило нашег Павла, дивног човека, брата Павла, владика српског. Он је аутентични владика српски – брат владика српски. Он је знао да смо он и ми синови Божији./.../

Зизјулас као екумениста

Обраћајући се папи римском Ивану Павлу Другом, на папски Петровдан 29. јуна 1998, митрополит Зизјулас рекао је следеће:

Ваша Светости, узносимо славу и благодарење Троједноме Богу због тога што нам је даровао велики благослов да посетимо Вашу Светост, као званични представници Васеленског Патријарха и Константинопољске Цркве, на празник Светитеља-заштитника поштоване Римске Цркве, „Цркве председавајуће у љубави”, по добро познатом изразу Св. Игнатија Антиохијског.

Заиста је особена привилегија и велика част за мене и моју браћу у Христу, преосвећеног епископа регијског Емануила и презвитера Христа Христиакиса, који су са мном, што у овоме тренутку стојимо пред Вашом Светошћу као учесници дуге традиције размене званичних посета између наше две древне Цркве на празнике њихових Светитеља-Заштитника. Такав свети обичај реafirмише и продубљује свезу љубави која сједињује наше две Цркве и утире пут пуноме јединству, које наш Господ захтева од нас. Његова Свесветост, Васеленски Патријарх Вартоломеј, потпуно свестан значаја овог светог обичаја, који је сам благословио својом личном

посетом Вама, у сличној прилици, пре три године, наложио нам је да Вам пренесемо његова осећања дубоке братске љубави и поштовања, као и његову чврсту посвећеност задатку даљем развијању и продубљивању јединства наше две Цркве.

И управо су ради овог светог циља – јединства, наше две Цркве званично и започеле теолошки дијалог е да би, на основу свог заједничког наслеђа првих хиљаду година живота Цркве, могли да уклоне препреке за пуно заједничење, препреке које су се јавиле после трагичне Схизме, што нас раздваја већ готово читав миленијум. Горко искуство ово дугог периода раздвојености нас је учинило потпуно свесним потребе да се убрза процес обнове нашег пуног заједничења тако да би се Црква Божија, приближавајући се трећем миленијуму хришћанске ере, могла наћи и видиво уједињена као што је то била пре велике Схизме. Као што је то Ваша Светост умесно нагласила пре неколико година, Исток и Запад јесу два плућна крила којима Црква дише; њихово јединство је суштинско за здрав живот Једне, Свете, Саборне и Апостолске Цркве.

Ваша Светости,

тежећи обнови пуног заједничења наших Цркава кроз дијалог љубави и истине, и настојећи да превладамо, старе и нове, препреке на нашем путу, охрабрени смо декларацијама подршке које Ваша Светост непрестано даје у прилог овог великог циља. Посебно ценимо Вашу енциклику *Ut Unum Sint* (Да једно буду), као и могућности које она нуди за конструктивну дискусију о извесним фундаменталним еклисиолошким питањима која се тичу нашег јединства. Позив који је Ваша Светост упутила свим хришћанима за искрену и отворену дискусију о питању петровске службе у Цркви већ је довела до значајних дискусија.

Исто тако, документ Понтификалног савета за јединство о питању Происхођења Светога Духа нуди основу за важна разјашњења која се тичу питања које је, на тако дуго време, поделило Запад и Исток. Ми, у Православној Цркви, ве-ома смо задовољни да се у нашим напорима за обновљење пуног заједницења теологији придаје озбиљна пажња, јер верујемо да Истина мора бити чврста основа за дуготрајно и богоугодно јединство.

Ваша Светости,

приближавајући се крају овог миленијума, постајемо свесни велике одговорности Цркве за човечанство. Импресивна достигнућа науке и технологије прете да постану озбиљна претња достојанству људске личности и опстанку Божије творевине будући да их не прати и поштовање етичких вредности. Поновљени апели и напори Ваше Светости за заштиту светиње људскога живота и достојанства људске личности, као и иницијативе Васеленске Патријаршије за заштиту природне средине, указују на нашу свест о одговорности Цркве данас. Наш глас и наши напори, пак, могу имати кредибилитета у савременом свету једино уколико излечимо и превладамо наше поделе.

Са оваквим мислима, које наша патријаршијска делегација, у понизности и поштовању, жели да изрази Вашој Светости, у свечаној прилици данашњег великог Празника, имамо част и привилегију да Вас замолимо да из наших руку примите дар – лично писмо Његове Свесветости, Васеленског Патријарха Вартоломеја, заједно са честиткама Његовог Светог Синода и добрим жељама за домаћи празник ваше Цркве.

Нека би Господ, заступништвом Својих Светих Апостола Петра и Павла, чији спомен данас славимо, даровао Вашој Светости здравље и снагу за многе наступајуће

године, у славу Троједнога Бога и на корист јединства свих у Име Христово”.

Овде је све што сви екуменисти говоре речено више него јасно: папа је „Његова Светост”, која бива призната као да је православни архијереј; Рим и Цариград редовно размењују посете као да су папа и патријарх обојица припадници Једне Цркве; Православна Црква и папска јерес су „два плућна крила” Једне Свете Саборне и Апостолске Цркве (тај израз потиче од руског унијате Вјачеслава Иванова); тек ако се православни и паписти уједине, могуће је бранити достојанство личности и бавити се екологијом (као да су то најважнија питања на свету, и као да инквизиторски Ватикан није крив за све тоталитаризме Запада, због чега је Достојевски и рекао да је папа „вођа комуниста”).

Јасно је због чега предањски умови Цркве од Истока Зизјуласа поричу као изразитеља Предања Истине у екуменском дијалогу.

У свом тексту „Коментар на завршни документ из Равене, који је потписао кир Јован (Зизјулас) и супротстављање Светог Синода” („Ортодокс Типос”, 30.9.2007.), почасни професор Атинског универзитета и угледни хришћански мислилац, Јован Корнаракис, критиковао је митрополита Јована (Зизјуласа) као сапредседавајућег Комисије за богословски дијалог са папистима јер, по њему, дотични није достојан представник Цркве у тим преговорима, пошто је, још 1999, на предавању у папистичком самостану Бозе у Италији изјавио да православнима треба примат папе. Георгије Каралис, уредник часописа „Православна Италија”, у свом тексту „Да ли богослов Јован Зизјулас благовести

Православље”, указао је на погубност Зизијуласовог екуменистичког прегнућа:

Морамо да се сасвим удаљимо и изразимо своје неприхватање „православног” теолога Јована Зизијуласа. Након проучавања његове скорашње „теологије”, потпуно смо убеђени да његова мисао искривљује и не представља Православље. Ево и тачака које јасно говоре у прилог нашем ставу:

1. За Зизијуласа, истински „проблем екуменизма” је везан за питање структура и функција, као што су, на пример, папство. Чињеница да не постоји папство у Источном Хришћанству, наводи Зизијуласа да тражи замену, јер он претпоставља да је папство неоспорно прихватљиво и неопходни принцип на коме се заснивају сви темељи свих хришћанских цркава. Заправо, недостатак функције папства уопште не представља проблем у Православљу. Читавих хиљаду година, папа је био први међу православним патријарсима, и нико није мислио да је такво нешто чудно и страно Православљу.

Истински проблем екуменизма је потпуно другачији: Православље не може ни у једној западној форми црквеног живота препознати православно начину живота. Уместо тога, Православље налази један менталитет западног црквеног живота који чини да сви облици хришћанске активности у западном хришћанству, буду далеко од православног начина живота. У таквом контексту, папство је заправо узрочник недостатка православног начина живота. Зизијулас изгледа да није у могућности да уочи ове јасне разлике.

2. Православни начину живота не подразумева једнообразност. Очевици смо легитимних разлика у обичајима

међу Православним Црквама. Православни начин живота ипак има своју заједничку основу: заједничку веру, заједнички живот у нествореној благодати Божјој, не на основу мудрости овог света, него на основу укуса и искуства у нествореној благодати Божијој који нуде истинско вођство у свим аспектима људског живота.

Све ово недостаје у западном хришћанству чак дотле да они себе сматрају слободним да замене типичне људске сентименталности за нестворену благодат Божију. Ово објашњава зашто православни не могу а да не дефинишу западно хришћанство као аријанско.

3. Превиђајући овај озбиљан проблем, Зизјуласово виђење екуменизма постаје непоправљиво дефектно. Његова грешка је упоредива са неким ко покушава да у брак уведе човека и жену са карактерима толико различитим, да не могу уопште да трпе једно друго; ипак, он дискутује о организацији њиховог домаћинства и детаљима њиховог смештаја, као што је положај спаваће особе, итд. Такве дискусије су потпуно илузорне и апстрактне и намењене да преваре слушаоце. Такве дискусије чине да слушаоци верују да не постоји суштинска разлика између западног хришћанства и Православља, и да никада није ни постојала! Шта би католици и протестанти мислили о Зизјуласу када открију да се његове тврдње састоје од академских теорија без икаквог стварног и конкретног темеља у историји?

4. Радећи тако, Зизјулас показује много већу љубав за самог себе него за римокатолички свет, јер он очигледно покушава да задобије подршку и одобравање говорећи језиком који представља музику за католичке уши. Ако он заиста воли католички свет или реформисане „хришћане” (протестанте), он би требало да има храброст да

пред њима разобличи лажну сигурност која их окружује. Једном давно, пророци су урадили исто Израиљцима који нису ходили Божјим путевима, него се повиновали људској мудрости.

Зато је дугогодишњи сапредседавајући православно-римокатоличке богословске комисије, митрополит Цариградске патријаршије у Аустралији, Стилијан, упозорио да Зизјулас не може да брани интересе Цркве од Истока јер има другачији поглед на ствари од већине православних.

У свом интервјуу новинама „То Вима” октобра 2006, он је ракао: „Тактика митрополита пергамског (Јована Зизјуласа) ме љути кад за себе каже да је систематски теолог и у исти мах тврди да „тема унијатства није на дневном реду дијалога”. Унијатство је превара, чиста обмана, маскарада. И онда дође митрополит пергамски и каже да „помесне цркве треба да решавају практичне проблеме”. Које он то прича – неписменима или људима без мозга?”

И једнима и другима, кир Стилијане. У Србији нарочито.

Уместо закључка

Знам да овај преглед критичких осврта на теологију титуларног митрополита пергамског никог од његових следбеника неће убедити ни у шта. Као у она времена, могу ми рећи: „Ти си се родио сав у гресима, па зар ти нас да учиш?” (Јн. 9,34) Овај текст није ни писан због њих (међу којима свакако има часних хришћана, који Зизјуласу верују као гласнику Предања, али и оних којима је зизјуласовштина

алиби за неогностичко одбацивање етике, која је у Цркви од Истока увек аскетика).

Писан је због оних којима је стало до спасења душе, које је угрожено без правоверја и правоживља.

Нисам ја никакав „гносимах”, који сматра да нам знање у духовном животу не треба. И знам да свако читање (чак и хетеродоксне философске мисли) не мора бити разорно по душу (мада, како каже црквена заповест: „Јеретичке књиге не читати”, јер, по Исаку Сирину, ништа не наоружава духа хуле против нас као читање јеретичких књига). На крају крајева, пришао сам Цркви, ослобађајући се окултног погледа на свет, читајући, између осталог, Соловјовљеву књигу „Смисао љубави” и „Самопознање” Берђајева. А Зизјуласови текстови „Евхаристијски поглед на свет” и „Од маске до личности” у мени су сажегли остатак сентименталног пантеизма. Али...

Али, градити Цркву и односе у њој на основу екуменистичке Зизјуласове идеологије није нимало упутно. Поготову данас, када се зизјуласовштина нуди да на тобож правоверан, начин протумачи папски примат (што би рекао Зизјуласов поштовалац, папски теолог Пол Мек Партлан, папа би, у „Цркви трећег миленијума”, могао да буде „чувар Евхаристије”). Не поричујући митрополиту Јовану (који је цео живот провео у стерилној атмосфери кабинетске теологије и никад није имао паству о којој би, као епархијски архијереј, бринуо) право на мишљење и писање, поричем (не само у своје име, него и у име многих који теологију доживљавају као питање вечног блаженства или вечних мука) право да се играмо богословљем, и своје измислице намећемо као учење Цркве.

Оно што мислим, најбоље је изразио руски теолог Јуриј Максимов, у свом огледу „Играње с богословљем: крај игре”:

Последњих година у Русији се отворио значајни број духовних школа, а такође и богословских института, богословских курсева, итд. на којима се свакодневно обучавају хиљаде и хиљаде људи различитог узраста, пола, нација и друштвеног статуса. Богословско образовање је за мирјане Руске Православне Цркве постало толико доступно, као можда никада раније, у целој историји њеног постојања.

Са једне стране, то је значајно, јер помаже да се испуне речи Светог Филарета Московског: „Никоме није дозвољено у хришћанству да буде потпуно ненаучен и да остане незналица. Зар није Сам Господ назвао Себе Учитељем, а Своје следбенике – ученицима? Зар су то празна имена, која не значе ништа? И зашто је Господ послао Апостоле у свет? Пре свега, да уче све народе: „Идите и научите све народе” (Матеј 28:19). Ако нећеш да учиш и да уразумљујеш себе у Хришћанству, онда ниси ученик и ниси следбеник Христов – нису за тебе послани Апостоли, ниси оно што су били сви хришћани од самог почетка хришћанства; не знам шта си ти и шта ће бити са тобом.”

Са друге стране, то нас доводи до онога, о чему је јасно говорио Светитељ Григорије Ниски: „Други, који су јуче или прекјуче оставили своје уобичајене послове, изненада су постали учитељи богословља, неки – који су, може бити слуге, који ни једном нису подвргнути бичевању, који беже од ропског служења – са важношћу философирају међу нама о непостижном... Све је у граду препуно таквих

људи: улице, пијаце, тргови, раскрснице. Ту су и трговци одећом, и мењачи новца, продавци јела. Ти питаш за одећу, а он философира пред тобом о рођеном и нерођеном; желиш да сазнаш цену хлеба, а он ти одговара да је Отац већи од Сина; питаш га да ли је спремно купатило, а он говори да је Син произашао ни из чега.”

Често сам могао да сусретнем овај цитат у раму ентузијазма: наводно, ево, као што се и у древним временима обичан народ бавио богословљем, како су сви били побожни... При томе, они који цитирају се не труде да обраде пажњу на то да је и по контексту, и по самом тону, па чак и по садржају цитата очигледно да Свети Отац није говорио о томе као о похвали, већ као о несрећи свог времена. Профано „играње богословља” је само посебно тешка форма греха незнања и хуле. И није за изненађење, да Свети у уста „новојављених богослова” ставља јеретичке, аријанске тврдње.

Враћајући се нашем времену, горенаведене речи Светог Григорија могуће је у потпуности цитирати као илустрацију, например, изобилних и бесконачних интернет дискусија на богословске теме.

Али, подижући се и на „ниво више”, могуће је видети да слика није много боља.

Док читате књиге и чланке неких савремених писаца, или слушате говоре и дискусије на конференцијама, понекада стичете утисак да се за неке људе богословље претворило у интелектуалну игру. Иако је они могу играти веома озбиљних лица, чак јој могу посветити и животе, али... то ће ипак остати игра. И то неће бити богословље.

То је због тога што ту нема оног главног. Оног о чему су Оци говорили: „Онај који се моли јесте богослов, и онај који је богослов, тај се моли”, то јест, када се богословље

храни живим искуством богоопштења, када је укорјењено у духовном животу Цркве, када је изражено животом бого- слова. Ван ове заједнице, све је странпутица. Богословље ради богословља, богословље без Бога не бива безопасно, пре свега за самог „играча”.

Као што је Св. Григорије Богослов говорио: „Није могуће сваком, говорим вам, философирати о Богу, није то за сваког! То није безопасна ствар, она није за људе везане за земљу. Чак бих додао да није увек, пред свима и о свему могуће философирати, него мораш да знаш – када, пред ким и о чему. Према томе, није доступно свакоме, већ само онима који су искушали себе и провели своје животе у со- зерцању и, пре свега, онима који су очистили душу и тело, или их бар чисте. Јер, за нечистог може бити опасно да се дотакне чистога, као што није безбедно за некога са сла- бим очима да гледа у сунчеве зраке.”

Свака реч овде противречи модернистичком „игрању са богословљем”, које је постало толико популарно код неких православних писаца у двадесетом веку, пре свега, међу онима који су радили у емиграцији. И ово није слу- чајност, јер се ова појава управо и родила на Западу који је отпао од Православља. Родила се раније, пре него у Русији, јер је, што је природно, богословски релативизам тамо до- стигао много већи степен. /.../

Али, ако схватамо да Свети Оци нису били само интелектуалци из древних времена, већ носиоци духовног ис- куства, светости која је хранила њихово богословље – онда ћемо се вратити истинској хришћанској јерархији вред- ности, сетивши се где ми стојимо а где они стоје. И, може бити, чак ћемо се присетити да је и у древним временима такође постојало много религиозних писаца, међутим ни- како нису сви постали Свети Оци и Учитељи Цркве.

Срећом, имамо савремене богослове, који се држе отачког Предања, на пример, Владимир Лоски, о. Георгије Флоровски, о. Јустин Поповић и митрополит Јеротеј Влахос. Модернизам никако није једини пут којим су кренули савремени богословски писци. Али, нажалост, у наше време, модернисти преовлађују.

Ако погледамо на разлоге за такво стање ствари, тада ћемо видети да сва та, новоизмишљења тумачења Писма, „играчки” однос са Предањем, сви ови људи који говоре да су „Оци били глупи и нису схватили, али ми смо паметни и ми схватамо”, сва та „објашњења која исходе из историјског контекста”, у највећем броју случајева хитају само ка једном баналном циљу: прилагођавања Јеванђеља и Предања себи – уместо прилагођавања себе Јеванђељу и Светом Предању.

Ово је велика саблазан за људе нашег времена. Са нашом гордошћу, високоумљем о себи, лењошћу и трагањем за удобношћу. И са нашом љубављу према свету /.../. А све ово са слоганом: можемо да служимо два господара!

„Опомињите се жене Лотове”. (Лука 17:32)

Сетите се Самсона и Далиле. Самсон је био судија у Израиљу, поштовао је Бога, имао је дар од Њега. А онда се оженио Далилом, паганком, туђинком, која је желела да га убије – и знао је да она жели да га убије а опет је није напустио. Заиста му се допадала. А тако је и скоро код сваког од нас, данашњих хришћана, сваки од нас има „Далилу” у својој души – световну привезаност за коју зна да не може бити сједињена са нашом вером, али од које не може да одустане. И да не бисмо морали да је се одрекнемо, измишљамо горепоменуто ново-измишљена тумачења о којима смо горе писали, играмо се богословља, стварамо „хришћанство за себе”. А пошто је у стварности немогуће да

служимо два господара, оно што је главно – пропуштамо. Баш као Самсон који се пробудио из сна и рекао: „Изаћи ћу као и пре и отећу се; јер не знаше да је Господ одступио од њега” (Књига о судијама 16:20).

Све је добро ако се заврши као са Самсоном, и ако кроз патњу успемо да се растанемо од Далиле и од комфора, ако се болно очистимо остатака паганизма и дволичне вере и начела нашег свакодневног живота. Ако не, заиста читав наш живот може проћи у том виртуалном „хришћанству” и потом ћемо чути речи: „Кажем вам: не познајем вас откуда сте; одступите од Мене сви који неправду чините.” (Лука 13:27)

Наравно, била би грешка објашњавати целу појаву модерничког богословља само једним разлогом.

Постоји и други – својствен још схоластичком односу према богословљу, као према науци. А „у науци не раде са термином „Бог””, како је приметио један од савремених научника. А ако све то и ради у модерничком богословљу, онда је то заиста као схватање или категорија, без потребе за живом и непосредном везом са Њим.

А још где је „наука” – тамо је и природни и неодложни императив за сваког богословствујућег, „да се каже нова реч у науци”, да се покаже „научна новина”.

Али у Православљу је немогуће рећи ништа ново, јер ми већ држимо сву пуноту Истине, предану нам од Господа Исуса Христа и Духа Светога, кроз Апостоле и њихове ученике, Свете Оце. Како је сведочио преподобни Викентије Лерински, цитирајући Светог Стефана Римског, „одредивши следеће: да се не уводи ништа ново сем онога што је предано”. Свети и мудри човек је схватио да је правило побожности – допуштати само оно што је било прихваћено од Отаца у вери, а вером је и било

запечаћено од стране њихових синова; да је наш дуг – не да водимо религију тамо где бисмо хтели и желели, већ да је следимо где нас поведе; и да је хришћанској скромности и достојанству својствено да се будућем нараштају преда не своје, већ да чувамо оно што смо примили од наших предака”, јер је „у Цркви одувек био обичај да што је неко био богољубивији, он је пре иступао против нових измишљања”; и зато смо сви ми, православни хришћани, по завету наших Отаца, позвани да „сломимо пред ауторитетом свете древности дрскост непотребних новачења у вези са сваком узалудном заблудом”.

Заиста, цела књига Светог Викентија је посвећена откривању те чињенице да страст „према новинама” означава одвраћање од древне и непогрешиве истине. Одвраћање може бити обучено у било какву стару „научну” одећу.

Узмимо, на пример, то „објашњење које долази из историјског контекста”.

Разуме се, не постоји ништа лоше када покушавају да се дочарају услови тог раздобља и друштва, у којима је једна или друга света или светоотачка реч била записана – ако има циљ бољег појашњења те речи. И Свети Оци су у тумачењима Писма понекад прибегавали овом методу. Али као допуни, не као основном.

Опасност наступа када се на историјски контекст својди практички сво значење речи, сав њихов смисао и значај. Самим тим, кроз „историјски контекст”, једноставно снижавају ауторитет Писма и Предања.

Као што они кажу, само зато што је записано, то не значи да ја морам да делама на тај начин; Свети Отац је то рекао само зато што је имао овај или онај став према цару тог времена. И то није тако речено зато што ја морам да верујем у то, већ зато што је тај духовни писац припадао тој и

тој духовној школи и био под утицајем те и те философије, итд, итд.

При томе се испушта из вида да је могућност адекватног стварања историјског контекста за то или неко друго дело изузетно сумњива – исувише је ограничен број познатих нам чињеница, а њихово повезивање једне са другом, и пре свега, утврђивање претпостављеног утицаја тих чињеница на начин мишљења једног или другог Светитеља – јесте дело скоро потпуно произвољно.

Ово води до тога да смо у стварности слободни да реконструирамо и, изнад свега, да такав историјски контекст тумачимо како нама одговара, ради конформистичног претумачења неугодних реченица или мисли, или да изгубимо сваки смисао уопште, сем историјског. Захваљујући овоме све постаје несигурно, произвољно, нејасно, све губи свој ауторитет и значај, пошто је поново тумачено и бива изопачено. Из светлости Истине одлазимо у сумрачно благо „тачки гледишта”, тако да и само Свето Писмо и Предање постају „зборници историјских мишљења”, погодни као, у најбољем случају, вешалице за остављање сопствених мисли.

Очигледно, такав став је могућ само при одрицању истине да су сви Свети пребивали у Богу и, следствено, имали једну исту веру – веру као дар Божији, као свештено благо, а заједно са тим и норму, идеал, слику и пут којима следујући можемо постати њихови саучесници у том духовном благу спасавајуће вере, јер, одричући се ње, упадамо у духовну пропаст.

У одбрани „слободе независне богословске креативности”, у стварности модернисти бране своју ванредно самољубиву и страсну својевољност.

Одавно је примећено да људи, који себе постављају за носиоце либералних погледа, у стварности се показују као много више поробљени мноштвом личних комплекса и забрана.

Добровољно, са поштовањем и послушно, следовање Светим Оцима, просвећеним Духом Светим, избавља од тог ропства и дарује нам истинску духовну слободу у истини, према речима Господа: „Познаћете истину и истина ће вас избавити” (Јован 8:32).

Тако каже Максимов.

Хоћемо богословље!

Дајте нам богословље!

Али, не јалово умовање палог разума, него живе речи живог Бога који Се јавља преко Својих људи, пророка Старог и Новог Завета!

А митрополиту Јовану Зизјуласу не споримо памет, знање, добре намере; и, наравно, желимо му спасење у Христу.

Само, не осећамо да нас води ка остварењу наших личности у Логосу Божјег; уверени смо да је његова теологија само филозофија која се маскира отачким појмовима.

И зато: хоћемо мудрољубље у Премудрости Очевој, која је Христос.

О јереси која се намеће у Србској Цркви

Уместо увода

У „Књижевним новинама” (1–31. мај 2004), чији је уредник био велики србски хришћански ерудита Предраг Р. Драгић Кијук, појавио се текст „Колективни Гаша Гнежевић против Богословског факултета”, у ствари, апел који су студенти овог факултета СПЦ упутили јавности. У њему је писало:

„Ми, студенти православног Богословског факултета Српске Православне Цркве, молимо „Књижевне новине” да овај наш апел објаве, јер немамо где да га објавимо. Покушавали смо на неколико адреса, али нико неће ни да чује. На самом факултету влада такав страх од групице реформатора, који су колективни Гашо Кнежевић СПЦ, да нас нико јавно не подржава. Кога све нисмо питали и молили да се огласи – али, како би Андрић рекао, „у ћутању је сигурност”. Ни познати публицисти попут господe Велибора Џомића, Владимира Димитријевића, Матеја Арсенијевића, Родољуба Лазића, итд, нису били спремни да подметну своја плећа да би истина угледала светлост дана. Запањени и збуњени, и ми се не усуђујемо да се потпишемо, јер се плашимо тешких последица које бисмо могли имати ако би се

открило ко је ово писао. Своја имена и податке достављамо у прилогу, али молимо редакцију да се не објављују.

Позивамо све којима је стало до Српске Православне Цркве да се обрате Његовој Светости Патријарху Павлу и Светом Архијерејском Сабору да би се стало на пут самовољи и безакоњу на Богословском факултету у Београду. У супротном последице по СПЦ могу бити кобне.

* * *

У минулих шест деценија комунистичког и мондијалистичког робовања школство је представљало идеалан полигон за спровођење националне, верске, етичке и интелектуалне стерилизације српске деце и омладине. Од пролетерске „нове школе”, преко „шуварица”, до данашњих реформисаних транзиционих „школигрица” читаве генерације претрпеле су, и још трпе, сурови експеримент агресивног расрбљавања, раздуховљавања и – распамећивања. И то није случајно: креатори сваког новог тоталитарног и деструктивног поретка добро знају да се одани јаничари, спремни да им се у сваком моменту ставе у безрезервну службу, стварају једино организованом акцијом, која најбоље резултате даје уколико се предузме од детињства. Отуда толика сила замах савремених „ПЕПСИ” реформатора, о којима је захватима на страницама овога листа већ било речи („Погледи” бр. 259, октобар 2003).

Али небулозни експерименти у државним школама никога више не могу зачудити. Свако ко је иоле свестан националног карактера владајућих структура доживљава и

ситуацију у просвети као једну од бројних манифестација исте опаке болести. Оно што, међутим, може да запрепасти, заболи, саблазни јесте неочекивани податак да од реформи није остала имуна ни црквенопросветна средина. Најновија дешавања на Богословском факултету СПЦ у Београду по много чему се уклапају у жалосну слику деградације српске просвете. Факултет на коме се школују будући свештенослужитељи, вероучитељи, монаси, православни интелектуалци – цвет, свест и савест српскога народа, све више постаје полигон за уношење и неговање секуларизма, релативизма, скептицизма, етичког индиферентизма, сувог рационализма, индивидуализма и лажног елитизма међу српском богословском омладином. „А ако со обљугави”, са кристалном јасноћом опомиње Јеванђеље Христово, „она већ неће бити ни за што, осим да се проспе напоље и да је људи погазе” (Мт. 5,13).

Реформа која је отпочела ове године – када је изведена тек трећа генерација школована по наставном плану и програму донетом на иницијативу Светог Архијерејског Сабора и одобреном 1998. – рођена је на самом факултету. Њу нису инспирисале стварне потребе Цркве, нити конкретни недостаци важећих програма; она није потекла од црквене јерархије, него из саме факултетске средине, у великој мери отуђене и од више јерархије, и од свештенства и монаштва, и од „обичних” верника. Реч је о самодовољној средини, у којој се најгласније инсистира на „аутономности” у односу на јерархију и у којој се под маском те аутономности пласира много тога што се ни издалека не би могло назвати теологијом Цркве него индивидуалним теолошким мишљењима – теологуменама. Наравно, да је реч само о интелектуалном

сукобу, колико год он у сфери теологије био осетљиво питање, читалац би можда могао закључити да је посреди нераумевање некаквих сувише „трезвених” црквених структура за занесене научењаке, романтичаре, ентузијасте који из љубави према својим проучавањима жуде да поделе мишљења са студентима, да запале у њима искру радозналости. Али авај! Ходници факултета у свако доба пуни су студената који губе наставу или скапавају чекајући своје доброно задоцнеле професоре који од силних хонорарних обавеза немају времена за ону основну, за коју примају плату. Та слика, одлично позната јерархији (сетимо се само напора блаженопочившег владике шумадијског, академика Саве Вуковића, да на Факултету успостави какав-такав поредак и дисциплину), за тили час срушиће наивну представу о малопре поменутом научном фанатизму овдашњих посленика теологије. Биће да су посреди неки дубљи токови, који већ увелико нагризају живот Цркве, и који не могу да се не рефлектују и на теолошко образовање.

Уђимо најпре у храм Богословског факултета. Ово је место на коме се будући пастири стада Христовог и вероучитељи српске деце духовно обликују, узрастају у побожности, духовности и чистоти, где се душе њихове напајају прелепим звуцима нашег црквеног појања, где им се у ум утискују химне и молитве на језику Светих Ђирила и Методија, где се уче литургијској пракси... Али гле чуда! У храмове си одлазио годинама – овде ти је све некако необично. Мноштво причесника – а сви неисповеђени, никоме није прочитана ни разрешна молитва. Мелодија византијска, поје искључиво хор (не хор Богословског факултета, онај који побира признања на свим значајним фестивалима

духовне музике, онај који је на својим турнејама пожртвовано скупљао средства за изградњу нове зграде ове установе – њему је одавно забрањено да наступа на самом факултету, чак је и просторија за хор зазидана, него „елитни” византијски „Мојсије Петровић”). Свештеници и ђакони, сви од реда школовани у Грчкој, цео текст службе изговарају на српском и грчком (упућени кажу да је разлог томе њихово елементарно непознавање чак и читања црквенослојенског језика – ова једноставна вештина научи се на првих неколико часова током прве године). Служи се на начин који се ни у једном другом београдском храму (а вероватно ни у целој Србији) не практикује. Студената је на служби, посебно јутарњој и вечерњој, знатно мање него оних који станују у интернату, смештеном у истој згради. Кажу, није обавезно. А можда је у питању и неко интуитивно дистанцирање? А у амфитеатрима и слушаоницама? Сазнаћеш, драги читаоче, да је душа твоја смртна, јер си створено биће. Зашто онда да верујеш, зашто да се трудиш да живиш у побожности, зашто да се клониш греха ако данас јеси, а сутра ниси? Оно, можда ти у ушима још бруји тропар сваком Преподобном или Преподобној који се славе јер су се, како црквени песник каже, „старали за душу бесмртну”, можда си неком приликом читао и Дамаскинове посмртне стихире – ништа зато, у питању су обичне песничке произвољности, јер ти убоги химнографи нису досегли до таквих дубина теологије као данашњи њени кабинетски представници. Сазнаћеш да је прича о митарствима након изласка душе из тела средњовековна мрачна фантазија, као што су и житија Светих плод уметничке фикције. На листи литературе неће ти препоручити дела Светог Јустина Ђелијског – његова „Догматика”

је, побогу, застарела, а они који то тврде нису се потрудили да напишу сопствени уџбеник (или им Господ то није дао)... Зауставићемо се, јер је саблазан велика. Многи младићи и девојке признају да су одболовали и отплакали нека предавања на којима су им „научним методима” срушене „илузије” које су у њима распаљивали којекакви заостали старци по забаченим манастирима, и није мало оних који су ради чувања душе, напустили студије теологије. Богу хвала, из редова таквих пуне се српски манастири искушеницима и искушеницама.

Имају ли ови млади људи, њих седам стотина, духовника? Немају. Да ли се ико брине о васпитном раду међу њима? Нуди ли им факултет планске активности у слободно време? На сва ова питања одговор је негативан. Препуштени су сами себи, остављени као овце без пастира, и само их побожност са којом су дошли на факултет и велика благодат Божија чувају и штите.

У таквим околностима и професори су пометени и дубоко подељени. Многи виде шта се дешава, али немају снаге и смелости да било шта предузму. Наравно, таквим ставом они пружају легитимитет струји „иноватора” – незадовољника и авантуриста који преко леђа (читај: душа) студента желе да се обрачунају са ауторитетом јерархије. Таквима није било довољно постојеће стање, него су зажелели да начине целокупни систем студирања „по своме образу и подобју”. А то, даље, значи да се и теолошке студије покушавају ставити у службу „глобалних дсмократских вредности”, „толеранције” и „европског образовања за XXI век”.

Област у којој се врше реформе о којима ћемо говорити Свети Дијадок, епископ Фотички из петог века, назива

једним од највећих дарова Божијих. „Сви благодатни дарови Бога нашег врло су добри и пружају нам сваку доброту. Али ниједан од њих не разгорева тако срце наше и не покреће га на љубав према Његовој доброту као богословље”, пише овај Светитељ, набрајајући и дарове Божије који се човеку дарују преко теологије: то су одбацивање везаности за свет, обасјање ума пламеном промене и преображаја, заједничарење са Анђелима, слобода од брига овога света, духовна лепота, духовно прозрење, храњење ума речима Божијим кроз неизрециву светлост, и најзад – сједињење и неразделива заједница душе са Богом Логосом. А Свети Григорије Богослов, говорећи у истом духу, опомиње да „не може свако да философствује о Богу, него само припремљени и опробани, који су очистили душу и тело своје, или се бар очишћавају. Треба најпре себе очистити, па онда друге учити чистоти; најпре себе учинити мудрим, па онда друге умудривати; најпре сам постати светлост, па онда друге просвећивати; најпре се сам приближити Богу, па онда друге приводити Њему”.

Овако уче Свети Оци. А шта се дешава када о судбини студија теологије почну да одлучују кабинетски и естрадни „теолози”, успешни бизнисмени поштовани у екуменистичким круговима, није тешко погодити: те студије изгубе своју физиономију, обезличе се, разводне, одвоје од реалног живота Цркве и претворе у своју супротност. Читалац ће вероватно са неверицом прочитати податак да се по реформисаном плану и програму, који је ступио на снагу ове школске године за студенте уписане на прву годину, Свето Писмо Новог Завета, најозбиљнији и водећи предмет по значају и рангу, уместо досадашњих осам предаје само

четири семестра. Смањен је и број семестара за Свето Писмо Старог Завета, Пастирску психологију, Историју Српске Цркве, Црквенословенски језик, Црквено појање – овај последњи предмст је са три године смањен на само два семестра слушања, укинут је Старословенски и Јеврејски језик, али је зато уведена, рецимо, Методологија науке, предмет који се слуша на Катедри за философију и на постдипломским студијама неких факултета и који нема никаквих теоријских ни практичних додира са пастирским и вероучитељским радом. Пострадали су, као што видимо, сви предмети са националним предзнаком: студенти који не познају црквенословенски језик и српско црквено појање, којима је туђа историја своје Цркве, неће у богослужењу, проповедању и ширењу вере моћи да одмакну далеко од својих „узора“ који су донели овакав наставни план Богословског факултета. Али ни то није све: уведени су и посебни смерови са специјалним изборним предметима, међу којима су се нашли – погодићете – Историја западног хришћанства, Основи римокатоличке теологије, Савремена теолошка мисао Запада... Зар вас ово чуди? Шта очекивати од факултета чији је продекан, Радован Биговић, иначе однедавно специјални саветник (не духовник, него саветник!) председника Маровића, отворено изјавио: „Највећи број најумнијих и најодговорнијих људи у СПЦ жели да дође до папине посете...“?

Баук ПЕПСИ реформе шири се и на местима где га нико ко има образа и части не би очекивао, и одакле се такве авенти лако изгоне животом по Јеванђељу, искреном молитвом, смелошћу у исповедању вере и чувањем православног достојанства. „Гнусоба опустошења на месту светоме...“ Ако

се овакво стање, не дај Боже, задржи, већ за неколико година добићемо „коректне”, „толерантне”, „едуковане” и „транспарентне” свештенике и вероучитеље, лојалне новом светском поретку и глобалној религији. Има ли краја нашем понижењу? О, Господе, Ти си преко Апостола Свога Павла поучавао младог Тимотеја да „ратује добар рат, имајући вјеру и добру савјест, коју неки одбацивши претрпјеше бродолом вјере” (1. Тим. 1, 18–19): разгори у синовима и кћерима Твојим који завољеше дубине богословља православног огањ ревности и живе побожности, сачувај умове и душе њихове у оданости чистоти всре, а професорима њиховим подари преумљење и покајање, да у своме богословствовању следе Тебе, Који си једини Пут и Истина и Живот (Јн. 14,6).”

Нова догматика као смртбожје?

Овај глас вапијућих у пустињи нико није желео да чује, па су се проблеми и невоље наставили. Чули су се различити гласови, пре свега на Интернету. Потписник ових редова је, невољно, улазећи у полемике око литургијске реформе схватио да је један од кључних извора за измену богословског предања Цркве збрка у области догматике; јер, православна литургија је богослужбена догматика, као што је и православна етика догматика у пракси. Извор великих смутњи, испоставило се, јесте катедра догматике Богословског факултета СПЦ, са које је одавно избачен свети учитељ православних догмата, авва Јустин Ђелијски, и на којој се обрео ученик титуларног митрополита пергамског Јована

Зизјуласа, др Игнатије (Мидић), епископ браничевски. На електронској глобалној Мрежи појавио се резиме његовог уводног предавања из догматике, одржаног 23. октобра 2007. године, који гласи:

„Главни проблем човечанства и читаве творевине је смрт.

Смрт није последица греха, као што се у хришћанству погрешно мислило. Смрт је у природи свега створеног и она не зависи од добра и зла. Зато је погрешно истицати грех као главни проблем човечанства, искупљење од греха, крст, страдање, покајање, моралну чистоту, испуњавање заповести Божјих са циљем да нам Бог опрости грехе. Уопште, погрешно је мислити да су људи нешто згрешили Богу и да се Син Божји због тога оваплотио. Напротив, етичке норме се стално мењају и зато посматрање хришћанства из етичке перспективе, тј. из перспективе испуњавања заповести Божјих је теологија која не пије воду, и која не само да је погрешна, него наноси огромну штету Цркви, катастрофално је погубна по Цркву, разара Цркву и има трагичне последице по живот и постојање. Испуњавање заповести Божјих није циљ хришћанства, оно не може решити проблеме, него нас само још више заглибљује у њих и ствара око нас врзино коло: То је погрешна вера прошлих векова, која је бацила хришћанство на маргине цивилизације и историје, и због које је хришћанство изгубило важну улогу у друштву. Не треба усмеравати веру ка таквој прошлости у којој се помињу грех, страдање, крст, искупљење, опроштај, морална чистота и испуњавање заповести Божјих, него ка будућности (есхатону) у којој ће се помињати само благодарност (евхаристија). И у Православној Цркви има епископа чија је вера окренута ка прошлости, и то је негативна

димензија. Али срећом, има и оних који су окренути ка будућности и то је позитивна димензија. Студенти теолошког факултета требало би да буду на страни позитивне, есхатолошке димензије, да стражаре над њом и да је потенцирају као исправну. Јер, ако она нестане, и студенти ће за то сносити одговорност. А да би се што боље припремили за тај задатак, не треба понављати оно што је рекла Црква, тј. што су рекли Господ Исус Христос и Свети Оци него треба тумачити њихове речи, тачније: читати тумачења у савременој теолошкој литератури, нарочито у књигама митрополита Зизјуласа”.

Учење о изначалној смртности творевине

Такво излагање једног професора догматике навело је потписника ових редова да се дубоко замисли. И пре тога, а нарочито после писма студенета Богословског факултета СПЦ, видео је штету коју су у Србији нанели уџбеници веронауке чији је аутор био др Игнатије, епископ браничевски, и о којима је Невенка Вукадинов објавила два одлична текста. Сада је, међутим, било јасно да је враг коначно однео шалу: на Богословском факултету младим људима је нуђено нешто што се никако не би могло назвати православним богословљем. Учење о смртности творевине које је, скупа са митрополитом Зизјуласом, проповедао епископ Игњатије било је у непосредној супротности са Светим Предањем Цркве од Истока. Његове последице по хришћанску етику су застрашујуће: ако је човек грешан зато што је смртан, онда је Бог „крив” за таквог човека; и

онда важи неониколаитска „етика” сведопуштености (оно Тозовчево „Узми све што ти живот пружа” важи под условом да се причешћујеш на свакој Литургији; по Зизјуласу и његовим следбеницима, свети си самим тим што учествујеш на евархистијском сабрању.) Али, наравно, човек није грешан зато што је смртним створен, нити је смрти било у изначалној творевини. Одговарајући на питање „да ли је Адам пре одбијања заједнице са Богом имао појам смрти”, богословски учитељ епископа Игњатија, Јован (Зизјулас) каже: „Рекао бих да Адам није имао осећање смрти, пошто је она била ту. Смрт је повезана са творевином; чим је нешто створено, оно је смртно. Пошто су човек и свет створени ни из чега, смрт је била природна творевини. Међутим, оно што је први човек, као и сваки, хтео, јесте да се смрт не оствари” („Саборност” 1–4/2003, стр. 117–118). Епископ Игњатије у свом интервјуу „Саборности” (1–4,2008) каже: „Свети оци говоре и о томе да је смрт у природи последица греха. Ово учење, на први поглед, може да збуди и произведе закључак код људи да је природа створена бесмртна, али да је постала смртна онда кад је човек сагрешио. Међутим, ако се дубље анализира њихово учење о греху, онда ће се доћи до закључка да је створена природа смртна зато што је одвојена од нестворене природе, тј од Бога/.../ Грех за св. Максима и за друге источне оце није преступ Божје заповести као принципа, за који следи Божја казна у виду смрти, већ одбијања човека да слободно прихвати заједницу с Богом како би и он и целокупна творевина превазишли смрт и постојали, како би живели вечно. Без заједнице с Богом у Христу тварна бића не могу да постоје. Зато је грех, као одбијање заједнице с Богом, једнак смрти, једнак ништавилу”.

Учење о томе да твар не може да постоји аутономно, без Творца, свима православним хришћанима је јасно – јер је плод Божјег Откривења. Када би твар била божаствена по природи, онда би она била нестворена – а то је пантеизам, који лежи у основи сваког паганизма. Али, када се суочи-мо са ставовима митрополита Јована Зизјуласа и епископа Игњатија Мидића, питамо се: „Шта они подразумевају под смртношћу, чак и првоздане, „рајске” творевине? Да ли је то била само могућност која се није морала остварити? Да ли је првобитна творевина била трулежна? Како је Адам позна-вао смрт – тако што ју је видео у природном окружењу, или некако другачије? Њихове формулације су нејасне ако се не разјасне до краја.

Светоотачко учење о уласку смрти у свет је јасно. У „Животу после смрти” (стр. 29–33), митрополит Јеротеј (Влахос) га излаже:

Свето писмо више пута понавља да Бог није створио смрт, него да је смрт кроз Адамов грех ушла у свет. Волео бих да поменем два цитата из Светог писма.

Први потиче из Старог завета и у њему се каже: Бог није створио смрт и не радује се пропасти живих бића; јер Он је све створио да би живело и све је у свету спасоносно, у њему нема погубног отрова, и ад не царује над земљом, јер је праведност бесмртна (Прем. Сол. 1; 13 – 15). Није могуће да зло потиче од Бога, будући да је Бог добар; када је створио човека, Он га није створио зато да би (човек) умро. Разуме се да га Он, како се може видети из светоотачког предања, није створио ни као смртног ни као бесмртног, него са могућношћу да постане или смртан или бесмртан.

Други цитат је из Посланице апостола Павла Римљанима: „Зато као што кроз једнога човека уђе у свет грех и кроз грех смрт, и тако смрт уђе у све људе... Али смрт царова од Адама до Мојсеја” (Рим. 5; 12 – 14). У овом одломку, смрт се посматра као уљез, као паразит на људској природи, изданак и плод Адамовог греха. Ту је дакле реч о смрти која улази у људску природу и на тај начин улази и у читаву творевину.

Грех из кога се родила смрт је Адамов грехопад у Еденском врту. Када је Бог забранио човеку да једе забрањено воће, Он му је у исто време саопштио да ће у који дан окуси од њега, умрети (Пост. 2; 17). Након тог греха, смрт је ушла у људску природу – и то најпре духовна смрт, која је човеково разлучење од Бога, а затим и смрт телесна, која је разлучење душе од тела у одређено време. Оног дана када је сагрешио, Адам је духовно умро, а затим је, нешто спорије, умро и физички./.../

По светоотачком учењу, смрт, као што смо рекли, није Божија казна него плод и исход Адамовог греха. Термин „смрт” користи се за означавање човековог отпадања и разлучења од Бога у којем је истински живот. На тај начин свако ко отпадне од живота, од Бога, слаби и умире. У том смислу је, као што наглашава св. Григорије Палама, „први који је поднео то слабљење био Сатана, кога је Бог праведно напустио због његове непослушности”. „Ослабљени ђаво је и на човека пренео слабост јер је човек послушао његов савет, постао непослушан Богу и изгубио Његову благодат” (Григорије Палама, 16. омилија).

Св. Максим Исповедник би рекао да, када говоримо о смрти, ми углавном мислимо на разлучење од Бога. То разлучење се дешава кроз грех, тако да је грех средиште смрти. Како човек није послушао Божију заповест и

како је отпао од Бога, „нужно је уследила и телесна смрт” (Добротољубље, 2. том).

Св. Јован Дамаскин ствари такође посматра у том светлу када наглашава да човек у целини потиче од Бога, али да исквареност и њена последица, а то је смрт, долазе од нашег сопственог зла. „Управо је кроз човека, односно кроз Адамов преступ, смрт дошла заједно са другим казнама”. Стварање човека је дело стваралачке силе Божије, док је наше трајање дело Његове кохезивне силе и енергије. Смрт је резултат „нашег сопственог избора и зла, а не казна и дело Божије” (Јован Дамаскин, „Тачно изложење православне вере”).

Смрт је, према св. Јовану Дамаскину, у свет дошла „као нека дивља и сурова звер да разори човеков живот” („Тачно изложење православне вере”). То је врло лепа слика, која живо изражава целокупну стварност. Смрт је уистину као дивља, неукроћена звер која пустоши и уништава људске животе. Сви ми уистину окушамо ту дивљину смрти у онима који су нам драги.

Св. Григорије Палама, чије смо централно гледиште на нашу тему већ размотрили, изражава се веома описно и са чудесном прецизношћу. Када је Ева чула савет лукавог ђавола, „видела је, патила, јела, умрла, привукла човека и добила друга и у окушању и у паду” (40. омилија).

Разуме се да, када кажемо да је Адам умро, не мислимо да је људска природа била у потпуности уништена. Како је, међутим, најпре искусио духовну смрт, искусио је и смрт телесну, иако није завршио у непостојању. Човек је разлучен од Бога, потресен је тим последицама, али није у потпуности уништен. Св. Макарије Египатски нам то саопштава на карактеристичан начин: „Ми ипак не кажемо да је он био у потпуности изгубљен, да је био удаљен из живота

и умро. Он је умро у погледу свог односа према Богу, иако по својој природи он још увек живи” (12. омилија).

Након Адамовог греха, Бог је, услед Своје велике љубави и сажаљења, обукао човека у „хаљине од коже”. Из учења светих Отаца видимо да те „хаљине од коже” заправо означавају пропадљивост и смртност које су ступиле у човеково тело после његовог греха. Пропадљивост се састоји у болестима, слабостима и недаћама људског живота, од начина на који се човек зачиње, бива ношен у утроби, од начина на који се рађа и најзад креће према смрти (Панајотис Нелас, Обожење у Христу). Читав човеков живот је, у ствари, низ узастопних смрти, „он је продужена смрт” (Георгиос Манзаридис, Паламика, стр. 49, и Г. Манцаридис, Обожење човека, стр. 22) .

Из онога што смо до сада рекли може се видети да узрок смрти није Бог него грех који су Првостворени по свом слободном избору починили у рају. Из светоотачких учења је, међутим, очигледно да је Бог из љубави и човекољубља допустио да смрт ступи у људску природу.

Ми превасходно можемо рећи да је непосредно након Адамовог греха могло умрети и тело, али му је Бог допустио да живи чак и после греха, „припремајући пут покајања” и могућност да се задобије духовни живот (Григорије Палама, Монахињи Ксенији, Добротољубље, 4. том, стр. 299). Тако су чак и све оне патње које су повезане са пропадљивошћу и смртношћу постале прилика да се чезне за узвишенијим животом и задобијањем заједнице са Богом.

Према св. Василију Великом, Бог је допустио смрт стога да човек не би заувек остао у живој смрти (Омилија: О томе да Бог није узрочник зла). То становиште Црква је формулисала у молитви за опроштај коју епископ изговара на опелу. У њој се између осталог каже да је Бог у Својој

љубави према људском роду, а да зло не би постало бесмртно и вечно, дозволио да нераскидива спона између душе и тела Његовом вољом буде разрешена, односно, допустио је да се догоди смрт./.../

Христово оваплоћење догодило се зато да би грех и смрт могли бити уништени и да би ђаво могао бити поражен. Христос је у ствари прихватио смртно и рањиво тело да би поразио смрт. Својим распећем и васкрсењем Он је надвладао смрт и човеку дао могућност да је, након што се сједини са Њим, и сам надвлада у свом личном животу. Тај циљ се достиже кроз свете тајне Цркве. Оне не ослобађају човека од онога што се назива психолошком кривицом нити умилоствљују Бога због Адамовог греха, али оне побеђују смрт. Кроз крштење постајемо удови васкрслог Тела Христовог а кроз причешћивање Телом и Крвљу Христовом примамо лекове за бесмртност. Не само да је душа сједињена са Богом, него и тело осећа ту унутарњу промену и преображај душе. То се јасно види у моштима светитеља Цркве.

Разуме се да је од великог значаја чињеница да након крштења и Светог причешћа смрт још увек постоји, јер се оно што се дешава у Христовом животу дешава и овде, како објашњава св. Максим Исповедник. У безгрешном рођењу Христовом, Његово тело је намерно остало пропадљиво због Његових спасоносних страдања јер је на тај начин могла бити побеђена смрт. Тако чак и у крштеној личности природа остаје пропадљива и након крштења, али не као осуда за њену грешну природу, него као начин да се осуди и уништи грех (јером. Артемије Радосављевић, Тајинство спасења према св. Максиму Исповеднику, Атина, 1975, стр. 109 – на грчком). Човеку је кроз крштење омогућено да се, по свом слободном избору, бори са

грехом који је нераскидиво повезан са пропадљивошћу и смртношћу тела. У том смислу је човеково спасење Божије дело, али је неопходна и човекова сарадња.

Тако нас учи Црква устима митрополита Јеротеја.

Кретање у области теме смртности природе ван заједнице с Богом је често кретање по оштрици жилета. Јер, 123. правило Картагинског сабора јасно тврди: „Ако неко каже, да је Адам, први човек, створен смртним, и да би, сагрешио или не сагрешио, умро телом, то јест изашао из тела не по казни за грех, него по неопходности природе, да буде АНАТЕМА.” Зато ту све мора бити прецизно формулисано.

А Свети Григорије Синаит каже: „Човек је створен НЕТРУЛЕЖНИМ, каквим ће и васкрснути, но не и непроменљивим, нити пак променљивим, него као онај који има моћ да се мења или да се не мења... Трулежност је – плод палости”. И додаје: „Садашња променљива твар није првобитно саздана ТРУЛЕЖНОМ, него је после потпала под трулежност/.../ Онај Који је обновио и освештао Адама, обновио је и твар, али их још није избавио од трулежности.”

Свети Григорије Палама додаје: „Откуда је и сама смрт? – То је последица нешег, оног с почетка, непослушања Богу; последица гажења заповести коју нам је Бог дао; последица нашег прародитељског греха, који се збио у рају Божјем. На тај начин, и болести и немоћи и многики терет искушења порекло води од греха; зато што смо се, због последица истог, оденули у хаљине од коже – у ово болесно и смртно и многим мукама подвргнуто тело, и прешли у овај свет подвлашћен времену и смрти, осуђени да живимо животом препуним страсти и невоља... Бог не само

да није створио смрт, него је и задржавао њено појављивање (подвлачење В. Д.) А пошто је човека створио као живо биће које има власт над самим собом, Он не би могао да јој се (смрти, нап. В.Д.) супротставља тако што би нам одузео слободу власти над самим собом, коју нам је Он дао, да тако не би нарушио Своје дело. Али, по својој доброти и премудрости Он је нашао начин: како да упозори човека на смрт и у исти мах да сачува слободу његове воље. Како је то учинио? Чим га је сздао и оживотворио, Он му је дао и савет који је у себи садржао бесмрће, дао му је (том савету, нап. В. Д.) облик заповести, и јасно предсказао да ће, ако ова животворна заповест буде нарушена, уследити смрт, и то не смрт тела, него – смрт душе, говорећи пару наших прародитеља: „У онај дан у који окусите од дрвета познања добра и зла, смрћу ћете умрети” (Пост. 2, 16–17). Обратите пажњу: не каже у форми заповести: оног дана кад окусите, умрите, јер је заповест Његова почетак постојања свега (онога што Његова заповест установљава) и, као је речено: „Он заповеди, и постаде” (Пс. 32, 9); смрти он није заповедио да постане (подвукао В. Д.), него је предсказао да ће је бити због престапа, рекавши: „Да не једете с дрвета; у који дан будете јели, умрећете” (Пост. 2, 17) да очувавши савет и бежећи од престапа, не будемо подвлашћени смрти”. Ове речи из 31. омилије Св. Григорија Паламе јасно показују да нико од православних богослова није схватао прародитељски грех као, како владика Игњатије каже, „преступање Божје заповести као принципа”, него као гажење живостворне заповести Божје. Јер, заповести Божје дају живот: православна етика има теоцентрично, а не антропоцентрично порекло.

У творевини пре греха није било никакве смрти. Св. авва Доротеј, у VII веку, каже: „Бог је створио човека по свом лику, то јест као БЕСМРТНОГ, САМОВЛАСНОГ И УКРАШЕНОГ СВАКОМ ВРЛИНОМ. Али када је он преступио заповест, окутивши плод од дрвета, онда је био изгнан из раја (Пост. 3), отпао је од природног стања и пао у противприродно, већ пребивајући у греху, славољубљу, љубави према сластима овога света, и био је савладан од њих, јер је и сам постао њихов роб кроз преступ. Тако је, мало по мало, почело да узраста зло и зацарила се смрт”.

Свети Симеон Нови Богослов, у првом Етичком слову, јасно каже:

Бог није, како неки мисле, првозданима на самоме почетку дао само рај, нити је само њега створио нетрулежним, него је много пре њега сву ову земљу коју ми сада насељавамо и све што је на њој, али и небо и оно што је на њему, привео у постојање у пет дана. У шести дан саздао је Адама и поставио га за господара и цара целокупне видљиве творевине. Тада не беху створени ни Ева ни рај, него је Бог овај свет саздао као какав рај нетрулежни, додуше, али ипак вештаствени и чулни, те је њега, како је речено, даровао Адаму и његовим потомцима на уживање. Али да ти се то не би чинило чудно, причекај и у даљој беседи то ће ти се јасно показати из самога Божаственог Писма. Јер записано је: У почетку створи Бог небо и земљу; а земља беше невидљива и неустројена (Пост. 1, 12). Приповедајући затим подробно о свим осталим делима Божијега стварања, пошто каза: И би вече, и би јутро, дан пети (Пост. 1, 23), Писмо додаје: И рече Бог: Начинимо човека по слици и подобију нашем; и нека владају рибама морским и птицама небеским,

и стоком, и свом земљом и свим гмизавцима који гмижу по земљи. И створи Бог човека, по слици Божијој створи га, мушко и женско створи их (Пост. 1, 26–27). Тамо се о мушком и женском говори не као да је Ева већ ту, него као да постоји у ребру Адамовом и сапостоји Адаму. То ћете доцније јасно видети: И благослови их Бог говорећи: Растите и множите се, и напуните земљу и загосподарите њом; и владајте рибама морским и птицама небеским, и свом стоком, и свом земљом и свим гмизавцима који гмижу по земљи. (Пост. 1, 28)

2. Видиш ли како је Бог на почетку цео овај свет као каква рај дао човеку? Јер о којој то друго земљи говори, ако не овој коју ми, како рекосмо, и сада настањујемо, и ни о једној другој? Зато и додаје, те каже: И рече Бог: Гле, дадох вам сваку траву семену која сеје семе, које је поврх целе земље; и свако дрво које има у себи плод семена семеног што ће вам бити за храну; и свим зверима земаљским и свим птицама небеским и сваком гмизавцу који гмиже по земљи (Пост. 1, 28). Видиш ли како је Он Адаму и нама, његовим потомцима, на уживање дао све што се види на земљи и у мору, и да га није само рајем даровао? Јер и све што је Адаму рекао као да је и свима нама говорио, како је касније и Апостолима Сам кроз Живо Слово Своје рекао: А што говорим вама, свима казах (Мк. 13, 27) знајући да је род наш на земљи имао да се умножи без мере и броја. И ако смо се ми људи толико размножили, пошто преступисмо заповест Његову и бејасмо осуђени да живимо и умиремо, замисли само колико је требало да буде оних који су рођени од стварања света да нису умирали, и каква би живот и живљење имали у нетрулежном свету нетрулежни и бесмртни остајући, живећи безгрешно и без јада, бригае и муке, при чему је, у мери у којој би напредовали у чувању

заповести Божијих и стицању добрих помисли, требало да временом буду узведени ка правој слави и да се измене, приближе Богу и струјним зрацима Божаства, те да се свачија душа озари, а да се чулно и вештаствено тело претвори и преврати у невештаствено и духовно које надилази све чулно. А и колику је радост и весеље требало да нам уз то причињава заједничко живљење заиста је неизрециво и разуму недоступно.

Дакле, творевина Божја саздана је НЕТРУЛЕЖНА. Смрт у творевину улази кроз Адамов грех. Смрти не би било да Адам није сагрешио. Она би остала неостварена могућност. Зато настојавање на томе да је „свет смртан зато што је створен” јесте, из перспективе формалне логике, исправно (у смислу да твар нема живота у себи, него је Творац одржава у постојању), али она, без јасног тумачења, може да одведе до богохулног закључка да је Творац саздао смрт. А није! Бог је и човека и свет створио НЕТРУЛЕЖНИМ. Исти проблем имамо и са учењем о души. Кад православни хришћанин каже да је душа бесмртна, то не значи да она има божаствену природу (како су учили Платон и пагани), нити значи да је човек потпун без тела. Али, то значи да је, по речи Господњој, душа претежнија од тела; то значи да тело, кад умре, трули у земљи, а душа постоји без тела; то значи да је душа, и без тела, делатна и потпуно свесна, чекајући у привременој наслади раја или мукама ада, Царство Небеско или пакао; то значи да се душа, молитвом Цркве и милостињом, из ада може избавити; то значи да душа има почетак, а нема крај. Смрт душе је њена одвојеност од Бога, као што је смрт тела одвајање тела од душе. Прецизно говорећи, душа је бесмртна ако је с Богом, а пребива у вечном

умирању ако није са Богом. Цепидлачећи, можемо рећи да је душа НЕУНИШТИВА – или као спасена у Христу или као осуђена на вечне муке.

Али, ово јасно учење у делима митрополита Зизјуласа и епископа Игњатија као да је замагљено. Они као да га „процеде кроз зубе” кад су, неким питањем, „притерани уза зид”. То све изгледа као невољно признавање чињеница Светог Предања (као кад митрополит Зизјулас, на скупу „Онтологија и етика”, одржаном у Пожаревцу у јесен 2003, а објављеном у часопису „Саборност” 1–4/2003, стр. 121–123, каже да „душа, рецимо, преживљава”, па одмах додаје да то није много битно јер је човек и душа и тело.)

Зашто он тако саопштава истину о души после смрти? Нико, рекосмо, не пориче да душа без тела није потпун човек, али душа је, по речи Господњој, ПРЕТЕЖНИЈА ОД ТЕЛА онолико колико је ЈЕЛО ПРЕТЕЖНИЈЕ ОД ОДЕЛА.

Све ове нејасноће доводе људе до збуњености, узнемирености и, што је најстрашније, до погрешних схватања (рецимо, о томе да душа НЕ МОЖЕ ДА ПОСТОЈИ ОДВОЈЕНО ОД ТЕЛА – А МОЖЕ!). То се нарочито примећује код неких студената Богословског факултета СПЦ, који после бивају оптужени да НЕ РАЗУМЕЈУ своје професоре и причају свашта о њиховим ставовима. Али, они их често не разумеју не зато што су студенти злонамерни, нити зато што су глупи, него зато што професори предају НЕРАЗУМЉИВО, а Свето Предање је јасно као сунце.

Да Догматика оца Јустина није избачена с Богословског факултета, не би било тако много погрешних тумачења и неразумевања.

Зато, помолимо се Господу да ова ЗЛАТНА КЊИГА Цркве

од Истока поново постане уџбеник наших теолога; онда би нам и Творац и творевина били јаснији, али и спасење ближе. Јер, Свети Јустин Ћелијски је знао да православна етика (пут ка спасењу) извире из православне онтологије (богословља као откривене истине о Богу, човеку и свету.)

Пробудисмо се – у кошмару

„Ко добије шестицу код владике Игњатија, тај може да предаје догматику у Русији, јер је за руско подручје то знање доста добро.”

„Ви не прихватате наше аргументе и тиме показујете да сте тупави.”

Епископ браничевски Игњатије (Мидић)

Када смо, тамо негде крајем осамдесетих и почетком деведесетих година прошлог столећа, пришли Цркви Србској, мислили смо: ево Дома нашега, миле куће наше, жуђене, којој се вратисмо после толиких година лутања и патње.

Ево нама мира, слогe и духовне лепоте, узрастања и процветања. Тамо су владике, свештеници, монаси који ће нас, умом и подвигом, водити ка Царству Небеском, и давати нам манну, већу од Мојсијеве. Храниће нас истинитим догматима и Телом и Крвљу Господњом, а ми ћемо узрастати у правди и красоти вечности. У Цркви нема и не може бити лажи, камоли оне духовне; ту је све испуњено вишњом светлошћу и топлином рођачких односа.

Шта би се десило да нам је, у те дане, неко рекао да у Цркви постоји један који овако учи:

1. У последњих неколико векова догматика је погрешно посматрана из етичког, моралног угла.
2. По Цркву је штетно и погубно када се обраћа пажња на грех, на етику, на крст, на избављење од ђавола и искупљење од греха, са циљем да нам Бог опрости грехе.
3. Циљ хришћанства није испуњавање заповести Божјих и чување моралног закона.
4. Због погрешно схваћеног циља хришћанство је у последњих хиљаду година изгубило творачку, креативну улогу у друштву.
5. Морални закон се стално мења, у зависности од тога шта људи чине.
6. Православни су се везали за прошлост и тако доспели на маргине цивилизације и историје.
7. Ако је испуњавање заповести Божјих наша суштина, онда нешто није у реду са нама.
8. Ако се не променимо, остаћемо шачица људи попут секти на Западу.
9. Суштина Цркве није у испуњавању заповести Божјих.

10. Суштина Цркве је у избављењу од смрти, али не тако што ћемо се покајати и што ће нам Бог опростити грехе.
11. Смрт је у природи читаве творевине, а не само људи. Смрт не зависи од добра и зла. То су свети Оци подвлачили.
12. Христос не спасава људе од греха, него целу творевину спасава од смрти.
13. Ако је Црква ту да чува Божанске законе, и ако се хришћанство схвата као испуњавање моралних норми и моралних закона, онда човек нема потребе за Црквом.
14. Ако је Бог усадио човеку савест, као што је мислио Кант, онда му не треба Црква и њена јерархија.
15. Поштовање заповести Божјих не може решити проблем смрти, оно нас може само још више заглибити и створити врзино коло око нас.
16. Посматрање хришћанства са становишта испуњавања заповести Божјих катастрофално разара Цркву. Последице таквог схватања су трагичне и катастрофалне по живот и постојање.
17. Верници налазе сигурност у бесмртности душе. Таквима Бог није потребан.
18. Ако Црква жели да буде лекар за род људски, уопште за

читаву васељену, и то добар лекар који може да лечи, мора да успостави правилну дијагнозу. А та дијагноза је проблем смрти, а не грех у смислу кршења Божјих Заповести.

19. Много има светитеља, али само поједини светитељи су схватали у чему је проблем, тј. да је смрт проблем.
20. Августин је створио теорију по којој проблем није смрт, него грех у смислу кршења Божјих заповести.
21. Погрешно је веровати у нешто што је било у прошлости.
22. Господ ће ми дати живот у будућности, без обзира шта се овде дешавало.
23. Да је спасење у опраштању грехова, онда Син Божји не би ни постао човек. Он је могао одозго да опрости грехе и – решена ствар.
24. Вара се онај ко мисли да смо ми нешто згрешили Богу, и да је Син Божји зато постао човек, ради искупљења наших грехова – таква теологија не држи воду. Тако уче свети Григорије Богослов и свети Атанасије Велики.
25. Није смрт ушла у свет као последица пада у грех, него је свет смртан зато што је створен.
26. Тајна Христова је сједињење тварне и нетварне природе у Сину Божијем, али не због грехова природе и

творевине, јер она је смртна зато што је створена, него зато што је Бог и створио свет са тим циљем.

27. Наш задатак није да видимо шта су свети Оци рекли, него да протумачимо шта су хтели да кажу.
28. Није задатак догматике да понавља оно што је Црква рекла и дефинисала, или што је Господ рекао у Светом Писму?

Рекли бисте: „Не, не постоји нико у нашој Цркви ко овако учи, јер Црква не учи овако, нити је икада учила”.

Шта бисте рекли да вам је неко рекао: „Ено једнога ко ово говори”:

1. Незнабожачка је тврдња да је Бог свет зато што је праведан и непогрешив. Бог је свет зато што постоји, а не зато што испуњава заповести.
2. Библијски Бог се у Старом Завету не придржава принципа правде и морала, Сам поступа неправедно и другима заповеда да поступају неправедно.
3. Библијски Бог у Старом Завету је хировит, даје контрадикторне заповести, тј. заповеда да се крше заповести које је Он Сам дао. Бог је био неправедан према Јову. Књига о Јову се погрешно тумачи у смислу да ми сами не знамо шта је за нас добро, а Бог зна, и да Бог што год чинио, увек чини оно што је за нас добро.

4. Хришћански Бог је апсолутно слободан, тј. није обавезан да увек чини само добра дела и да увек постоји. Он може чинити и зло, и може прекинути Своје постојање (тј. уништити Самога Себе). Бог није једна суштина, него једна личност.
5. Не можемо се молити једноме Богу уопштено, него увек само једном конкретном Лицу Свете Тројице – или Оцу, или Сину, или Духу Светоме. У противном, наша молитва ће бити упућена неком безличном Богу. Богу Оцу се хришћанин може молити само на Литургији, никако изван Литургије (то значи да молитву „Оче наш” не треба изговарати изван Литургије).
6. Бога чини једним Отац, а не суштина. Када кажем да верујемо у једног Бога, ми кажемо да верујемо у једног Оца. Један Бог је Отац.
7. Најкатастрофалније објашњење Свете Тројице је поређење са Сунцем, зрацима и топлотом. Боље објашњење Свете Тројице је поређење са тројицом људи – Петром, Пантом и Јанком, кад их видимо. Сва тројица имају исту човечанску суштину (тј. сва тројица су људи), али су то три различите личности.
8. Бог не зна унапред шта ће се догодити, јер би то значило да све ствари и сви догађаји постоје од вечности у Божијем свезнању. Пад првога Адама изненадио је Бога.
9. Бог је променљив. Идеја о вечности и непроменљивости

Божанства је незнабожачка. Свети Атанасије Велики одбацује могућност да је Бог могао одозго опростити грехе и да није морало доћи до оваплоћења Сина Божијег. И други свети Оци инсистирају да то није било могуће.

10. Етички гледано Христос је много грешан, јер су многи Његови поступци, етички гледано, били грешни, за шта су га Јевреји и оптуживали. Али Христос је безгрешан у том смислу што није подложен смрти, будући да није рођен од мужа и жене као ми, него на други начин. Угледање на Христа и следовање за Христом је погрешно – то је последица Августинових и Оригенових заблуда.
11. Христос је одсутан у овоме свету. Ако нема многих на Литургији, онда у источном, православном искуству не може бити говора о присуству Христовом на Литургији, па макар се Христос поистовећивао са хлебом и вином.
12. Погрешно је схватање оца Јустина и многих других теолога да се под Телом Христовим подразумева Христос као јединка. Са таквим погрешним схватањем човек занемарује заједницу са епископом и, кад постане члан Цркве, иде директно на причешће, које поистовећује са Телом и Крвљу Христовом. Христос је тај који се моли Оцу на Литургији, и зато су на Литургији непримерене оне молитве које су упућене Христу, јер тако испада да се Христос, који служи, сам себи моли. То је у ствари негативна молитва.

13. Бог наш је заједница на Литургији, али под утицајем јелинизма и наших мудрих теолога људи траже присуство Божије у мртвој природи и говоре да је Христос присутан у хлебу и вину, уместо да га траже у живим личностима. Христос је присутан на Литургији у личности епископа, који је у заједници са многима.
14. У епископу се на Литургији пројављује Христос. Зато је епископ гарант јединства Цркве и њеног идентитета. За јединство није битно исправно исповедање вере, него једна личност која пројављује слободу тиме што тражи нешто од вас. Та личност је епископ. Тело Христово није тело једне индивидуе, поистовећено са даровима који се приносе на Литургији (хлебом и вином), него заједница епископа (оприсутњеног Христа) и народа Божијег”?

Рекли бисте му: „Лажеш! Нико не сме да каже то што овај говори, а да за себе тврди да је православан!”

А да вам је неко рекао да тај исти проповеда ово, шта бисте рекли:

1. „Када некој ствари приступате с љубављу, онда та ствар долази из небића у биће, постаје живо, постаје личност.
2. Када ствар постане личност, ми се вежемо за њу и боли нас кад је изгубимо.
3. По хришћанском схватању свет се може посматрати само као једна конкретна личност.

4. Бог је на крају створио човека као једну личност и у њему возглавио сву природу. Захваљујући томе, човеку цео свет постаје једна личност. Када свети апостол Павле каже да је Бог све створио кроз Христа, у Христу и за Христа, то значи нешто друго – да је Бог све створио у Адаму и кроз Адама.
5. Бог је створио човека, а да га претходно није питао. Тако је Бог наметнуо човеку Себе, све људе и читаву творевину и тиме угрозио човекову слободу.
6. Човек осећа природну нетрпељивост према Богу, родитељима и свему створеном, јер све то није производ његове слободе. Зато је било природно да човек каже Богу „не”.
7. Уништавањем природе и негирањем свога или туђег постојања човек изражава тежњу за правом, онтолошком слободом. Али пошто ту слободу ипак не може у потпуности да реализује, човек мрзи сопствено постојање.
8. Права слобода је онтолошка слобода, тј. могућност да себи и другима дајемо и одузимамо биће, тј. постојање.
9. Човек доживљава искуство небића када изгуби другу личност. На пример, када мати изгуби сина, онда ни она не постоји.
10. Човек и у односу на самога себе може да схвати шта значи „не бити”, „не постојати”.

11. Уместо да се бави питањем опасности од небића, Црква је нашла решење у многобоштву и јереси – прогласила је душу бесмртном.
12. Када би душа била бесмртна, не би се могла вечно мучити, јер само смрт може бити узрок бола и патње
13. На жалост, данас се грех погрешно схвата – као кршење заповести Божјих.
14. Погрешно је Августиново учење да је грех преступ закона, а као последица тога преступа долази казна од Онога Ко је поставио закон, и та казна је смрт.
15. Када св. апостол Павле каже да „у њему сви сагрешисмо”, то значи нешто друго – да у смрти сви сагрешисмо, тј. грешни смо зато што смо смртни.
16. Грешни смо зато што смо смртни.
17. Смртни смо зато што смо створени.
18. Грех је промашај, тј. погрешно изабран начин превазилажења смрти.
19. Свети Григорије Ниски и свети Максим Исповедник кажу да је извор греха смрт („пазите, не обрнуто!”), а да је смрт последица створености.
20. Светост нема везе са етиком (испуњавањем заповести Божјих).

21. На жалост, светост се погрешно схвата као подражавање Христа.
22. Православна теологија гледа на човека као на бајку, окитила га је моралним врлинама, а у ствари, кад га добро истресете, видећете да смо сви лицемери и сви смо катастрофа од људи на моралном нивоу.
23. Сви смо ми свети, без обзира на наше грехе.
24. Сви чланови литургијске заједнице су у рају, без обзира на то колико су грешни.
25. Свети Оци кажу да је мржња према другоме једина препрека за улазак у Царство Божје.
26. Хомосексуализам је природан као и брак. Божански закони се мењају, и морал се мења.
27. У Цркви има много неморалних светитеља, којима би, етички гледано, требало судити због онога што су радили у животу, почевши од светог Илије, па до краљева и царева византијских, свете Ирине и наших царева и краљева, и уопште свих.
28. Суштина покајања није да се човек покаје психолошки, него је исповест и покајање у ствари повратак у литургијску заједницу.
29. Данашње схватање исповести као покајничког

признавања својих грехова потиче од Августина и руши сваки јерархијски поредак у Цркви

30. Учење које су исповедали сви свети Оци у свим временима и на сваком месту (*consensus patrum*) страшно је погубно по Цркву, по њену историју. То учење је толико опасно јер нарушава живу историју Цркве, јер онемогућава да се у Цркви каже нешто ново, тј. нешто друкчије од тог учења. А управо је Црква позвана да увек доноси нешто ново.
31. Бог је апсолутно слободан и ствара свет како хоће, а не по неким законима и нормама. Зато је немогуће на основу изучавања законитости творевине и заповести Божјих доћи до закључка о томе какав је Бог. То су Стари Грци радили, и под њиховим утицајем су касније били и свети Оци.
32. Свети Оци су били под утицајем Оригенове јереси и јелинског многобоштва, конкретно свети Дионисије Ареопагит, свети Герман Цариградски и свети Максим Исповедник.
33. Неке књиге Старог Завета биле су под апсолутним утицајем јелинског многобоштва, конкретно: Књига Проповедникова и Књига премудрости Соломонових.
34. Августин увек помиње Цркву као једну, а требало би говорити о многим Црквама, јер је Црква конкретна литургијска заједница.

35. Погрешно је што се Црква од Августина окреће историји и Литургија се тумачи као понављање Тајне Вечере, изображавање страдалнога Христа и учествовање у Његовим страдањима.
36. Насупрот другим светитељима, који су Литургију тумачили у контексту Тајне Вечере, свети Максим Исповедник тумачио је Литургију као изображење будућих, а не прошлих догађаја.
37. У црквеним тропарима и химнама, и у свим Догматикама, има страшно многојереси оригенизма (иако је оригенизам осуђен на Петом васељенском сабору), на пример у изразима: ‚небески човек, земаљски анђео’, ‚спаси, Боже, душе наше’, научио си се да презиреш тело, јер оно пролази, и да се стараш о души – ствари бесмртној’.
38. Истицање Крста и страдања Христовог је својствено католицима, а православни су то узели од католика и зато сада код нас, имате крстаче свуда по црквама.
39. У крштењу „запад” симболизује биолошко постојање – родитеље, војску, државу, посао, храну...
40. На карневалу и у позоришту, али и у свакодневном животу, ношење маске је позитивна појава. То је предокушање слободе у односу на све могуће законе постојања. Човек свакога дана ставља различите маске с циљем да буде слободно биће, чије постојање зависи од његове слободе.

41. Није важно где су границе и чија је земља, много је важнији наш однос према природи.
42. Ти храниш гладнога, а он на крају умире. Дакле, не можеш му тиме решити проблем.
43. Ја ово што причам покушавам да сведем на најнижи могући ниво. На пример, медицинари су разбили људско биће на делове па кад офталмолог посматра човека, он га види као једно велико око. И не може да схвати да ту није око једино, него ту је и рука, и срце и уши...
44. Математика је чудна игра. Када додате јединици нулу (то је знак за ништавило) – постане десет! Видите? Ништа нисте додали а оно се умножило! То значи да нас математика вара. Математика, са овим компјутерима, у ствари манипулише нама.
45. Ко добије шестицу код владике Игњатија, тај може да предаје догматику у Русији, јер је за руско подручје то знање доста добро.
46. Ви не прихватате наше аргументе и тиме показујете да сте тупави”?

Наравно, рекли бисмо, у оне дане кад смо ушли у Цркву: ово је неки секташ, неки суботар, неки ко зна какав и чији. И рекли бисмо – немогуће је да такав не буде уочен и од наших отаца у Христу, архијереја, разобличен као туђ саборној нашој вери. Јер, оно што тај исповеда није вера Цркве.

Ја немам веру какву овај има. Уосталом, то је неки кошмар. Немогуће, немогуће, немогуће!

Али, није немогуће. То је била сушта стварност, и ту стварност су имали прилике да свакодневно сусрећу студенти Богословског факултета Универзитета у Београду, као и други који су носиоца те стварности виђали, рецимо, у манастиру Ваведењу у Београду где је, без дана искушеништва, служио као јеромонах, да би, кратко време после рукоположења, примио и хиротонију, па постао владика. Иза његове промоције у професора догматике на Богословском факултету СПЦ су стајали ученици Светог Јустина Ђелијског, такође професори Богословског факултета СПЦ, они за које смо били спремни да дамо руку верујући да нас воде на паше божаствених догмата и чувају од саблазни и искушења.

Потписник ових редова упознао је многе побожне и честите младиће, који су дошли из богомолничких кућа и духовно нормалних средина. Они су, после сусрета са човеком који им је горенаведене измислице и кривотворине на факултету нудио, постајали порицатељи Светог Предања, сваколтургијски „причешћивачи”, „дедогматизатори”, надмени и дигнута носа пред Оцем Јустином и Владиком Николајем, подсмевачи духовницима и старцима, изругивачи сваког благочешћа... А њихов учитељ је напредовао, проповедајући нечувено и туђе Предању, следећи у томе свог учитеља, криптоунијату Јована Зизјуласа, титуларног митрополита пергамског...

Побожни су ћутали и чекали. Затискивали су уста своја, верујући да ће се све, некако, решити, и да ће то позванији учинити...

Чекало се, чекало... Хоће ли се ко огласити да испита

његово наопако учење, проповедано с највиших катедри? Дође тај, и такав, са благословом највише инстанце, до „карт бланш” да напише уџбенике за веронауку у часу кад веронаука, милошћу Божјом, а на почетку 21. века, би уведена у земљи Србији. После толиких деценија атеизма, добисмо, у тим уџбеницима, веронауку глупљу, празнију, досаднију и штетнију од марксистичко – самоуправљачког „катихизиса” који нам је наметан под Брозом. И то написа бивши побожни дечак из богомолничке куће, кога упропасти школовање у Грчкој, код фанариоте Зизјуласа. После тих и таквих уџбеника, људи више нису могли да ћуте: реакције побожних и писмених православних Срба беху сабране у књизи „Царево ново одело”, а потписник ових редова написа књигу „Теологија или технологија/ Питања православног лаика епископу Игњатију Мидићу”.

Ову књигу послах епископу браничевском (јер, погађате, о њему је реч), али не бих удостојен одговора, иако сам га усрдно молио да одговори. Не због мене, него због толиких саблажњених и сумњи подвргнутих душа људских. Али, одговора не би. Ни до данас.

Глас вере и разума из године 2008.

Године 2008, члан Светог Архијерејског Сабора, епископ рашко – призренски др Артемије (докторирао на Светом Максиму Исповеднику, чију је теологију епископ др Игњатије, измењену до непрепознавања, предавао у „зизјуласовском” кључу) прибележио је, на основу звучних записа, предавање владике Игњатија студентима Богословског

факултета држано као уводно 23. октобра 2007. године. Дуго и подробно, са свом озбиљношћу, непрестано га поредећи са учењем Отаца (од Светог Атанасија Великог, преко Максима Исповедника и Јована Дамаскина, до Преподобног Јустина Ђелијског), владика Артемије је анализирао ово предавање. У светлости Светог Предања, он је показао и доказао да се студентима Богословског факултета СПЦ предају измислице палог људског разума. И владика се није предао лености – све изложено сабрао је у три свеске, томе додао и звучни запис, па послао на адресе Светог Архијерејског Сабора и Синода, као и дванаесторице епископа, за које је мислио да воле веру православну више од своје административне свакодневице. Затражио је, као члан Сабора, да се о овим новотарско-кривославним измислицама на Сабору расправља, и да се о томе донесе саборни суд.

Није се десило НИШТА! О његовој преставци, најозбиљнијој теолошкој расправи, уопште није расправљано! Речено је да ће бити формирана некаква комисија (што рече Черчил – кад нећу да решим проблем, правим комисију), и НИШТА.

Сада се пред очима православне србске јавности појавила књига „Одбрана православне вере од кривоверја проф. др Игњатија Мидића, епископа браничевског” (Ревнитељ, Београд, 2014), у којој је објављена комплетна преставка владике Артемија СА Сабору СПЦ 2008. године, са пропратним писмима. Уз све то, додат је и аудио-диск са предавањем да нико не би рекао да је оно што епископ Игњатије говори студентима измишљено (новотарци стално тако раде – кад их ухвате у лажи, они тврде да лаже тај што их је разобличио: „Не боје се чести, ни поштењу,/ тек да стеку да се

ками ране”, рекао би Његош). Права књига у право време! Треба је читати и прочитавати, чувајући мир у души и јединство у вери са свима светима, и прошлим и садашњим...

Уместо епилога

Кључне проблеме с којима се суочавамо кад је овај случај кривославља у питању обрадио је, у свом поговору за књигу „Одбрана православног исповедања вере од кривоверја”, о којој је овде реч, наш угледни канонолог, издавач, преводилац и тумач Законоправила Светог Саве на савремени србски језик, др Миодраг М. Петровић. Он каже:

Садржина ове књиге представља животно питање сваког верника Једне, Свете, Саборне и Апостолске цркве. Штета је што раније није одштампана. Њена садржина, у ствари, има карактер јавности одраније. Званично је позната била Светом архијерејском сабору Српске православне цркве у мају месецу 2008. године. Тачније, 8. априла 2008. године, односно месец дана пре заседања поменутог Сабора, др Артемије, епископ рашкопризренски и косовскометохијски представком Ебр. 263 обратио се Светом архијерејском сабору, преко Синода, са предлогом да се у дневни ред уврсти и питање неправославног учења проф. др Игњатија (Мидића), епископа браничевског, као предавача догматике, од 2007. године, на Богословском факултету у Београду.

Од те године, дакле, па све до данас, извитоперена догматска учења епископа Игњатија имају карактер јавности, јер не само да их студенти јавно слушају и снимају, него

су и сви епископи Српске православне цркве о томе добро упознати. Али ови, зачудо, ћуте. Зашто? Једнима од њих недостаје – или знање, или вера, или храброст да се супроставе у складу са заклетвом коју су при хиротонији положили, док у другима превладава жеља да се Српска православна црква преобликује; да се поремети јединство и православносћ у њој ради што лакшег и бржег приближавања римокатолицима и глобалистичким тежњама у свету. И за једне и за друге много доказа може да се наведе.

Догматска и еклисиолошка учења епископа Игњатија сликовито ме подсећају на тешког болесника, толико тешког да човек просто не зна са које најпре стране да му приђе. Јер сва његова „теологија” своди се на проблем смрти до мере да учи како је и душа смртна! Његовом безбоштву нема граница, јер тврди: „Велика је трагедија што је Црква одавно престала да се бави проблемом смрти као опасности од небића. Црква је тај проблем решила на незнабожачки, платонистички начин, прогласивши душу бесмртном”.

У таквом застрањивању, сматра да је „учење које су исповедали сви свети оци, у свим временима и на сваком месту страшно погубно за Цркву”. Зашто војује против исправног јеванђелског, апостолског и светоотачког исповедања вере; против утврђеног и општеприхваћеног учења о греху и покајању? Безбожнички и антицрквено се изјашњава кад каже: „...човек погрешо и Бог га кажњава смрћу...то је као идолопоклонство...Такво схватање доводи у питање постојање Цркве”.

Са таквим и сличним изопаченим „догматским” учењима епископ Игњатије непрекидно продубљује провалију у којој себе представља, с једне стране, мерилом за решања свих догматских питања, и центром од којег зависи све

што постоји, али и очајником, с друге стране, јер га опседа страх од смрти и ништавила. Како другачије схватити његове речи: „...што ја хоћу – то постоји, а што нећу – то не може да постоји”; или: „ Грех има везе са онтологијом, а не са етиком...извор греха јесте смрт, а не наше понашање...грешни смо зато што смо смртни”. Ради таквог наказног учења обрушио се на блаженог Августина, јер каже: „Погрешно је Августиново учење да је грех преступ закона”. Тиме он, у ствари, не негира само Августина, него сву науку самог Спаситеља, светих Апостола и светих Отаца. Спаситељеве су речи: „Да нисам дошао и говорио им, не би гријеха имали; а сад изговора немају за гријех свој” (Јн 15, 22). Јесте грех, дакле, преступ закона, „јер кроз закон долази познање гријеха” – каже апостол Павле (Рм 3, 20). А смрт није ништа друго до плод греха. То апостол Павле потврђује и овим речима: „Као што кроз једнога човјека уђе у свијет гријех, и кроз гријех смрт, и тако смрт уђе у све људе пошто сви сагријешеше” (Рм 5,12).

Све је то добро познато и епископу Игњатију, али његови задаци у Српској православној цркви су рушилачки. Ударио је и на крстове по храмовима, јер са презиром истиче: „Сада имате крстаче свуда по црквама...” Познато је да су попут њега крст презирали јеретици звани ставропате (од гр. οἱ σταυρολάται) тј. они који су, као богомили, газили по крсту. Били су то они стари богомили, за разлику од ових „нових богомила”, односно Латина. Зато је Црква прописала да се не сме урезивати крст по путевима. Да се не би газило по њему. Неки хришћани данас из незнања или свесно стављају крст на подове храма, по којима се, на жалост, гази.

Пошто се сва теологија епископа Игњатија своди не на проблем греха, него смрти која рађа страх и води у

ништавило, „права слобода је – каже он – када извршиш самоубиство”! Зато су, по њему, сви на погрешном путу, читава хришћанство, јер учи: „Читава та гунгула око тога иде у правцу, и из тога схватања извире: дал’ је неки правоверни или није правоверни – то зависи од морала његовога, и зависи од тога дал’ он зна те...да понавља те истине које је, овај, некад Црква дефинисала или, не знам ни ја, оставила”.

Бујица бунта провејава у предавањима из догматике епископа Игњатија. Сви су, по њему, на погрешном путу. Устаје и против јерархије, одобравајући протестантски приступ том питању, иако је и сам уврштен у црквенојерархијски поредак. Стога се оправдано поставља питање: кога он изиграва – себе или друге? Себе трпи у тој јерархији да би сејао јереси и бунт против Творца; да би уверљивије, изнутра, деловао у сагласју са светским покретом који удара на све што чини узвишена хришћанска достигнућа и традицију. „Бог је – каже он – човеку направио проблем тиме што га је створио, а није га претходно питао, и није му дао онтолошку слободу, тј. могућност да се врати у небиће”! Такав бунт против Бога сврстао га је међу оне који ударају на хришћанско учење о греху и покајању; о породици и моралу; о крсту и избављењу од греха и смрти. Зато бестидно правда хомосексуализам, јер изјављује: „Слушаћете наше теологе који кажу да је хомосексуализам грех, док је брак нешто природно. Боже мој, па и ово је природно, није то пало с неба”!

Постоји и други разлог због којег трпи себе у реду црквене јерархије – опседнут је епископоцентризмом и сматра да је „епископ гарант јединства Цркве и њенога идентитета”. Сматра, наиме, да „и међу људима мора постојати једна личност која је гарант јединства Цркве”, а „за јединство

није битно исправно исповедање вере, него једна личност која пројављује слободу тиме што тражи нешто од вас”. Која је та „једна личност”? Свакако римски папа, за чију је водећу улогу у хришћанству ставио, заједно са др Иринејем епископом бачким, у Равени 2007. године, потпис, у својству учесника у раду „Мешовите комисије за богословски дијалог између Православне и Римокатоличке цркве”.

„Гарант јединства Цркве” не може бити „једна личност” него једнодушно исповедање предате нам, од Спаситеља Христа, светих Апостола и светих Отаца, православне вере. А ту веру кроз векове чува словесно црквено стадо које одолева свакојаким отпадницима од Цркве, посебно онима што му се у својству пастира одећом представљају као јагњад, а науком – као вукови.

Шта заједничко са нехришћанским учењима епископа Игњатија могу да имају: мантија коју носи; епископска заклетва, гласно изговорена на хиротонији; богослужење које врши? Ништа, ама баш ништа. Ипак, спаја их глума и дволичност ради омаловажавања хришћанске науке и срозавања угледа Српске православне цркве. Зато је, најблаже речено, зачуђујуће то што Свети архијерејски сабор 2008. године никакву пажњу није поклатио оправданим указивањима др Артемија, епископа рашкопризренског и косовскометохијског, на потанко изложена неправославна учења епископа Игњатија.

Ако ништа друго, Сабор је требало да помогне епископу Игњатију бар да се ослободи проблема смрти, који га толико опседа и у којем му се исцрпљује и своди сва хришћанска догматика. Постоји јеванђелско учење о смрти, сажето и у васкршњем тропару, који и он пева, али учење не онако како га преко телевизије наивно тумачи академик Владета Јеротић. Овај је, наиме, изјавио да је „Христос

смрћу смрт поправио"! Није му познато да партицип поправљ не значи поправивши, него значи: згазивши, у смислу поразивши, уништивши. Али чему Устав Српске православне цркве, којим је прописано да Свети архијерејски сабор „тумачи православно црквено учење, држећи се при томе одредаба које је света Црква на основу Светог писма и Светог предања утврдила” (чл. 69, тач. 1). Где је ту патријарх који је по Уставу дужан да „одржава јединство у јерархији Српске православне цркве” (чл. 55, тач. 3). А основни предуслов за јединство у јерархији нису административне мере, него јединство у исповедању вере. И пошто је то, као главна ствар, запостављено, рађа се нејединство и подвојеност до мере да словесно стадо само одлучује за које ће се учење и за које пастире определити.

Да је Свети архијерејски сабор 2008. године посветио пажњу вапају др Артемија, епископа рашкопризренског и косовскометохијског, читава та ствар би имала карактер унутрашњег питања. Свела би се, наиме, у оквире Сабора који је имао обавезу да одврати епископа Игњатија од догматских застрањивања и поучи га свему што нам је преда то као исправно и свето у Цркви Христовој. Пошто се тако нешто пренебрегло, неизбежно је било да се ова књига појави у овом виду, како би послужила као својеврсни уџбеник, посебно студентима теологије. Морало је да се обзнани и схвати какве се све јереси и заблуде сеју у Српској православној цркви, не би ли се сетили садржине Беседе Светога Саве о правој вери на Жичком сабору 1221. године. (<http://srbinaokup.info/?p=30398>)

Тако је писао др Миодраг М. Петровић, указујући на сву трагедију која нас је, у Светосавској Цркви, због грехова наших, погодила.

Србску Цркву и србски народ чекају тешка времена. Један од кључних разлога је презрење вере коју нам је оставио Свети Сава. Јер, вера садашњег професора догматике на Богословском факултету СПЦ и вера Светог Саве – то нису исте вере. А ми знамо, и увек ћемо знати, чија је вера права и чудима потврђена. Књига коју имамо у рукама још је један доказ да нас чека казна Божја, доба кад ће се Бог повући и пустити нас да жањемо што смо с ђаволом сејали. Она нас чека, између осталог, и зато што се нико, осим часних изузетака, не потруди да разобличи заблуде заблуделих, и да покаже светлу стазу Истине Која је Христос.

Тешко нама и деци нашој ако се не покајемо због грехова наших и немара нашег! Покајање као преумљење желимо и митрополиту Јовану Зизјуласу и његовим ученицима, где год их има и на ком год да су положају у Цркви. Господе, даруј и њима и нама свето покајање, да не пропаднемо у гресима својим!

Будисти у Манасији или плодови зизјуласовштине

О хришћанском витештву

Оно што се десило у манастиру Манасији, задужбини Светог Стефана Високог, знак је наше духовне пропасти о коме треба говорити.

Наравно, и то да кажем пре свега, манастир није никакво место за витешке игре. Витешке игре су увек и свагда биле организоване при дворовима владара и властеле. Није проблем да се витешке игре организују у Деспотовцу, али манастир, место молитве и спасења душе (без обзира што га је деспот Стефан окупио тврђавом зарад заштите од Турака, па то данас делује „романтично” и медијски исплативо) никако не треба да служи за такве подухвате.

То је једно; а друго, и много важније – шта ће будисти из Шаолина у Манасији?

Какве они везе имају са витештвом?

Витештво је, и на Истоку и на Западу, било утемељено у хришћанству. Било је, бар у идеалу, онако како описује чувени средњовековни мислилац Рамон Љуљ: „Ко, дакле, жели да ступи у витешки ред мора да промишља и размишља о племенитом начелу витештва; и потребно је да

племенитост у његовом срцу и његов правилан одгој буду сагласни и усаглашени са начелом витештва, јер, уколико тако не делују, били би у супротности са витешким редом и његовим начелима”. А која су то начела?

Ево неких.

Витез мора да има љубав и страх Божји, да би га његови поданици поштовали. Као што богослови иду у школе да би се учили побожности и њој касније учили друге, тако је и витез дужан на брани ред и поредак у друштву од зла и злочинаца: „Да није мана код богослова и витезова, једва да би их било и међу осталим светом; јер би овај захваљујући богословима гајио побожност и љубав према Богу, а због витезова стрепео би да удари на ближњег”, каже Љуљ. Ко хоће да буде добар занатлија, мора имати доброг учитеља; тако је и са витезом.

Извор витештва је хришћанска вера – свештеници се моле Богу за свет, а витезови бране свет изграђен на тој вери. По Љуљу, Господ „таквим витезовима, који су чувари и браниоци службе Божије и оне вере којом ћемо бити спасени”, даје вечни живот. Витезови бране краља који је чувар земље и творитељ правде, при чему краљ у себи мора чувати витештво, да би могао да буде узор својим потчињенима. Витештво је на дасве у племенитом срцу, а не у телесној снази. Који га следе, нека знају да су им потребни мудрост и разборитост. Витез не сме да удари на удовице и сирочад, него у свему и свагда мора да их штити. Јер, Љуљ вели да је „својствено витешком позиву да поседује кулу своју и свог коња како би чувао путеве и штитио све себре: и властељце и сокалнике црковне и краљевства му људе”. Витез је дужан да гони издајнике, лопове и друмске разбојнике, и да их кажњава.

У витезе се, по Љуљу, смеју примати само морални људи: „Охоли штитоноша, невоспитан, прљав, у хаљинама и на језику, округла срца, шкрт, лажљив, неверан, лењ, расрдљив и похотан, пијан, прождрљив, кривоклетан или који поседује других мана овима сличних, не иде са витешки редом”. Кад се неко прима у ред, треба да познаје истине хришћанске вере.

Сваки део свештеничке одежде у хришћанству има симболичко значење. Тако и сваки део витешке опреме има неко значење, које витеза подсећа на чињеницу да му је служба узвишена. Његов мач личи на крст, опомиње га на страдање Господње ради нашег спасења. Копље је символ истине јер истина предњачи над лажју. Гвоздена кацига означава стид који витеза обуздава. Вержице (оклопна кошуља) су символ тврђаве против порока и слабости. Оковратник витеза означава његову послушност. Млат га опомиње на срчаност, бодеж значи уздање у Бога, јер је краћи од мача, и на њега се човек, осим са вером, не може ослонити; штит казује витезу да он штити свог суверена, коњ значи племенитост, коњски оглав опомиње да се сила не сме користити без разлога, итд.

Сваки део витешке опреме насићен је смислом, који се возглављује у врховном Смислу – Логосу човека и света, Христу.

Витез мора бити испуњен са основних седам врлина: вером, надом, љубављу, праведношћу, разборитошћу, чврстином духа и умереношћу. Он не сме да у себи гаји прождрљивост, блуд, лакомост, лењост, гордост, завист, гнев. Витезу треба указивати част, јер је он заслужује својим врлинама и својом службом.

Будистички калуђери из Шаолина немају никакве везе са хришћанским схватањем витештва. И то је јасно сваком, иоле духовно писменијем Србину.

О Светом Стефану као хришћанском владару и витезу

Какав је био Свети деспот, ктитор Манасије?

Прворођени син Лазара и Милице, добио је, као престолонаследник, име Стефан. С обзиром да је његова мајка била од Немањића, по Вукановој линији, давање имена јасно је указивало на жељу за континуитетом са светородном лозом. Када је кнез Лазар пао у Косовском боју, Стефан је био малолетан – имао је свега дванаест година; регентство је преузела његова мајка, Милица, која се монаши под именом Евгенија. Њој је помагала монахиња Јефимија, бивша Јелена, удовица деспота Угљеше Мрђавчевића.

Милица је, одмах на почетку своје владавине, морала да учини најтежу одлуку – да убици свог мужа, султану Бајазиту, преда ћерку Оливеру за жену, и да прими вазални однос према Турској. Циљ јој је био да сачува макар унутрашњу независност, која ће омогућити њеном сину да преузме престо, што је Стефан и учинио 1393. године. Очувала је свој утицај на државне послове све до 1405, када се, упокојила, да би била сахрањена у својој задужбини Љубостињи. Милици се противио њен зет, Вук Бранковић, настојећи да преузме власт над Србијом. По свему судећи, то, као и чињеница да је Вук преживео Косовски бој, док је његов таст и суверен са витешком елитом пао на бојном пољу, допринело је настанку предања о Вуковој издаји 1389. године. Ипак,

после Вукове смрти 1397, Лазаревићи су заузели већи део српских земаља, а 1402. године и Бранковићи постају турски вазали.

Млади Стефан имао је велика искушења: приликом сусрета са султаном Бајазитом у граду Серу, на коме су били присутни византијски василевси Манојло Други Палеолог и Јован Палеолог, као и Константин Драгаш, Бајазит је претио хришћанским владарима да ће их све побити. То је Стефана уверило да мора бити одан Турчину, ма колико му било тешко због тога, и он је учествовао у ратним походима Бајазитовим. Како сведочи житије његово, које је написао Константин Философ, 1395. Стефан је био у боју на Ровинама, против влашког војводе Мирчете. На турској страни борили су се, поред Стефана, и Вукашинов син Марко Краљевић и Константин Драгаш. Тада је, вели Константин Философ, Марко Краљевић рекао да се моли Богу за победу хришћана окупљених око влашког војводе, па макар он, Марко, први погинуо (што се и десило – погинули су и он и Константин).

Деспот Стефан се ослободио турског притиска после битке код Ангоре, данашње Анкаре, 1402. године, када је Бајазита победио и заробио (после чега се султан убио) татаромонголски вођа Тамерлан. Иако су се Стефан и његов брат Вук храбро борили, чим су видели да је Бајазит поражен, напустили су битку. Стефан се, ослобођен тешког вазалства, обратио ромејском цару Јовану Палеологу, који му је дао деспотско достојанство. Тиме је Лазаревић потврдио своје поштовање према хијерархији хришћанских држава на православном Истоку. После смрти Бајазитове, у Србију се вратила и Стефанова сестра Оливера.

Ипак, невоље нису престале. Стефанов сестрић Ђурађ Бранковић, удружен са Бајазитовим наследником, султаном Сулејманом, покушава да приграби власт у Србији. Уз помоћ свог зета, Ђурђа Страцимировића Балшића, Стефан се сукобио са Ђурђем у близни манастира Грачанице на Косову, новембра 1402, и потукао га. Одмах после тога, његов рођени брат Вук је устао против Стефанове власти, и пребегао Турцима, очекујући њихово савезништво. Иако је мајка Милица покушала да их помири, њен подухват није успео.

Ипак, у Турској су избили велики сукоби око наслеђивања Бајазитовог престола. Стефан је обновио вазални однос с Турцима, али без обавезе да учествује у њиховим војним походима. То му је дало могућност да се посвети унутрашњем уређењу земље. Угарски краљ Жигмунд, коме су били потребни савезници у борби против азијских мухамеданаца у успону, нуди сарадњу деспоту Србије, што овај прихвата. Као свом новом и пунонадежном вазалу, Жигмунд му даје Београд, тврђаву на ушћу Саве у Дунав, Мачву, као и рудник Сребреницу у Босни. Стефан ће, после тога, учествовати у саборима угарског племства, и бити један од витезова реда Змаја, који је на свом двору створио угарски краљ.

Када је Београд припао Стефану, он га је затекао као пограничну тврђаву с малим подграђем. Одмах је прегао да га подигне из пепела. Дао је граду велике повластице у вези са настањивањем и трговином, па су се у њега доселили многи Срби, али и вешти трговци Дубровчани. Дубровчани су били главни трговци у Београду све до 17. века. Уредивши београдску тврђаву, Стефан је у њу сместио и митрополију, средиште Србске Цркве, као и свој двор. Сазидао је и моћну одбрамбену кулу Небојшу. У цркви Ружици смештене

су мошти Свете Петке, које је кнегиња Милица добила од султана. У повељи о обнови града, Стефан Лазаревић је писао: „Од Косова бејаш покорен исмаилћанском народу, док не дође цар Персијанаца и Татара и њих разди, а мене Бог милошћу својом ослободи. Одатле, дакле, дошавши, нађох најлепше место, од давнина превелики град Београд, случајно разрушен и запустео, саздах га и посветих Пресветој Богородици”.

Грађански рат са братом Вуком и синовима Вука и Маре Бранковић, Ђурђем и Гргуром, разбуктао се поново. Године 1409, дошло је до сукоба код Приштине. Вук Лазаревић је добио половину српских земаља, и признао свој вазални однос према султану Сулејману. Међутим, пошто су се Вук Лазаревић и Гргур Бранковић укључили у рат између султана Сулејмана и његовог брата Мусе, и пошто су били на Сулејмановој страни, Муса их је ухватио и 1410. погубио. Следеће године, Муса је потукао Сулејмана, и Стефану Лазаревићу вратио земље које су припадале Вуку.

Године 1413, султан Муса креће у поход на Србију, која пружа жесток отпор. Заповедник тврђаве Сталаћ, војвода Пријезда, херојски гине у одбрани града. Деспот Стефан подржава побуну турског краљевића Мехмеда, који оспорава власт свог брата Мусе. Стефан окупља савезнике: Ђурађ Бранковић и босански војвода Сандаљ Хранић придружују се деспоту Србије. Муса буде побеђен, заробљен и убијен, а нови султан Мехмед деспоту пружа руку помирења, па за Србију наступа период мира и напретка.

Године 1421. Стефанов сестрић, Балша Трећи Страцимировић, због болести се повлачи на ујаков двор, и предаје му Зету на управу. У Зети најмоћнија владеоска

породица Ђурашевића (Црнојевића) признаје врховну власт деспотову.

Пред своју смрт, 1426, на сабору у Тати, Стефан са угарским краљем Жигмундом постиже договор да српски престо наследи његов сестрић, Ђурађ Бранковић. На сабору у Сребрници код Страгара, уз благослов патријарха Никона, Стефан је Ђурђа прогласио својим наследником.

Умро је 1427. године, у лову, од срчаног удара, у области Међулужје, код данашњег Младеновца. Последње речи су му биле: „По Ђурђа!” Константин Философ описује огроман плач који су над њим учинили Срби, нарочито Београђани. Знали су да доба привременог мира и напретка престаје, и да почињу нова, много тежа, искушења.

Да о деспоту Стефану чујемо Константина Философа: „Ко ће исказати тада неисказану радост када је земља, ваистину запустела, опет примила таква пастира! Дошавши у своје отачаство као Коил, (који), изишавши из дубоких шума, страшан долази, огањ избацујући и ужасавајући ближе и даље; овако изишавши и обишавши, као муња сијаше грмећи, збуњујући непокорне (који то беху) због многих метежа. И свако бешчашће би згажено и устраши се: одсекоше се руке оних који су чинили неправду и који стреме ка злу, а правда је процветала и плод доносила. Не изгоњаше брзи спорога нити богати убогога, нити је моћни узимао пределе ближњих, нити је вађен мач силних, нити се крв праведника проливала, нити је постојао зли и глупи говор, нити лагања против начелника, нити презирање преславних по чину, нити слично томе. /.../ Јер и Бог по својој слици уручи људима државну власт. А о стварима дома царскога, множина ових беше у сваком чину, тако да их буде довољно у свако

време, да их има доста (па) и сувише. И сви са страхом беху као анђели гледани очима оних који долазе у удивљени побожношћу, а сви су се један према другом (понашали) како доликује и са лепом уздржаномшћу; још више они, унутрашњи, које је ова зрака (Стефан) надгледао, одређивао и осипавао. Вика, лупање ногама, смех или неспретна одећа није се смела ни поменути, а сви беху обучени у светле одеће, коју је раздавао лично деспот. И у свакој царској наредби сијаху царске (речи). Са страхом су сви гледали на њега. А треба да се и ово зна да нико није могао сагледати очију његових, чак ни они највиши. Ово не говоримо само ми, него сведоче и сви који су то искусили. А онај који се зарицао да ће их угледати, није се могао овога удостојити. А ово је још чудније од првога: у таквој владавини понеко избеже понекад од женске љубави и свирке. А овај је мрзио обоје, па шта више и одбацио. Само колико треба музике за рат, рече, да се нађе”.

Такав је био наш Свети Стефан, писац „Слова љубве” и обновитељ Србије пред пропаст 1459. године, када је пало Смедерево: озбиљан, одговоран, темељан, у Христу усредсређен! Стварно је срамота да се у задужбини оваквог православног Србина појављују носиоци једне не само нехришћанске, него и дубински антихришћанске вере, која је, својим модификацијама, много србске душе упропастила кроз борилачке вештине!

Борилачке вештине и њу ејц

Крајем деведесетих година прошлог века објавио сам циклус књига „Православље и секте”. У трећој од њих, „Стаклене

очи Индије”, о борилачким вештинама сам писао: „Један од начина ширења далекоисточних мистичких техника код нас биле су и борилачке вештине, које су Србима нуђене још од половине шездесетих као чисто спортска упражњавања. Међутим, у овој области треба раздвојити оно што је заиста спорт, и као такво у извесној мери неутрално, и оно што је веома опасно, јер је пут ка прелести.

У књизи Владислава Гигова и Александра Илића „Основи каратеа за младе” истиче се да је основни циљ каратеа пре свега „психичка еволуција”, што подразумева постизање одређених измењених стања свести, каква су екстаза, транс, халуциногени ефекти и на крају достизање Надсвести, то јест „сатори” (просветлење у зен-будизму). Они такође саопштавају да су многе кате (телесни положаји) у ствари мистичко-медитативне вежбе, па је карате у ствари „мистичко-борилачки систем”. Циљ је да нестане „ја” у корист борилачке креације.

У својој књизи „Покајање и грех последњих времена” руски архимандрит Лазар опомиње да човек који се обучава некој од ових вештина често не схвата ни позе, ни медитације које се користе приликом вежбања каратеа, кунг-фуа, џудоа, аикидоа, итд. Чак и многи хришћани то не поимају... Он каже: „Чему уче побројана „спортска” занимања? То је јасно сваком ко престане да вара себе – убијању или суровом сакаћењу противника голим рукама! Ту углавном поново почињу да противурече, тврдећи да је то „вештина самоодбране”, да каратиста или кунгфуиста никад не напада први, итд. При том у вежбе улазе ствари које би код смиреног хришћанина требало да изазову „благи” ужас, јер је он васпитан на заповестима еванђељским и учи се да достигне кротост,

незлобивост и љубав према непријатељима и да онеме ко га удара понуди и други образ: тако, на пример, кунгфуиста вежба да тако удари супарника и да двама палцима руке, пробивши му груди, извади срце из њега; ако су „телесне могућности савршено развијене” то се учини тако брзо, да убијени пада мртав, не схвативши шта се десило. Постоје слични методи да се из човека истргну други животно важни органи.

При таквом ударцу убица се најпре мора концентрисати на тајанствени извор „кими” енергије (он се налази негде у области желуца), која – по учењу неких школа – даје такву натприродну снагу ударцу и прелази приликом наносења истог на противника (о пореклу тог извора енергије се ништа не каже). Приликом ударца каратиста или кунгфуиста испушта стравичан крик, који тобож даје могућност да се концентришу све те силе (ако се тај крик ослушне и ако се покуша наћи расположење које му одговара, он више од свега подсећа на згрушај мржње који је „излетео на слободу”: та мржња се, као змијски отров, дугим вежбама, као у посудници, скупља у срцу таквог човека.) На таквим часовима ученику се често предлаже да чини нешто слично далекоисточним верским обредима: да клекне на колена и руке ставља у тајанствене положаје, и нуди му се нешто слично медитацији; много шта тајанствено и оно што сами ученици не схватају треба чинити са својим телом и душом”...

Јасно је, дакле, да су учитељи борилачких вештина који су, скупа са спортом, нама у Србију и Црну Гору доносили разне врсте медитација такође били проповедници заблуда Оријента. Додуше, у Србији и Црној Гори постоје и учитељи који пре тренинга својим ученицима предлажу православну молитву, и који се труде да борилачке технике на

буду праћене паганском мистиком, али је, на жалост, већи-на кренула другим, беспутним путем”.

Тако сам писао у књизи „Стаклене очи Индије”.

Будизам и хришћанство

Свештеник Владимир Јелисејев у својој књизи о далеко-источној мистици и православном хришћанству о будизму каже: „У будизму средства и путеви спасења („марга”) по опису С. Чатерђија и Д. Дата јесу:

1) *Исц̄равни њо̄леди*

Незнање је главни узрок наше патње. Ако одстранимо узрок несреће нестаће и патња. Исправан став – то је правилно разумевање „четири узвишене истине” које је формулисао Буда: 1) Живот у свету је пун патње; 2) Постоје узроци патње; 3) Постоји могућност прекида патње; 4) Постоји пут који води избављењу од патње.

2) *Исц̄равна одлучнос̄и*

За избављење од патње потребно је: а) одрицање од свега земаљског; б) одрицање од лоших намера; в) одрицање од мржње према другим људима; г) чврста решеност да се живот саобрази према истини.

3) *Исц̄равно учење*

Неопходно је уздржавање од лажи, клевете, грубих речи и бестидних разговора – то јест, контрола сопственог говора.

4) *Исцрпљено понашање*

Неопходно је одрећи се од уништења било ког живог бића, од неправилног удовољења чулима, од лоповлука, итд.

5) *Исцрпљен начин живота*

Неопходно је живети часно и поштено, не прибегавајући недозвољеним средствима чак ни ради опстанка.

6) *Исцрпљен напор*

Постојано искорењивање из себе старих идеја и навика, уз умножавање знања усвајањем нових идеја.

7) *Исцрпљено насиројење ума*

Неопходно је стално имати на уму да су ствари по природи пролазне. То је потребно ради тога да бисмо се ослободили од везаности за предмете и жалости због губитка истих.

8) *Исцрпљено усредсређење*

Овде се има у виду психотехничка пракса удубљивања (медитација) са циљем достизања стања ослобођења од патње (нирвана).

Ова пракса се састоји од четири степена:

- а) осмишљеност и спровођење истине чистим и непомућеним умом, уз отклањање сумње у четири племените истине.
- б) постајање свесним радости духовног спокојства које се рађа из непомућеног расуђивања.

- в) искуство уласка у стање равнодушја, тј. одрицање радости усредсређивања.
- г) достизање савршене непомућености, равнодушја и самосавладавања.

Разматрајући ових осам ступњева будистичког учења ми не налазимо у њима ништа слично покајању, иако јасно видимо исто оно узгајање непомућености, равнодушја, самосавладавање. И овде на налазимо љубав – ону љубав у којој човек полаже живот свој за друге, као што је Христос распет за нас. Осим тога, будизам одриче постојање Бога, и будиста нема пред ким да се каје. Идеал будизма је супротан идеалу хришћанства: то је идеал егоисте.

Истине ради, потребно је рећи неколико речи о једној грани будизма, махајана-будизму, који проповеда идеал бодисатве. Бодисатва означава такво стање човека који је достигао нирвану када се он, покренут сапатњом, одриче уласка у нирвану да би спасао људе који остају у незнању. Жртвујући лично „спасење” он постаје проповедник равнодушја, као суштинског лека од живота. То је слично препоруци болеснику да уместо лека за оздрављење узме отров који ће прекратити болест заједно са животом.

Господ је рекао: „*Ја дођох да живої̄ имају и да ја имају у изобилју*”. (Јн. 10, 10). Идеали источњачих учења и хришћанског учеша су супротстављени. Исток тежи избављењу од живота, а хришћанство стреми преображењу истог, обожењу”.

Па и љубав и саосећање код будиста немају везе са хришћанском љубављу. О томе бугарски теолог др Иван

Панчовски пише: „Будизам уопште не познаје моралну љубав према ближњем, коју је свету открио Исус Христос кроз Своју божанствену проповед, кроз Свој свети живот и кроз Своју саможртвену смрт. Будистичка љубав није истинска, јер то није љубав према човеку, пошто будизам не познаје безусловну самовредност људске личности. Њу је објавио Исус Христос, преко Њега се раширило по свима крајевима земље библијско учење о стварању човека као Божијег лика и о његовом предодређењу за непрестано богоуподобљавање и о блаженом вечном животу.

У хришћанској љубави човек не остаје затворен у уским границама своје сопствене личности и не креће се у порочном кругу егоизма: хришћанин кроз љубав према ближњем не тражи да постигне свој лични интерес и да заслужи више добро у вечности. У својој љубави он је потпуно обузет самовредном личношћу свога ближњег и спреман је да за његово добро и спасење жртвује не само своју земаљску срећу, него и своје вечно блаженство. При том, хришћанска љубав нема негативан карактер, не руши основе живота и не води посуврађивању личности. Она је позитивна и стваралачка сила, учвршћује човеков живот и човекову личност, води их пуном процвату и овековечивању. Она нема за циљ да кида нити које везују човека са светом и животом, да умртвљује животне, производне и стваралачке моћи у људима, да отупљује и искорењује њихову вољу за животом и срећом, да их претвара у мумије неспособне за било какву активност и стваралаштво, да обесцењује индивидуалне и стваралачке моћи људи и да убија њихово лично достојанство. Напротив, хришћанска љубав јача у верујућем човеку животну и борбену енергију, призива га најактивнијем и стваралачком

раду, учвршћује живот и срећу његову у њиховој привременој и вечној форми, уздиже вредност и достојанство личности до бескрајне више, овековечавајући у њему божанствено језгро.

На основу овог излагања може да се закључи да хришћанска љубав, као позитивна, активна и некористољубива манифестација, бескрајно превазилази будистичко беспринципијелно саосећање и будистичку контемплативну љубав”.

И свештеник Артемије Владимиров јасно говори да хришћанство нема никакве везе са будизмом, чији је циљ гашење читавог бића људског у блаженом ништавилу нирване ка коме стреме будисти иза Шаолина: „Шта је живот у Христу? Само пажљиво погледајте Крст. Исус Христос, распета Истина и Љубав је управо испред ваших очију. Он је на Крсту. Да ли се Он осећа пријатно тамо?

Је ли Његов положај угодан? Да ли је Он сличан Буди који седи скрштених ногу испод дрвета? Не, то је мучење, то је нешто прожето тескобом, страдањем, а то је Љубав. Стога, љубав за Христа почиње са схватањем те болне жртве, одрицања, које нам је Он донео. А када почнемо да схватамо, уз помоћ Божје благодати шта Његово Ваплоћење и Искупљење значи; када почнемо да схватамо од нас је Исус Христос искупио од силе сатане, снаге греха, снаге смрти; када почнемо да схватамо све ово, онда видимо да желимо да служимо Њему, да припадамо Њему, да оправдамо ту жртву у нашем сопственом животу. И ако осећамо спремност да следимо Христа, да оживимо плодове искупљења у нашем срцу, да посветимо наш живот Њему, да посветимо себе Њему – то је почетак наше духовне стазе”.

Антискетизам зизјуласоваца и будисти у Манасији

Ако све ово знамо (а знамо, наравно), какво је то знамење да се будисти из Шаолина зову у Манасију са благословом архијереја? Да ли је то знак да паства може да се окрегне зен будизму, кад му већ зизјулсовштина не нуди никакву аскетичку и мистичку, осим приче о „евхаристијској еклисиологији“?

Кад ово кажем, мислим озбиљно. Велики француски православни теолог, Жан Клод Ларше, у својој књизи „Личност и природа“, у којој показује природу зизјулсовско – јанарасовске јереси, управо указује на презир према аскези митрополита Зизјуласа и његових следбеника: „Чињеница да наша два аутора прецењују карактер односа личности и димензију живота у духовној заједници, доводи до девалоризације личног аскетизма, који негативно процењују као изражавање индивидуалности у пејоративном смислу те речи, дакле као облик индивидуализма, те као облик пијетизма.

Ниједан други однос са Богом и ближњима није предвиђен осим литургијског црквеног сабрања, на који они своде Цркву и еклисијални живот /.../. Директан, вертикални однос верника и Бога у оквиру литургије предмет је Зизјуласовог сарказма који на ту тему каже да је реч о „наводно нематеријалном сусрету који је у суштини само прост психолошки однос.“

Наша два аутора не препоручују монашки пустињски живот, сматрајући га индивидуалистичким начином живота, те само монашки живот у заједници, по њима, доводи до

милости,¹ концепција која логички води ка девалоризацији не само исихаистичког начина живота, већ и до молитве личне/индивидуалне.²

Зизијулас подвлачи да монашки аскетизам има своју вредност само у оквиру односа, то јест вредност „*хоризонталној*, а не индивидуалног односа са Богом,”³ другим речима „*односа* са другима, а не [односа] постигнутог индивидуалним искуством.”⁴ „Кључна ствар, пише он, није оно што се дешава у мени, већ оно што се дешава *између мене и некој другој*.”⁵ Ова ограничена концепција (и стога искривљена у односу на традиционалну светоотачку концепцију аскетизма) логично проистиче из кривотворене концепције коју Зизијулас има о индивидуалности и личности (бдући да је индивидуалност по њему обавезно усмљеничка, изолована и егоистичка, док је личност обавезно релационог карактера, уједињујућа и алтруистичка). Не само да

- 1 Зизијулас подсећа да свети Василије инсистира на животу у заједници као идеалу монашког живота („The Church as the Mystical Body of Christ; Towards an Ecclesial Mysticism”, у *Communion and Otherness*, стр. 303 н. 55), заборављајући апологије *hēsychia* које налазимо у толико других светоотачких текстова.
- 2 Навешћемо једну карактеристичну анегдоту. Један близак Зизијуласов следбеник, епископ Игњатије Мидић, приликом посете једном православном манастиру који се налази у Француској, овако се обратио монахињама: „Молитва коју изговарате држећи ваше бројанице док сте саме у својим келијама нема никакву вредност ; оно што је вредно, то је бити заједно у Цркви”.
- 3 „The Church as the Mystical Body of Christ; Towards an Ecclesial Mysticism”, у *Communion and Otherness*, стр. 303 ; подвукао аутор.
- 4 *Ibid.* ; подвукао аутор.
- 5 *Ibid.* ; подвукао аутор.

та концепција девалоризује однос са Богом, већ валоризује однос између личности, па чак и више него између личности самих по себи из које проистиче однос као апсолутна вредност /.../, као вредност сама по себи, независна од личности у односу и од садржаја тог односа, као што би је свако схватио.

За своје потребе, Зизијулас ствара вештачку опозицију између „фундаменталних искустава из којих православци [по њему] извлаче садржај еклисиологије: с једне стране *свеї̄а евхаристиї̄ја*, литургијско проживљавање доступно свим верницима света, и с друге стране, *аскеї̄ско искуство* и монаштво,”⁶ искуства између којих он види „урођени антагонизам.”⁷ Једна таква опозиција – и чак једна таква разлика – очигледно није убедљива с једне стране зато што литургијско проживљавање и евхаристијско искуство представљају већи део монашког живота, а с друге стране, зато што побожни верници, који живе у свету, живе такође аскетски живот (који, чак и ако је мање радикалан у односу на живот монаха, будући да не садржи „три одрицања”, ипак је фундаментално исте природе и тежи истом циљу), те долазе да се окрепе у манастирима и учествују у литургијском животу. Треба такође подвући да чак и у манастирима у којима влада завет ћутања и самоће браће и сестара, остаје духовни однос са спољашњим светом, кроз литургијски живот (који је у потпуности еклисијално искуство које

6 „L'identité de l'Église”, Ἐφημέριος, 52, 2003, преузето из *L'Église et ses institutions*, стр. 137 ; подвукао аутор.

7 *Ibid.* стр. 138.

превазилази затвореност манастира) као и молитва за ближњег која је инхерентна монашкој *praxis* (они који имају навику да посећују монахе знају да пажња и срдачност коју им монаси указују, осећање солидарности са свим људима који пате на овом свету, те саосећање, врло често су много развијенији код њих – укључујући ту и пустињаке – него код лаика који живе у окриљу парохијских заједница).

Саосећање и сви остали облици љубави према ближњем не стичу се узвикујући „љубави! љубави!”, промовишући личност као односни и филозофски ентитет и вреднујући концепт односа, већ кроз лично/индивидуални аскетизам који омогућава вернику (био он монах или лаик) да се ослободи својих страсти, то јест свих облика везивања за свет и за самог себе, а што спречава духовно сједињење са Богом и са осталима. То представља универзално учење Отаца и православне духовности по којој је непролазност (која се стиче аскетском борбом против страсти) апсолутни услов аутентичне духовне љубави./.../

Ова (Зизјуласова, нап. В. Д.) теорија је истовремено ограничена и конфузна”.

Тако каже Ларше.

Појава будиста из Шаолина у Манасији непосредни је плод зизјуласовског антиаскетизма, чак и ако су намере свега што се збива на „витешким играма” пуко туристичке. Уместо православног подвижништва, које је презрено, у Манасији се појављује будистичко, сједињено с борилачким вештинама и маскирано као витештво. Прави, бодријаровски симулакрум!

Уместо закључка

На жалост, потписник ових редова зна да ове речи никог од оних који су звали будисте у православну србску светињу неће ганути, ни покренути на озбиљно размишљање, а камоли на покајање. Стање у нашој Цркви је такво да се људским речима правац у коме смо кренули (а то је оно **НАПРЕД, ПА У КРЕЧАНУ!**) не може променити. Све нас чека страшно доба искушења, страдања и крви, које ће се окончати или покајањем и повратком Христу или потпуном пропашћу србског народа. Вође су нам ослепеле од несаборности и самовоље, и тако је свуда – и у Цркви и у држави (част изузецима).

Па зашто сам онда све ово писао?

Разлог је једноставан – свакако има појединаца који желе истину, и којима овај чланак може бити на корист. Такође, брука је да се овакве ствари збивају, а да се нико од православних не огласи. Свештеници ћуте, калуђери ћуте, али то уопште не значи да свако треба да ћути.

Јер, ако ми ћутимо, камење ће проговорити.

И то оно древно, у Манасију уграђено.

2015.

Достојевски, епископ браничевски Игњатије и Свети Максим Исповедник о Суду Божјем и вечним мукама/Размишљања на Задушнице

О чему мислимо на данашњи дан?

Данас су Димитровске задушнице. Данас се молимо за наше покојнике, али се сећамо и своје загробне судбине. Данас нам је, ако смо свесни својих грехова, за које смо се пречесто мало или нимало кајали, страшно и због нас, и због загробне судбине наше душе. Данас мислимо и на рај, за којим чезнемо, али мислимо и на пакао, кога се страшимо.

Достојевски о вечним мукама

А шта је пакао? „Бичеви у паклу су бичеви божанске љубави”, говорио је Свети Исаак Сиријски. О томе је сведочио и Достојевсков старац Зосима: „Оци и учитељи, ја мислим: „Шта је пакао?” Судим овако: „Пакао, то је патња и терет кад више не можеш да волиш”. Једаред, у бесконачном битисању, које се не може измерити ни временом, ни простором, дана је била неком духовном бићу, кад се појавило на земљи, способност да каже само себи: „Ја јесам и ја волим”. Једаред, само једаред, дат му беше тренутак љубави делатне и живе, и уз то земаљски живот, а са њим и времена и рокови. Па шта се десило? то срећно биће одбаци тај неоцењиви дар, не оцени га, не заволи га, погледа га подругљиво и остаде без осећања! И кад је такав отишао са земље, видео је крило Авраамово, и беседио са Авраамом, као што нам је у причи о богаташу и о Лазару казано; рај је посматрао, и ка Господу могао да иде; али се баш тиме и мучио што до Господа оде без љубави, и дође у додир са онима који су волели, а он њихову љубав није прихватио. Тада јасно виде, и сам себи рече: „Сад знање имам, али ма како жудно да волим, у љубави мојој не може бити никаквог подвига, нити каквог пожртвовања, јер је довршен живот земаљски; и неће доћи Авраам да макар капљицом живе воде (то јест, поновним даром земаљског живота, пређашњег и делатног) расхлади пламен моје жудње за љубављу, којом сад горим, а презрео сам је и одбацивао на земљи; нема више живота, нити ће више бити времена! Премда бих сад готов био и живот свој дати за друге, сад већ није могуће, јер је прошао онај живот који се могао у љубави на жртву принети, и сад је бездан међу оним животом и овим бићем”.

Говори се о материјалном пакленом пламену: не испитујем тајну ову, бојим се, али мислим: кад би и постојао пламен материјални, њему би се збиља обрадовати могли, јер, тако мислим, у мучењу материјалном би макар на један тренутак могли заборавити још страшнију муку духовну. А одузети муку духовну, немогућно је, јер мучење то није спољашње, него је унутрашње. А кад би се и могло одузети, мислим да би мучени постали још несрећнији. Јер, ако би праведници из раја, гледајући муке њихове, опростили им и дозвали их к себи, волећи их неизмерно, тиме би им још повећали муке, јер би још јаче пробудили у њима пламен жудње за предусретљивом делатном и благородном љубави, која је сад за њих већ немогућна. У бојазни срца свога мислим ја међутим да би им баш свесност те немогућности напослетку послужила као олакшање; јер, примивши љубав праведних а не могући одазвати се на њу, они би, у покорности тој, и у дејству смирености те, нашли напоследак као неки образац оне делатне љубави коју су занемарши били на земљи, и као неко дејство њој слично...

Сажалевам, браћо и другови моји, што не уумем да кажем, ово јасно. Али тешко онима који сами себе уништише на земљи, тешко самоубицама! Мислим да од тих нико не може бити несрећнији. Грех је, рећи ће нам се, за такве се Богу молити; и Црква њих наизглед одбацује; али ја мислим у тајности душе моје: да би требало, и да се могло помолити Богу и за њих! Та неће се Христос на љубав разљуити! За такве сам се ја у себи целог мог живота молио, а и сад се сваког дана молим.

О, има их који и у паклу остају горди и свирепи, крај свег неоспорног знања и посматрања неотклоњиве и неизбежне

истине; има их страшних, који су се сасвим здружили са сатаном и са гордим духом његовим. За њих је пакао нешто добровољно и ненасито; то су добровољни мученици. Јер они су сами себе проклели, проклевши Бога и живот. Злобном се гордошћу својом хране, као кад би гладан у пустињи своју сопствену крв из тела сисати почео. Али, вековечито ненасити, они и опроштење одбацују; Бога који их зове, проклињу, Бога живог без мржње гледати не могу, и захтевају да не буде Бога живота, да Бог уништи Себе и све створење Своје. Они ће горети у огњу гњева свога вечно, жудећи за смрћу и небићем. Али неће добити смрти...”

Епископ Игњатије кривотвори Светог Максима Исповедника

А насупрот Достојевском имамо лажна учења савремених протестантсвујущих одевених у православне мантије.

Вишедеценијско деловање модернизма у СПЦ довело је до појаве људи чија је теологија сасвим далеко од Светог Предања. Такав је, рецимо, корифеј догматике на Богословском факултету СПЦ, епископ Игњатије Мидић, који се у свом чланку о историји и есхатологији, објављеном у годишњаку „Саборност” за 2015. усудио да напише: „Све ово говори у прилог томе да Св. Максим мисли како бића која не желе заједницу с Богом у Христу неће ни постојати. Овај закључак може бити исправан једино ако имамо у виду да Св. Максим под Есхатоном подразумева превазилажење и укидање смрти у заједници с Богом Логосом, што је догађај будућности, али и плод слободног пристанка

сваког бића понаособ, а не просто Божје жеље. Смрт је за Св. Максима највећи проблем створених бића и она се може превазићи једино у слободној заједници творевине с Богом у Христу, што је догађај који ће се тек збити у Есхатону. У тој заједници је и једино блаженство, које се поистовећује са вечним животом.”

Усудио се епископ Игњатије да своје учење припише Светом Максиму Исповеднику и да устврди како је овај велики Отац Цркве, тобож, мислио да бића која нису желела заједницу с Христом неће ни постојати у вечности. Дакле, по професору Богословског факултета СПЦ, ђаволи и усташе ће отићи у небитије, што би они, наравно, највише и волели...

А Свети Максим Исповедник није говорио тако, него сасвим јасно и сасвим православно: непокајаним грешницима Бог ће у Дан Суда васпоставити све моћи познања с којима је човек саздан, али им то неће служити на радост, него на вечну тугу и муку, јер ће видети Кога су изгубили.

Свети Максим Исповедник о страшном Суду

Владика Игњатије се чак усудио да каже како Свети Максим „није знао” шта нас чека на дан Суда. А знао је, знао. И о томе је писао у свом „Подвижничком слову”, који је дат у виду одговора једног старца на питања монаха:

„БРАТ рече: Зашто, оче, ја немам умиљења? Одговори СТАРАЦ: Зато што нема страха Божијега пред очима нашим. Зато што смо постали свратиште сваког зла, и због тога презиремо страшне Божије претње као голе (празне)

појмове. А како да се неко не искушава, слушајући Мојсија где говори од лица Божјег грешницима: „Јер се разгоре огањ од гњева мога, и гореће до дубине ада, спалиће земљу и род њезин и попалиће темеље гора. Згрнуће на њих зла, и стреле моје побацаћу на њих” (V Мојс. 32, 22–23). И опет: „Изоштрићу као муњу мач мој, и узеће суд рука моја, и узвратићу освету непријатељима својим, и вратићу онима који ме мрзе” (V Мојс. 32, 41). Или, како виче Исаија: „Ко ће вам објавити да огањ гори? Ко ће вам објавити место вечно” (Ис. 33, 14). И опет: „Идите у светлост огња својега, и у ватру који распалисте” (Ис. 50, 11). И опет: „Излазиће и гледаће кости људске, оних који су ме преступили, јер црв њихов неће умрети, и огањ њихов неће се угасити, и биће на гледање сваком телу” (Ис. 66, 24). И Јеремију који говори: „Дајте славу Господу Богу вашему пре но што се смркне, и док се нису спотакле ноге ваше по горама мрачним” (Јер. 13, 16). И опет: „Слушајте, народе неразумни и без срца, који имате очи а не видите, имате уши а не чујете, Мене ли се нећете бојати, вели Господ? и од лица мога нећете ли се застидити? (мене) који поставих мору границу од песка, вечном наредбом и неће је преступити?” (Јер. 5, 21–22). И опет: „Отпад твој покараће те и злоћа твоја изобличиће те, и познај и види, да ти је горко то што си ме оставио, вели Господ... Ја насадих виноград родан сав истинит, како си се претворио у горчину, виноград туђи?” (Јер. 2, 19–21). И опет: „Не сеђах на скупу ругачком, него се бојах од лица руке Твоје, сеђах усамљен јер се испуних горчином” (Јер. 15, 17). А ко да се не ужасне читајући Језекиља где говори: „Излићу гњев свој на тебе и довршићу љутњу своју на теби,

и судићу те по путевима твојим, и даћу на тебе све гадо-сти твоје...и неће жалити око моје нити ћу се смилovati... и тада ћеш познати да сам ја Господ” (Јез. 7, 3 и 9). А ко да се не сакруши слушајући Данила, који описује нарочито дан страшнога суда, говорећи: „Ја, Данил гледах, док се преостали поставише и Старац (Ветхиј денми) седе. Одело му беше бело као снег, и коса главе његове као вуна чиста. А престо Његов (беше као) пламен огњени, точкови његови као огањ разгорео. Река огњена тецијаше, излазећи испред Њега. Хиљаде хиљада служажу Му, и десет хиљаде по десет хиљаде стајашу пред Њим Суд седе, и књиге се отворише” (Дан. 7, 9–10), тј. дела свакога. И опет, „Видех у утвари ноћној, и гле, беше као син човечији који иде на облацима небеским, и дође до Старца (Ветхога денми), и к Њему приведе се, и даде му се власт и част и царство. И сви народи, племена и језици служиће Му, и власт је Његова власт вечна, и царство вечно. И уздрхта дух мој у бићу моме, Ја Данил, и утваре главе моје узнемираваху ме” (Дан. 7, 13–15). /.../

И то ћемо ми чути, не што смо зло радили, него што смо били немарни у добрим делима, и што нисмо ближње љубили. Ако смо пак и зло чинили, како ћемо поднети дан онај, будући у тако рђавом стању душе? Осим тога знамо шта је било речено старима преко Мојсија: „не чини прељубе, не укради, не убиј и остало” (Мт. 5, 28), но Господ знајући да хришћанину није довољно да се држи само тога да би био савршен, рекао је: „Заиста вам кажем, ако ваша правда не буде већа него код књижевника и фарисеја, нећете ући у царство небеско” (Мт. 5, 20). Због тога је у оба случаја поставио као правило освећење душе, кроз коју се и тело освећује, као

и искрену љубав према свим људима, кроз које можемо да стекнемо и љубав према Њему. А образац тога дао нам је (Господ) у Себи самом до смрти, и у ученицима својим, као што је више пута речено.”

То је учио Свети Максим Исповедник: нигде он није написао да ће демони и непокајани грешници отићи у небитије, него да ће у Дан Суда бити послати у огањ вечни, што ће бити последица њихове непокајивости. А професор догматике на Богословском факултету СПЦ учи студенте супротно томе, обмањује их и саблажњава, и ко зна колико је душа прелестио својим кривотворнама...

Иде Суд Божји

Зато, на данашњи свети дан, знајмо: иде Суд Божји, на коме ћемо се сви, на челу са својим духовним вођама, наћи, и на мерилима Господњим бићемо лакши него ништа. Има да нам пуцају и главе и ребра, јер смо презрели Свето Писмо и Свето Предање, и окренули се својим измислицама. На цео свет иде огањ гнева љубави Онога Који се за нас распео и васкрсао, и Који је дочекао да се Његове учење, јасно као сунце, одбацује од нових књижевника и фарисеја, маскираних у тобожње „евхаристијске еклисиологе и онтологе”. И мене, који ове редове пишем, а не живим по закону Божјем, исто чека; а ово пишем јер сам ужаснут оним што осећам и знам, иако сам грешан: осећам површно, али осећам; и знам на основу Писма и Предања. Ми, Срби, смо 1941.годином платили 1918. годину, и бесловесно, протоекуменистичко „брат

је мио које вере био”; а чиме ћемо платити данашње порицање правоверја оних који би требало да нам буду пастири и учитељи?

Молитва Светог Максима Богу

За крај, као утеха, остаде нам молитва Светог Максима Исповедника, из „Подвижничког слова”: „Не превиди молитву нашу, Господе, нити нас остави на крају. Јер се не уздамо у правде наше, него у милост Твоју којом се бринеш за род наш. Преклињемо и молимо Твоју светињу, да нам не буде на суд тајна устројена од Јединородног Сина Твога за наше спасење, и не одбаци нас од лица Твога. Немој се згадити на нашу недостојност, него нас помилуј по великој милости Својој, и по обиљу милосрђа Твога, отпусти грехе наше, да неосуђено дошавши пред лице свете славе Твоје, удостојимо се покрова Твога Јединородног Сина, и да због грехова наших не будемо одбачени као зле слуге. О, Владару, свемогући Господе, чуј мољења наша, јер осим Тебе другога (бога) не знамо, име Твоје именујемо, јер си Ти који чиниш све у свему, и сви од Тебе тражимо помоћ. Погледај, дакле, с неба, Господе, и види из дома свете славе Твоје. Где је ревност Твоја и моћ Твоја? Где је обиље милости Твоје и милосрђа Твога, јер си трпео пад наш? Јер си Ти био Отац наш, јер нас Аврам није знао, и Израиљ (Јаков) није нас познао, него Ти, Господе, Оче, наш избави нас, јер је од почетка Твоје свето име на нама, и Твог Јединородног Сина, и Духа Твога Светога. Што допусти, Господе, да зађемо од

пута Твога. Не кажњавај нас палицом судова Твојих. Што си отврднуо срца наша, да Те се не боје? Што си нас предао самовољи заблуде? Поврати, Господе, робље Твоје, ради свете Цркве Твоје, и ради свих од века Светитеља Твојих, да некако наследимо Гору Твоју (Сион).”

Молитвама Светог Максима Исповедника, Господе Исусе Христe, Боже наш, помилуј нас!

Коришћена литература:

1. Ф. Достојевски, О паклу и пакленом огњу, размишљање мистичко, http://dveriblagoslova.com/fmd_o_paklu.htm
2. Епископ Игњатије: Историја и Есхатон/ Есхатологија и постојање, http://casopis.sabornost.org/files/sabornost_IX_2015_1.pdf
3. Свети Максим Исповедник: Подвижничко слово у питањима и одговорима, *Свети кнез Лазар бр. 1/1993, сѝр. 63–82*, превео епископ рашко-призренски г. Артемије (Радосављевић)

Причешће и Интернет

Светиње светима/ О Светом Причешћу уочи Преображења

Уместо увода

На Велики четвртак, Господ је Својим Телом и Крвљу први пут причестио Своје ученике и апостоле. Ово је текст који нас подсећа на величину Тајне над тајнама, у нашем времену, толико удаљеном од светиње.

Реч „свети” у Старом Завету се среће 830 пута (kadsh – „светост”, „свештеност”). У највећем броју случајева, везана је за Јахвеа и предмете који Њему припадају, или личности које је Он изабрао за Себе. У Новом Завету појам „свети” најчешће се односи на Бога (Лк. 1, 49; Јн. 17, 11; 1. Пет. 1, 15; Отк. 4, 8; 6, 10) и на Духа Божијег, као и на Христа Богочовека, „Свеца Божијег” (Мк. 1, 24; Лк. 1, 35; Лк. 4, 34; Д. Ап. 3, 14; Д. Ап. 4, 27, 30; Јев. 7, 26; Отк. 3, 7). Апостол Павле светиња назива хришћане, сасвим у складу са поимањем „светог народа” у Старом Завету као народа „издвојеног на служење и славословље Богу”. Хришћани су постали свети кроз Христа, и призвани су да ту светост Христову посведоче својим животом.

Пошто је Израиљ изабран Богом, он не сме да личи на незнабошце. Одвојен од других народа, он је свети народ јер је посвећен Богу (Лев. 19, 2; 20, 26), Који каже: „Будите свети јер сам Ја Свети, Господ Бог ваш”. Бог Се открио у Својој слави и тиме открио Своју светост (Број. 20, 6). Оно што је, на почетку, открио Израиљу, на крају времена, кад наступи свештена пунота историје, Бог ће открити многим народима (Јез. 38, 23).

Светост може бити страшна за неприпремљене (Изл. 19, 18), и дрске може убити (1. Цар. 6, 19). Ипак, светост Божја благосиља оне који су достојни (2. Цар. 6, 11). Но, светост Божја се не пројављује само у правди, него надасве у Његовој милости и љубави (Ос. 11, 9) Само име Божје је свето (Пс. 32, 21). Бог је Одвојен и зато је Свети; али Његова светост није „егоцентрична”, него спасоносно окренута свим људима. Он за Себе каже „Господ, Бог Твој, Свети Израиљев, Спаситељ твој” (Изл. 43, 3; 62, 12).

Богослужење Светоме мора бити достојно и чисто (Лев. 9, 6–23); али, човек такође мора да живи достојно и чисто да би Бог примио човеково жртвоприношење. У Петокњижју Мојсијевом нагласак је стављен на светости и чистоти обреда, али пророци јасно стављају до знања да спољашње жртве нису довољне, него је потребна правда, послушност, милост и љубав (Исаија 1, 10–20). јер Бог „хоће милост а не жртве” (Ос. 6, 6).

У Новом Завету савршено откривење светости је Бог који постаје Човек, Господ Исус Христос. Зачет је од Духа Светога и чисте Дјеве Марије, и добио је помазање Духом Светим при крштењу (Лк. 3, 22; Д. Ап. 10, 38). Зли духови, које Христос изгони из људи, препознају Га као „Свеца Божијег”

(Мк. 1, 24; 3, 11). Светост Христа није светост људи, Богом освештаних. То је светост која је истоприродна светости Његовог Оца (Јн. 10, 30; 14, 8–11; 17, 11). Старозаветни про- роци су пуноту светости наговестили као пуноту љубави и милосрђа; Христос је пунота љубави и милосрђа. Дошавши да се жртвује за људе, Христос оне који Га следе приопшта- ва Својој божанској слави и освештава истином (Јн. 17, 19). Христова светост је извор светости Цркве; Он је корен због кога су гране свете (Рим. 11, 16). За разлику од старозаветне жртве, која је доносила само спољашње очишћење, Он очи- шћава целог човека.

У србском језику, реч „свети”, „светац” има исти корен као и реч „просвета”; то је „светлост”. Свети светли светло- шћу Божјом, и њоме просветљује/просвећује људе (сетимо се народног предања о Светом Сави који на избама отвара прозоре народу.)

У Старом Завету, „свето” је нешто што је нарочито из- двојено и учињено неприкосновеним. Зато Мојсију каже Господ да народ не сме да приступи Гори Синају јер је Бог за- поведио да се брдо одвоји нарочитом сакралном границом, и да буде убијен ко је преступи (Изл. 19, 23). Најиздвојенији, чист од сваког греха, који не трпи зло и заклиње се Својом светошћу – управо је Сами Бог (Ам. 4, 2).

У Новом Завету, Христова жртва освештава „помаза- њем од Светога” (1. Јн. 2, 20), то јест најнепосреднијим сјединењем с Богом. Као што каже митрополит крутиц- ки и коломенски Јувеналије: „У Новом Завету, у крште- њу умирући и васкрсавајући у Христу, хришћанин доби- ја наслеђе – „семе” новог човека, које, узрастајући, при- зива човека да живи по Христу, а не по стихијама овога

света. Освештање у Христу збива се кроз усвајање Жртве Христове у Цркви”.

О неопходности причешћа Светим

Ако је тако, онда је јасно да се човек не може спасити и постати свети својим силама: он се мора причестити Богочовеком улазећи у заједницу с Њим кроз Крштење и Миропомазање а затим примајући Тело и Крв Његову на отпуштање грехова и на живот вечни. Литургијски возглас „Светиње светима!” вечни је путоказ у том правцу. Јер, народ одговара: „Један је Свети, један Господ Исус Христос у слави Бога Оца!” Призвани смо на светост, али само је Христос Свети; треба да се причестимо, али, како каже молитва пред Причешће, ушавши на гозбу без свадбеног руха бићемо свезани и избачени од анђела... Шта да чинимо?

Прво, да постанемо свесни да никакав наш подвиг није довољан да нас учини савршено „достојним” Причешћа и, друго, да чинимо СВЕ што можемо да бисмо се удостојили. Сви наши напори имају једна циљ: да дигнемо руке од себе и да се сасвим предамо Господу. Не смемо да поверујемо да се спасавамо самим тим што се причешћујемо (па чак ни на свакој Литургији, као у „раној Цркви”); не смемо да мислимо да нас ретко причешће чини „достојнима” и „спремнима”...

Данас се налазимо пред опасношћу да сматрамо да нас само учешће на литургијском сабрању и у евхаристијској Трпези чини светима достојним да приме Светиње. Чак се тврди да је до IV века цела Црква то тако доживљавала, а

онда се „уплело” монаштво, које је почело да слави индивидуалну врлину у односу на светост саме заједнице, па се појавила и лична исповест, као својеврсно „психологизирање” онога што је онтолошко и лишено сваке условности. У екстремним случајевима, код људи који још нису духовно узрасли ово учење може да доведе до својеврсног уверења да „све штима”, само ако се на Литургији причестимо.

Подвижништво и Литургија

Суштина православног Светог Предања је у спајању подвижништва и Литургије. Код Светог Василија Великог причешћивали су се четири пута седмично, али је Св. Василије оградио Св. Причешће таквим канонским оградама да је питање ко би се данас, и када, причестио, да су ти каноци на снази (сетимо се да је одлучење од Светиње за одлазак код врача било шест година, а да је покајање било јавно!) То предање наглашава и Свети Дионисије Ареопагит: за оне који су на путу очишћења, Литургија је једно, а за оне обожене друго – другачије је виде и доживљавају. Отац Јован Романидис је упозоравао да речи Св. Симеона Новог Богослова: „Божанско тело ме обожује и храни” потичу из његовог ЛИЧНОГ искуства, и да изговарање истих приликом читања молитава пред Причешће уопште не гарантује да ће се то десити ономе ко молитве чита. Уосталом, сам Свети Симеон упозоравао је да треба гледати јесмо ли забили плодове Св. Причешћа (он је виђао божанску светлост која изблистава из његових удова и стицао многобројне дарове обожења); ако ништа не осећамо, ако су Тело и

Крв Христова у нашем животу остали без плода, онда смо примили само хлеб и вино, али не и Живога Бога. Такође, Св. Симеон је, свакодневно се причешћујући, свакодневно и плакао, кајући се због своје недостојности, и опомињао је причаснике да се никад не причешћују без суда. А у покајање и сузе нас води умно-срдачна, Исусова молитва.

Молитва Исусу и литургија

Умно-срдачна молитва се, то је сасвим јасно, обавља под руководством Цркве, оличене у мудрому старцу – духовнику. Сви Свети Оци су знали да је то тако: како показује митрополит Јеротеј (Влахос), нема разлике између Светог Јована Златоуста (тобож, више „социјалног”, људима окренутог, богослова) и било ког другог „мистика”, „исихасте” (рецимо, Св. Исака Сиријског). Влахос у разговору са савременим старцем (у књизи „Вече у пустињи Св. Горе”) открива Златоустово учење о умно-срдачној молитви, сасвим у складу с предањем о умном делању других Отаца.

Чини нам се да многе појаве у Литургији, које неки данас не схватају и не прихватају, потичу управо из исихастичког предања о свештеном ћутању које непрестано вапије: „Госпode Исусе Христе, Сине Божји, помилуј ме грешнога!” Зато исихасти никад нису радили на спољашњој „реформи Литургије”; Св. Никодим Светогорац и кољивари су се трудили на њеном дубљем, свечовечанскијем доживљавању и прихватању, а не на реформи исте.

Због тога урањање у вечно променљиви свет значи нестанак умно-срдачне молитве повезане с Литургијом; и то

води у катастрофу. Сви Свети Литургичари били су исихасти свесни тога – од Максима Исповедника до Јована Кронштатског.

Отац Јован Журавски о губљењу духовног делања

Духовни син овог славног петроградског баћушке с Путиром, свештеник Јован Журавски, који је, као и духовни му отац, девствено живео са својом супругом, написао је, у доба прогона Руске Цркве од безбожника, књигу „Тајна Царства Божијег”, објашњавајући како се апокалиптични бездан отвара пред Црквом кад се предаће умно-срдачне молитве заборави. Он каже: „Крхотине Апостолске за нас су Списи Отаца и њихов спасоносни плач. На тим „остацима” ћемо се и спасавати и улазити у Ново Битије, духовно, разумно. Јер старо битије – вештаствено, телесно – пропада, руши се. Оно и јесте „песак” за који је Спаситељ рекао да неће опстати кућа, зидана на песку (Мт. 7, 26–27). Неће опстати ни било која душа која себе гради на „песку” земаљских похота, на песку спољашње побожности – и она ће се разрушити. Списи Отаца и покајни плач пред Богом је тај једини спасоносни темељ на коме, као на темељу, може опстати дом душе и одолети разорењу.

Живог, благодатног руководства за нас је нестало, оно је ишчезло. Па и спасоносне књиге ишчезавају, по утврђеном плану, систематски. Живо руководство се налазило у монаштву, међу искусним трудбеницима „умнога делања”. Али само монаштво је осиротело изнутра, посвуда, осиротело у „умном делању”, изгубило Тајну Новога Битија.

Још у 14. веку преподобни Григорије Синаит се жалио да је прошао сву гору Атонску и да је међу хиљадама инока нашао само три сасуда благодати који су имали извесно поимање „умнога делања” (Свети Игнатије Брјанчанинов, том II, 300). А наш благословени светитељ Игнатије Брјанчанинов је пре сто година писао да су они „сада тако ретки, да се поуздано може рећи – нема их”.

„И за нарочиту милост Божју се сматра ако неко, измучивши се и душом и телом у монашком живљењу, на крају тог живљења неочекивано нађе, негде у некој забити, сасуд који је изабрао нелицемерни Бог, сасуд понижен у очима људи, а Богом преузвишени. Тако је Зосима у безљудној зајорданској пустињи нашао, сасвим неочекивано, велику Марију. Због таквог коначног осиротења у духоносним наставницима, Отачке књиге су једини извор коме се гладна и жедна душа може окренути да би стекла суштински „неопходна познања у духовном подвигу” (Свети Игнатије Брјанчанинов, том II, 300).

Манастири – ти чувари „умне светлости” разрушени су, зато што је само монаштво срушило темеље манастира – запустило је, оставило „умно делање”.¹ Напуштање „умног делања” и увећање манастира у последњим временима, привезаност ка спољашњем поретку и раскоши, стицањем спољашњег богатства и славе – било је тежак грех и дрско нарушавање монашког завета. Дуготрпење Божје није отрпело оне који су погазили завете и предало их је страшном Суду: манастири су разрушени и монаштво је разорено.

1 Отац Јован Журавски говори пре свега, о духовном стању Русије краја XIX и почетка XX века (нап. В. Д.)

Призвање монаштва није се састојало само у томе да се носи црна одећа одрицања, а да се живи световно, мада одвојено од света, у манастирима. Путем таквог, спољашњег, унакаженог монаштва, многи су ишли, не схватајући умни, скривени смисао истинског Божјег иноштва.

Они који су волели световни живот под монашком одећом били су спољашњи монаси. Такво спољашње монаштво није имало благослов од Господа Бога.

Нови Адам, Богочовек, Господ – Спаситељ, био је Родоначелник Новог, другачијег човечанства, и монаштво је било призвано да буде носилац тог иног, Новог Богочовештва. За то му је био указан благодатно – делатни „умни пут” – одрешење умне душе од мислене одежде овога света: од помисли, маштарија и похота плоти и удаљавање у монашку обитељ – у другачије живљење, удаљавање у ини живот – невештаствени, духовни, ангелски, и живот УМНИ.

Са губитком овог „умног живљења” монаштво је пред Богом изгубило право на постојање. Умно живљење је било корен духовног постојања монаштва, било је његова душа. Када је корење посечено, и дрво монаштва је увело, умрло. Са губитком унутарњег, није се дуго одржало ни спољашње – разлетело се, као прах који развејава ветар.

Та катастрофа, која је погодила монаштво, могла се видети већ поодавно, али је нису видели сви, него само неки, духовно прогледали монаси. Јасно ју је видео благодатни Светитељ Игнатије, који је још у своје време писао овакве речи: „Монаштво и у Русији и свуда одживљава рок који му је дат. Савремено монаштво је изгубило правилан појам о умном делању. А без умног делања монаштво је тело без

душе. Зато ни не очекујемо обнову монаштва” (Л. Соколов: Свети Игнатије Брјанчанинов, део први, стр. 312).

Сада смо и ми видели испуњење тих Богом надахнутих страшних речи пророчанских. Манастири, као темељ православне Русије, завршили су своје; а са њима и монаштво, као темељ и душа православног хришћанства, такође је окончано: доживело је свој век и ишчезло. Кад је нестало у монаштву „умног делања”, нестало је и самога монаштва, које је Богом било призвано на ово свештено делање. А са ишчезавањем монаштва, као живог носиоца духовног постојања човечанства, у хришћанском свету су се пројавила страшна знамења краја света, знамења његове неизбежне катастрофе, његовог коначног распада, разлагања. Јер је монаштво била она „со” која га је чувала од коначног трулења. Кад је сама „со” изгубила снагу – свету је дошао крај.

„Спаси ме, Господе, јер нестаде светих” (Пс. 11, 2).

Човеков свет је духовно осиротео, остарио, више не може да дарује оне који би сместили и носили у себи ту тајну. А тајна света је тајна хришћанства, тајна Христова. Свет је постојао због ове Тајне. Кад ишчезну носиоци ове Тајне ишчезнуће и сам свет. Носиоци ове Тајне су били свети монаси. Монаштво је држало и свет.

Када је свет људи духовно осиромашео, овештаствио се, дух се људски коначно претворио у плот, у материју и више не може да даде духовног материјала који је погодан за постојање умно, невештаствено, Божаствено – даљи опстанак материјалног, телесног света нема смисла, њему мора доћи крај.

Јер материјал – људска и материјална средина – човечанство – постоји само ради развијања духа човековог,

постоји до момента његовог коначног самоопредељења за добро или за зло, за светлу духовност или тамну, плотску материјализацију.

Ако је сам дух за себе изабрао тамно, плотско, материјално овештаствљење и коначно се окренуо на страну истог – самим тим он се и определио. Тиме је он у себи умртвио могућност светлог духовног постојања, умртвио је у себи могућност благодатног развоја светле бесмртности у области необухвативе Вечности.

Дух, који се претворио у плот, у материју – пао је под власт незаобилазног закона материје: закона распадања, трулења, смрти.

Ишчезавање монаштва, као духовног постојања човечанства, и свеопшта мржња према њему и према хришћанству карактеристичне су и најсуштаственији, неоповргливи знаци краја материјалног света и материјализованог духа. Мржња према хришћанству је веома изражајно знамење духовне опустошености мрзитеља, коначног пада духа у плот, у материјално, у похотљиво – плотско постојање. И мржња према монаштву је карактеристично знамење унутарњег распада духовне личности, свеукупне њене посветовњачености, њеног коначног краја. То је суштинско сведочанство о обезбоженој души, која се претворила у „тело и крв”, туђе хришћанству.

Ко не схвата монаштво, тај не схвата ни хришћанство. Ко мрзи монаштво, тај мрзи и хришћанство, тај мрзи и Господа Христа, макар и веровао у Њега. Таква вера није спасоносна: она није вера Отаца, она није православна. То је вера јеретичка, секташка, антихришћанска.

И у последња времена сав свет, и безбожни, и такозвани

„духовни”, захваћен је том вером, испуњен је духом мржње према монаштву. Непомирива, смртна мржња према монаштву сјединила је, сродила та два дијаметрално супротна света: светољубље, антихришћанство које се хришћанством назива сјединило се са безбожјем и богоборством.

Светољупци су – скривени, унутарњи непријатељи хришћанства, који својим гордим, телољубним живљењем поричу Божје постојање. Зато су се они у јединству са безбожјем сјединили у мржњи према самој души хришћанства – монаштву, и тиме показали своју коначну и непомириву мржњу према Христу, пројављујући своју припадност духу антихриста. А дух антихриста је дух злобни: он је телесан, земаљски, вештаствен, ограничен, и зато је погибелан јер гази свете заповести Господа Христа и мрзи живе носиоце ових животворних заповести Живога Бога. У том духу је скривена тајна краја или, да се изразимо језиком Еванђеља, тајна жетве, на коју је у причи указао Спаситељ.

Мржња према монаштву је од свих знамења најстрашније знамење коначно уобличеног богоодступништва, „тајна безакоња”, прикривене мантијом побожности. То је знамење краја хришћанства, краја земље.

Како год да је чудно, у историјском кретању носилац те мржње према монаштву, па према томе и према хришћанству, било је свештенство, предстојатељи престола. Савремено свештенство и свет и сада гледају на монаштво као на свог најљућег непријатеља, и односе се према њему са смртном мржњом.

Мржња незнаведеног, непросветљеног, паганског света и мржња богоодступничког дела свештенства према монаштву није случајна. Она има своју историју од најстаријих

времена Цркве Христове. Аријанство, несторијанство, иконоломство и друге јереси које су потресале Цркву веома су снажно на себи осетиле духовну силу монаштва. Зато га и мрзе, зато и желе да оно буде уништено.

Мржња према монаштву која се пројавила у наше време (а још је сви нису уочили) јесте тајанствени знамен коначно завршеног богоодступништва и неоповргниво сведочи да је за хришћанство и за монаштво, као носиоца Христове тајне – наступила Гетсиманска ноћ: Јуда руководи незнавеном и злом масом, ученик Христов је заштитник богоубиства. Ова Еванђељска слика је страшно знамење, грозно пророчанство о нашим данима. И то не треба заборављати.

Ова ужасна слика знамења пројавила се и у изражајном и силном уједињавању безбожништва са богоодступништом; у томе је скривена тајна краја, или, еванђељским језиком речено, тајна жетве, коју је предсказао причом сам Спаситељ, рекавши: „У време жетве рећи ћу жетеоцима: Саберите најпре кукољ и свежеите га у снопље да се сажеже, а пшеницу одвезите у житницу Моју” (Мт. 13, 30).

То свеопште ујединење и световних и „духовних” у мржњи према монаштву – као према суштини хришћанства – њихова свеопшта жеђ да униште и те невине остатке монаштва који су опстали после разарања манастира – и јесте тајанствено „свезивање кукоља у снопље” пред крај, уочи огња. Невидива рука Ангела спрема их за огањ. Ујединило се оно што је туђе хришћанству. Ујединило се „тело и крв”, туђа духовном постојању, туђа Царству Божијем – и то мора бити спаљено на Суду Божјем. А ако се погледа на њихов телољубачки и без икаквог страхопоштовања живот, скривен

мантијом, они су већ и сада сажежене савести. Пре вечнога огња они су већ горели у пакленом огњу неугасивих страсти похлепе, телољубља и узајамне мржње.

Видевши ову пророчанску тајну, остатак хришћана треба да подигне главе своје, да их подигне увис, да узвиси ум према Вишњем, да усиле „умно делање”, да се ухвати за унутрашње – за пажњу према помислима, за ово невештаствено делање Светих Отаца, које нас једино и може одвести од живљења материјалног, плотског, пропадивог, и на овом путу их руководити Божнственим Писмом. Само тиме се може спасити „умна личност хришћанска” од коначне и неминовне пропасти. Јер живог руковођења нема; духоносних отаца и благодатних стараца који би нам непогрешиво указали на пут спасења, сада је нестало. Зато се и морамо ухватити за Списе Отаца, као за спасоносни „комад” Апостолске Лађе, и спасавати се тим „комадом” и покајничким молитвеним плачем.

Пут нам је указан: од спољашњег ка унутрашњем: пажњи према помислима и непрестаној молитви.

Ко је унутра – на правилном је путу. Јер је само унутрашњи живот истински хришћански живот. Тако сведоче сви Свети Оци.” Отац Јован нам тако даје истинско тумачење савремених збивања.

Обновљенство као плод губитка молитве

Само из те перспективе може се разумети појава „обновљенаца” у Русији, који су са жаром устали против Цркве и монаштва, са жељом да „обнове” Литургију, „демократизују”

је, учине „доступнијом народу”: још пре револуције, они су били револуционарни, заменивши молитвени дух духом овога света. Учесници у предреволуционарном „покрету обнове” тврдили су чак да је Свети Јован Златоусти по свом „социјалном програму” малтене комуниста (професор В. И. Егземпларски). Сводили су хришћанство на пуки морализам (Григорије Петров и дружина.) Они су желели Помесни Сабор да би унели револуцију у саму Цркву. Зато је Свети Анатолије Оптински (Млађи), још један исихаста, упозоравао на опасност од необновљених Духом Светим који желе да, по свом палом разуму, „обнове” Цркву Божју, и приморају народ да им се покорава: „... Тада ће се јереси проширити свуда и превариће многе. Непријатељ рода људског деловаће лукавством да би, ако је могуће, увукао у јерес и изабране. Он неће грубо одбацивати догмате о Св. Тројици, Божавству Исуса Христа и части Богородице, већ ће неприметно искривљавати учење Цркве које су нам предали св. Оци од Духа Светога, и сам његов дух и његове заповести, и ова вражја лукавства приметитиће само малобројни, они који су најискуснији у духовном животу. Јеретици ће преузети власт над Црквом, свуда ће постављати своје слуге, а побожност ће бити занемарена. Он (Господ) је рекао: „... По плодовима ћете их познати” – тако и ти по плодовима или, што је исто, по дејству јеретика, труди се да их разликујеш од истинитих пастира. То су духовни лопови који пљачкају духовно стадо и, они ће ући у тор овчији – Цркву на другом месту: како је рекао Господ, тј. ући ће незаконитим путем, употребљавајући насиље и газећи Божије заповести. Господ их назива разбојницима (Јн. 10, 1). Заиста, први њихов посао биће гоњење истинских пастира, њихово затварање, прогонство,

јер без тога они неће моћи да им уграбе овце (стадо). Зато, сине мој, чим угледаш нарушавање Божанског чина у Цркви, отачког предања и Богом установљеног поретка – знај да су се јеретици већ појавили, иако и можда буду неко време скривали своју безбожност или ће искривљавати Божанску веру неприметно, да би им успех био већи, мамећи и увлачећи неискусне у своје мреже. Неће бити прогоњени само пастири, већ и све слуге Божије, јер демон који руководи јересју, неће трпети побожност. Препознаћеш их, ове вукове у овчијој кожи, по њиховој горделивој нарави и властољубљу. Биће клеветници, издајници који свуда сеју непријатељство, мржњу, зато је и рекао Господ да ћете их по плодовима њиховим познати. Истинске слуге Божије су смирене, братољубиве, послушне Цркви. Велику невољу наносиће јеретици монасима, а монашки живот ће тада бити извргнут руглу. Осуће се обитељи, смањиће се монаштво, а они који остану, трпеће насиља. Међутим, ови мрзители монашког живота који носе маску побожности, трудиће се да привуку монахе на своју страну, обећавајући им заштиту и животна блага, а за непоковање претећи им прогонством. Од ових претњи малодушне ће тада захватити велико очајање, али ти, сине мој, радуј се, када доживиш то време, јер ће тада верници који нису имали никаквих других врлина, добити венце само због тог остајања у вери по речи Господа (Мт. 10, 3). Бој се Господа, сине мој, бој се да не изгубиш припремљени венац, да будеш одбачен од Христа у таму најкрајњу и муку вечну, храбро стој у вери, а ако је потребно, с радошћу трпи гоњења и друге невоље, јер ће Господ бити с тобом... и свети мученици и исповедници, они ће с радошћу гледати твој подвиг. Али тешко оним монасима у те дане,

монасима који су себи стекли имања и богатство, и ради љубави према спокоју покорили се јеретичима. Они ће умиривати своју савест, говорећи: „Сачуваћемо и спашћемо обитељ и Господ ће нам опростити”. Несрећни и заслепљени, они уопште не помишљају на то да се јересју у обитељ улазе и демони, и да она тада више није света обитељ, већ обични зидови из којих је одступила благодат. Али Бог је јачи од ђавола и никада неће оставити своје слуге, а истинити хришћани ће постојати до краја овога века, само што ће бирати усамљена и пуста места. Не бој се невоље, већ се бој погубне јереси, јер она отклања благодат и раздваја од Христа. Зато нам је Господ и заповедио да јеретика сматрамо за цариника и незнабошца. Дакле, јачај, сине мој, у благодати Исуса Христа, с радошћу хитај у подвиг исповедања и подношења страдања као добар војник Исуса Христа (2. Тим. 2, 3) који је прорекао – буди веран до смрти и даћу ти венац живота (Отк. 2, 10). Њему са Оцем и Светим Духом част и слава и моћ у векове векова. Амин.”

Упозорење је вредело: „обновљенци” су пропали захваљујући Духу Светом који је водио такве јерархе какви су били Свети Тихон Исповедник, Свештеноченици Петар (Пољански), Иларион (Тројицки) и многи други.

О ставу светог Никодима Агиорита

Они који заговарају сваколтургијско причешћивање веома воле да се позивају на књигу Светог Никодима Агиорита о непрестаном причешћивању. Наравно, никад не помињу књигу Светог Никодима о исповести, а ако је помену, кажу

да је он ту претрпео „римокатолички утицај”. Дакле, стално причешћивање је православно, а исповест и епитимија, као најмање трогодишње одлучење од Причешћа за теже грехе (за то се залагао Свети Никодим) су „западни утицај”.

Ово новотарење је манипулисање делима Светог Никодима. Покајање, исповест и Свете Тајне у Цркви од Истока увек су били нераскидно повезани у свести побожног народа. Данас није тако код паписта, који су, нарочито после Другог ватиканског концила, одвојили исповест од примања хостије, и на свакој миси примају хостију, а исповедају се све мање и све ређе. Зато треба да послушамо Светог Никодима Агиорита који овако поучава грешника који је од духовника добио епитимију: „Знај да ће одсуствовањем од Причешћа твоје покајање постати сигурније: више ћеш се утврдити у благодати Божјој и боље ћеш разумети зла које ти је грех нанео, док будеш гледао како се други причешћују а ти си тога лишен /.../ И због тога треба да омрзнеш грех и добро да чуваш убудуће благодат коју си изгубио, па ћеш тако из страдања извући поуку...

...Допуштам себи да кажем да чак и ако се деси да духовник хоће да ти одреди незнатну епитимију, ти треба сам да га молиш да ти одреди велику, као што то чине и многи други, који се топло кају, како би овом привременом епитимијом више умилостивио божанску праведност и како би се што боље уверио да те је Бог ослободио вечне казне, коју је требало да добијеш за тај грех /.../ Говорим ти укратко, брате, да треба да изабереш једно од двога: или да овде привремено примиш епитимију за своје грехе, или тамо вечно. Ако је примиш овде, избављаш се оне тамо. Ако је не примиш овде, у сваком случају имаш тамо да примиш вечну казну,

као што пише и Гаврило Филадельфијски у свом спису о Светим Тајнама: „Онај ко се не подвргне њима (епитимијама), нужно ће тамо бити послат да му се суди и полагаће рачун за сва нечасна дела, јер је одбацио каноне свете Цркве”. Али, ако се ти, упркос свему што је речено, не сложиш са одлуком духовником и не примиш праведну епитимију, коју ти одреди, знај да духовник нема власт да ти опрости, како каже свети Василије Велики: „Власт отпуштања грехова уопште није дата, него се састоји у послушности покајника и сагласју са његовим вољним делом душе; јер је о томе писано: „Ако се два о вас сложе на земљи у било којој ствари за коју се узмоле, даће им Отац мој који је на небесима” (Мт. 18, 19) (Кратко изложена правила, 15).

Поврх свега, брате, кажем ти да треба тачно да се придржаваш удаљења од причешћа, онолико времена колико ти је одредио твој духовник, јер ово удаљење је искупљење над искупљењима, нужни саставни део твог истинског покајања. Јер, уколико се дрзнеш да се у то време причестиш, постајеш као Јуда, а ако присиљаваш духовника да ти да отпуст грехова, ти више ниси покајник, него самодржац и тиранин, који врши насиље над Законима Божијим и канонима светих Сабора и Отаца. Стога ће ти божаствено Причешће бити не на отпуштење грехова, него на осуду и још већу казну. А да би то боље разумео, узми овај пример.

Као што неко, ко има ране по телу, иде да их покаже лекару и добије од њега упутство да стави такав и такав облог на њих и уз то да не пије вино и не једе такву и такву храну, јер у супротном његове ране неће зарастати, и то тако и ти, брате мој, имаш душевне ране, грехе. Отишао си и показао их духовнику, то јест, исповедио их. Духовник је одредио да

на њих ставиш облог, а то је епитимија: пост, узимање само суве хране, коленопреклоњење, милостиња и молитва. Уз то те је упутио да не пијеш и да не једеш одређену храну, то јест, да се не причешћујеш Светим Тајнама. Ако га ти онда не послушаш и једеш, шта бива? Твоје ране – греси, не зацељују, него пођу по злу и постају још веће. Ма шта кажем не зацељују? Прети ти и душевна и телесна смрт, како каже божански Павле: „Зато су међу вама многи слаби и болесни, и доста их умире” (1. Кор. 13, 30), то јест, зато што се многи недостојно причешћују, па се разбољевају и слабе, а неки од њих и умиру. Сагласно апостолу Павлу говори и његов ученик Дионисије Ареопагит: „Остали редови оних који се очишћују (то јест оних у покајању) заслужено се одсецају од божанских Тајни, и причасништва у свештеним символикама (обредима): јер ће оне (душе, или редови) које у њима без благослова узимају удела бити тиме повређене и шта више (тима)ће ниподаштавати и светиње и саме себе”(О црквеној јерархији, 7. поглавље).

Напоследку, кажем ти, брате, да епитимију, коју ти одреди духовник треба да извршиш у што краће време можеш, уколико си у благодати Божијој и да је не одлажеш, јер не знаш шта те сутра чека: „Не хвали се сутрашњим даном, јер не знаш шта ће дан донети” (Прич. 27, 1).

А поврх свега тога ти саветујем, драги мој, да никада не верујеш својој помисли да се твојом сопственом „епитимијом”, ма колико строга и велика била, одрешују и праштају твоји греси. Никако. То бива само по милости Божијој и искупљењем пред Исусом Христом.”

Тако је говорио Свети Никодим, и подсећао духовнике да у цркву не примају вернике који одбијају да издрже дате

им епитимије – за озбиљне грехе, говорио је он, епитимија мора бити најмање трогодишња, при чему човек прави стотинак великих метанија дневно, строго пости и искрено се каје.

ВЛАДИМИР ДИМИТРИЈЕВИЋ,
НЕДОСТОЈНИ ПРИЧАСНИК
ТЕЛА И КРВИ ГОСПОДЊЕ

Да ли би Христос користио Интернет?

Пре читања

Пре него што почнете да читате текст потписника ових редова, прочитајте неколико цитата из дела савремених мислилаца: Жила Липовецког, културолога; Џонатана Крерија, теоретичара пост – модернизма; Жана Бодријара и Мартина Хајдегера, философа. Размислите о ономе што сте прочитали, а онда полако даље. Тема је осетљива, треба се припремити. Припремити се – значи будити се из сна свакодневице, у коју смо бачени као у вртлог виртуелног. Напуштајући свет у коме су „Велики брат” и „Фарма” нормални, улазимо у подручје с другачијим обзорјем. Поново смо мислећа бића.

Жил Липовецки

УНИШТЕЊЕ СМИСЛЕНОГ ГОВОРА

„Сви смо ми диск-џокеји, водитељи и аниматори: упали-те ‚Франс Музик’, захватиће вас талас музике, испрекида-них разговора, исповести, културног, регионалног, локал-ног ‚узимања речи’... То је демократизација говорења која нема преседана: свако је позван да телефонира, свако хоће

нешто да каже и на основу свог личног искуства свако може да постане спикер и да буде саслушан.”

РАВНОДУШНОСТ

„Медији са своје стране не престају да трубе о данашњем поновном открићу вредности, које се, уосталом, мењају сваким шест месеци, осцилирајући од религије до породице, од традиције до романтизма, у истој општој равнодушности која се састоји од радозналости и толеранције.”

СМРТ „ЈА”

„Као што се јавни простор емоционално празни услед прекомерја информација, подстицања и анимација, тако и властито Ја губи свој репер, своје јединство, из прекомерја пажње: властито Ја се претворило у ‚магловиту целину’. Свугде долази до ишчезавања стварности која има неку тежину, до десупстанцијализација; последња фигура детериторијализација управља постмодерним добом... ‚Кад бих само могао нешто да осећам!’: ова формула изражава ‚ново’ очајање које погађа све већи број субјеката... Свуда се најлази на усамљеност, празнину, тешкоћу да се осећа, да се ИЗАЂЕ ИЗ СЕБЕ; отуд трка за ‚искуствима’, која само изражава трагање за снажним емоционалним ‚искуством’...”

Џонатан Крери

УНУТРАШЊЕ РАСПАДАЊЕ

„Бодријар одсликава сабласно унутарње распадање. Као нека врста негативне есхатологије, Бодријарово унутрашње распадање оглашава ништавност отпора, растварање историје, поништавање различитости, и брисање сваког

могућег уобличења неке друге стварности... Стварност како посматрача тако и телевизијског апарата ишчезава заједно са било којим сложеним или противречним слојевима институционалног ткива.”

Жан Бодријар

СТВАРНОСТ ПОРНОГРАФИЈА: ЖИВОТ КАО БЛУД

„Нисмо више део драме отуђења; ми живимо у заносу комуникације. А тај занос је опсцен. Опсцено је оно што отклања свако огледало, сваки изглед, сваку представу. Оно опсцено ставља крај на сваку репрезентацију. Није, међутим, само сексуално оно што постаје опсцено у порнографији; данас постоји читава порнографија информације и комуникације, наиме, кола и мрежа, порнографија свих функција и објеката у њиховој читљивости, њиховој проточности, доступности, подешености, у њиховом наметнутом значењу, у њиховој представљености, гранању, поливалентности, у њиховом слободном изражавању... Није то дакле, више традиционална опсценост онога што је скривено, потиснуто, забрањено или нејасно; напротив, то је опсценост видљивог, превише видљивог, видљивијег од видљивог. То је опсценост која више нема никакве везе, опсценост која се потпуно разлаже у информацији и комуникацији.”

Мартин Хајдегер

РОПСТВО МЕДИЈСКИМ ИЛУЗИЈАМА

„А они који су остали у завичају? Многоструко су безавичајнији од оних који су из завичаја прогнани. Сатима и данима потчињавају се радио и телевизијским апаратима. Недељама их филм односи у необичајене, често само

обичне области представа, које лажно представљају само један свет који није свет. Посвуда ,илустроване' новине, на дохват руке. Све ово чиме модерни технички инструменти за инфорисање привлаче, нападају и погањају људе – све то човеку данас већ много ближе него властита њива око куће, ближе од обичаја и навика на селу, ближе од предања завичног света”.

ТРИЈУМФ ТЕХНОЛОГИЈЕ

„Развитак технике, међутим, стално ће се убрзавати и нигде се неће моћи зауставити. У свим подручјима опстанка човек ће све тешње бити окружен снагама техничких апарата и аутомата. Моћи технички уређаја и постројења које свуда и сваког часа у ма којем облику полажу право на човека, везују га, одвлаче, притискају, одавно су прерасле вољу и способност одлуке човека, јер их људи нису ни начинили... Човек се, штавише, диви одважности научног истраживања и при том не мисли ништа. Не помишља да се овде, средствима технике, спрема напад на живот и бит човека. (...) Атомско доба повлачи за собом узнемирујућу промену света... Човек није припремљен за ову промену света...”

Увод

Наслов овога текста је такав да би побожан човек могао искрено да узнегодује и каже: „Какве глупости пише тај Димитријевић?” Но, наслов не проистиче из ограничених Димитријевићевих видика, жеље да се читаоци запање, таблоидног саморекламерства (кога, у мени, вероватно има).

Питање из наслова потиче из чињенице да извештај број савремених православних Срба, међу којима има и свештених лица, вишег и нижег клира, тврди како би апостоли (најчешће се помиње Свети Павле), па и сам Господ, неумитно користили сва средства савремене технике – када би се, сад и овде, појавили међу нама. Били би на Интернету, где би, „четујући”, проповедали, користили би телевизију, а у рукама би им стално био мобилни – да јављају Благо вест?!

Оваква становишта превиђају чињеницу Промисла (ваљда је Син Божји, на Предвечном Савету Тројице, знао у којој ће историјској епохи ући међу нас и у ком добу ће основати Цркву); она је и самоуверено инфантилна (јер, од чика Јове Змаја смо учили: „Кад би ... ал’ што не мож’ бити, / о том немој говорити”).

Нарочито нас такве тврдње запрепашћују кад их чујемо од људи од којих не очекујемо само да имају теолошку диплому, него и да су начитани, да су темељније образовани. Зар после увида Мартина Хајдегера, још из шездесетих година 20. века, да телевизија искорењује човека и чини га безавичајним, разарајући његово битијно језгро, или доказа Маршала Меклуана да је „медијум – порука”, и да, без обзира шта ТВ апарат емитује, то што емитује јесте већ унапред осуђено на жиг дводимензионалне телевизијности, зар после студије Гинтера Андерса, „Застарелост човека”, у којој се доказује да савремени медији стварни свет фантомизују, бацају га у утварност – зар после свега тога тако весело, оптимистично, с ружичастим наочарима на очима причати о евангелизацији путем ТВ-а, Интернета и мобилног?

Да не будем лицемер: и сам сам годинама радио верски програм за радио, и за телевизију, а ово што пишем, прво ћу

објавити на Интернету. Но, разлика између мог становишта и становишта технолошких хипероптимиста у Цркви суштинска је, и надам се да ће се из редова који следе назрети.

Реч је о својеврсној светопогледној разлици, која свакако треба да буде изложена језиком аргумената.

Техника као живот

Познати француски филозоф и критичар модерног доба, Жак Елил, приметио је да човек веома површно доживљава свој однос са техником. Он каже: „Насупрот онога што уобичајено чинимо, ми више не можемо разумети технику за себе. Ниједна технологија не може да се разуме одвојена од целине, јер она постоји само као део целине. Постављамо питање: „Какви су ефекти телевизије? Може ли се избећи њен утицај? Можемо ли управљати телевизијом?” Реакција је увек примитивна: „Али телевизија нема никакву власт нада мном. Могу да угасим апарат кад год хоћу. Ја сам сасвим слободан од ње”. Одговарамо на питање као да је телевизија сасвим изолована појава, која не зависи од система. Исто је и са аутомобилом. Истраживачи, на пример, испитују ефекте аутомобила на појединца или друштво, као да он није део једног технолошког система, део крајње сложене технолошке мреже”.

Елил је приметио да савремена технологија, која прожима цело друштво, нема ничег заједничког са техником којом се човек делимично служио кроз читаву своју историју. Техника је некада била само помоћно средство; данас је технологија начин мишљења и живота! Технолошко

мишљење и делање је супротно религиозном погледу на свет, који, клањајући се Богу, поштује и човека. (Како је говорио Свети Николај Жички, гесло нове Србије мора бити „Човек је изнад свега, а Бог изнад човека”). Фритјоф Шоун примећује да „светац може да конструише ветрењачу или воденицу, али нема свеца који би могао да изуми машину”, управо зато што технички прогрес савременог типа подразумева менталитет туђ религиозном.

Техника уместо теологије

Техника није могла да постане савремена свудаприсутна сила у епохи у којој је човек сматран круном свих створених бића. Тек у епохи просветитељства, када је проглашено да је „човек машина” (Ламетри), било је могуће да помоћно средство човековог живота на Земљи, пролазној и припремној „станици” на путу ка вечности, постане господареће. Да би себи „олакшао живот”, човек је пристао на све могуће отежице, које га лишавају природног света датог Богом. Елил каже: „Човек је саздан да ради мишићима, и тако обавља своје дневне дужности, али погледајмо га сада – као зунзара залепљена на траку за ловљење мува, он по осам сати седи за столом и не миче се. Петнаест минута гимнастике не може да замени осам сати одсутности. Људско биће је саздано да би удисало здрав, природан ваздух, али сада удише маглуштину која се састоји од издувних гасова. Створен је да живи живом окружењу, али станује у свету камена, цемента, асфалта, стакла, гвожђа и челика који подсећа на пределе Месеца. Дрвеће вене између стерилних и слепих

фасада. Мачке и пси полако нестају из градова, као што су коњи већ нестали. Само пацови и људи настањују мртви свет”. Машина, по Елилу, више не служи човеку – она мења његову суштину.

Човек је саздан да прелази шест километара на сат, а сада, авионом, прелази хиљаду. Раније је јео кад је гладан, а сад једе кад му то каже часовник. Мит о прогресу, као сталном напретку човечанства без Бога, уверава становника урбане пустоши да је ипак „боље него што је икад било”. Фасцинација технологијом је фасцинација магијском моћи: од механичког часовника до компјутера, који командује огромним, левијатанским системима, тече процес идолатризације дела сопствених руку. Часовник није, попут парне машине, био концентрација животињске – коњске – снаге; он је био нека врста концентрисане снаге ума, вечно тачан и нерасејан. Символ метафизике настале на њутновским темељима је Бог Часовничар који је све ставио у погон и онда се повукао. Теодор Рошак је стога потпуно у праву кад каже да је прва машина којој се човек поклатио као божанској управо часовник: „Будимо се уз звук будилника и живимо темпом који нам диктира сат на руци”, вели он. Часовничари су у XVIII веку, епохи енциклопедиста, већ правили прве механичке лутке, претече данашњих робота; свирали су механички инструменти, а лутке су играле, певале, чак и писале. Швајцарски механичар Жак Вокансон направио је вештачку паткицу која је могла да хода, седи, гаче, покреће крила, једе, вари храну, па чак и избацује измет. Европа је била у заносу. У таквом свету, Жилијен Ламетри је човека прогласио „органском машином”. Рошак каже да је ламетријевски поглед на човека присутан и данас,

само суптилније скривен. Наиме, сви појмови које користе генетичари објашњавајући тајну живота преузети су из кибернетике (сетимо се само: „генетског кода” и „ДНК информације”). Из тога се рађа тоталитарна идеологија преупрошћавања људског бића. Пошто машина, ма како савршена, ипак не може бити ЧОВЕК, човека треба свести на механизам, на просте реакције свести његове навике, укусе, идеје... И Алвин Тофлер, познати футуролог, уочио је да је механички часовник толико обликовао човека да сви ми усвајамо идеју дана као 24-часовног периода, чији се делови/састоје од 60 минута, а минути од 60 секунди, а да се уопште не питамо зашто је усвајамо, и да ли је она битијно истинита. У том смислу, после уласка компјутера у наш свет, Тофлер сматра да западно човечанство технологију коју примењује доживљава као велику машину, а знање као њено „погонско гориво”: зато је дошло до убрзања историје – машина се храни све моћнијим горивом.

Застарелост човека

Компјутер, заснован на једноставном, бинарном коду, саздан као машина за бројање и памћење, постепено је ушао у средиште човековог света. Због компјутеризације, све више људи губи посао и постају непотребни. Џон Нисбит, писац „Мегатрендова”, одавно је уочио да је прва фаза у примени нових технологија нешто што се остварује применом „технике најмањег отпора”. То јест, нове технологије се примењују прво тамо где ће их сви прихватити, а тек после се уводе у области у којима, због истих, људи постају непотребни.

Изврши се анестезија, а затим се обави операција. Иначе, долазило би до „лудистичких” побуна, као у доба увођења машина за ткање.

У новом добу, човек постаје слуга машине. Рене Генон вели: „Као слуга машине, и сам човек мора постати машина, и стога његов посао више нема ништа човечно у себи, јер више не подразумева укључивање у делање било каквог квалитета који заиста саздава људску природу. Крај свега тога је оно што се данас зове „масовном продукцијом”, чији је циљ да произведе што већу количину што истоветних предмета, намењених да их користе људи ништа мање истоветни; то је заиста тријумф количине и у исто време униформности”.

Жак Елил је уочио да савремени човек, који с једног прелази на други механички посао, губи осећање ПОЗИВА, који је некад био саставни део живота и културе.

У том смислу, човек се ломити јер његова природа није БЕСКОНАЧНО ПРИЛАГОДЉИВА. „Нема сумње”, вели Елил, „да ће све традиционалне културе и социјалне структуре бити разорене технологијом пре но што откријемо или изнађемо друштвене, привредне и психолошке форме прилагођавања које би могле да сачувају равнотежу народа и заједница”.

И Рене Генон је уочио да нестаје ЧОВЕКОВ ПОЗИВ: „У складу с модерном концепцијом човека, свако може да се бави било којим послом /.../ као да занимање нема никакве везе с човековим унутрашњим бићем, и да нема везу са оним што човек заиста јесте /.../”

Према традицијском схватању, свака личност треба да нађе посао у складу са сопственом природом. Зато је, сматра

Генон, данас тако много менталних болести и неприлагођености – човек непрестано бива бацан тамо-амо, с посла на посао, губећи при томе свест о свом идентитету. То доводи до друштвених, па и космичких поремећаја – јер човек је, по Светим Оцима, МИКРОКОСМОС и МИКРОТЕОС.

Фритјоф Шјон показује да је машинизација света убила човека: „Машине не убијају само душу радника него и душу њихових изабљивача; сапостојање изабљивача и радника неодвојиво је од машинизације/.../ Машинизација света, на крају крајева, значи победу метала над дрветом, материје над човеком, лукавства над интелигенцијом. Изрази какви су „маса“, „блок“ и „шок“ који су тако чести у речнику индустријализованог човека примеренији су свету термита него свету људи”.

Друштво киборга

Претпоставка да је човек органска, информатичка машина довела је и до појаве информатичког друштва, друштва у коме се понашање појединаца и маса предвиђа и програмира, при чему маса информација у компјутерским базама података помаже да то предвиђање и програмирање буде прецизније. Држава има све већу потребу за праћењем грађана управо зато што има НЕВИЂЕНЕ МОГУЋНОСТИ да их прати.

Индијски философ Кумарасвами је, међутим, приметио ентропијске правце оваквих процеса: „Каткад изгледа да што се више наша средства комуникације усавршавају и развијају, ми све мање разумемо једни друге”. Зашто?

Зато што информација није основа општења између људи. Она је увек поједностављивање пуноте стварности; увек је дводимензионална, лишена дубине и висине. Информација је само један елеменат у доношењу одлуке, али не једини, не коначан. Жак Вале је стога упитао: „У свету на који насрћу машине што растварају стварност да би је дигитализовале, на какав начин ћемо препознати истину и сачувати квалитет? Како ћемо се односити једни према другима?” На то питање још није одговорено.

Ново мишљење

Компјутер „мисли” поједностављено, „укључи-искључи” начином. Да би компјутер процесуирао информације, мора му се омогућити да све сведе на нумерички језик. Оно што видимо на екрану компјутера састоји се од низа светлосних тачака које потичу од електричних импулса. Звук се снима и емитује тако што се претвара у нумеричке секвенце, које компјутерски програм препознаје и читава. Дигитално мишљење није људско – оно припада машини. Али, ако човек, дивећи се делу својих руку, почне да се труди да опонаша то што је сам саздао, он тоне у глиб тоталитаризма, бива убијен у Прокрустовој постељи преупрошћавања стварности.

Још брже

Компјутерске брзине су одавно превазишле све што човек може да замисли. Али, како је неко рекао, као што постоји

загађење простора, постоји и загађење времена – то је брзина. Генон каже: „Убрзање времена само по себи, о коме се све више прича и које изазива још брже промене, као да најдубље води дисолуцији... Тела више не могу да постоје као таква, него се разлажу у неку врсту „атомске” прашине без кохезивне силе. Количина ће у појединцима побеђивати над каквотом у тој мери да ће људи, да тако кажемо, постојати пуки индивидууми и ништа више од тога, и то до нивоа кад ће до крајности бити одељени једни од других... Ова одељеност ће претворити појединце у мноштво „јединица”, и њихову заједницу претворити у количинско мноштво; на крају, ови појединци неће бити ништа више него имагинарни „атоми” физичара, лишени било којег каквотног одређења. Мада тај крај никад не може бити досегнут, то је правац у коме се друштво креће. Неки људи, под утицајем снажне илузије, желе да „униформизацију” схвате као „уједињење”, иако је у стварности сасвим супротно... Количина може само да раздваја, а не уједињује, све што потиче од материје не производи ништа осим многоврсног антагонизма између крхотинских „појединаца”, што је најнепосредније у супротности са правим јединством...”

Процес који је Генон звао солидификацијом света састоји се у настојању да се све изброји, забележи и регулише. То води бирократизацији живота и мешању државе у све области људског постојања. Људи почињу да бивају третирани као бројеви. Униформација постаје насилна. И ту се постављају темељи за оно што бисмо могли назвати електронским концлогомом.

Техника има склоност онемо што је Елиил звао „техничком конвергенцијом”. Сами извршитељи заповести

прогреса често нису ни свесни куда нови изуми воде. Ни за кога од њих се не би могло рећи да управља све новијим открићима и усавршавањима; па ипак, свако откриће призива ново откриће, и свако ново откриће има нове примене. Из области механике лако се прелази у област антропологије; кибернетика и медицина почињу да се преплићу и прожимају.

Концлогор?

Жак Елил је уочио да је свеопште планирање једна од главних тенденција у САД. Не планира се само економија, него и понашање човека у друштву. Овакав став „америчке демократије” утиче на све демократије у свету. Он каже: „Свака техничка интервенција је, на крају крајева, редуковање чињеница, снага, појава, средстава и оруђа на неку логичку схему.” Због тога компјутеризација односа државе према човеку мора да буде тоталитарна: сва решења, осим планираних, бивају одбачена. У компјутеризованом систему све ће бити прорачунљиво, математички урачунљиво, рационално и предвидљиво. Сви одговори морају бити аутоматски. Програмирање је откривање низа предвидљивих начина на који се подаци могу комбиновати и рекомбиновати. Сваки програмер мора бити спреман да уочи све могуће концепте које би човеков ум могао да смисли, да их упрости на најмањи могући број употребљивих команди, да их логички организује и пребаци их на математички језик. Ова једностраност је неопходна компјутеру да би „решавао проблеме”. То може да буде језиво кад се примени на друштво.

Др Милан Туба, који је живео у Америци, 1994. је објавио текст „Какве нас „лепоте” чекају кад се реинтегришемо у међународну заједницу”. У том тексту описује какав је живот Американаца, већ одавно сварених у џиновској утроби државних компјутера: „На основу масе прикупљених, појединачно неважних података, тражи се шта је статистички заједничко одређеном профилу људи. /.../ Невоља је што се код профилисања ради само о статистичкој корелацији, а не о узрочно-последичној вези. Корелација утврђује везу између две појаве; рецимо, пораст једне изазива пораст друге. И на томе завршава. Који су механизми повезаности, остаје сакривено./.../ Анализа прикупљених података о познатим терористима/.../ покаже, рецимо, да им је заједничко да подижу са рачуна по 60 долара, у јавне клозете углавном иду пре подне, бензин купују по 40 литара и однос градских и међуградских разговора им је 70:30. Колико се ви уклапате у ту слику? Нисте размишљали? Тим горе по вас. А кад почнете да размишљате? Још горе. Како да се тада понашате? Знате да када вас стрпају у лудницу, што више вичете да сте нормални, све више појачавате утисак да сте на правом месту. Са овим благодетима (а тек у 21. веку?) живот постаје мора, мешавина Орвела и Кафке. /.../ Ако је пример са профилом терористе хипотетичан, овај се догодио. Човек је ухапшен због дроге на основу великог рачуна за струју. Неки се душебрижник (окренут 21. веку) досетио да има појединаца који у подруму гаје марихуану. Подрум је згодно, скровито место, далеко од очију јавности, али нема сунчане светлости. То се решава јаким сијалицама. Али, и наш јунак на страни правде има коња за трку. Он излиста списак оних који троше струју надпросечно па их провери. Зато, задрхтите кад укључујете

нешто у струју. Ако мислите да вам опасност не прети пошто нисте криви, грешите. Хапшење врше људи тренирани као ловачки керови, долазе у глуво доба ноћи, по педесет њих са митраљезима и осталом модерном техником. Живот ћете сачувати само ако се никоме од њих ниједан ваш буновни покрет не учини сумњивим. После чак и можете и доказати да нисте гајили марихуану и да нисте терориста/.../”

Зар о томе није говорио Достојевски у „Записима из подземља”? Сетите се: „Видите, господо, разум је добра ствар, то је неоспорно, али је разум ипак само разум и задовољава само разумске човекове способности – а хтење је израз целог живота, то јест целог човековог живота, заједно са разумом и свим осталим чешкањем. Иако наш живот у својим манифестацијама често испада ништаван, ипак је живот, а не само извлачење квадратног корена /.../ Два пута два је четири, то је ипак несносна ствар. Два пута два је четири, то је, по мом мишљењу, просто безочна дрскост. Два пута два је четири понаша се као мангуп, испречио вам се на путу, подбочених руку и пљује на све /.../ Ви верујете у неразрушиви кристални двораци, на име, у тако савршено здање да му се неће моћи ни кришом језик исплазити нити у џепу показати шипак. А ја се, можда, зато и бојим тог дворца што је кристалан и неразрушив, што му се ни кришом неће моћи језик исплазити.”

У мрежи си!

Премрежавање је процес повезивања индивидуалних тачака путем компјутерских (сателитских) телефонских

технологија тако да свака особа, без обзира на географску удаљеност, буде у вези са сваком облашћу. То је последица онога што је Елил уочио о „технологији – вези између људи”, технологији која је постала „универзални језик који надокнађује све недостатке и раздвојености која је сама произвела”. У мрежи је човек стални посматрач и стално посматрани. Он је, зато што му је све доступно, свима доступан.

Ми, „заостали” радије бисмо били доступни само онима које сами одаберемо.

Философија компјутерске индустрије

1. *Конјинуишеи*

Нови елементи и нова открића морају бити спојива са већ постојећим компонентама система. Мора се обезбедити даљи развој система. То је израз дарвинистичке теорије еволуције и идеологије прогреса – достизања савршеног стања на земљи (за разлику од идеје духовног усавршавања, која подразумева сједињење са Стварношћу која надилази овај свет).

2. *Сјојивоси* (компатибилност)

Многе компоненте и подсистеми треба да раде као хармонична целина. Због тога сви делови треба да буду униформни и да понављају програмирање радње до у бесконачност. (Истинско општење је засновано на односу између јединствених и различитих целина).

3. *„Човечнос̄ӣ”*

Сви системи морају бити лаки за употребу, „пријатељски”, хумани. То је наставак идеје да је „човек” мера свих ствари, у једном простачком, материјалистичком смислу, наравно.

4. *Кон̄ирола*

Сигуран и ефикасан „менаџмент” информацијама.

5. *Ефек̄тивнос̄ӣ*

Компактност, једноставност и брзина нових компјутерских технологија морају бити применљиви на што више нових ситуација.

Зато није нимало случајно да технолошки начин мишљења утиче на основна правила глобализације:

1. *Ефикаснос̄ӣ*: смањење потрошње времена, енергије и цене коштања на најмању могућу меру;
2. *Умрежавање*: максимализација потенцијалних контаката између појединаца;
3. *Модулисање*: уједначавање и униформизација читаве светске привреде и културе зарад постизања веће ефикасности;
4. *Планирање*: постојање центра (једног или неколико) који усмерава све оперативне системе ка једном циљу;

5. *Синџеза*: потпуна конвергенција свих система. Човек је, по ко зна који пут, само једна од машина коју треба максимално искористити. Његов нервни систем је електронска мрежа за пренос података; његово тело хардвер, његов мозак софтвер.

Зар је велики маг америчке геополитике Збигњев Бжежински случајно рекао да епоха информације води епохи пост-националној, када ће националне државе постепено изумрети? И зато глобализатори верују да су, уништавајући ресурсе планете, у исти мах веома хумани. Бивши подсекретар САД, Џорџ Бал, рекао је да је „објективни критеријум ЕФИКАСНОСТИ једини критеријум развоја”, а да друштво постаје богатије и срећније, а његови појединци задовољнији, на основу Закона приватног профита, који гласи: „Похлапа мотивише подухвате; више подухвата – више резултата; више резултата води општем добру”.

Друштво мора бити потчињено економском тоталитаризму невиђених размера. Слобода мора нестати, једном заувек: зато што се не да предвидети. Жак Елил је говорио: „Човек више неће моћи, било духовно, било материјално, да се искључи из друштва. Материјално, неће моћи да се извуче због тога што су техничка средства тако моћна да насрћу на читав његов живот и чине немогућим да се избегне феномен колективитета. Више нема ненасељеног места, било какве географске локације, за добровољног усамљеника”. И то, брутално, друштво последње глобализације сваком сасипа у лице. Врховни суд Сан Бернардино Каунтија у САД је, у процесу који је, ради заштите своје приватности, водио

грађанин Бероуз, пресудио овако још 1974. године: „Из свих могућих практичних разлога, стављање банци на увид делатности појединца или пословне фирме НИЈЕ ВИШЕ САСВИМ ДОБРОВОЉНО, јер је у економском животу савременог друштва немогуће учествовати без рачуна у банци. С обзиром на то, клијент открива банци многе аспекте својих личних послова, мишљења, навика и здруживања. Заиста, на извештајан начин, укупност банковних података о човеку даје неку врсту виртуелне биографије”.

Зашто ће човек постати роб својих дела?

Зато што је пала људска природа склона да иде линијом најмањег отпора. Лако, безбедно, удобно – томе смо се научили у XX веку, а у XXI ћемо углавном постати чудовишта спремна на све да бисмо добијено сачували, макар и по цену продаје своје слободе. Француски хришћански филозоф Жак Маритен је, с тим у вези, приметио да, док технологија служи људском духу, она може бити добра, али технологија која служи нашој похлепи, страховима и пожудама постаје необузdana и немогућа за обуздавање ТЕХНОКРАТИЈА. Ако дође до победе технократије, која ће из људског живота избацити све трансцендентно, живећемо у свету у коме ће владати само сила. Технократско друштво је увек тоталитарно.

Машинизација свега

Дин Е. Вулдриц је, у складу са секуларном филозофијом

нашег доба, устврдио да је „развој науке какву смо имали до сада нешто што се да описати као процес преношења једног по једног аспекта људског искуства из области натприродног у област природног закона. Киша и ветар, муња и земљотрес, излазак и залазак сунца, звезде одавно се схватају као пројаве и дејства закона гравитације, механике, термодинамике и електрицитета /.../ Сви аспекти понашања, укључујући и оно које називамо „интелигентним”, на крају ће бити сводиви на операције комбиновања физичких принципа који нису темељно различити од оних који руководе обликовањем напредних компјутерских и логичких механизма које прави човек”... Ове речи, речене још у XX веку, сада се ПРАКТИЧНО ОСТВАРУЈУ: генетичари су, уз помоћ силовитих компјутерских програма, успели да открију и дешифрују човеков генетски код и сада „напредују” ка примени механичких „поправки” генетски оштећеног материјала.

Совјетски научник Смирнов бавио се развојем компјутерских програма чији је циљ да „читају душу” и да, на основу праћења човековог понашања, закључују шта он мисли.

Смрт детињства

Француски филозоф Жак Маритен је истицао: „Образовање човека је буђење човека. Оно што је код учитеља самих најважније јесте поштовање како детиње душе, тако и његовог тела, осећање за његову најинтимнију суштину и унутрашње ризнице, и неку врсту свете и пуне љубави пажње за његов тајанствени идентитет, који је тако скривен да нема

технике која би до њега могла да допре/.../ Оно што је најважније у подухвату образовања јесте стално позивање на разум и слободну вољу младог човека /.../ Лепота је ментална атмосфера и надахњујућа сила неопходна за васпитање деце /.../ Оно што је најважније за подизање човека, то јест, васпитање воље и стицање духовне слободе, као и здравих односа са друштвом, заиста је и главни циљ образовања у најширем смислу те речи”.

Међутим, електронска учионица, у којој екран компјутера замењује штампану реч, и компјутерски језик учитеља потребна је постиндустријском Левијатану да би производио шрафове за функционисање бизнис-друштва и његових механизма. Потребна је не школа за смисао и лепоту, него радионица за стварање савршеног потрошача. Због телевизије и компјутера, деца губе детињство. Још осамдесетих година XX века професор Џон Мејровиц са универзитета Њу Хемпшајр, комуниколог, забележио је: „Детињство као посебан и нарочит период живота је нестало, а телевизија је главни узрок... Деца данас говоре више као одрасли, а одрасли као деца. Деца такође носе одела шивена код кројача, а одрасли носе џинс. Деца пљачкају и убијају; одрасли играју видео-игрице”. Мејровиц тврди да је то читав знак преласка са штампаног света књиге на телевизијски свет. Телевизија је укинула „информациону дистанцу”: ђак-првак, пубертетлија и одрасли могу примати исти тип информација. Школе заостају, покушавајући да децу образују постепено (што и јесте једини могући начин); телевизија им нуди сва знања одједном, и тако их руши. Море информација потапа дете, не да му да дише пуним плућима. Истовремено, те информације су лишене смисла. Артур

Кестлер, писац, Јогија и комесара, уочио је: „Живимо у свету препуном чињеница, у коме нема места за циљ, вредности или смисао. Трагање за смислом и вредностима сматра се апсурдним као што би за астронома било апсурдно да телескопом тражи Дантеов рај.”

Кестлер је учио да се далекосежни филозофски закључци извлаче из погрешно протумачених научних чињеница, а сцијентизам води порицању вредности и уклањању смисла, због чега у човеку настаје „егзистенцијални вакуум”. Као дивљаци, лишени својих коренова приликом конквисте, уништених вредносних система, ми лутамо у празнини, обзидани делима својих руку. Време убрзава као молекули у води која кључа; човечанство живи у средишту урагана. Али, само, напуштено, несрећно...

Зато је ово образовање – образовање инвалида. По речима Жака Елила: „Оно је постало оријентисано на нарочит циљ: производњу техничких лица и, што је последица, на стварање особа употребљивих једино као чланови групе техничара, на бази савременог критеријума корисности – особе које се уклапају у грађу и потребе техничке групе”.

Слом

Џејкоб Нидлман сматра да проблем компјутерског доба свакако није само „прогресизам” и развој технике. Напротив, главни проблем је фрагментација човека, приморавање да се не живи као целовита личност. То јест: „Човек осваја свет, али губи душу”. И Елил је уочио да савремени човек, попут средњовековног несрећника који је потписао уговор

са ђаволом, никад не поставља себи питање – шта ће морати да плати за моћ коју је стекао.

Укидањем вере у вечне вредности, човек постаје подложен манипулацији власт имајућих. У негдашњем систему образовања и учитељ и ученик били су дужни да следе неку вишњу, онострано откривену, норму (Лао Це би рекао – Тао). Учитељ је ђацима ПРЕДАВАО оно што је ПРИМИО (тако се рађало ПРЕДАЊЕ – ТРАДИЦИЈА). Данашњи учитељи, међутим не треба да ученике иницирају у онострану тајну, у норму битија дату нам Свише; напротив, они треба да ПРОИЗВОДЕ БАКЕ (одатле тако честа употреба појма „радионица” у школским реформама које нам се намећу.)

Али, изопачавање вредности, уз технолошки напредак, не води другде до у пропаст, уз употребу најновијих техничких средстава. Како је запазио Фритјоф Шјон: „Једина ствар која је преостала човеку јесте да „чини најстарије грехе најновијим средствима” (Шекспир). И, с обзиром да је свет такав какав јесте, уопште није труизам ако се каже да је боље ући у рај као незналица него пасти у пакао као интелектуалац”. Зато је коначни циљ технолошког напретка – рашчовечење човека. Елил је тврдио да савремени уметници беже у лудило управо због немогућности да се побегне од технике. Валтер Бенјамин је у свом огледу „Уметничко дело у доба техничке репродукције” указао на то да су дела уметности, која се масовно репродукују машинским средствима, губе своју привлачност, „ауру” оригиналности, битијну дубину. Што се дешава са уметношћу, дешава се и са језиком, који бива клишетизиран до угаснућа. Убијање језика је посао који обавља тоталитаризам позног капитализма. Ту претњу је уочио и Џорџ Орвел у „1984”: „Зар не видиш

да је сав циљ Новоговора да сузи мишљење? На крају, ми ћемо зломисао учинити буквално немогућом, јер неће бити речи да би је изразиле. /.../ Сваке године све мање и мање речи; и све мањи ниво свести. Чак и сада, наравно, нема потребе или извине за зломисао. То је само питање сопствене дисциплине, контроле стварности. Али, на крају, неће бити потребе ни за тим. Револуција ће бити довршена када језик буде савршен”. Зар то није машински компјутерски језик, двеста оперативних речи којима човек постаје савршени део система? Зар то није коначни циљ школе, која компјутер уводи од првог основне?

Замена за нас

Вештачка интелигенција, заснована на бинарним кодовима, треба да буде – „замена за човека”. Али, човек је несводив на интелигенцију. Он је биће трансценденције. Жак Маритен каже: „Истина не зависи од нас него од онога што заиста јесте – дакле, истина није никаква скаламерија привремено употребљивих формула које се пасивно усвајају, и за које се ум отвара и затвара повремено. Истина је бескрајно царство – бескрајно као битије чија целина безгранично надилази наше моћи перцепције... И живот такође постоји ради циља због кога је вредно живети. Сазерцање и самоусавршавање, у којима живот човеков настоји да процвета, избегавају ограничења прагматичног ума.”

Несрећна је заблуда да се људска мисао дефинише као пуко оруђе одговора на тренутне стимулансе и ситуације у окружењу, то јест да се дефинише као нешто што је слично

животињском познању и реакцијама, јер такво дефинисање припада начину размишљања који не одговара човеку, него животињи. По Маритену, свако људско мишљење (за разлику од животињског, које је пука реакција) засновано је на УВИДУ у природу ствари, на ПОЗНАЊУ које касније бива потврђивано логиком или огледом, али је, на првом месту, ИНТУИТИВНО.

Људска мисао стреми бесконачном, док животиња пребива у свету ограниченог. Вештачка интелигенција, ма какву брзину имала, ипак ће остати ЖИВОТИЊСКА, БЕЗДУШНА; она може човека превазићи квантитативно, али суштински – НИКАДА.

Технонаука

Савремена технонаука чврсто се држи на митовима, од којих су неки настали у XIX веку. „Примитивно” мишљење је, каже сцијентистички XIX век, побеђено оружјем емпиризма, а метафизика је устукнула пред открићима и експериментима. Данас је мало научника који су и даље отвореног ума, и, као Хамлет, знају да „има много ствари на небу и на земљи о којима наша мудрост и не сања”; али, већина их живи по начелу „знање је моћ”, и настављају да свет увлаче у вртлог виртуелног.

Нови миротворци уче да човек није дело Врховног Ума, него еволуирани мајмун, и да он сам, не дугујући порекло никоме, ствара ново божаштво – вештачку интелигенцију – по свом лику и подобију. Нема божанских закона, постоје само логика и вероватноћа. Жреци новог митолошког света

раде у својим лабораторијама, док њихови верници пожудно чекају на нове производе – типа мобилног телефона! – које ће користити у јурењу ка понору убрзања „краја историје”. Нова врста, компјутер, треба да надмаши свог творца, човека, и да отпочне нову лепоту самообоготворења. Као што је рекао Гај Итон: „Родоскрвна веза ума и материје даје чудовишни пород”.

И опет, несрећни Адамов потомак постаје идолопоклоник. Жак Елил каже: „Технофил користи технику зато што је то можда његово занимање, али он то чини са страхопоштовањем зато што је за њега техника СВЕТИЊА. Нема ни резона ни објашњења за његово понашање. Моћ технике, тајанствена, мада научна, која целу планету прекрива својим мрежама, таласима, жицама и папирима, за техничара је апстрактни идол који му даје разлоге за живот, па чак и за радост. Један од многих знакова осећања светог које човек има у присуству технике је старање да с њом поступа ФАМИЛИЈАРНО. Смех и хумор су људске реакције на свето. То је тако код примитивних народа; и зато је прва атомска бомба названа „Гилда”, огромни циклотрон у Лос Аламосу „Клементина” /.../ Човек не може да живи без светог. Због тога пребацује осећање за свето управо на оно што је то осећање разорило: на технику”.

Манипулација

Елил је запазио да је врхунац пропаганде кад се манипулише људском подсвешћу, а оставља се илузија слободног делања. Зато он запажа да данашње демократије престају то

да буду и постају тоталитарне попут диктатура: „Путем пропаганде, ми човека можемо обучити да не убија или не пијанчи; или га можемо обучити да убија и дрогира се. Објективни исход је у оба случаја другачији. Социолошки гледано, између диктатуре и демократије је море разлика кад је у питању здравствено стање или статистика, али морално гледано, постоји темељна сличност кад демократија своје циљеве остварује путем пропаганде. Ефекти које техника има по човека не зависе од идеолошког циља због кога се примењује /.../ Грешка нацизма била је у томе што је он на своју технику навукао маску обликовану тако да изазива ужас. Зато што је употреба терора такође техника, нацисти су је учинили неизбежном пратњом свих других својих техника, запањујући остатак света беспотребним изгредима. Ми то радимо боље. Ми техници навлачимо асептичну хируршку маску /.../ Ниједан техничар нигде неће рећи да потчињава, индивидуално или колективно, човека техници. Биогенетичар који врши огледе на људском фетусу, или режисер који хоће да на публику утиче највише што се може, никад не кажу да раде на човеку. Индивидуа је разбијена на мноштво независних крхотина, и нема две технологије које имају исте димензије и дубину. Нити иједна од комбинација тих технологија (на пример, пропаганда као навођење на жељени циљ) одговарају било ком делу људског бића посебно. Исход је такав да свака техника за себе може тврдити да је невина. Ко, или где, онда напада људско биће? Нико и нигде”.

А нападнути смо.

Наш свет се руши и нестаје огромном брзином и ускоро ћемо заборавити како је изгледао.

Но, нама је да се, благодаћу Бога Који је постао Човек, бо-
римо за све богочовечанско у том свету.

О телевизији

Један од најпознатијих живих духовника нашег доба, архи-
мандрит Рафаил (Карелин), бавио се питањем телевизора у
својој проповеди; ево шта он каже:

Телевизија је у нашем дому заузела неодговарајуће место.
Као скромно обавештајно средство, она је положила право
на наш душевни живот и уједначила га. У старини је среди-
ште породице било огњиште. Потом је то постао сто, за ко-
јим су се искупљали сви укућани после радног дана. Тамо
су не само обедовали, него и читали Свето Писмо. Сад је
њихово место по значају заузео телевизор. Али, телеви-
зор чланове породице не сједињује, већ раједињује. Сваки
од њих је опчињен малим екраном. Значајно је да телеви-
зор заузима оно место у соби где је раније био свети угао са
иконама. Стари Грци су говорили о кућном духу – Даимону
(демону) или Генију који је надахњивао мисли; сељаци о
злодуху који је мучио укућане ноћним морама. Домаћи дух
нашег времена је у потпуности отеловљен – то је телевизор.
Свети Оци су имали одричан став према позоришту и при-
редбама, који развијају моћ маште тесно повезане са стра-
стима. Свети Јован Златоуст називао је позориште учили-
штем страсти, иако је старогрчка трагедија, за наше појмо-
ве, наравствена (морална). Свети Оци нису делили позори-
шне представе на корисне и штетне. Они су осуђивали сам
поступак – опонашање истине, играње са стварношћу.

Телевизија нас је лишила домова, претворивши их у позоришне дворане. У Светом Писму пише: **Не уводи сваког човека у дом свој!** (Сирах. 11:29) Телевизија је са нашег дома скинула врата, те нам долазе гомиле људи, дошљаци са свих планета које су створиле сањалице. Долазе без куцања и питања, долазе каубоји и гангстери, долазе људи с којим ми не бисмо желели да имамо ништа заједничко. Дом је постао право вашариште.

Телевизија је створила нову врсту човека – homo medium – човека са истрошеним нервним системом од непрекидне представе пред очима, као од непрекидног пијанства, човека душевног распада, који не може да постави границе и филтер спољашњој информацији, па је усваја, такорећи, у сировом стању – некритички, неразлучно, једном нижом механичком свешћу. Разумска свест се при томе иступљује, стваралачке силе слабе.

Човек мисли путем слова (речи), човек се у светоотачким списима назива словесним бићем. Телевизија нас учи да мислимо чулним представама, развија расејаност и пријемчивост. Душа се разнежује, постаје чулна и раздражена. Телевизија наступа као збир страсти; страст је нераздвојна од чулних представа. Подвижничка борба са страшћу је чишћење душе од маштарија и представа. Страст се облачи у замамне слике. Телевизија храни чулност мноштвом облика. Телевизија слаби човекове умне силе. Ум треба да се вежба, тражи, савлађује препреке, као што атлета вежба своје мишиће. Телевизија даје обилну, рафинисану, готову храну, од које ум постаје млитав, тром, неспособан за самостално размишљање, исто као што се тело уз прекомерну исхрану гоји, немоћа и стари. Сваки приказ захтева саосећање, ми се укључујемо у поље страсти, то нас поље индукује и храни наше

страсти. У сваком сазнању постоји чинилац наклоности, заједништва. грех, поставши уобичајен, престаје да буде одвратан.

Телевизија је посегла на духовно подручје. Маштарење о духовном животу рађа лаж, која се код Светих отаца назива прелест. Духовни свет је немогуће представити видљиво – представљати га значи налазити се у затвореном кругу страсних привиђења и гордих сенки, којим је дала живот уобразиља.

Сваки човек, према учењу Светих Отаца, јесте мали свет. Сваки човек је непоновљива личност. Телевизија људе изједначава и обезличује. Телевизија ставља пред десетине милона људи једну исту храну. Зато су људи постали слични једни другима, слични не у јединству духовне љубави, већ у јединству једноликости; људи губе занимање једни за друге.

Телевизија хипнотише. Бујице прилика, јаким и наситених страстима, истовремено и видних и слушних, поробљују душу, свест се окамењује, човек се претвара у медиума телевизије који прима њене побуде.

Телевизија поспешује антихришћанство. Вера је општење душе са Богом. Вера обликује сазрцатељно мишљење, појам пажње, усредсређује на мали број, но најважнијих суштинских предмета. Телевизија је управо обратно: смењивање утисака од којег се губи надзор над делатношћу чула. Верско осећање је тајанствено осећање, префињено и нежно, попут цветних латица. Оно се чује у безмолвију (тиховању), а не у уличној буци.

Телевизија шири живчане и душевне болести. Могућности људске душевности нису безграничне. Испред телевизора човек у неколико часова прима толико утисака као некада за месец дана. Човеков живчани систем

се троши, не подносећи прекомерну напетост, он, као штитећи се, бежи у болест.

Телевизија учи људе суровости. То се не односи само на призоре убиства и насиља, који су у емисијама понекад окружени атмосфером дивљења и јунаштва, већ и на још једну ствар, ништа мање страшну: човекова доживљавања пред телевизором су толико јака и жестока, да он емоционално пустоше човека, те он у свакодневном животу постаје равнодушан, хладан, отуђен.

Телевизија отуђује једне од других људе који живе у истој кући и породици, заменивши људско саобраћање утварама и привиђењима са екрана. Изгубивши осећај за живог човека, он је изгубио и љубав према њему и болећивост. Човек престаје да се посматра као личност, он се претвара у оруђе. Кажу да телевизија може постати темељ верске просвете, међутим она убија само срце вере – молитву, мистички разговор душе са Богом. Претоварена, закрчена бујицом утисака, душа није у стању да се усредреди на молитву, на речи молитве наноси се слој страсних представа туђих молитви. Молитва је средиште духовног живота. Човек избацује душу из тог непокретног средишта на захуктали круг представа које се стално смењују. Изван молитве и сазрцања није могуће унутрашње осећање Бога, сведочење душе о присуству Божијем. Па чак и ако телевизор постане преносник верских емисија, свеједно ће веру лишити онога главног – дубине и мистике, зауставивши се на катихетству и оглашавању, на разини речи, а не силе. Без верске интуиције која сазрева у тиховању, такво оглашавање (поучавање) или се неће примити, или ће се примити на разини духовно-културних вредности. Неопходна је наравствена (морална) припрема, неопходна су верска трагања, нужна је борба са страстима и гордошћу, да би

се припремило на примање хришћанства, да би се осетила његова препорађајућа сила. Иначе ће Христос куцати и куцати на затворена врата.

Призори секса нарочито погубно утичу на децу која са прећутним одобрењем родитеља седе заједно са њима (родитељи би иначе морали или да искључе телевизор или да удаље децу из куће на неколико часова, те се они зато рађе праве да не примећују децу која иза њихових леђа гледају телевизију). Деца још мање него одрасли могу да владају својим осећајима, због чега након духовног искварења испред телевизора хришћанство доживљавају као стешњујући систем, са отвореним или прећутним противљењем према њему. Неко би нам могао приговорити да су други телевизијски програми чисти и морални, али у стварности је далеко од тога. Када би се у емисијама бавили само морализовањем, телевизори се уопште више не би куповали. Погледајте лица оних који седе пред телевизором. Шта привлачи њихову највећу пажњу – морализовање или гангстери и џудо захвати? Кад би семе за цвеће и коров помешали заједно и бацили у земљу, можете бити уверени да ће коров загушити цвеће. Пред телевизором расте човек са пригушеном духовношћу. У најбољем случају он прихвата веру као етичко-културну и историјску вредност, што у суштини бива религија без Бога. Зато телевизија богаљи дечје душе. Телевизија деци одузима детињство, од деце их наједном чини старцима – децом без детињства и чистоте! Вера је тајна, а телевизија тајну претвара у рекламу. Литургија се не може прихватати као визуелна представа; то је мистичко уприсутњење голготске жртве, у чијем гледању и учествовању су у древна времена имали приступ само после припреме, само чланови Цркве који се не налазе под епитимијом. Литургија је силазак Светога

Духа и преображење људске душе. А зар телевизија може да забележи силазак благодати?!

Телевизија је у домове верних људи донела богохулне филмове о Христу Спаситељу. Вештина уметника да се преображавају, њихово умеће да забораве себе, да се поистовете са оним кога глуме, показује одсуство сваког верског осећаја или изопаченост вере код глумца који себе поистовећује са христом. Сатана је рекао: ја сам бог. Адам је рекао: ја хоћу да без Бога будем бог. Глумац каже: ја хоћу преко себе да свету покажем Христа Спаситеља. Значи тај је глумац уверен да он може да мисли као Христос, љуби као Христос, делује као Христос. То је веће богохулство од примитивне и безвезне противверске пропаганде. Данас глумац глуми гангстера, сутра апостола, прекосутра можда Регана или друга Лењина! Но наша унутрашњост, примивши у подсвести попростачени позоришни лик ће по закону асоцијација и аналогije (подсећања и сличности) у мислима тај лажни лик као жиг ставити на светињу.

Телевизија је непријатељ са којим нема нагодбе. Његово нападање нема ни мере ни границе. Док се пустиња Сахара шири брзином од пет километара на годину, телевизија у победничком маршу проходи целу планету, исушујући и задње изворе и врела, загађујући и срањујући последње оазе духовности.

Убрзо човек више неће морати да посећује пријатеље, да се вози на састанке, долази у школу ради предавања: он ће све то моћи да чини рукујући телевизијским системом и остајући код своје куће. Човек ће у свету остати као у пустињи, хладној према свему и туђој за све.

Ако је ово тако како каже отац Рафаил (Карелин), зар је могуће тврдити да ТВ проповедање вере има неког дубљег и

трајнијег ефекта? На крају крајева, чак и да се човек обрати гледајући ТВ мисионара, обраћање је, као садржај за цео живот, довољно једино самоувереним протестантским секташима, који за себе тврде да су свети и спасени зато што су у „светој и спасоносној заједници” своје секте. После приласка Цркви, треба живети у Цркви, стичући Духа Светога. И како ту помаже ТВ? Да и не говоримо о профанацији Св. Литургије приликом ТВ преноса исте, кад камера улази у Свети Путир, уз академски укочене коментаре лепршавих нам теолога Новог доба Србије!

Телевизија прождире душу, и није случајно да су Оци наших дана слутили да ће, преко ТВ апарата, у скоро све куће света ући лик Звери, атнихриста, крвника људског.

Требало би се позабавити и утицајем који дводимензионално ТВ мишљење данашњице утиче на захтеве за реформом Литургије, која мора да се микрофонски и звучнички гласно чита и пева, и не нипошто иза некакве завесе – него тако да се све види, као на екрану.

Неки су уверени да ћемо тако придобити верне: све види, све чуј, причести се на сваком литургијском сабрању и – спасен си! Али, озбиљан зна да тако не иде. Њему не треба профанисање, него трепетно додиривање Тајне која се не да телевизијски оголити. Нема ничег духоносног у призорима које камера преноси из олтара! Тек кад смо на Служби Божјој, где сами себе, и једни друге, и сам живот свој Христу Богу предајемо, можемо осетити шта је Литургија као Богољудско свеопште дело. ТВ пропаганда огољене Службе Божје, измењена у складу с „демистификаторским” заносом реформиста, јесте слепа улица, а не сведочење Истине.

Да се опет разумемо: нека визуелна катихизација, чак и кад је Литургија у питању, могућа је, и то, опет, немам намеру да оспоравам. Али, начин на који то треба радити мора да буде вишеструко одмерен, а та врста катихизације увек јесте другостепена у односу на стварну катихизацију, која подразумева живог човека у сусрету са живим човеком, свештеника молитвеног и искусног који се обраћа срцу боготражитеља. „Само кроз туђе срце води прави пут”, певао је Бранко Миљковић; то јест, по речима Егзиперија, аутора „Малог принца”, „човек само срцем добро види”. Срцем, а не екраном.

О Интернету

Руски религиозни мислилац, Константин Гордејев, објавио је 1999. године текст „Православље на Интернету – тврђава вере или кокетирање са Велијаром”, у коме упозорава:

Јер је мудросѝ овоѝа свейѝа лудосѝ ѝред Боѝом, јер је найисано: Он хвайѝа мудре у њиховом лукавсѝву (1. Кор. 3; 19)

Ниједно друго столеће није било тако богато саблазнима за православну хришћанску душу као двадесети век који управо сада пролази. Секуларизација и опште посветовњачење живота, заједно са фантастичним достигнућима научно-техничког прогреса чији су плодови захватили и преобразили све стране људског живота, учврстили су га у његовој илузији о сопственој свемоћи. Све је то морало да доведе дотле да граница између дозвољеног и забрањеног, између душекорисног и погубног, постане веома колебљива и неодређена.

Раније, у древна времена, Живототворни Крст и пагански идоли су једноставно и разумљиво означавали где се завршава служење Богу, а где почиње служење мамону. Сада је другачије. Не само да има много више идола и да они прелешћују на истанчанији начин, него се показало да је наука у стању да материјализује сопствену богињу – информацију, да је ваплоти у хиљадама интелигентних „апарата” и да је, осим тога, учини неутуђивим делом свакодневне људске употребе.

Електроника се неприметно укоренила у наше животе и, док се чинило да их олакшава, она их је потчинила и поставила у зависност од ње. Иако тога нисмо свесни, ми смо принуђени да користимо рачунар и прилазе метроу и да се возимо у аутомобилима, чије је кретање компјутерски регулисано. Ако би одједном из неког разлога ишчезла роботизована техника и ако би престали да функционишу аутоматизовани комплекси управљања производним и друштвеним системима, то би за наше савременике било једнако пропасти цивилизације. Зашто не и жиг звери, без којег се ништа не може ни купити ни продати (Откр. 13; 17)?

Међутим, у мноштву електронских идола који окружују човека у овом веку, постоје и такви чији непријатељски утицај на душу не може остати скривен за хришћанско опажање света. Приликом сусрета са њима, чак и ако нисмо непосредно свесни тог њиховог својства, осећање опасности се појављује као слутња и предосећај. Реч је превасходно о апаратима и системима који ступају у активно узајамно дејство са људском свешћу, способним да га увуку у доживљавање непостојеће (такозване виртуелне) реалности. То су, наравно, компјутери и савремене компјутерске технологије, које су изродиле такво чудовиште, јединствено у

својој врсти, као што су глобалне информативне мреже, а посебно Интернет.

Постоји мишљење да су компјутери, а заједно са њим и глобалне информативне мреже, штетни углавном због специфичних игара, које деформишу човеково опажање света, позлеђују његову психу и физиологију. Што се тиче осталог, они нису ништа друго до апарати и системи предодређени за примопредају, обраду и сакупљање информација, који за људе немају само функционални него и смисаони значај. Они су својеврсни нервни систем западноевропске цивилизације, без којег би њу захватила парализа.

Ова чињеница је несумњива, и њу би требало прихватити као датост. Постоји, међутим, један моменат који претходно расуђивање игнорише, из незнања или пак сасвим свесно. Ступајући у узајамно дејство са сложеним, самоорганизованим системима, у какве спада и глобална информативна мрежа и каквима се брзо приближавају персонални компјутери (сразмерно повећању брзине њиховог дејствовања и усавршавања програмске сигурности) човек се налази лицем у лице са другим, нечовечним обликом живота, чије бивствовање све више и више измиче његовој контроли. При том се као извор енергије (фактички као храна) који подржава постојање и развој тих система појављује људска свест, а у крајњем исходу и човечија душа.

Чињеница да човечанство, на своју пропаст, подржава настанак и ширење овог облика живота, па у том смислу и пројекте „вештачке интелигенције” и ширење глобалне информативне мреже – не само зато да би у њих увукли нове и нове учеснике него и зато да би мреже повезали са различитим странама људског живота – само потврђује древно пророчанство апостола: *И обмањује оне који живе на земљи чудесима, која јој беше дана да чини њед звери,*

и говорећи онима који живе на земљи да начине лик звери која имаде рану од мача и осѣа жива. И би јој дано да лику звери даде дух, да лик звери и њроговори и учини да буду њобдијени они који се не њоклоне лику звери (Откр. 13; 14-15).

Све ово, што је написано, може изгледати као пишчева машта или преувеличавање. Зар је и компјутер опасан? Он је само универзални инструмент, који у зависности од жеље корисника постаје или писаћа машина, или читав издавачки систем, или књиговодство, или база података.

Разуме се да приликом тако уско функционалног коришћења компјутер не може у себи да носи никакву опасност – осим ако не начини неку грешку у операцији коју врши. Међутим, ради се о томе да је компјутер предодреден за нешто сасвим друго – он мора бити способан да самостално и у оквирима задатка који му је дао човек нађе и прихвати решење, док се човеку додељује само улога ректора тог процеса. И већ сада је, на савременом нивоу развоја како компјутерских технологија, тако и програмске сигурности, према многим мишљењима веома тешко, готово немогуће контролисати „лимене мозгове”. То значи да је провера исправности компјутерских решења човеку практично већ сада недоступна. Природно је да ће се током времена таква ситуација само заоштрити.

Само постављање задатка стварања система „који мисли” и који по читавом низу параметара превазилази људски ум, од почетка је предодредила човека за подређен положај у дијалогу са машином. Немајући (до погодног тренутка!) стваралачко начело, компјутер је у стању да га компензује свестраношћу и пуноћом анализа, као и брзином операција која је човеку незамислива. Са нарастањем унутрашње повезаности и целовитости вештачког система, неизбежно се појављује – у почетку у рудиментарном

облику, а затим и у пуној мери – способност за његово самоорганизовање и, упоредо с тим, све већа самовоља у доношењу одлука.

Ствари, срећом, нису још дотле дошле. Међутим, уколико се окренемо најновијој генерацији компјутерских игара, где у многим случајевима машина наступа као пуновредан партнер у игри или као човеков противник (а шта је, ако не игра, онај абразивни материјал на којем се усавршавају стваралачке способности?), показаће се да је човекова свест често увучена унутар виртуелне кибернетске реалности.

Ситуација се далеко неповољније развија за оне, који учествују у глобалним информативним мрежама. За разлику од персоналних компјутера, оне су већ достигле квалитативно стање какво одговара системима који се сами организују. Створени углавном ради преношења и акумулације информација корисних за човека, оне су већ одавно постале средина виртуелног општења.

У периодичној штампи, глобалне информативне мреже често украшавају епитетима као што су „гомила смећа”, „отпад” или „ђубриште”, имајући у виду њихов садржај и сложеност проналажења траженога. Решењу овог другог задатка мало помажу многобројни претраживачко-навигациони системи. Међутим, структура информативних мрежа уопште није тако бесмислена и хаотична, као што би се на први поглед могло учинити. Она је потпуно сврховита и одговара задатку подржавања њихове животне способности и даљег развоја.

Када постане корисник глобалних информативних мрежа, човек у првом тренутку уистину осећа да је пао на „ђубриште” или, боље речено, у „старо складиште”, где је и потребно и непотребно хаотично измешано, испреплетано и

замршено. Да би се ту пронашла неопходна информација, треба изгубити доста времена прелазећи с једног претраживачког система на други и „путујући” по сајтовима, праћећи текстуална упутства. Како да при том 60% онога, на шта успут наиђеш, не назовеш смећем – рекламе и саморекламе, игре и порнографију, телеконференције, дискусионе клубове и, једноставно, „виртуелне седељке”? Далеко од тога да се тиме овај списак ограничава. Материјали те врсте представљени су веома вешто – тако да на себи задрже пажњу, да примаме и привуку. Управо се то и постиже. Загледаш се један минут, а изгубиш сате, дане, месеце, године. Била је душа и више је нема: неприметно је сва истрошена на прехрану незаситих мрежа.

Током последњих година, православни верници, па чак и читаве парохије и друштвене организације, не желећи да за конкурентским конфесијама заостану у овладавању достигнућима научно – техничког прогреса, активно су се прихватили освајања простора на Интернету. Једни су то учинили ради успостављања корисних контаката и тражења помоћи и подршке, други ради сакупљања корисних и потребних информација, трећи да би видели друге и показали себе. Постоје и четврти, који глобалне информативне мреже виде као мисионарску територију, где Реч Божија још није проповедана.

То је датост која, при том, има очигледну тенденцију ка ширењу и распрострањању. Током последње две године, значајно се увећао број личних и заједничких страница мирјана и свештеника, парохија и манастира. Сопственим сајтовима снабдела су се православна издања, друштвене организације, епархијско свештеноначалство, патријаршија. Тако активно освајање непријатељске средине поставља пред православне кориснике нужност решавања

најмање два прворазредна питања. Прво од њих састоји се у осигуравању безбедности рада на глобалним информативним мрежама.

Не би се требало обмањивати својим знањем о грешном и душегубном. Православни човек се, наравно, неће ухватити на удицу играња преферанса, убијања чудовишта или наслађивања саблажњивим сликама. А шта учинити са бескорисним лутањем кроз шуму компјутерских страница, када се заборави и на оно што се тражи? Или, на пример, са псевдодискусијама на псевдодогословске теме са виртуелним саговорником? Или са виртуелним поклоничким путовањима по виртуелним светињама? По својој суштини, то су оне исте игре, игре са реалношћу, у којима не постоји човек као личност, као образ Божији. У свету глобалних информативних мрежа нема ничега истинитог, ничега што постоји у стварности. Он је као сан, уобличен искључиво информативним фантомима и илузијама. Чини ти се да општиш са човеком, а у ствари „разговараш” само са компјутером. Мислиш да путујеш по светим местима, а видиш да су то само фотографије. Претпостављаш да служиш Господу, а луташ по путевима Велијаровим.

Чак су и проповеди наших свештеника на Интернету у већини случајева саблазни, јер Реч Божију не изговарају у храму него на тој глобалној мрежи. Аутору су познати и крајње ретки изузеци, који се састоје у преобраћању неверујућих, у њиховом оглашавању, па чак и крштењу, али они само потврђују оно што је већ речено. Не бих се усудио да дискутујем о неопходности еванђелске проповеди у виртуелном свету, кад је већ проповедано ово еванђеље о Царству по свему свету за сведочанство свим народима (Мт. 24; 14). Велико је дело и спасење једне једине душе,

али би ипак требало посумњати у одређивање глобалних мрежа у својству мисионарских територија.

Какве су то мере безбедности? Као прво, нужно је да се максимално скрати боравак на мрежама. То се, с једне стране, достиже крајње тачном формулацијом циља свог претраживања, од које касније нећемо одступити ни за јоту. С друге стране, одређивањем круга такозваних корисних сајтова и радом превасходно унутар њега. Што се тиче општења, за то постоји електронска пошта, а за све што превазилази њене границе православни хришћанин би требало да тражи лични сусрет. Краће речено, нужно је да се комуникативна функција глобалних информативних мрежа одвоји од транспортно-информативне, што и чини суштину другог од прворазредних задатака који стоје пред православним корисницима Интернета.

Као једно од очигледних решења ових задатака појављује се и стварање православних „острва” у глобалној мрежи – зона које ће, с једне стране, интегрисати и акумулирати све функционално неопходне информације, а са друге пресећи празнословље и бесциљно лутање. Чисто технолошки посматрано, то се може постићи стварањем или обједињеног православног сервера (или, можда, хиперсајта) или православног информативног канала. Ово прво представља једноставно зближавање и уједињење „под једним кровом” личних и заједничких страница многих православних корисника Интернета.

Вредност оваквог решења састоји се у томе што се у потпуности може очувати индивидуалност сваке странице. Постоје, међутим, и суштински недостаци. Као прво, цена таквог пројекта захтевала би значајно улагање капитала (која не би износила само стотину хиљада долара, урачунавши и расходе за рекламу, потребну да би се привукао

што је могуће већи број посетилаца). Као друго, отвореност. Такав сајт или сервер био би сасвим сличан целокупној мрежи Интернета са свим њеним горенаведеним недостацима – могућност да се са нејасно формулисаним циљем лута по сајтовима, који често дуплирају један другог, и принуда да се „контактира са сваким, ко се сретне”.

Алтернативно решење састоји се у стварању функционалне информативне мреже. Створио би се сајт, који не би акумулирао кориснике него тематски организоване информације, садржане на индивидуалним страницама. Другим речима, уколико се прибегне аналогiji, онда би прво технолошко решење претпостављало пресељење свих православних становника неког града у границе једне улице, а друго стварање затвореног (или бар са ограниченим бројем улаза и излаза) православног општежића, са инфраструктуром микрорејона.

Сличну технологију је раније већ применио Е. Харибин, који је створио национални информативни канал и био на његовом челу. Тај канал је интегрисао информације везане за пословне активности, економију, финансије, законодавство, политичке партије и органе власти. Примењујући овај метод, може се створити целовито информативно поље путем обједињења обновљених и проширених интернет – агрегација, реорганизованих фрагмената и делова појединих страница са мреже. Такво поље би постало интегрално, заједничко за целокупан православни блок Интернета и, истовремено, тематски структурирано, тј. такво да би искључило могућност бесциљног лутања и бесциљног контактирања. Разуме се да један од одељака информативног канала може да постане и дискусионички клуб; и само његово смештање унутар сличног сајта представљало би гаранцију која би искључивала бесадржајне

разговоре. Осим тога, тако интегрисани сајт могао би једном да буде постављен на персонални рачунар корисника, да би се затим, на његов захтев, периодично обнављао (одакле је, заправо, и потекао назив информативни канал). Самим тим, не да би се само за 95% скратило време боравка на Интернету (а истовремено с њим и претплата за коришћење мреже) него се појављује и могућност да се новине копирају на дискету и шире међу онима који нису непосредни корисници Интернета.

Без обзира на сву привлачност и једног и другог решења, она за сада постоје само као пројекти. Њихова ефикасност је још увек само теоријска. Међутим, штета коју души наносе глобалне информативне мреже сасвим је реална. Због тога православном хришћанину, пре него што зарони у пучину глобалних информативних мрежа, не би шкодило да се подсети: *Не уїрежиїе се у исиїи јарам с неверницима, јер шиїа има їраведности са незакоњем, или какву заједницу има свеїлосїї са шиїамом? А какву саїлосносїї Хрисїїос са Велијаром* (2. Кор. 6; 14–15)?

После Гордејевљевог закључка, читалац нека сам размисли – да ли би Христос и апостоли користили Интернет (или мобилни, чија претерана употреба „сажиже” мозак). Доказано је да се највише времена на Интернету троши на будалаштине – разне „игрице”, „четовање”, „фејсбуковање”, итд. Јер, Интернет нуди најшире могућности, а корисни рад је огреховљеном човеку на последњем месту. Уз то, Интернет, као и телевизија, имобилизује људе: они мисле да у нечему учествују, да су друштвено активни, али су само посматрачи пролазног и утварног („виртуелног”). Свако се своди на себе, у бескрајном монологу уз помоћ најсавременије технике.

За крај

О свему овоме треба дуго, и упорно, размишљати, не пристајући ни на какав привид. У питању је духовни живот; у питању је наше спремање за вечност. Убрзања која нас воде апокалипси можемо (и морамо) сами надzirати и кротити! А како? Одговор даје отац Рафаил у свом тексту „Зашто је времена све мање?“:

Човек данашњице даноноћно осећа вапијући недостатак времена: чини му се да време лети све убрзаније и убрзаније. Ноћ смењује дан, као да јутро отвара трепавице неба, а вече их већ за трен поново затвара...

У детињству нам се чинило да дан траје необично дуго, да Сунце полагаано, готово неприметно, попут какве огромне лађе, плови по бескрајним просторствима неба, да би, најзад, после дуге пловидбе, доспело до луке скривене тамо далеко, иза планина на граници хоризонта. Наступа сумрак, као предворје ноћи, као пауза током које ће бити промењене декорације.

Али гле! Спада копрена ноћи, пали се, као свећица, прва звезда, искричаво разливајући своју светлост по дубинама модроплавог, кристално прозирног неба. Прође неко време, појави се друга звездица, да би се небо наједном прекрило звездама, као да је нечија рука расула цео навиљак огњене сламе по небеском своду. Све је тамније плаветнило неба, све сјајније звезде над земљом. А тај почетак ноћи за дете траје дуго, дуго, помислило би – неколико година. И само време детету се чини мелодичним и лаким, попут полако певане успаванке.

А каквим нам се то исто време чини сада? Чини нам се

да се оно скратило, као да га је нека невидљива сила савила у свитак или свом силином притисла, као што се теретом одозго притисне савитљива опруга. Недостатак времена је хронична болест нашега века. Задувани смо од немања времена, као да нам недостаје кисеоник. Наше доба, доба техничког напретка, требало би да нам пружи могућност да стижемо да урадимо више него икада раније; па ипак, сви ми осећамо да време ишчезава у незнаном правцу, као да се сурвава у дубоку провалију, тако да не успевамо да изађемо на крај са оним обимом посла који смо раније завршавали са лакоћом.

ДИМЕНЗИЈЕ ВРЕМЕНА

Многи веле: „Сећам се онога доба када смо читали добре књиге, посећивали се и дружили, понекад радили и у две смене, а сада – лепо немам времена ни да отворим књигу, а са пријатељима најчешће разговарам телефоном.”

У чему је проблем? Зар је могуће да је хронично болестан сам хронос? Рекао бих да се најдубље мисли о времену могу наћи код блаженог Августина у његовој бесмртној „Исповести”. Августин указује на чињеницу да постоје два начина мерења времена: спољно и унутрашње. Спољни аспект времена односи се на календарско време, које поседује одређене објективне оријентире прихваћене као еталони. Та димензија времена је стабилна и константна. Унутрашња димензија времена односи се на његов душевни доживљај, на његово опажање у складу са ритмом и процесима у самом организму. Ово време је субјективно, и њега човек доживљава као непрестану компресију, као скраћивање и убрзавање самих календарских периода.

Ова загонетка тешко се може одгонетнути, и зато овде неминовно улазимо у сферу претпоставки, у својеврсно

моделирање. Човек је у сваком трену изложен приливу информација. Те информације не нестају, него се складиште у његовој меморији у некаквим нама непознатим кодовима. Свака информација изискује одређено место у аналима меморије, и зато можемо рећи да се у нама стално одвија процес прераде спољне информације.

Ако бисмо психу упоредили са куглом које се окреће око своје осе, код детета је та кугла мање оптерећена информацијама, она се зато креће брже, и то је разлог због кога му се време чини споријим. Касније та кугла, примајући нове информације, постаје све тежа, њено кретање се успорава, и човек то субјективно доживљава као убрзање самог времена. Разуме се, ово је само једна веома груба схема, међутим, немамо претензије да овде понудимо математичку формулу времена коју још нико није успео да извуче из корена бесконачности. Жеља нам је да само појаснимо своју мисао.

ДВОСЕКЛИ МАЧ

Знање је попут двосеклог мача: с једне стране, оно нам пружа ослонац, а са друге, прилив информација, затрпавајући нашу психу, одузима нам и само време. Штавише, сувишна информација остаје на површини; она се не претвара у знање, него у шљаку, у мртви баласт смештен у нашој подсвести као у потпалубљу.

Зашто су подвижници одлазили у пустиње или се затварали у својим келијама као да су у гробовима, узимајући са собом само најнеопходније ствари? – Управо да би се изловали од информација споља, тачније, да би их свели на минимум. Зато им је мисао постајала бистра и проницљива, а молитва задобијала посебну дубину. Чак и најједноставнија ствар коју поседујемо заузима одређени простор у нашој

души. Човек мора да чува ту ствар, да се брине за њу, да је – изразићемо се сликовито – начини делићем своје душе. Да, управо је то у питању: ствари не заузимају само простор у кући, него и у души – у мислима и осећањима. Те ствари скраћују оно време које је димензија доживљаја душе, као да га гутају. И зато, ослобађајући се од ствари или на неки начин мењајући амбијент у коме живи, човек осећа као да расте потенцијал његове душевне слободе.

КО ВЛАДА СВОЈИМ ЧУЛИМА ВЛАДА ЧИТАВИМ СВЕТОМ

Духовни живот мора бити усмерен на борбу за време. У нашем односу према спољашњем времену од великог су значаја доследност и постојање реда у обављању послова. Ако је наш однос према пословима хаотичан, за њихово извршење потребно нам је далеко више времена него што ти послови објективно изискују. Потребно је такође смањити своје потребе, телесне и душевне, и тада ће многе бриге отпасти саме по себи. Када је реч о унутрашњем времену, морамо имати изузетно добар филтер који је у стању да пречисти бујицу информација што надиру на нас. Поред тога, морамо научити да неко време проводимо у тишини, остајући насамо са својом сопственом душом. Наше очи, уши и језик често се претварају у пукотине кроз које се неконтролисано излива унутрашњи садржај нашег бића. Ово води ка унутрашњем опустошењу. Зато хришћанска аскеза захтева контролу спољашњих осећања и оног великог дара који називамо „речју”.

За обраду, паковање, сортирање и складиштење информација у огромним магацинима меморије неопходно је константно расхоровање психичке енергије. Ако информације свих врста: вербалне, сликовне итд., укључујући и оне емоционалне, прелазе одређени ниво, оне, попут

тешког рада који превазилази наше снаге, разарају психу и ремете равнотежу између механичке и креативне меморије. Познато је да човек који уноси велику количину хране чини своје тело тромим и подложним болестима. Његови мишићи претварају се у сало. На исти начин долази и до „психичког дебљања”, када меморија постаје проширено црево душе.

Највећи енергетски потенцијал поседује људски дух – који је око душе. При изложености бујици информација, што већ личи на поплаву, душа одузима енергију духу и тиме као да атакује на дух. Душа, као агресор, окупира област која припада само духу и црпи његове снаге, као вампир сише крв своје жртве. Дух малаксава и клоне, а уколико овакво стање потраје годинама, дух се парализује, не могући више чак ни да схвати стање у којем се нашао, нити да осећа бол.

Покушамо ли да дефинишемо стање нашег духа у овом моменту, рећи ћемо да је то стање дремања, које ремети по које кратко буђење, а на њега се надовезује дубоки сан. А у сну се губи осећај за време.

Време отргнуто од вечности заиста пролази као сан. Хришћанско подвижништво није ништа друго до реанимација духа. Простори душе морају се ослободити од одраза и сенки спољашњег света, од његових копија, да би се духу пружио оно што му припада по праву његовог царског рођења. Тада ће човек поново осетити велику сместивост времена, осетиће лакоћу због збацивања са себе терета нечега што му је туђе и доживеће радост попут оне која га је много пута испуњавала у детињству, а чију је драж касније изгубио и заборавио.

Подвижништво подразумева покајање, молитву, борбу са страстима и контролу над пет чула. Преподобни

Симеон Нови Богослов писао је: „Ко влада својим чулима, влада читавим светом”. Додаћемо: зато што их у тешкој борби покурава Ономе Ко је саздао свет – Творцу времена и вечности.

Још једном да се разумемо: технологију треба користити, па и за ширење речи Божје, али умно и умерено, без икаквог одушевљења новим могућностима електронике и без позивања на Христа и Св. Павла. Јефтино додворавање овом свету, оно: „Гледајте нас, браћо непобожна, и ми смо као и ви – „четујемо”, „куцкамо”, „sms-ујемо”; има нас и на „Ју Тјубу”, на „Фејсбуку”, не води никуда, и код секуларног интелектуалца изазива само подсмех. Од Цркве нико не очекује да предњачи у употреби нових технологија. Она је Невеста Христова, а не, да ми Бог опрости, ветропираста адолесценткиња. Млада је већ две хиљаде година, и не треба јој техно-шминка.

Старац Пајсије Светогорац једном је рекао да монаси треба да иду корак иза мирјана у употреби нових технологија. (Неки мисле да би требало да предњаче у томе; постоји шала да данашњи новопостриженик, уз бројанице, добија и мобилни телефон.) Што важи за калуђере, требало би да важи и за лаике, чканове лаоса, народа Божјег: корак иза, а не корак испред у ослањању на дела својих руку, да нам не би постала идоли. А идолатрија идолопоклоника увек претвара у оно чему се клања: у бездушну твар одвојену од Творца. То нико од нас не жели себи, ни својима.

Да се вратим Интернету.

Пошто, по сили околности, сарађујем са неколико Интернет сајтова, каткад с њиховим уредницима причам

шта људи воле да читају – највише. Испостави се: вести, и то оне „вруће”, „полемичне”, оне које не назиђују, него раже-шћују. И вести треба да буде, али православац би морао да себе не своди само на вести, раздражујући се и учествујући (често псеудонимом) у виртуелним тучама на Мрежи. Јер, како рече Свети Николај Жички: „Богу нису потребне брзе, него трајне победе”. А трајна победа остварује се само подвижничко – литургијским животом. И у души, и у Цркви.

Т. С. Елиот је био јасан: мудрост смо изгубили у знању, а знање у информацијама. Морамо се враћати Мудрости, молитвено се сећајући Бога „у доба информацијско-чулне преоптерећености” (свештеник Григорије Науменко).

А Христос Бог нека нам помогне у томе, молитвама Св. Апостола и свих Светих Својих!

Поуке наше историје

Поводом обраћања у Сарајеву/Епископ Григорије велича папу Фрању¹

Из историје србско-ватиканских односа: средњи век

Папа је дошао у Сарајево почетком јуна 2015.

Дочекао га је захумско-херцеговачки владика Григорије са великом делегацијом СПЦ. Уздизао га, хвалио, називао сасудом Духа Светога.

И то после свега што су Срби од папе претрпели од када су одбили да буду његове слуге.

Овај текст је одговор на тај срамни чин у Сарајеву.

У историји Срби никад ништа добро нису видели од Рима. Још 1199, кад је Иноценције Трећи сазнао да му србски бан Кулин у Босни није одан, писао је угарском краљу Емерику да наведе Кулина да се одрекне „јереси”, а, ако не буде пристао, да упадне у Босну и протера Кулина и све који Рим не

1 Текст је рађен у сарадњи са др Зораном Чворовићем (нап. В. Д.)

признају. Године 1221. папа позива на крижарски рат против Срба у Босни, да би 1235. Босну предао мађарском херцогу Коломану, сину Андријином, и доминиканцима – инквизиторима, који су добили овлашћења да убијају све који одбију папин загрљај.

Бан Нинослав и Срби убили су неколико инквизитора мисионара, да би Коломан упао у Западну Босну и, по изразима папе Гргура Деветог (1238), *„унишћено јеретичке најасџи и довео Босну на свейлост кайоличке чистоће”*. Пошто је протеран из Босне, католички бискуп се настанио у Бакову, одакле га је 1246. папа позвао да иступи у рат против босански Срба – „јеретика”. Године 1247. папа је изјавио да нема никакве наде *„да ће се ња земља од своје воље обрашћи кайоличкој вери”*, и да је једина нада у мађарске крижаре. Угарски краљ Лајош и острогонски надбискуп Никола кренули су у крижарски рат против Твртка Првог 1263, али су их Срби из Босне до ногу потукли и истерали. Краљ Сигисмунд, веран римској мржњи, 1408. упада у Босну и убија, пљачка и коље – али Срби и даље остају верни Христу, а не потчињавају се папи. Босански краљ Томаш, пред пропаст своје државе, каже доминиканцу Николи Барбуђију (1459), да је *„већина његових Босанаца ироштивна кайоличансџву и више воли Турке него кайоличке силе”*. Народна песма из тог доба каже да је Томаш, зато што је постао паписта да би сачувао власт, *„свој браћи својој омрзнуо / и џолубу, на јеловој ирани”*.

И у Србији је све било јасно – Свети Сава је одвојио Србство од Рима, чији су крижари владали Византијом. Тражећи аутокефалију за своју цркву од патријарха цариградског 1219. године у малоазијској Никеји, где су се

налазили остаци Византијског царства, он је државу Немањића заувек определио. Како је говорио владика будимски Данило, из Европе је већ тада допирао смрад инквизиторских ломача и Св. Сава је хтео да спасе свој народ од пада у јерес која потпаљује ломаче.

Године 1319, папа Иван Двадесет Други обратио се Филипу Таренском, носиоцу титуле цариградског владара, са жељом да се против краља Милутина покрене крсташки рат – јер је он „неверник”, „шизматик” и „непријатељ Римске цркве”, а 1320, после ратних успеха Угара у борби против Срба, папа је позивао Немце, Пољаке и Чехе да се удруже са Мађарима како би се „шизматичка” Србија покорила.

Римокатолици су, ипак, упркос делима „намјесника Крстовог на земљи”, у Србији имали пуну слободу вероисповедања, па и право на своје храмове. Дубровчани и Саси су се слободно молили Богу на свој начин, усред православне Србије. (Али и краљ Милутин и цар Душан својим законом строго су спречавали превођење Срба у римокатолицизам.) Паписти, са своје стране, нису били тако толерантни: угарски краљ Лајош је 1306. наредио крашовском жупану да похапси све православне свештенике са женама и децом, а да на њихова места доведе жупнике, како би сви „шизматички” били покатоличени. Лајош је 1356. године, 4. јуна, у Загребу објавио рат *ѿрошѿив шизмайѿичких и неверних Срба да би их ѿвратѿио мајци цркви*, што је папа Иноценције Четврти радосно поздравио. Чак и кад је Лајош променио план и ударио на Венецију, папа га бодри да не заборави рат против Србије, па Мађари 1358. освајају Мачву и Београд, приморавајући православне свештенике да признају папу.

Због тога су Срби добро знали ко су паписти. Док је Јован Палеолог потчинио Византију папи (Флорентинска унија), деспот Ђурађ Бранковић фрањевцу Ивану Капистрану, који га убеђује да прими римокатолицизам, каже *да је он веру својих оца свагда чувао и поштовао до своје дубоке старости, ња су ња његови поданици сматрали за мудрог, мада несрећног, владара, а кад би пред смрт поштовао веру, сматрали би ња за полуделог старца.*

Насиље се наставља: Срби у доба ропства

Паписти су Србе кињили и у доба турске власти. Године 1577. основали су језуити *Colegium graeco-ruthenicum* и *Colegium illyricum*, чији је циљ био обука мисионара за рад међу Грцима, Русима, Бугарима и Србима. Папа Гргур оснива *Congregatio de propaganda fide*, чији је циљ био *да сачува народе који су заблудели због незнања или смртоносних грехова, те су преобразили своју људску природу у животињску.* Међу „животињама” којима треба проповедати нашли су се и Срби. Папе су обећавале помоћ Србима у рату за ослобођење од Турака само под условом да се покатоличе. Наш народ, свагда слободољубив, био је спреман на војни савез са Западом, али да му се у веру не дира. Патријарх Јован (Кантул) је 1608. са војском обећао сваку сарадњу, али *у наше стране никако нећемо ни језуита, ни никога другог, који би јук хришћански обраћао на закон римски зашто ошле би мојо бици велика скандала међу народ.*

Између 1530. и 1540. године из Србије и Босне преко 3000 Срба, бежећи испред Турака, стиже у Горски Котар и Белу

Крајину, на простор између српских манастира Гомирја, Марче и Лепавине. Марчу је 1578. основао српски митрополит дабробосански Гаврило (Аврамовић), код Иванграда близу Заграда. Ове Србе Беч је, као добре борце, примио у војну службу, да Хабзбуршку монархију бране од Турака. Године 1611, Србима у Војној Крајини (Вретанији) патријарх Јован Кантул (свештеноченик, три године касније убијен од Турака) поставља епископа Симеона, кога загребачки бискуп и хабзбуршка државна власт приморавају да оде у Рим и пред папом изјави да прихвата унију (унија подразумева очување спољашњег обреда Православне Цркве уз прихватање папске врховне власти). Штетне последице Симеонове делатности уклања епископ Максим Предојевић, који одбија наређење цара Фердинанда да иде у Рим да би био хиротонисан, и прима хиротонију од патријарха пећког Пајсија. Повела се велика борба српског народа за очување свог идентитета: године 1626. загребачки бискуп извештава о томе да су жумберачки Срби поунијаћени, али да их има још који се буне, зато што их на то подстичу калуђери, који су због тога претучени и протерани.

Беч на то одговара да су и они за унију, али да је опасно примењивати силу, јер су Срби граничари према Турској, и могли би се опет одметнути Турцима. (Срби су, у овим документима, називани Рашани или Раци, а другачије и Власи.) Године 1642, после смрти владике Максима, папски нунције у Бечу покушава да Србима на Жумберку и у околини наметне за епископа латинског фратра и србомрса Рафаела Леваковића, али Двор, плашећи се побуна Крајишника, ипак прихвата српског кандидата, за кога паписти веле да је „највећи антикатолик од свих тамошњих шизматика”.

Године 1668, под притиском загребачког бискупа Петра Петретића, аустријски цар Леополд одузима српском епископу марчанском Гаврилу Мијакићу владичанство, и на престо две године касније доводи унијату Павла Зорчића. Сви православни калуђери марчански су похватани и одведени у ропство на Малту, да буду веслачи на галијама, да би тако, после дугих мука и робовања, били уморени. Због наводног учешћа у завери Зринског и Франкопана, епископ Гаврило бива бачен у тамницу да би 1686. године био умучен од папистичке власти Хабзбурга.

Срби су се опирали колико и како су могли. У марту 1742. писали су патријарху своме, Арсенију Четвртом Шакабенти, следеће писмо: „Откад је први унијатски епископ Павле Зорчић примио унију, свагда и сви после њега до садашњег унијатског епископа Теофила Пашића чинили су насиље и мучитељски, а не учитељски, приморавали нас на унију, а највише наше калуђере Гомирце, тако да их доста има по галијама и по тамницама и по мору, а везање, одвођење, робљење и затварање (калуђера) нашег манастира Гомирја нико не може изразити”. При том, унијатски владика Пашић устоличен је уз помоћ војске, и уз претње да ће свако ко му се противи бити кажњен смрћу, уз конфискацију имовине. Срби у писму додају: „Многи наши људи су ради унијата Пашића били целу годину у Карловцу оковани и љутим робовањем и затвором мучени, а неки су у тамници и помрли. И доиста, да није наш манастир Гомирје устао против Пашића и дао трошак за процес, као што је увек давао трошак и труд, учећи нас вери хришћанској и бранећи нас од унијата, заиста би заувек сви остали унијати”. И године 1758. Срби са Жумберка

се жале карловачком владици да поунијаћени свештеници врше насиље над њима, док они имају у виду своје претке и спремни су да за своју веру и умру. Унија је Србима са Жумберка војном силом наметнута тек 1769.

Толико, значи, о истинитости речи кардинала Бозанића, који је, поводом обележавања четири века унијаћења Жумберка, за православне Србе из Босне и Србије тврдио да су стигли из некакве „Турске Хрватске”, и да су загребачки бискупи, из „кршћанске љубави”, помагали увођење уније (они су, у ствари, били главни подстрекачи насиља против православних Срба, њиховог свештенства и монаштва, и, као сви паписти кроз векове, немилосрдни уништитељи свих оних који су одбијали да се потчине Риму.) И, да не заборавимо: у хрватским историјама унијаћења пише да су на Жумберку живели некакви „Власи”, нигде се не помиње да је насиље провођено над Србима, који су поунијаћени па похрваћени (да и не говоримо о томе што се данас причају приче о „хрватско-бизантском обреду” који никад није постојао).

Римски пропагандисти нису успевали тако лако. Двеста фрањеваца у Босни држало је, после вековне пропаганде, свега тридесетак хиљада римокатолика под својом духовном влашћу. Босански бискуп Никола Оловић жали се да су 1675. у целој Босни успели да пориме само 51 душу, и то углавном жене ради удаје.

Но унијаћење је ипак успевало у западној Херцеговини, Далмацији, на Кордуну, Банији, код Личана. Поунијаћен је, како видесмо, и Жумберак. Методе су биле сурове, гнусне, подле – али, мало по мало... Лаж, насиље, обмана...

Разбијање србског црквеног корпуса

Деклараторије Марије Терезије од 1779. године (*Rescriptum Declaratorium Illyricae Nationis*) убедљиво дешифрују чак и захтеве данашње глобалне Империје да се СПЦ организационо прилагоди новој политичкој карти Балкана. Наиме, православним Србима из Војне границе Деклараторијом су биле загарантоване привилегије „у стварима које се тичу вере, савести и верских обичаја”, под условом предвиђеним у чл. 38: „Забрањујемо најстроже да се ниједан од наших поданика не рукоположи за свештеника и не производи за архимандрита у Пећи, или другом коме месту у Турској... Исто тако, не сме се убудуће без Наше највише дозволе ниједном свештенику који дође из туђих земаља, па ни онима који се сада налазе, без наше изричне дозволе у нашим наследним земљама, даљи боравак овде допустити, него ови последњи имају се одмах протерати”. Исту тежњу за црквено – организационим изоловањем православних Срба под њеном управом од других делова јединственог црквено – народног организма показивала је и Млетачка Република. Тако су одлуком млетачког провидура од 27. фебруара 1759. године имали бити прогнани из провинције (Далмације и Боке Которске) сви попови грчки и калуђери, који су из страних држава. Један извештај млетачком Сенату из претходне 1758. године показује да је оваква црквено – територијална изолација млетачких православних Срба замишљена као прва степеница у њиховом унијаћењу. Наиме, у наведеном документу се предлаже „из државног разлога” безусловна забрана православним свештеницима да имају контакте са другим државама, међу којима се, поред Турске и Аустрије,

чије је помињање због мноштва Срба у њима – разумљиво, наводи, и то, Милашевом речју, „поглавито Русија”, као земља из које се „сије мржња не само према латинским прелатима, него и противу саме државе”.

У историји велики покушаји реформе живота и рада СПЦ углавном су били везани за настојања империјалних сила да измене српски духовни идентитет. Гроф Колер, повереник хабзбуршке царице Марије Терезије, средином XVIII века спроводио је такве реформе на територијама Срба у тзв. Војној граници. Он је укидао прослављање српских светаца у црквеном календару, кривотворио православни катихизис, укидао „древне народне обичаје спојене и освештание црквеним култом погребња и опела”. Мита Костић, изучавалац овог периода српске историје, каже: „Душу народа нарочито су погађале опрезне, али одлучне противруске тенденције културно-просветне политике, које су прекидале све везе с Русијом, затирале у народу сваки руски траг и уопште тежиле да еманципују духовни живот Срба од руског утицаја. Из спољнополитичких разлога те тенденције су прикриване, нарочито оне културно – просветних реформи; њихово дејство народ је осећао само по прогонима руских емисара и исељеничких агената, престанцима рада руских школа и одласцима руских учитеља, по затвореној граници за увоз руских књига...

Методe унијатског деловања

Кад Србин чује реч „унија”, одмах му на памет пада унијаћење његових предака, које је Ватикан спроводио уз помоћ

Млетака и Хабзбурга, приморавајући децу Светог Саве да признају папу римског, а нудећи им да, за почетак, сачувају свој „гркоисточњачки” обред.

Реч „унија” нас подсећа на Матавуљевог Пилипенду, који неће да пређе у „царску виру”, макар умро од глади; такође, не можемо ни изговорити ову реч, а да се не сетимо свих лукавстава и подлости којима су се служили латински мисионари да би Србе проверили. Између осталог, у санкт-петербуршком часопису „Дух Хришћанина” (април 1863.), Живојин Жујовић, као студент руске Духовне академије, објавио је чланак „Унијатство у Херцеговини”, у коме такве методе описује. Пре свега, Жујовић уочава да Ватикан и Беч дају огромне паре за проверавање православних. Сиромашне младиће из Херцеговине преузимају језуити, и улажу у њих: „Домаћи живот будућих фратара је такав да се бољи пожелети не може: живе у пристојним и уредним становима, имају обилну и укусну трпезу, носе прикладну одећу, једном речју – све што им је потребно и више од тога, налази им се при руци...”

Учећи своје васпитанике „свакидашњој животној мудрости, да им, на пример, лице буде пријатним осмехом украшено кад разговарају са другим људима, а нарочито са силнима овога света”, језуити, по Жујовићу, постижу свој циљ: „Млади Херцеговац, после неколико година проведених у Риму, већ више није Хрцегововац; сада је то овејани католик, папист и Италијанац! За њега бисте рекли да се родио у кући првог папиног миљеника: благ, услужан, до крајности обзиран. Све што је у домаћем духу, њему је потпуно страни; све што је драго његовим земљацима, оцу му и мајци, што је пре било драго и њему самом, сада је за њега

необразованост и глупост... Још мало па ће му све што је његово рођено постати до крајности одвратно”.

Чим млади фратар дође у родни крај, почиње да делује међу поунијаћеним Србима, учећи их да одбаце свој дотадашњи идентитет, верски и национални: „Чује ли само фратар да унијат, при сусрету са православним, поздрави овога по народном обичају: „Помози Бог, брате!” и добије од њега одговор: „Бог ти помого, брате!” одмах наређује унијату да то убудуће не чини. „Кад хоћеш да поздравиш Влаха, реци само: „Хваљен Исус!” (мада овакав поздрав нема готово никаквог смисла на српском). „А и како ће теби Влах бити брат?” „Како да зовемо православне?”, питају понижени унијати. „Зовите их кудрови (кудравии пси, на српском), репови (репоње), ркаћи (бикови који руше ограде и ниште усева)”, сведочи Жујовић о методама антиправославне пропаганде.

Чувени херцеговачки архимандрит Јоаникије (Памучина), кога Жујовић цитира, овако описује свој разговор са једним Србином унијатом: „У једном селу где сам се и ја догодио у кући сиромашног православног хришћанина, дође ми у кућу домаћинов сусед унијат. После краћег разговора, запитам га ја: – Зашто ви толико мрзите и свакојаким бесчастним именом грдите своју сабраћу, православне Србе? – Не питајте ме, оче, за то сам се сад с својим патром свадија, па ме већ и због овога сигурно неће мимоићи нека беда! – Каква то беда? – запитам га ја. – Такав да ми и за оно триба сутра (када се будемо скупили у цркву на богослужење) изит изван пука. Питали сте зашто ми ружећим именима зове православне? А зар не знате да нас патри малтене силом на то натеравају? А ево како је још придикао патер.

Ја га мало пре упитам: – Хоће ли се кудрови спас, и хоће ли и они у рај? – Шути! – јетко ме је прекинуо фратар. – Кудровска вира је никаква (најгора) вира; они нису достојни ни носити име људи! Кудрови у Бога не вирују, од њих нема гориј нико на овом свиту; они су иљаду пути грђи него Турци, и боље се иљаду пути потурчити, него њихову виру примити. Когод не вирује у светог оца папу, он у рај не море, окром дите од седам годишта. – На то му ја одговорим: – Хоће ли то бити тако, патре? И како то тако да море бит, кад се они моле Богу као и ми, и исповидају, и причешћују се, и посте и боље него ми?

Како се само разгњевио на мене патер, како ме је погледао. Просто сам се престрашио. Па онда одједном загалами: – Ни једне више, проклетниче... Дабогда занимаио! (никаквиј закон и вира!)/.../ Тако фратри поступају са нама”. Сутрадан – наставља отац Памучина – пун жалости и једа пођем код фратра, и пошто се обично поздравимо, рекнем му: – Шта сте ви то море синоћ говорили пред простим људима, зашто ширите тако ниске мисли као оно синоћ кад сте били у том и том селу? Или можда мислите да је ово папина а не турска земља, да су све ово пусте њиве, па сте изнели сваког семена да сејете куда вама драго? Варате се, љубезни! Таквим проповедима ви само унижавате себе. Зар је јеванђеље то што сте ви синоћ говорили? Тако ли ваша богословија учи? – Донекле збуњен мојим речима, фратар ми доста заобилазно одговори: – Зашто бих ја о вам ружно говорио, та ми смо скоро једноверци, и наша вира је од грчко-источне само у два-три ричи разлучила? Ако сам синоћ што и беседија, беседија сам за Луторе и Калвине.”

Архимандрит Памучина наводи још једну врло интересантну фратарску проповед. Ево одломка из те проповеди,

од речи до речи: „Немојте се Богом клети, најбоље вирујте у светог оца папу, па поштујте свога редовника исто како Бога; јер ви Бога не видите и не знате, но мисто Бога гледајте свога редовника; па како год вам он каже, онако је истина, исто као да вам самиј Бог каже. Ја Бога видим сваки час, и да ја оћу сад би сиша овди Исукрст, но ја нећу, будући да сте ви грешни. Кудровима (православнима) ништа не вирујте, и држите их за никакву (овде је реч „никакав” употребљена опет у смислу увредљивог ниподаштавања) виру, – и, ако морете, тајно да нико не види, урадите им свако зло, убите га, украдите му, слажите му, одајте га силноме, па не би ли се ова никаква вира, што у светог оца папу не вирује, искоренила; и ово све кад би извршили, било би довољно за спасење душа.”

Зар је онда чудно што су се поунијаћени, па покатоличени, Срби однародили? И зар је чудно што су се од њих 1941. године регрутовале најгоре усташе? Зар је чудно што су им самостани попут Широког Бријега у Херцеговини и Петрићевца у Бањалуци били седишта?

Александар Фјодорович Хиљфердинг, руски фолклориста, био је од 1856. до 1859. године конзул Руске царевине у Босни. Он је то однорођавање врло лепо запазио: „Србин-католик баца све што је српско као православно и неће да зна за српску отаџбину и српску земљу. Он зна само за своју ужу домовину, па се назива Бошњак, Херцеговцем, Славонцем, према покрајини где се родио. Свој језик не назива српским, него босанским, херцеговачким, далматинским, итд. Кад хоће да да шири појам о језику који је један исти и у Босни, и у Херцеговини, и у Славонији, он га назива „нашким језиком”, јер ни сам нема опште отаџбине, нема

општег народног имена. Осим своје уске области, има још само једну отаџбину – а то је римокатоличка црква”.

А онда је дошао 20. век. Створена је и „света” папина држава, „Независна Држава Хрватска”, која је одмах почела да ради на „обраћењу несједињених”... То нас је коштало милион глава.

О књизи Јована Радонића

О овоме,и много чему другом, може се, на једном месту, читати у једној књизи, књизи коју треба да има свака србска кућа. И то је књига коју би Срби, да имају своју државу, или да имају озбиљне делатнике међу црквеним историчарима, давно поново штампали.

Наиме,године 1950, у издању Српске академије наука, појавила се студија историчара Јована Радонића „Римска курија и јужнословенске земље од хvи до хix века”. До дана данашњег, то је једна од најзначајнијих студија о односу папства према православном Србству. Рађена по најбољим изворима (пре свега, изворима саме Римске курије), она нас, када је узмемо и руке и пажљиво прочитамо, буди из интелектуалног и моралног дремежа, коме смо тако склони. Њена аргументација је убедљива, стил којим је писана класичан, закључци који се намећу неизбежни. Које год место у књизи да се нађе, има шта да се прочита.

Рецимо, период којим се књига отвара, почиње саопштавањем становишта моћног кардинала Роберта Белармина (1542–1641), који, у свом трактату против јеретика, тврди да је папа безгрешан, и да његови следбеници морају да

га слушају чак и ако би тврдио да је порок добар, а врлина лоша. Онда нам бива јасно како се све касније одвијало – папини следбеници у нас су пречесто веровали да је врлина порок и обратно. Зато су им и усташка клања деловала као борба против „мрског, шизматичког Бизанта”.

У другој половини 16. века, папе су се веома заинтересовале за Балканско полуострво, па Пије Пети мисију уније на Балкану поверава ученом бискупу Бонифацију Стефановићу Драколици, кога је већ слао на двор руског цара Ивана Силног. Папа Клемент Осми нуди унију патријарху пећком Јовану и Србима, и обећава помоћ у борби против Турака: али, како каже Радонић, ”њима стало беше да искористе помоћ западњака, да би се ослободили, док су западњаци, особито папа, желели да се помоћу Срба утврде у западној половини Балкана и те крајеве придобију за унију. И Срби, и западне силе гледали једни друге да надмудре”; и још: „С обзиром на тешку ситуацију у Турској, патријарх је тражио од папе новчану помоћ, али се из папина држања јасно видело да се патријарх тој помоћи може надати само онда, ако буде пристао на унију”.

Срби, чак и ако су били у тренутном сукобу са неким од својих црквених поглавара, нису пристајали на унију. Радонић вели за Паштровиће почетком 17. века: „Надбискуп је хтео и желео да искористи у интересу уније затегнуте односе Паштровића са патријархом Јованом/.../”

Папски визитатор Петар Масарек одговара писмом на интересовање ватиканске Конгрегације за пропаганду вере и указује да су „упорни у вери због незнања и простоте, мрзе људе римскога закона и да се не могу преобратити (*sono incorvertibili*) подржавани у томе од својих епископа,

монаха и свештеника.” Радонић вели: „Римска црква, наглашава Масарек даље, изгубила је много увођењем новог, Григоријанског календара и тиме навукла на себе још већу мржњу православних Срба. Латини су, кажу они, измислили нови закон, противан Божјим и наредбама светих отаца. Масарек ово истиче нарочито стога, што су му стари људи католици у овим крајевима говорили, да би Срби и Бугари били боље расположени према латинској цркви када би и покретни и непокретни празници падали у исто време”.

У мају месецу 1627. године, Конгрегација доноси акт којим се тражи да се преверицама од православних не намеће латински обред, него да се задржи грчки. Суштина је у превари – догматска кривотворина се убацује у чоколадну обланду традиционалног ритуала.

Средина 17. века била је период снажног деловања папског мисионара Леонардија, који је покушао да заврбује цетињског владику Мардарија. О разлозима Мардаријеве склоности унији Радонић бележи: „Епископ Мардарије, у преговорима с Римом око уније, руководио се поглавито материјалним интересима. У представци, упућеној Конгрегацији преко својих делегата, тражио је да му се одреди иста она плата коју имају католички бискупи у Турској”. Леонарди је веровао да ће преко Мардарија упецати многе душе за „Петровог наследника”, па је предалагао да Рим штампа богослужбене књиге и требник на црквенословенском, али у складу с папским доктринама. Горди Леонарди, изучавајући живот православних Срба у Црној Гори и Приморју, истиче (наравно!) незнање свештеника и народа, њихово непознавање молитава и заповести Божјих, ретку исповест; али, наглашава да

строго посте и да (опет из незнања, по Леонардију!) мрзе латинску веру, сматрајући разлике у обредима разликама у вери. Зато треба исправити њихове богослужбене књиге и послати им фратре који држе пост, јер ће то придобити многе „шизматике”.

На унијаћењу Срба радио је и барски надбискуп Андрија Змајевић, пореклом од црногорских преверица; он је настојао је да убеди патријарха Арсенија Чарнојевића да призна папину власт. Иако је известио своје надређене да је патријарх био љубазан, па чак и да се слагао са њим око папиног првенства, врло брзо се испоставило да није и не може бити тако. Скопски надбискуп Петар Богдани 1678. се жали, како каже Радонић, да „шизматички” патријарх Арсеније „гони католике/.../ да жању његове њиве, поступа охоло и тирански према католичком клиру да би га, на крају крајева, приморао да прихвати шизму”. Радонић уочава да су арбанашки бискупи, стриц и синовац, Андрија и Петар Богдани, показивали према патријарху Арсенију и његовој пастви мржњу која није била само верска, него и национална.

Много се радило и против православних у Далмацији. Тако је доминиканац са острва Хиоса, Петар Каломата, поручивао Млечанима да не дозволе Србима да имају свог епископа. Зашто? Радонић пише: „Ако би се, каже он, допустило да православни (шизматички) у Далмацији добију свога епископа, пропала био не само свака нада да ће се српски Морлаци извести на добру светлост, него би током времена Морлаци римскога закона, прихватили православље, сматрајући да је оно боље од римокатоличке вере, када виде да и сам дужд иде на руку православљу”.

Дубровчани су, у току читавог Средњег века, имали изврсне везе са Србијом Немањића, и потпуну слободу вероисповести. А какав је био однос Дубровачке републике према Србима, описује Радонић: „Иако их је било врло мало, дубровачки Сенат пазио је врло бодро да се Срби насељавају у што мањем броју на територији Републике. Питање православног у Дубровнику нарочито акутно беше за време преговора Дубровачког сената са грофом Алексијем Орловим, главним командантом руским у Медитерану, у пролеће 1775. Дубровчани, крај све тешке ситуације у којој су се налазили, нису никако хтели допустити подизање православне цркве у самоме граду Дубровнику, како су тражили Руси. Најзад, Сенат је пристао да руски конзул може имати у својој кући православну капелу за чланове консулата и руске поданике/.../”

За то време, као што смо већ видели Марија Терезија и њен гроф Колер, по Радонићу, укидају свеце у српском календару 1776, покушавају фалисификовање катихизиса, забрањују сахрану покојника око храмова и у портама. Срби у војној служби Беча се буне и не дозвољавају да их ико одвоји од вере. Њихов поглавар, митрополит Вићентије Јовановић Видак, придружује се свом народу у одбрани његових легитимних права. Бечке власти биле су гневне на Видака, али он није одустајао.

Митрополит Стефан Стратимировић је Видакову борбу наставио. Два пута га је примао цар Јозеф, оптужујући Србе за везу са Русијом због чега он, Хабзбург, подстиче унију, без које се, наводно, Срби ни не могу спасити. Архимандрит Јосиф Рајачић, поставши далматински епископ, водио је

велику и одлучну борбу против акције унијатског бискупа Смичикласа, па је у Шибенику отворио православну богословију. Борбу је наставио и као поглавар Србске Цркве у Аустроугарској.

Године 1900, отпочела је, с благословом Ватикана, велика клерикализација Хрватске, с циљем да се јаз између Срба и Хрвата трајно продуби. Године 1912, бечки двор, који је спремао рат против Краљевине Србије, укинуо је централне власти србске аутономије. Мађари су поставили огромне препреке подизању православних народних школа. Једним потезом пера поништене су србске привилегије, крвљу стечене још у 17. веку. Али, био је близу и час ослобођења; Срби се нису предавали вековном непријатељу, који је крвавим злочинима 1914, у Мачви и другде, показивао лице своје тобожње „уљудбе” (цивилизације).

Када је Беч окупирао Босну и Херцеговину, Срби су опет били на удару. Одолели су: „У борби с римокатолицизмом, православни Срби као да су мутно осећали да је одбрана вере у исто време одбрана њихове народности, вековних обичаја и традиција”, каже Радонић. Беч је, ради колонизовања Босне и Херцеговине, почео да насељава Немце, Пољаке, Чехе, русинске унијате, и свуда је доводио своје фратре и часне сестре да би поспешлио покатоличавање донедавно чисто србских крајева. У томе није успео, па је, после Видовдана 1914, отпочео да хушка шуцкорски, антиправославни олош на масовне злочине против Срба, а нарочито против њиховог јуначког свештенства.

Поражени су. Аустроугарска је нестала.

Срби су остали „необративи” у папску веру.

Радонићева књига је сведочење о томе.

Ово неколико речи пишемо после једне велике бруке у Сарајеву, која не пада на мученички србски народ, него на оне који су га се постидели пред папом Фрањом, лажним митротворцем. Надамо се да ће те речи остати и опстати у срцима и умовима људи који не желе да продају веру за вечеру.

Поуке србске црквене историје *На Видовдан 2015.*

О овом тексту

Требало је да једној групи наше „заграничне” браће и сестара преко Интернета на Видовдан 2015. одржим предавање о поукама србске црквене историје. Међутим, са надлежног места обавештен сам да би то унело додатне поделе међу Србе који живе ван граница отаџбине, а са срцем у њој. Пошто ја нисам човек који се радује србским поделама, решио сам да то предавање не одржим усмено, него да га објавим као текст на Интернету. Видовдан је дан кад нас нарочитом пажњом гледају Бог и Небеска Србија, кад пред причесном чашом стојимо са царем Лазом, честитим коленом, и његовим витезовима из Самодреже, па ћу настојати да сваку своју реч мерим и проверим светозаревском озбиљношћу. Јер, ваља ми на Суд Божји, који је и суд Небеске Србије.

Свети Сава – наш темељ и кров

Почеци заветног Србства везани су за христијанизацију Срба, али је њене правце развоја одредио Свети Сава. Он је кренуо путем стварања србске аутокефалије, о чему је, као о основи нашег духовног идентитета, писао Владика Николај, као о путу који би се могао назвати „национална Црква, али не и национална вера”. Не сме се заборавити оно на шта указује Жарко Видовић у својој студији „Његош и косовски завет у новом вијеку” (Београд, 1989, стр. 60) – да је Свети Сава ишао у Никеју да аутокефалност Србске цркве „измоли од немоћног и пораженог византијског цара и патријарха, у вријеме кад су Цариград и Саборну патријаршијску цркву држали Латини! Свети Сава је презрео моћ и свјетовну правду Латина и мимо њих је тражио Божју правду од поражених! Он, Свети Сава, који је тада био моћнији од цара и патријарха које је молио, и од њих благослов тражио!” То је определило историју Срба као историју борбе за правду, чак и по цену надљудских жртава: зато је србска хришћанска геополитика отачаствена, а не империјална.

Борба за србску аутокефалију

Значај аутокефалије за наш народ не може се превидети: Жарко Видовић је сасвим у праву кад каже да србска нација није настала као западне, на метафизичким начелима воље за моћи, него као плод благодатног деловања Цркве, због чега, иако су Срби били крајишници, бранитељи војних граница разних царстава, дакле ратници, код њих никад

није било милитаризма, јер је епска свест била облагорођена хришћанским духом и светосавско-косовским заветом, који остварује, борећи се за земну отаџбину, победу у небеском поретку ствари.

И они који су желели да нас „денацификују” одлично су то знали. Одмах после пада деспотовине којом је владала династија Бранковића, већ крајем 15. века, грчка Охридска архиепископија, уз помоћ турске власти, ради на одузимању аутокефалности Србској Цркви. Србски митрополит смеревски Павле се, двадесетих година 16. века, са епископима Србима супротставља овом разарању националне Цркве, због чега га охридски архиепископ Прохор, на помесном сабору своје архиепископије, 1532, изопштава као „непослушног”. Митрополит Павле је поткупио Турке да ухапсе Прохора, и привремено је обновио србску аутокефалију, да би јула 1541. охридски архиепископ, удружен са цариградским патријархом, успео да од султана издејствује укидање наше црквене независности и припајање свих србских епархија Охриду. На митрополита Павла је бачена анатема, тако да је он морао да бежи у Русију и Влашку, чији га војвода Јован Радул назива „човеком исправним и верним”, дајући му право да скупља милостињу за србске манастире. Пећку патријаршију је 1557. године обновио велики везир султана Сулејмана Величанственог, Мехмед-паша Соколовић, бивши послушник манастира Милешеве, који је то учинио не само као Србин свестан свог порекла, него и као генијални геополитичар Турске царевине. Срби су, по броју и распрострањености, били највећи православни народ на Балкану, који не само да је имао државотворну свест о слави немањићке државе, него је, ако је био незадовољан,

представљао и веома озбиљан фактор нестабилности по турску државу, поготову у њеним граничним областима према Млечима и Хабзбуршкој монархији, оданим римском папи. Зато је Мехмед-паша Соколовић сународнике ослободио власти Охридске архиепископије, и довео на престо црквене власти свог блиског рођака, хиландарског архимандрита Макарија, који је на архијерејском сабору у Пећи веспоставио канонски поредак у пуном обиму. Обновљена Патријаршија је обухватала Штип, Радовиште, Самоково и Рилу, област Косова и Метохије на југу, а затим Црну Гору, Далмацију (па и делове данашње Словеније), као и Славонију и Будим на северу. Турске власти су допустиле обнову опустелих цркава и манастира (осим оних који су више од педесет година стајали у рушевинама). Развија се снажна зографска и преписивачка делатност, израда црквених сасуда и штампање књига. Истовремено, србски патријарх постаје „милет-баша”, добијајући право управљања унутрашњим животом своје заједнице на Балкану. После смрти патријарха Макарија, наслеђује га његов синовац Антоније Соколовић, а 1575. престо заузима Герасим Соколовић, који се потписује као патријарх не само Срба, него и Бугара. Династија патријараха Соколовића окончава се Саватијем Соколовићем, који је 1586. довршио изградњу манастира Пиве. После смрти Мехмед-паше и гашења династије Соколовића као поглавара Србске Цркве, наступају тешки дани: Срби, које су Рим и Беч позвали на устанак против Турака, и који се одазивају устанцима у Банату, Херцеговини, Пећи, Скадру и Кучима, бивају остављени од „Латина, старих варалица”, а Турци устанке гуше у крви и спаљују мошти Светог Саве 1595. године. Ипак, иако са тешкоћама, Пећка патријаршија наставља

да постоји све до средине 18. века, када је турске власти, у договору с Цариградском патријаршијом, укидају, због „непоузданости” србског елемента.

Значај Пећке патријаршије

Како је у својим историософским студијама показао др Жарко Видовић, Срби никад у својој историји нису били тако духовно јединствени (а без самосталне државе) као у доба обновљене Пећке патријаршије. Само с њом на челу могли су да одоле онолико колико су одолели и исламизацији и католичењу. Видовић, у својој књизи „Историја и вера” (Београд, 2009, стр 365), нарочито истиче улогу србских манастира као средишта србских завичаја који су се уливали у свест о свенародном заједништву: „Пећка патријаршија је икона-жижа заједнице српских манастира. У то време манастири су играли одлучујућу духовно-историјску улогу у црквено-народном животу, јер су били светиње сваког ужег завичаја. Народ је ишао у манастире, окупљао се око манастира, а монаси су имали водећу улогу у животу српског народа, јер су били наша истинска народна елита. То су били хришћани спремни на сведочење и жртву.” Од најбољих калуђера бирани су епископи, који су чували како веру, тако и нацију, утемељену на Косовском завету. Један римокатолик је о улози пећког патријарха са жаљењем писао: „Тај шизматички народ има за свога поглавара као некога краља свога патријарха, кога ми називамо српским архиепископом, а његови га зову патријархом, па за њим они у свему пристају као пчеле за својом матицом”.

И то је, наравно, сметало србофобима.

О добу фанариота

Протојереј Александар Шмеман је у својим еклисиолошким студијама запажао да су Грци у историји често били склони да аутокефалије других Цркава, поготову словенских, сматрају за неко сопствено снисхођење, које нема пуновредно значење првобитне пентархије, када су, у доба пре 1054, у свету постојале само Римска, Цариградска, Александријска, Антиохијска и Јерусалимска патријаршија, од којих су ове потоње четири биле грчке. Чак је и сама јерес „етнофилетизма” осуђена на сабору у Цариграду седамдесетих година 19. века, када су Бугари тражили да им се врати њихова црквена аутокефалија настала још у средњем веку (Цариград је са Бугарима прекинуо молитвено општење због њиховог повратка аутокефалној структури своје националне Цркве, и тај прекид је трајао све до после Другог светског рата). И у историји Срба цариградски патријарси (иако су Грци наша браћа у Христу и савезници у борбама за слободу) често су покушавали да нас потчине својој црквеној власти и „денацификују”. Још се охридски архиепископ Димитрије Хоматијан љутио на Светог Саву и претио му црквеним казнама зато што је Србију и србске земље одвојио од јурисдикције Охрида. Дешавало се то и касније, и не сме се заборавити.

Последњи пећки патријарх, Грк Калиник Други, тражио је 1766. године укидање Пећке патријаршије, а уз њега је пристао грчки део патријарашког епископата. Пре тога, Калиник је отерао са престола Србина Василија Бркића, који пише: „Као што су мене, тако и све друге епископе Србе су прогнале. Оне које су могли ухватити послали

су на заточење, а они који су побегли, спасли су се”. Патријарх Василије нашао је прибежиште у Црној Гори, код владике Саве Петровића, који у једном извештају из 1776. пише с којих епархија су отерани Срби архијереји (Самоковска, Штипска, Скопска, Новопазарска, Нишка, Ужичка, Београдска, Босанска и Херцеговачка). Деветорица епископа су покушавала да ову пропаст спрече, али Турци и фанариоти су испунили оно што су наумили. Ипак, свест светосавског завета чувала је србска Црна Гора, којом су управљали митрополити из рода Петровића; они не признају власт Цариграда, као ни Патријаршије у Сремским Карловцима.

Страдања под фанариотима

Фанариоти су нанели много штете србском народу (осим часних, Божјих људи, а таквих је свакако било). Они су, уз помоћ Турака, узимали велики црквени порез, па су их Срби из Босне мрзели горе него Турке. Укидали су словенско а уводили грчко богослужење, борили се против крских слава и народних обичаја своје словенске пастве. Тамо где је, међу грчким јерарсима, био и понеки Србин, стање је било боље: владика Јоаникије (1784–1818) спојио је Рашку и Призренску епархију, и успешно чувао народ у правоверју.

Међутим, после његове смрти, кад фанариоти узимају епископску власт, Гора у близини Призрена се, због њихове небриге, сва истурчила. Летописац вели: „Деца су њихова многе године остајала некрштена; сами они нису слушали службу Божју у селу, јер ниједан попо није хтео к њима долазити, али су славу држали, ломили колач, и при урвинама

цркве причешћивали се овим колачем заливајући га вином.” „Док је Јанићије био жив, није се могло казати да се хришћанство угасило у Броду, а са смрћу Јанићијевом нестане и међу Брођанима хришћанства: они се истурче, а неки се преселе у Призрен” (о овоме у књизи Живорада Јанковића: „Српска Црква 1219–1920”, Београд, 2006, стр. 74–78).

Ево још примера са Косова и Метохије. Реч је о фанариотима у Призрену. За владика Синесија (1836–1840) Панта Срећковић пише: „Могао је дневно попити по три оке ракије... Као пијаница сабирао је себи дружину и ту се чинила свака безаконија.” За митрополите Ананију, Германа и Синесија каже чувени наш историчар косовски, Јанићије Поповић: „И сва тројица беху окорели Грци, са мржњом према Србима – „варварима”, те стога никад Србина не узеше у заштиту од турске обести, нити ма кога чиме помогоше. А напротив и они Србину гулише кожу, као и аге и бегови...трудили се да Србима униште чисто српско обележје – Славу, а уведу „имендан” чељади”.

Због митрополита Игњатија (1840–1849), такође гуликоже, многи Срби су се потурчили. Митрополит Партеније (1849 – 1854), шта год је од народа добијао, све је давао на пиће. И тако даље, и томе слично...

Тако је било и у Босни и Херцеговини. Ево шта о томе каже Иво Андрић у својој докторској дисертацији о духовном животу у Босни и Херцеговини под окупацијом Турака: „Грчке владике биле су у Босни као и у Србији ‚бич за масе.’ Туђе по језику и духу, гледајући у своме епискоском достојанству једино извор прихода, они не само да нису ништа учинили за духовни напредак епархије која им је била поверена, већу су у многим приликама наносили штету како

у материјалном тако и у моралном погледу, често радећи са Турцима на штету хришћана. Од године 1766. до 1880, значи у столећу које је било толико богато новим идејама у културним подстицајима, они су су српско-православно свештенство држали у сталној беди и на ниском ступњу образовања/.../”

Енглески путописац, сер Артур Еванс, који је посетио Босну и Херцеговину после чувеног устанка 1875, пише: „Претходник садашњег сарајевског митрополита, уз друге особине, био је обична пијаница. Он је живио у раскалашном луксузу и на његовом столу су звекетали таџири. И на самрти оставио је неисказано благо, нарочито у скупоцежном крзну, разумије се, остриженом са потчињеног му стада. Његова лакомот била је толико велика да је чак и босанска раја ропскога духа била присиљена на отпор, и 1864. узбуђење је било тако опасно да је одржан састанак најугледнијих грађана у Сарајеву да би се пронашла средства за лијечење./.../Није, међутим, тајна да је један од главних узрока устанка у Херцеговини била тиранија туркофилског владике Прокопија. Кад је олуја избила, први покушај за помирење био је премјештај ове сабласне крвопије на неку богатију епископску столицу. /.../ Ове безбожне епископске улицице на стотину начина служе Турцима да прикрију стотине разних насиља”.

Зато су сви наши државотворци, од кнеза Милоша, преко краља Милана, до Александра Ујединитеља, улагали све напоре да Србску цркву прво осамостале, а затим и све њене епархије уједине. То је био херојски подухват, ништа мање важан (у ствари, можда и важнији) од стварања државе. Јер, како је говорио протоушашки геополитичар, Иво

Пилар, под псеудонимом Сидланд, док год постоји Србска Црква, Срби нису побеђени.

Како се народ борио?

У доба ове духовне окупације, наш народ није поклекао и није престао да се бори за своју светосавску веру. Ево шта се десило у Пећи, кад је владика – фанариот Мелентије 1854, као 28-годишњак, дошао за митрополита рашко – призренског. Он је био из околине Сера, па је добро говорио србски. Одсео је у Пећкој патријаршији, и на разговор примио све чланове црквено – школске општине из Пећи, који су дошли да га поздраве. Кад су попричали, владика поче своје : „Браћо моја, чуо сам да ви поред других празника имате и неку славу. То је незнабожачки обичај. Наша света Православна Црква не зна за тај празник, уместо славе да празнујете имендан. Ја као ваш архијереј тражим да оставите славу и узмете имендан!”

Сви ником поникоше, ћуте. Устаде Спасоје Гашић, кујунџија, који је знао да Грци славе имендане, али се направио луд, па упитао владику:

– Да ли треба славити имендан свакоме мушкарцу у једној породици?

– Не, само имендан домаћину, а не и осталима!

– Добро, а ако домаћин има име: Живко, Стојан, Драгутин, Светолик, Боривоје, Озрислав и друга имена којих нема у календару, имена тих светитеља, онда шта ћемо у том случају?

Владика рече да се слави дан кад се тај и тај родио. Гашић примети да је то онда рођендан, а не имендан. Грк упоран

– нека славе име неког од укућана. Кујунџија се не да – то неће бити право глави куће. Фанариот предлаже да се слави имендан домаћице. И она може имати народно, некалендарско име, наставља Гашић. Деци треба да се дају календарска имена, вели владика. Србин наставља да „звоца” – то је питање будућности, за децу која ће се тек родити, а шта ћемо сад?

И онда Спасоје кујунџија вели младом митрополиту да је слава древни србски обичај, примљен приликом крштења србског племена, а да је светац-заштитник заменио негдашње кућне и племенске богове. Ништа не вреди – митрополит тражи од Пећанаца да се одрекну крсне славе. Сви ћуте, у страху, а Спасоје Гашић устаје и каже: „Браћо, ко оће да слави нек слави, а ко неће нек не слави. Ја не напуштам своју славу коју су ми прадедови славили”.

Разјари се Грк, па поче да куне Спасоја, а овај, ни пет ни шест: „Бојим се Бога и родитељске клетве, а ти си Грк, иди у першун!”

Уплашени чланови црквено-школске општине обећају митрополиту да неће славити.

Од септембра, почиње нови богослужбени круг и крећу славе. Пећанци, осокољени поступком кујунџије Спасоја, славе славу све у шеснаест, не маре за одлуку митрополита. Сам Гашић слави Митровдан, и вели: „Не остављам ја своју лепу славу за ћеф Грка”. А шта би са осталима из црквено-школске општине?

Петар Петровић, који је о овоме писао, каже: „Сви општинари, који су пристали да неће славити, нису ни славили. Кома је умрла мајка, коме отац, коме жена, брат или чељаде, тек свакоме се понешто десило да га спречи да не

слави. Народ то види и народ тријумфује и отворено се сити. Идуће године сви су општинари једва чекали да им дође слава, да им се скине народно проклетство”.

Да додамо и ово, истине ради. Митрополит Мелетије је касније постао зрелији, па је нашао заједнички језик са својим србским верницима, и био је добар владика, с чијим благословом је отворена Призренска богословија. Много је помагао да се с турске робије пусте заточени Срби.

Већ поменути фанариотски митрополит, Партеније, који је много давао на пиће и живео испод сваког моралног нивоа, дође једном да служи службу у Приштини. Јанићије Поповић бележи шта је тада било: „Кад је дошао у Приштину, народ га је дочекао као што и доликује главару своје Цркве: свечано и предано, и с њим ушли у цркву, а тамо свеће запалили. Не могући, ваљда, да поднесе дим, владика се из олтра појавио на двери, па уместо благо и очински да им каже да свеће погасе, – а он се био нарогушио и рикнуо на турском језику: „Сундер бу боклери!” тј. ”Угасите га...” Те речи погодише Србе до срца, и они ухватише митрополита, изнеше га и бацеше на калдрму као кладу, говорећи: „То није владика, нечастиви је то!”

Миле Павловић Крпа, предратни писац и учитељ деце краља Александра, у свом делу „Православље у Босни и Херцеговини за време окупације Аустро-Угарске” истиче да је Беч успео да од Цариграда добије право на постављање православних владика у Босни, а затим, по Павловићу, „да би влада имала што јачи политички уплив, она је још 1884. године укинула владикарину, а епископе је везала за своју касу, те је, таквим начином, епископе направила сасвим зависне, што се одмах и видело, јер чим је који хтео

бити самосталан, влада би му изнудила унапред спремљену оставку или би га најурила и поставила свог приврженика. Тиме је Православна црква још више уведена у сферу политичких интереса и рада Аустро – Угарске/.../ Власт има епископе у својим рукама, тј има „своје људе” у епископима. А они принуђени силом околности постављају на протска места и боље парохије људе које влада влада препоручи, који ће, у свему, бити послушни, и без промишљања вршити наредбе власти. Тиме се народ поступно одбија од својих пастира/.../Тај процес влада је убрзала субвенцијама које доводе свештеника у непосредну зависност од котарских предстојника. /.../ Честити свештеници устају против тога и протестују, јер им влада убија углед у народу. /.../ Те субвенције дају само оним паросима који служе влади а не олтару. Последице тога су врло осетне, јер неки свештеници, често и не увиђајући владине планове, падају у те Калајеве замке (Бенјамин Калај, бечки намесних у БиХ, нап. В. Д.) Дејство тих субвенција огледа се у одвајању народа од својих служитеља вере, у напуштању и непохађању цркава. То је догле довело да је народ из Сарајева носио панаију на Илијаш, између Рељева и Високог, а прве недеље поста, њих 80 поруче зесебан воз те су тамо ишли на причест, „јер, веле, ту није субвенционаш, него народни свештеник”. Чак ни своје мртваце народ не опева у цркви. Један погреб у Мостару или Сарајеву леди мозак човеку у глави. Не може се исказати како је то тужна, претужна слика. Четворица носе покојника, а за њим маса народа, погружена. Све то ћути или плаче. Нити свештеника, нити певача. Када га спусте у раку, пратиоци отпевају „вјечнаја памјат”, и разиђу се. Важнији људи у народу забринуто питају: како да се помогне јер је

ужасна провалија коју је влада створила између свештенства и народа”.

За разлику од фанариотске, светосавска Црква је увек била народна, а не клерикална. Како ја записао Владимир Велмар – Јанковић у „Погледу с Калемегдана”: „Православна светосавска црква никад није стајала над народом, поред њега, противу њега, а исто се тако никоме није агресивно натурала, ни као Црква ни као вера”.

Какви вођи?

Наравно, народ не може без духовних вођа. А какви они треба да су? Да не бих говорио својим речима о овако значајном питању, користићу речи двојице великих србских светаца наших дана, Владике Николаја и Оца Јустина. Ево шта о улози епископа у Цркви вели Владика Николај у свом стослову писаном у манастиру Војловици, где је робовао за време Другог светског рата:

„42. Светосавски епископат је сав потицао из Свете Горе. При обновљењу епископата треба управити поглед пре свију и свакога на манастирлије, и то на оне који су прошли монашку дисциплину било (првенствено) у Светој Гори, било пак у неком отачаственом манастиру уређеном по светосавски, како смо пре изнели.⁴³ Епископи подвижници и епископи књижници, тако се могу назвати епископи светосавски и епископи модерни. Подвиг и књиге, манастирска школа практичног подвига, практична дисциплина духа и живота, или светска школа писмености, интелектуалних сведоџби и књижевних радњи. Да овај други школски епископат

стоји ниже од оног подвижничког епископата, излишно је и говорити. 44. Монаси подвижници у већини случајева силом су довлачени и постављани на столице епископске. И такви су бивали најбољи пастири Цркве Христове. При избору епископа треба осујетити, чак и казнити, сваку личну агитацију, посредну или непосредну. 45. Сузбити гордељивце и наметљивце, то нека је правило при избору епископа. Гордељиви су они који највише полажу на школску сведоџбу и књигу, али немају школу подвига (јер кад би ову имали не би били гордељиви). Наметљиви су они који похотствују на епископски чин не ради живота небеског него ради живота земаљског. Отуда је вера таквих у питању. Јер човек од вере далеко је од гордељивости и наметљивости као исток од запада. 46. Какав треба да буде епископ речено је све у једној речи Господњој: пастир добри душу своју полаже за овце (Јов. 10, 11) и изражено у личном примеру Исусовом. Још су примери правог пастира и апостоли, и сви светитељи, јерарси и свештеници кроз двадесет столећа. А и у посланицама апостолским (Тим. 3, 1; Тим. 1, 1, 7) и у саветима светитељским. Тако је много до сада казано и показано, да је свака нова реч непотребна. Ни одузимати ни додавати, него само испунити, то јест: оно узимати за мерило, и ка оној се висини пружати. 47. Пошто је време првих апостола прошло, то се звање апостолско сада садржи у звању епископском. Епископ је пре свега духовник и увек духовник, али не духовник војник него духовник војсковођ, цар и свештеник Богу и Оцу (Откр. 1, 6). Он је у своме народу свима све, по речи апостолској. Он је изишао из вежба-лишта и ступио на бојиште. Он је лекар, али не лекар који испитује и проба лекове у медицинској лабораторији, него

лекар практични, коме долазе болесници и који одлази болесницима. Он лечи молитвом све оне који су узалуд тражили лека код физичких лекара. 48. Православни народи навикли су да у својим епископима виде витезе истине, милости и правде. Први епископ у историји Цркве, Свети Јаков, погинуо је у Јерусалиму за истину. Епископу су уста за то да јавља Радосну вест Христову, а руке за то да благосиља и даје милостиње. То троје се очекује од њега: да проповеда, да благосиља и да даје дарове. И најзад, још, да шти – ти правду од неправде. Примера за то пуна је историја Цркве, примера сличних св. Николи и св. Јовану Златоустом и св. Филипу Московском, познатим изобличитељима судства, кнежева и судија људских. 49. Кад се један народ разбогати, он се преда уживању, а богатство и уживање помрачује вид за Бога и одебљава срца за финија опажања надчулног света; онда он не слуша своје духовне пастире него слуша само светске старешине. Речју, кад се народ разбогати, онда он и пропада, а када пропадне, онда се он хвата за своје духовне пастире, за епископе и свештенике да га подрже и одрже. Српски и грчки епископат примораван је више пута у историји да понесе на себи и царски јарам. И учини царева и свештенике Богу и Оцу. 50. Нужда је нужда. По нужди су митрополити црногорски триста година били владари Црне Горе, т.ј. носиоци и свештеничке и царске власти. Но када није нужда; када народ правоверни живи у својој самосталној држави, није добро да епископ управља ма каквим послом народним изузев онога што му прописује Јеванђеље и канони. Штетно је по Цркву, да епископ управља државним, политичким, финансијским или војним пословима. На почетку то може изгледати корисно, али на крају ће се јавити

као штетно.⁵¹ Нека се стан епископа не назива двором, као што је то понегде ушло у обичај из неправославља, него домом, као што се и у Светом Писму назива (види. Прва Тим. 3, 4—5), или пак конаком. На православном Балкану дом епископов назива се конак, или тачније: владичин конак. Двором/.../ се називају станови световне више аристократије. Сама та реч ствара раздаљину између живота двора и народа. Те раздаљине не сме бити међу духовним пастиром и народом.⁵² Уређење владичиног конака треба скромношћу и озбиљношћу да се издваја од осталих световних домова. Сва атмосфера треба да је молитвена. Живот у конаку пре манастирски него владарски. Овим је доста речено, те не морамо да се упуштамо у питање послуге у конаку, примања, гостовања и др.⁵³ Питање становања епископа најлакше је решити тамо где се у близини седишта налази манастир. У том случају епископ станује у манастиру, а у варош одлази с времена на време, према послу и потреби. Има још једна могућност, а то је, да владичин конак буде својина, метох, једног од манастира дотичне епархије (такав је случај сада у Краљеву). Тада је владичин конак мали манастирчић са двојцом-тројцом братије из манастира. Настојатељ тог манастирчића је сам епископ. То олакшава епископу вршење правила молитвености.⁵⁴ Што је речено за епископа важи углавном и за свештенике. Просветитељи народни то су свештеници, монаси и свештеници; монаси својим примером вере, поста, молитве и чистоте, а мирски свештеници и примером и речју. Сотворити и научити вели Господ. Творење ставља испред учења, пример испред речи”.Томе нас је учио Владика Николај.

А ево чему нас учи, у својој књизи „Сетве и жетве”, Свети

авва Јустин Ћелијски: „По духу и устројству Православне Цркве: епископат-извор свих животворних снага Цркве. Од њега зависи дух и делатност свештенства и монаштва. Најочигледнији пример: Свети Сава, његови непосредни сарадници и најближи наследници. Чак и норма у Православљу: какав епископат – таква Црква. То рашчлањено: какав епископат – такво свештенство, такво монаштво, у крајњој линији – такав народ.

Стога најважније: обновити епископат млађим монасима светосавскога духа. Не узимати удове свештеника за епископе, јер обично више брину за чланове своје породице него за паству, и немају еванђелске полетности духа која је својствена правим монасима. У немањићком периоду: Светосавски дух носили монаси – непосредни и посредни ученици Светог Саве.

Одлике епископата: висока еванђелска духовност; еванђелско мерило за све и сва; увек се већма покоравати Богу него људима (ДАп.5,29); поседовати светосавске историјске смернице и видике. Епископи треба да буду углед еванђелског живота у ревности: да сваки своју епархију претвори у свој дом, у своју породицу.

Управљати Црквом без бирократизма; упростити администрацију; редуцирати Закон и Устав Српске Цркве на канонске и еванђелске елементе; све вратити еванђелској простоти и непосредности.

Епископ према свештенству: углед у вери, побожности, братољубљу, смерности, ревности, молитви, неустрашивости и осталим еванђелским врлинама.

Епископ према монаштву: углед у подвижништву, у самопрегорности, у молитвености, у испосништву.

Епископ према народу: правило вере и образац кротости; духовни отац који тугује тугом своје духовне деце, страда њеним страдањима, радује се њеним радостима; не повлађује манама и слабостима своје деце, већ их мудро лечи; епископ – смели челник и предводник народни у свему еванђелском и светосавском./.../Епископ – огњени стуб; око епархије; око васионе, којим Истину Спасову видимо! Срце епархије. Савест епархије. Савест човечанства. Тице селице. Зашто/?. Ви сте наше вечно пролеће.

Отидете од нас – зима цича напада на слаба срца наша и претвара их у лед. Лед за Христову Истину. А ако њу не осећамо, нисмо ли марва за јаслима, марва – ми: људи. А ви – тице селице. А ви сте: вера вере наше, со соли наше, зеница ока нашег, савест савести наше. Не селите се. Остајте овде.

Молитве ваше – пламени појасеви око нас. Зашто нас напуштате?

Тешко вам је. А зар не знате: да је ваш позив најтежи од свих позива и на земљи и на небу? Ваш позив – одговорнији од Анђелског. Свака душа у епархији тражиће се од вас. А њих је хиљаде, стотине хиљада! А у сваку треба да уђете. Како ћете ући – када мењате епархије као кукавице гнезда? Велике тешкоће у овој епархији по тебе, велике опасности, али – када смо слаби онда смо снажни. Када нас гоне – благосиљамо; када хуле трпимо, постасмо сметлиште света, по нама газе сви (1Кор.4,12–13). И – ђаволи. Пастир добри душу своје полагаје за овце (Јн. 10 ,11) баш кад су у опасности, а најслабије...

Архијерејски сан (*чин, служба*) – Христов сан: Он – главни, вечни Првосвештеник. Архијереј се венчава за своју епархију на живот и смрт. Канони? Света и свештена правила, свети закони. А они одлучно наређују да епископи не

мењају епархије. Нису они (=Епископи) ни епарси, ни сре-ски началници, већ васпитачи душа, спаситељи душа. А душе се спасавају дугим подвизима, не летећим посетама.

Разумемо: мењати епархију када је у питању повишење: од епископа за Митрополита, или за Патријарха. То је у духу Спасовог Еванђеља, и светих закона Цркве. Али без тога: не разумемо. Еванђеље, та савест неба на земљи, то не разуме, и не допушта, и забрањује. Еванђељоборци – зар не и Христоборци?

Ја никога не учим, ја само себе мучим. И пријатна ми је ова мука. Зато што је ради Еванђеља, ради еванђелске светости и узвишености епископског чина. А хтело би ми се, да сваки Епископ блиста Атанасијевом славом, Василијевом неустрашивошћу, Григоријевом скромношћу, Златоустовом молитвеношћу, Савиним народољубљем.

Епископ! Ту је сва озбиљност неба и земље. Ту се са-стају све вредности еванђелске. То је Анђео своје епархије, који молитвено лети од душе до душе својих епархиота, од дома до дома, од туге до туге, од муке до муке. Чија мука није њихова мука? Чији пад није њихов пад? Чија туга – њихова туга?

Епископ који без потребе мења епархију – то личи на оца који напушта своју децу, мења их.

Зашто претварати у чиновнички позив епископски чин? Та ни по чему не личи на ствари овога света, и његове вредности.

Епископ није чиновник, већ отац, истински отац, који мора дати одговор Господу Свезнајућем за сваку душу, за свако чедо, за хиљаде, за стотине хиљада деце своје из целе епархије.

Како обесценише, како обезвреднише најузвишеније звање у свету! Ниже од тридесет сребрника. Господе Исусе, дођи! Земља гори од неправде. /.../ У овом земаљском свету који „у злу лежи” (Јн.5,19), сваки прави епископ је не само мученик него и великомученик, јер се даноноћно бори са безброј видљивих и невидљивих непријатеља који пастви његовој краду, отимају, убијају душу. Колико је оваца у епархији сваког епископа! и колико духовних вукова који јуришају на њих! и колико смрти са којима се сваки епископ има борити до крвавог зноја за сваку душу својих словесних оваца! И у свима тим хрвањима са смрћу, у свима тим гушањима са смрћу, у свима тим биткама са смрћу за душу своје пастве, прави епископ побеђује, увек побеђује, али не собом већ божанском силом Јединог Победитеља смрти у свима световима — Васкрслог Господа Христа.

Јер шта је Епископ, прави Епископ? — Оно што и Свети Апостоли: сведок Васкрсења Христовог, и нашег, људског; сведок победе над смрћу, над грехом, над ђаволом. И то:

- сведок вечног живота усред хучне и бучне пролазности овога света;
- сведок вечне правде усред мора људских „релативних”, хуманистичких правди;
- сведок вечне истине усред прашуме људских назовиистина и истиница;
- сведок вечне љубави усред џунгле лажних љубави, мржње и освете;

- сведок вечнога добра усред змијарника људских зала.

Сваки прави епископ је апостол и неустрашиви борац за бесмртност сваке душе људске, за њену вечност, за њену вечну истину и правду. Он сваког човека гледа из Христове вечности, а најпре себе сама: и из ње суди и о себи и о људима око себе.” Тако је говорио Свети Јустин Ћелијски.

А сада?

У тексту QUI VONO? писао сам, између осталог: „У сваком народу свега десетак посто људи је дубински религиозно (без обзира која је вера у питању). Они би да живе озбиљним духовним животом и да испуњавају све што им вера налаже. Остали су „религиозно вођени”, то јест угледају се на понашање ревносних сународника. Због тога се борба за разарање духовног идентитета једног народа води пре свега против тих десетак посто.

Глобална Империја не сме дозволити да постоји десет посто уцрквењених православних Срба у светосавском јединству. Треба их разбити на мање групе. Нови поредак све је прорачунао, јер су његове претече тако вековима радиле: преверавале наше претке и одвајале од националног стабла. После комунизма, покушај разградње духовне целовитости нашег народа изведен је путем секти. Међутим, деведесетих година XX века људи су сазнали шта су секте и почели да их се клоне. Зато је из западних централа стигло ново наређење: удар на СПЦ. Она је последња спона између Срба где год да живе. Раскол је опробан метод: из игре избацује

људе који „преозбиљно”, „зилотски” схватају своју веру. То су они које је руски историософ, Лав Гумиљов, звао „пасиониранима”, тврдећи да су покретачи историје. У СПЦ треба спречити независни начин мишљења и делања, одвојити „православно” од „националног” и, на крају крајева, Србе од Руса. За то су заинтересовани нарочито Вашингтон и Ватикан. Пошто је, баш међу Србима, папа неомиљен гост, из Цркве треба уклонити оне који сеprotиве његовом доласку у посету СПЦ (при чему, да се разумемо, папа има право да посети СВОЈЕ вернике у Србији; али, између СПЦ и Ватикана стоји Јасеновац, а не ружичњак).

О улози Империје

Дакле, јасно да јасније не може бити: Империја се активно укључила у разградњу Србске Цркве; њени методи су добро познати из историје, и укратко би се могли дефинисати као *DIVIDE ET IMPERA*. Најновији циљ империјалних гонитеља светосавског Србства је продубљивање подела и раскола у живом ткиву Цркве. О томе је, на себи својствен начин, говорио гласник Верске информативне агенције, ВИА, покојни Живица Туцић, један од гласноговорника домаћег екуменизма, у свом интервјуу „Илустрованој Политици” (5. јун 2012.): „Одлазак зилота из СПЦ ја заправо позитивно, јер представља ослобођење од фундаменталистичког дела. Тиме СПЦ може једноставније да приступи потребним променама, не догми, већ праксе” (то јест, продубљивању екуменистичких контаката и озакоњењу литургијске реформе.) Он се чак заложиио за легализацију свих

групација које су се одвојиле од СПЦ, под једним условом: да не дирају имовину званичне Цркве.

Потписник ових редова се већ годинама бори за супротно: за избегавање раскола и подела у Цркви, за надилажење истих љубављу заснованом на Истини, Која је Христос. Зато је неопходно да се промисле изазови пред којима смо, да бисмо нашли адекватне одговоре, засноване на учењу и животу највећег Србина Христовог, Светог Саве, и његових следбеника кроз векове. То, поготову данас, треба имати у виду: како интелектуално, тако и молитвено, у складу молитвом Владике Николаја да се Срби сложе, обоже и умноже!

Србски црквени пут мора бити пут Светог Јустина Ђелијског: против екуменизма и модернизма, али и без напуштања Светосавске Цркве, од које опадају само они који су Христа издали, поклонивши се Западу, оличеном у вашингтонско-ватиканској осовини и протестантској антихристовској анархији... Јер, не заборавимо – и у доба оца Јустина екуменизам је био у пуном дејству: патријарх Атинагора се братио с римским папом Павлом Шестим, митрополит лењинградски Никодим се залагао за интеркомунију с римокатолицима, а патријарх србски Герман је био један од сапредседавајућих Светског савета цркава. Иако је све одречне појаве су светском и домаћем православљу оштро критиковао, иако је исповедао светоотачку истину да ван Цркве нема спасења, отац Јустин је молитвено бдио над црквеним јединством, изливајући море суза због раскола у Америци и апелујући на СА Сабор СПЦ да крене у сусрет помирењу. Знао је отац Јустин да је раскол изазван дејством безбожничког Титовог режима, и да, поготову у

духовној области, само слога Србина спасава. Надајмо се у Бога Живог да ће Срби ту светојустиновску линију трезвеног ревновања за Истину препознати, и да ће остати у Цркви Отаца, чекајући оно што је, по Писму, сасвим поуздано: слом Империје и златну слободу, утемељену на покретности крста.

Морамо бити трезвени и озбиљни. Време је тешко, апокалиптично, али биће још теже. И управо у таквом, апокалиптичном времену, не смемо губити присебност духа. Не смемо због попа Николе омрзнути Светога Николу. Као и у прошлости, тако и данас – чувајмо светосавску веру без обзира на оне који је не чувају. Уосталом, Писмо каже да ће се спасти КО ПРЕТРПИ ДО КРАЈА. Трпљење је сила Христова, сила Крста и Васкрсења... Истовремено, дужни смо да знамо своју веру, и да не дозволимо да нам продају рог за свећу и мачку у цаку.

Ако верујемо у пророчку „Небеску Литургију” Владике Николаја, сад је време кад су „тесна гробља, а мало гробара,/гробарима отежаше руке”, и кад су на власти у Србији „којих би се марва застидјела,/ и вепрови дивљи посрамили”, и кад Србин неће смети „сести, нити хљеба јести,/ без сатанске годе заповијсти,/ нити дјецу своју својом звати,/ нит слободно мислит, ни дисати”. У то доба, густа тама је на обзору, и зора не свиће. Владика Николај прориче да ће се Србство подигнути покајањем. Али, ако покајања не буде, ми ћемо нестати. Уосталом, и Византија је трајала преко једног миленијума, па је нестала, а у малоазијским градовима у којима су држани Васељенски сабори сада нема хришћана, него живе Турци. С друге стране, ако се СПЦ икада опорави, у њој ће опет бити слога и љубав између епископа,

свештеника и народа. Као што је говорио Јован Цвијић: „Колективна душа српског народа створила је нарочиту Православну Цркву, сасвим друкчију од католичке, умногоне различну и од осталих православних Цркава, саздала је Цркву Светога Саве, Српску Цркву, Цркву народне душе, свој велики орган и своју моћну заштиту у свима царствима и под свима приликама”. У тој и таквој Светосавској Цркви, ако је покајањем обновимо (то јест, умолимо Христа да је обнови Духом Светим), биће опет као некад.

Биће онако како о томе данас говори наш велики хришћански мудрац, Жарко Видовић: „Небеска Литургија је битна за човека, али је она условљена дијалогом између свештеника и верника и зато ми одговарамо на јектеније и изговарамо молитве. Зато појемо Символ вере, Оче наш, Трисвето, Достојно Богородици и Христу у славу и одговарамо на све позиве на покајање. Сви верници треба да имају литургијски текст на црквенословенском језику. Ја не желим да изговарам молитву другачије него што су је мој деда, бака или мајка изговарали. Ја не могу да се сетим њих – они су са мном присутни док се молим./.../ Изгубило се клерикализацијом коју су Србима наметали Аустроугарска и ислам, па је верска заједница претворена у ауторитарну, да се вера потврђује послушношћу према чиновима. Ми имамо такве знаке слабљења црквености да морамо да приђемо изворним облицима црквености, а то је Литургијски дијалог. Није случајно што су прво Грци схватили хришћанство као дијалог пред Богом између верника и свештеника, јер је у дијалогу једини могући начин човекове самоспознаје. Ја могу да мислим о себи искључиво са саговорником, с тим да не наставим монолог када ме

саговорник прекине, него да одговарам на питање које је он поставио. То је једини начин да ми видимо своју слику у лицу саговорника као у огледалу. /.../Криза духовности је почела давно, када је литургизам замењен клерикализмом. Једино је Православље литургизам, тај дијалог пред Богом. **Ја сам саговорник са свештеником, а не послушник, јер смо ми послушници Христу и ником другом.** Нама је Отац само Бог, а Патријарх, епископи и свештеници су нам браћа. Зато се они обраћају верницима са „браћо и сестре”. Ми смо сви синови и кћери Бога, односно наших родитеља ако је њихов брак благословен. Криза је код нас почела кад смо државу ставили изнад Цркве, а Црква је дијалоска заједница пред Богом. О каквом дијалогу говорим? Оном после Литургије, која нас смирене и сабране уведе у лични дијалог са парохијанима у Парохијском дому, јер само у дијалогу могу да разумем тебе, и ти мене и што дуже разговарамо, ти ћеш ми поставити питање којим ме подсећаш на неки мој грех. Ако не прихватим смирено то питање, и ако га бурно прекинем – нема ништа од исповести, ни од покајања, нема ни од заједнице. Јер, и то је црквеност. Црква је заједница верника у коју спадају верници и свештеници са Васкрслим Христом. И црквеност је осећање те заједнице. Не осећање послушности, него духовне заједнице, поистовећења. И није случајно што је Платон претворио филозофију у антропологију – упознавање човека, тек са својим дијалозима. Са његовим дијалозима настаје антропологија – упознавање човека, а са крштеним платонизмом настаје Православље. Грци су, понављам, схватили да је хришћанство присутно међу људима искључиво као литургизам који се наставља после Литургије./.../Потребан нам је

дијалог као народу, јер скоро двеста година правимо колективне грехе које нигде не исповедамо: то су разни митинзи, учествовање у војсци, наше ангажовање у партијама које разбијају нацију и црквену заједницу, наша трговина, економија, јавни живот, школовање... то су колективни греси./.../ Када се заврши Литургија они мисле да наш литургијски живот престаје, а он треба да се настави у дијалогу. Наши свештеници се издвоје у своју собу, затворе врата, изолују се и немају више везе са верницима. Кад дође епископ и он се изолује од верника или у затворени круг коме ми не можемо да присуствујемо. Зашто они себе издвајају? То је одсуство црквености. Они морају да наставе са нама дијалог какав је вршен у Литургији. Само овај пут конкретно – то није пројекат Светог писма, ово сада треба да буде Икона наше црквености, конкретно наше парохије. Личност није исто што и индивидуа. Личност се повремено догађа у човеку – најпре као осећање смисла живота, јер без осећања смисла није личност, он је индивидуа с којом се играју материјални услови света. Ако он осећа смисао, онда ће бити свој господар и окренуће се смислу о којем није могуће мислити. Осећање смисла је могуће само као дар, а он одликује личност. Дијалог открива личност у нама. Кад Христос каже: ја сам Истина – о човеку као личности, а не као индивидуи о којој говори филозофија, психологија... „Ја сам пут” – ка тој Истини, кроз Христа ка тој истини ка човеку. „Ја сам живот” – то значи да ће личност као сама суштина човековог бића да се пројави кроз Литургију, преко литургијског деловања. Христос је истина о тајни човекове личности./.../ Највећи ауторитет је Црква, кад бисмо ми били црквени. Нисмо – зато

што не постоји жив, братски дијалог између свештенства и верника и свештенства и епископа. Ми знамо епископе, али немамо никакве контакте са њима. Ми смо жељни исповести као дијалога, али тога нема. И ми осећамо њихово одсуство. Како ја да поштујем његово достојанство другачије него да га поштујем у његовом присуству? Црква може бити жива, а не наредбодавна. Зашто да се пароси и лаици боје епископа? Епископи су углавном усликани у контактима са политичарима, са влашћу где воде дијалог, али мене то не интересује. Епископ мене интересује литургијски. Неки од њих рачунају да је вера послушност. Које? Христу једино! Само је личност способна за црквеност, а личност је само онда када човек осећа смисао живота. А осећати – то није део моје одлуке, могуће је само као дар. Ми мислимо искључиво у свом искуству. То је једино што је доступно мишљењу. Мисао је ограничена на искуство о мојој души, на то осећање. Личност је света тајна. Личност се јавља свесна себе тек кад јој се открије смисао њеног живота. А то је пророчка слика будућности којој сам ја усмерен./.../Црквеност је дар, као што је осећање смисла дар, као што је вера о којој апостол Павле говори дар. Када човек почиње да размишља о смислу свог живота, најважније је да ли му је стало до смисла пре свега – то је велика невоља, тада ће му Бог притећи у помоћ. Јер смисао је могућ само као даровано осећање. Кад је преминуо наш свети човек, кога је омладина звала Паја – толико им је био близак, посматрао сам их како сатима стоје стрпљиво у реду да би могли да приступе одру и да посете његову душу у тој Цркви. Колико је младог света који никада не иде у Цркву пратило нашег Павла, дивног човека, брата Павла, владикау

српског. Он је аутентични владика српски – брат владика српски. Он је знао да смо он и ми синови Божији./.../”

У овом тренутку, морамо гледати право у лица наших светаца, који су се жртвовали за веру и отаџбину. Међу њима је и Свештеномученик Платон Бањалучки, кога су усташе заклале, после тешких мучења, 1941. године, зато што није хтео да остави своју паству. Он је, у свом тексту „Српско Правосавље и нација”, поручио: „Још како је Свети Сава отпочео утврђивати Цркву у српском народу, вера је постала штит за српски народ од туђинских насртаја и прохтева. /.../ Да није било те вере, будите уверени, не би било ни гигантске борбе нашега народа са вековним непријатељима”.

Памет у главу, Христа у срце, и не заборавимо да се не сме ни у јерес, ни у раскол! Свети царе Лазаре, са свом Небеском Србијом, моли Бога за нас.

Литература

1. Владика Николај: Сабрана дела, том 1, Глас Цркве, Шабач, 2013.
2. Отац Јустин: Сетве и жетве, Манастир Ћелије, Београд, 2008.
3. Иво Андрић: Развој духовног живота у Босни под утицајем турске владавине, у књизи „Српски писци и научници о Босни и Херцеговини”, НИП Службени лист СРЈ, Београд, 1995.
4. Артур Џ. Еванс: Пешке кроз Босну и Херцеговину током устанка августа и септембра 1875, Веселин Маселша, Сарајево, 1973.

5. Марко Вујачић: Како је војвода Лазар Сочица одбранио своју славу – Светог Јована – од Митрофана Бана, „Књижевне новине”, 15–31. октобар 2003, стр. 9
6. Петар Д. Петровић: Из Метохије, Дом културе „Свети Сава”, Књижевни клуб „Никанор”, Лепосавић – Грачаница, 2003.
7. Аноним: Призренски епископи 1019 – 1990, „Свети кнез Лазар”, 2/1993, стр. 219–239.
8. Искушења православља у Босни и Херцеговини (прир. Прото Славко Максимовић, др Зоран Милошевић), СПЦ општина Брчко, Брчко, 2000.

Духовни отац и духовни син *Свети Јован Шангајски и јеромонах Серафим Роуз*

Шта је Свето Предање?

Свето Предање је предавање божанске благодати и Истине, Која је Исус, Син Очев, са духовног оца на духовног сина у Духу Светом. То није никаква мртвачка, рационалистичка теологија, него живи живот остварен у литургијско – подвижничком и молитвеном простору Цркве Христове.

Ево једноставног примера: Свети Пајсије Величковски научио се молитвеном тиховању из светогорског предања; отишао је у Молдавију, и у манастиру Њамцу објавио Добротољубље на словенском језику; његови ученици основали су Оптину пустињу; ученик оптинских старца био је старац Амвросије Миљковски; у манастиру Миљкову његов духовни син био је Свети Јован Шангајски; а духовни син Светог Јована постао је отац Серафим Роуз... Само

таквим преношењем опита, Прадање је постајало и остајало свето, а не пука људска измислица.

Ово је текст чији је скромни циљ да покаже скицу за те и такве континуитете у новијој историји Цркве. Настајао је од 1995. до 2005. године, а на основу најдубљег личног занимања потписника ових редова за Истину у мору лажни савремености, при чему се та лаж, као „теологуменска” (у ствари, јеретичка) самовоља поткрадала и у Цркву од Истока. Свети Јован Шангајски као богослов и његов духовни син, отац Серафим, као апологета, били су живи примери да се и данас може ићи путем који води у Живот.

Богословље светог Јована Шангајског и „западни утицаји”

Пишући о теолошком делу свог духовног оца, јеромонах Серафим Роуз је истакао да теологија није нешто што се може научити споља, у школама (мада је, наравно, и спољашње, чињенично, знање потребно), јер „богословље, знање о Богу, наука о Богу, јесте нешто што силази одозго, Божанским надахнућем”. Пример за то су Васељенски сабори: када се Оци скупе на Сабору и када је Дух Божји у њима, тада они доносе одлуке које нису пуки плод разума, него нешто много више.

„У нашем добу, веома близу нама, имамо неког ко је богослов управо у том смислу (Богонадахнутости, нап. В. Д.): архиепископа Јована Максимовића, који нам је Божјом благодаћу дат у овим последњим временима. У њему налазимо много тога што нам помаже да опстанемо као истински

православни хришћани у веома тешким временима која предстоје. У њему видимо човека велике светости, који се чак није ни одмарао (у постељи, нап. В. Д.). То је веома високо и надахњујуће; чак и ако ми сами не чинимо нешто тако, ипак у том веома надахњујућем примеру видимо како један Свети Отац живи у наше дане”.

Свети Јован Шангајски је, заиста, завршио Богословски факултет, али он је имао још нешто што му је омогућило да постане прави теолог. („Кад кажемо „прави теолог”, мислимо на неког ко заиста говори речи Божје, а не понавља само оно што је нашао у књигама”, вели отац Серафим). Његов духовни син наводи предуслове узрастања Владике Јована у врхунског богослова: „Био је из веома побожне породице; сам је био јако побожан у детињству; имао је искуство Свете Русије пре револуције; одлазио је у манастире; поштовао је чудотворне иконе; чествовао је свеце и Божје угоднике; читао је Житија Светих; упио је у себе целокупну атмосферу побожности Русије, што је верујућим људима тада још увек било могуће. То је разлог због кога је он касније постао велики богослов и тако свети човек”. На њега је, уз то, пуно утицао митрополит Антоније (Храповицки), који је, иако сам није увек имао најпрецизније теолошке формулације, увек инсистирао на повратку Светим Оцима, њиховом животу, духу и богословљу.

Један од великих проблема с којима се савремена православна теологија суочила је проблем утицаја западног, папско-протестантског учења на веру Цркве од Истока. Многи радикални критичари тог утицаја хтели су да „с прљавом водом избаце и дете” и да негирају малтене све што је писано од XVI века до данас. Један од оних које су „радикални”

највише оптужили да су допринели продору Запада је кијевски митрополит Петар (Могила), кога је, пак, Свети Јован веома поштовао. Зашто? Зато што је митрополит Петар био човек који се први озбиљно срео са Западом и понудио православни одговор, установивши духовне школе које су полазницима давале образовање довољно широко да би се могли суочити са изазовима учених језуита и других папских проповедника унијаћења. Иако је, у неку руку, и дошло до подлагања извесним штетним утицајима схоластицизма, они су у потоњим вековима били елиминисани, да би, од епохе Светог Тихона Задонског а нарочито Светог Филарета Московског, руско богословље узело нови замах и постало самосвојно, а верно Предању Цркве.

Свети Јован против софијанске јереси

Главна област богословствовања Светог Јована Шангајског била је, пак, његова полемика са учењем протојереја Сергеја Булгакова о „Софији”, тобожњем „женском начелу Божаства”, која је „Премудрост Божја”. У својим књигама „Неопаливна Купина” в „Пријатељ Женихов” Булгаков је хтео да докаже безгрешност Богородице, највише пројаве „Софије” у свету и „ангелску природу” Светог Јована Крститеља (тобож, да је он био некакав „ангелочовек”, не у преносном, но у буквалном смислу). У обоготворењу Богородице Булгаков је ишао далеко, слично папистима, који су имали „ревност не по разуму”, па су Вечнодјеву прогласили лишеном чак и терета првородног греха. Булгаков је на учењу о безгрешности Богородице инсистирао пре свега поводећи се за својим

„непосредним осећањем” које се јавља приликом читања Светог Писма и разматрања Светог Предања.

Прво што је уочио Свети Јован Шангајски било је то да лична осећања нису неки нарочит критеријум истинитости, с обзиром на чињеницу да су таква каква су, непочишћена и непосољена благодаћу Духа, често окончавала јереси-ма. У вези с поштовањем Мајке Божје постојале су у давно доба разне јереси. Тако је Свети Епифаније Кипарски, кога је Булгаков у свом делу цитирао, у књизи „Панарион” разобличио две јереси везане за поштовање Пречисте – јерес анти-дикамарионита, која је бешчестила Свету Дјеву, и јерес кардијана, која је захтевала да јој се указују божанске почести. „Марија да се поштује, а Господу да се клањамо”, вели Свети Епифаније. Јер „подједнака је штета у обе јереси: и кад понижавају Свету Дјеву, и кад је, напротив, прослављају више но што је потребно”. Мада ју је Господ очистио и освештао, уселивши се у Њену пречисту утробу, ипак, по речи Светог Амвросија Миланског, само је Бог савршен, а свако створено биће има неки недостатак. У вези с тим Свети Јован вели: „Богородица се назива непорочном. Порок– то је огрезлост у гресима, преданост греху, греховна навика. Човек се назива непорочним ако води богоугодан живот, непоробљен никаквом страшћу (...) Називајући Богородицу непорочном, чак и Свенепорочном, Пренепорочном, Црква указује на њену преданост закону Господњем и одсуство код ње било каквог порока, а не одсуство грехова код ње”.

Булгаков је сматрао да је Богородица, као Нова Ева, нека „допуна” Христу, Новом Адаму, тврдећи да се, као што се Син Божји јавио кроз Господа Христа, тако и Дух Свети

јавио кроз Дјеву Марију. Свети Јован је у овоме одмах препознао јеретичко учење о тзв. „Трећем Завету”, „Завету Духа”, о коме су неки маштали мада се Ваплоћењем Логоса открила пунота тројичног богопоштовања: кроз Христа смо упознали Оца, а Дух Свети, Утешитељ, је дошао међу нас на Педесетницу. Склон гностицизму, Булгаков је Богородицу хтео да учини неким „женским божавством”, мада она није „Господ с неба” (1 Кор. 16, 47), него потомак старог, земљаног Адама.

Мати Божја имала је своје људске слабости које су, пре свега, биле плод крста њене материнске љубави према Сину. Она се каткад опирала жељи њеног Сина и вољи Небеског Оца да Христос пострада за грехе рода људског. Она је с почетка Христове делатности пројављивала људскост своје материнске воље, па је Господ изнад родбинских веза ставио вољу Небескога Оца (Мт. 12, 48–49; Мр. 3, 33–35; Лк. 8, 21). Касније, међутим, њена људска воља у потпуности се покоравала вољи Божјој, и она поима потребу искупителског страдања. Својом љубављу према Господу она је превазишла херувиме и серафиме, и тиме постала пуна љубави и према ближњима. Зато се на небесима непрестано моли за човечанство.

Софијанац Булгаков је настојао да докаже како је, тобож, Свети Јован Крститељ, као „ангелочовек”, био „неопходан” у делу Спаситељевом (као да је Свемогућем било шта неопходно од Његових створења!). И то учење је епископ шангајски (тада још јеромонах) оповргао наводећи цитате из Светог Писма и Светог Предања, али и из богослужења Православне Цркве, која је сматрао богословским извором по преимућству.

На крају, у чланку „Учење о Софији, Премудрости Божјој”, Свети Јован је отишао у саму срж проблеме софијанизма – у разобличавање његових гностичких, Цркви туђих, корена, који су донели отрован плод јереси. Као и увек, темељ јеретичког мудровања је гордост, сматра Свети Јован: „Горди ум се не може помирити са смиреним поклонењем Богу. Њему је драже да откине плод него да га добије од Творца”. Булгаков је, као што је познато, учио да је Премудрост – Софија, некакво женско начело Божаства, надтварна подстава твари, преко које Бог општи с творевином (гностичко учење о „посреднику” између Творца и твари приликом стварања света, пагански еманационизам – само су неки од извора ове Булгаковљеве јереси). Свети Јован је, на основу учења Цркве Божје, јасно показао да су под Премудрошћу Очевог Свети Оци подразумевали Господа Исуса Христа, Ваплоћеног Логоса, Који нам је Собом открио пуноту Богопознања. Никаква „тварна и нетварна Софија” не постоје, а Булгаковљев покушај да докаже како је он, ето, открио ново учење, које Оци нису „спознали”, да није духовно штетан – био би смешан. Међутим, иза настојања софијанаца крило се нешто много дубље – покушај да се човек по природи изједначи с Богом, да се обоготвори (а не обожује благодаћу Божјом), што је било увођење, на мала врата, древног паганизма у хришћански поглед на свет. Корен свега је, рекосмо, гностицизам: и код старих и код нових гностичара постоји „стремљење да се достигну све тајне горњег света, да свему одреде тачно место у схеми коју су смислили. При том руководи и има првенство људски ум. Свето Писмо, богооткривене истине се мешају са учењима која је човек измислио и од њих се узима само оно што погодује и

саглашава се с тим учењима. Али да свој разум покоре Вери, да се прожму духом православног учења и да се у том духу размишља и мудрује – они о томе ни не желе да мисле”.

Свети Јован Шангајски против богословских новотарија

Једна од најважнијих тенденција богословља Светог Јована је, као што видимо, била настојање да се спречи продор новотарија (у ствари, старих јеретичких басни) у учење Цркве Христове. Помињући Булгакова, Берђајева и њима сличне мислиоце, Свети Јован је истакао: „Заговорници новог философског правца желе да реформишу Православље – и то не крију. „Православни начин се мора преобразити. Нови стил ниче у Православљу”, пише Берђајев. Редакција њиховог органа „Пут” објављује: „Образује се нови стил православне душе, активнији, стваралачкији, мужевнији, храбрији” („Пут”, лето 1925). На тај начин директно се тврди да је Православље до сада – у сваком смислу незадовољавајуће. Недовољно су хришћанско учење појмили Оци Цркве, недовољно су били храбри и мужевни свети мученици, и вероватно већ сасвим неактивни Петар, Филип, Алексеј, Јона, и Гермоген Московски, Сава Србски и Петар Цетињски (+1830), мада су ти просветитељи, будући духовни пастири, били и знаменити делатници у друштвено–државном животу. Хоће да створе ново „Православље”, с новим учењем, новим начином живота, чак „новом душом”. Али, хоће ли то бити Православље, хоће ли то уопште бити хришћанство?”

Православно исповедање Светог Јована Шангајског потврђено је његовим животом и делима, његовим чудима и нетрулежним моштима. Ново, бледуњаво „Православље”, саздано по мудрости овога света, пуно јеретичких додатака из гностицизма, папске и протестантске јереси, у људске душе и умове доносило је углавном смутњу и збуњеност. Очито, правоверје Светог Јована је оно истинско, Богочовеково, које чува Црква од Истока у свој њеној красоти.

О свецима и њиховом делу

Свети Јован је свештено богословствовао и кроз своје проповеди, учећи људе практичном животу у Духу Светоме, Духу Цркве. Тако је, у беседи пред Плаштаницом на Велики Петак, рекао да је наша права захвалност Господу за сва добра која нам је дао ако „волимо заповести и учења Његова – то је благодарност Ономе Који је за нас пострадао, пријатна и угодна Њему”. Говорећи о Светом Серафиму Саровском, Свети Јован је истакао да је он, скромни и тихи и скривени подвижник, за кога би многи површни људи рекли да је „беспосличар” в „егоиста, у себе затворен”, који није марио за друштво, у ствари испунио највећу заповест Христову – заповест да будемо савршени као што је савршен наш небески Отац: „Ми не можемо видети невидљивога Бога. Али Господ нам даје да Га видимо у Његовим подобјима (приликама), у Његовим угодницима. Једно од таквих подобја је и Преподобни Серафим. У њему видимо васпостављену људску природу, ослобођену од робовања греху. Он је ваплоћено

оличење победе вечнога над пролазним, светости над грехом, добра над злом. Преподобни Серафим својим примером позива све да иду путем који је Христос указао”.

Свети Јован је своје стадо увек опомињао да је пут ка Царству Вечности – пут Крста, страдања које оживљује и васкрсава човека. Искушења у овом свету су многа и различита; сва она одвлаче од спасења. Постоје две трпезе и две гозбе – трпеза и гозба у рају, пред Лицем Божјим, трпеза за коју је „много званих, али мало изабраних”, јер мало њих ЗАИСТА жели заједницу са Царем Небеским; друга, пак, трпеза, за којом седи много више људи је трпеза беззаконика Ирода. Ова потоња привремено, наизглед, даје већу насладу; али, њена последица је – плач и шкргут зуба, вечна мука остављености од Бога – пакао. „Ми идемо на погану гозбу Иродову кад год уместо добра бирамо зло, телесне, греховне насладе, немилосрђе, непажњу према својој души и тако даље”, каже Свети Владика. Ако чујемо позив Јована Крститеља: „Покајте се, јер се приближило Царство Небеско”, ми почињемо да се крећемо ка Трпези Господњој, за којом се причешћујемо Тела и Крви Христове, вечног и бесмртног живота.

Богослов је надасве светац

Говорећи о Светом Јовану Шангајском, новојављеном угоднику Божјем, говоримо о великој нади нашој и утеси у последњим временима. А шта су последња времена? Времена отпалости од Бога, заборав заповести Христових, презирања свега светог и честитог, одбијања Царства Небеског...

Зато су то времена несреће, мржње, братоубилаштва, времена у којима мноштво људи вапајно жуди за избављењем од греха и смрти. И свим таквим људима Свети Јован је луча у тами! И свима њима Господ Свесажљиви шаље овог благодатног сина Свога да их поучи, исцели, препороди... Да их воли, онако како је само он могао да их воли до самозаборава, до потпуног предавања себе њима. Духом Светим, Свети Јован нам је ближи но што смо ми сами себи... Зато му похитајмо, похитајмо, са сузама и са радошћу: „Свети оче наш Јоване, прими нас у свој очински загрљај! Загреј нас студене, утеши нас неутешне, ослободи оковане, умудри слепе и оглупеле од греха и страсти! Помагај нам, драги баћушка Јоване, пастиру свеправославни!”

Све што је обећао у својој приступној архипастирској беседи – испунио је; све што је желео (а увек је Христом желео) могао је, јер је, као Апостол Павле, све могао у Христу који му је моћ давао. Зато и нама може помоћи; и хоће, само ако ми то желимо. Сети се, брате, опомени, сестро – пред престолом Божјим имаш старијег брата, препуног благодати Небеске. Обрати му се да се он обрати Цару Славе, заједничком Оцу нашем, за тебе и уместо тебе. И чуће Цар славе молитву Његову, и спасиће те из дубоке јаме, из сваке невоље, из сваке туге, из сваке муке, из сваке смрти!

Шта може грешни потписник ових редова? Он може, иако слабо и једва, да кличе, скупа с тобом, богољубиви читаоче. Да кличе Светоме, да га моли за заступништво: „Животом својим и подвигом показао се јеси анђелом и телу и небеским човеком, о пустињаче великих градова. Помози да одолимо искушењима и саблазнима градова обезбожених и нама који те с љубављу поштујемо, кличући Богу: Алилуја!

Ваистину, речите говорнике видимо безгласне пред тобом, добри наш оче и пастиру Јоване, јер не умеју достојно да објасне равноангелно живљење твоје на земљи. Стога и ми, свесни немоћи похвала наших, славимо Господа укритеља твога, а теби кличемо: Радуј се, неуспављиви у молитви подвижнице!

Радуј се, меку си постељу презрео!

Радуј се, благовесниче, свуда си босоног ходио!

Радуј се, Христа ради си осиротео, смирење Његово узљубивши!

Радуј се, ране Господње на телу си своје носио!

Радуј се, огњени ревнитељу закона Божијег!

Радуј се, свети владико Јоване, последњих времена чудотворче!

И још:

Сећајући се речи Господње да, посетивши у болести једнога од најмање браће Његове, самога Христа посећујемо, ревновао си усрдно обилазећи болнице, помажући немоћнима и ослабљенима, молећи се за њих и причешћујући их Божанским Тајнама. И сада се моли, свети оче наш Јоване, за све патнике и невољнике, па не заборави на нас који те славимо, кличући Творцу: Алилуја!

Данас је много болесних, и телом и душом. Ево нам, браћо, бесплатног лекара, који лечи Духом Светим, Духом Првог међу Лекарима, Спаса нашег Христа. Зато се скупимо око њега и овако му рецимо:

Као великог помоћника у болестима и невољама душевним и телесним знамо те, Јоване блажени. Не презри ни сада уздахе наше са постеље немоћи и туге, него нам помози, да ти певамо:

Радуј се, бесплатни лекару Христов!

Радуј се, чудотворни целебниче Светим Врачима подобни!

Радуј се, молитвом својом умно оболеле си лечио!

Радуј се, новојављени кладенче здравља!

Радуј се, леку против сваког греха!

Радуј се, свети владико Јоване, последњих времена чудотворче!

Има ли, може ли бити, сме ли бити краја нашим песмама које се упућују Богу и Светом Јовану, том новом Николају Чудотворцу, том новом Серафиму Саровскоме, том новом Јовану Кронштатскоме? Још се срце наше отима и душа тежи да каже и ово:

За живота си ревност своју сачувао и земаљско си течење савршио добивши од Цара славе неувениви венац правде. Као блажени житељ Небеског Јерусалима моли се сада и за нас грешне који се у твоје усрдно заступништво пред Господом уздамо, кличући Њему:

Алилуја!

И ово:

Видећи многа посмртна јављања твоја људима у невољи, опомињемо се свештене речи да праведници до века живе. Помози свима који, ради Христа и љубави Његове, ревноју против неправде и греха у себи и свету певајући ти овако:

Радуј се, свеусрдни слуго Бога у Тројици!

Радуј се, славом непролазном прослављени!

Радуј се, смирењем си својим висину богоподобја достигао!

Радуј се, свате на свадби Јагњетовој! Радуј се украсу раја Христовога! Радуј се, миомирисни крине врлина!

Радуј се, свети владико Јоване, последњих времена чудотворче!

Драги брате и драга сестро у Христу!

Сви смо видели њега, звезду даницу на своду духовноме, њега, који је, путоказ свему свету, њега, који је душе људске Христом просветио. Видимо онога који славом непролазном блиста и на Истоку и на Западу (а изнад Истока и Запада!), онога који блиста благодаћу Сунца Правде. Он, пастир и заштитник безбројног мноштва бескућних сирочића, удовица, просјака и свих уцвељених, препун милости и усрђа за веру истинску, свагда заслужује наше песме љубави и благодарности; а ми смо свагда свесни да ни љубави ни благодарности према њему немамо довољно да бисмо га достојно прославили. Али он нам то не замера! Довољан је један искрен молитвени уздах и гле, он је већ ту!

Он је богослов прави и истинити јер је нетрулежни светац Божји. А екуменисти и новотарци такве немају, и не могу их имати. Зато знамо коме да се обратимо кад нам је тешко и кад нам треба утеха. И знајмо: иако носе исто име, Јован Шангајски и Јован Зизјулас не сведоче о истом. Први Јован је правоверан, а други кривоверан.

Отац Серафим Роуз, огњени стуб Америке Сусрет са изворником

Кад после дугог лутања кроз пустињу путник наиђе на извор који није фатаморгана, он скоро да и не жели да пије воду – његова жеђ се сва претвара у неизмерну благодарност због самог постојања тог чудесног елемента чији је

жубор и свежину, данима лутајући по врелом песку, заборавио... Тек касније почиње да пије... Први додир усана са водом се не заборавља. Он је понајмање гашење физичке жеђи, а понајвише радост сусрета...

Кад је потоњи јеромонах Серафим Роуз писао своју незавршену књигу *Царство Божије и царство човеково*, од које нам је остало једно цело поглавље, оно о нихилизму, и неки одломци, он је био новообраћени православни хришћанин, који је, после година лутања ван Очевог Дома, наишао на извор Воде Живе, која га је жубором позивала „Хајде ка Оцу!”. Од радости, није се сасвим усуђивао да пије... Нагињао се над извор, сазирао његову дубину, благодарио Мајци Божјој што га је избавила из чељусту пакла и, већ тад, прво себи, а затим и свету, почео да кличе: „Вода! Људи, нашао сам воду! Вода постоји! Још увек је има, још увек није све прошло! Има воде – значи, живи смо!”. Пишући о нихилизму, о солипсистичком лудилу двадесетог века, о смрти од себичлука, о смрти од гордости, о цивилизацији која је смрт – млади Јуџин Роуз је и себи и својој епохи тумачио жеђ која се јавља у пустињи и која човека доводи до лудила, лудила из кога се рађа фатаморгане – уста се пуне песком који се, од жеђи слуђеном оку, чини као вода... Јер Јуџин је знао шта је та жеђ – он је кроз њу прошао...

Кад се разочарао у површни породични протестантизам, пошао је у потрагу за духовношћу. У то време, међу творцима америчке контракултуре били су популарни тзв. битници, нека врста духовних претеча хипи-покрета (типични представници виталистичког нихилизма, што ће Роуз касније схватити). Они су се залагали за бекство из пакла технолошке цивилизације, која је човека свела на

број и на шраф. Како побећи? Отварањем „врата перцепције”, говорио је Олдоуз Хаксли, то јест употребом халуциногених дрога типа мескалина, које воде у вештачке рајеве наркоманске мистике; окретањем далекоисточним религијским учењима (овај свет је прекривен веловима маје, обмане, и треба се устремити ка нирвани); ослобођењем од свих моралних норми, ничеанским маршем „са оне стране добра и зла”... Роуз је пробао – лутао кроз зен, кроз окултизам, пијанчио до бесвести, газио све моралне норме... И није му било боље, напротив! Био је то врели песак уместо живе воде, пакао уместо обећаног вештачког раја. Само је Бог могао да га избави из таквог стања, а Роуз је одбијао да верује у личног Бога... Био је зен-будиста... Био је нихилиста... Са Ничеом је режао према небу: „Бог је мртав”... И био је мртав; али не Бог, него он, Јуџин, створен по икони Божјој, створен да служи свом Небеском Оцу и да кроз Сина Божјег постане његово усвојено чедо...Јуџин то није знао; Јуџин се, причао је неким пријатељима касније, пијан ваљао по патосу и викао Богу да га остави на миру... А Бог је стрпљиво чекао да жеђ постане већа од младићеве гордости...Јуџин је тонуо, Бог га је држао за косу... Греси су се ређали, али је љубав Божја била већа од сваког греха. (Касније, јеромонах Серафим је рекао да не жели да помиње грехе своје младости да не би скрнавио ваздух речима које ће то описати)... „Ако немам љубави, ништа сам”, писао је Апостол Павле Коринћанима у освит хришћанске ере; Роуз је био без љубави и на граници ништавила. Пустиња се спремала да га заувек прогута; демони су ликовали у близини...

„Из заседе тад нагло јурну Бог.”¹ Који Бог? Живи Бог, Бог Љубав и Истина, Пророком названи – „Брз на плен и хитар на отмицу”. Чекао је Јуџина у заседи безнађа, кад су сва људска средства за избављење постала залудна. И тада је јурнуо у сусрет младићу, и брзо га отео из канџи ђавола и, као Добри Пастир, ставио га на Своје раме и објавио: „Радујте се са Мног, јер Ја нађох овцу изгубљену”. Јуџин је ушао у руски православни храм у Сан Франциску: текла је служба Божја... Он ниједну реч није разумео, али је угледао Воду Живу. Схватио је да Истина није појам, него нешто лично, сасвим лично; да је, у ствари, Истина – Личност Распетога и Васкрслога, Кома су се у тој цркви обраћали као најрођењем... И кад је то схватио, био је спасен: блудни син се вратио у Дом Оца свога...

Поставши православан, младић је одмах настојао да своје велике таленте употреби на службу Христу и Цркви; стао је да сакупља материјал за књигу која би, на преко хиљаду страница, објаснила како је дошло до богоодступништва модерне цивилизације; апокалиптички речено, како је припремљен пут антихристу. Данима је седео по библиотекама, читао, преписивао, мислио, бележио мисли. Напустио је веома изгледну академску каријеру професора старокинеског језика. Родитељима је то објаснио у једном писму, рекавши да од његове професуре не би било ништа пошто би он свагда мислио о томе како студентима мора рећи оно најважније – а то је истина да Бога има, и да је то Христос Богочовек у Цркви Својој, Православној, Саборној, Апостолској; и

1 Р. М. Рилке: „Имагинарни ток живота”.

душе има; и да је спасење душе важније од свих студија на свету, па и од самог света, који не може бити достојан откуп за душу...

Ускоро је Јуџин Роуз напустио писање ове књиге – сусревши се са Светим Јованом Шангајским, он је почео да чтецира у Цркви и да мисионари са Глебом Подмошенским. Затим је дошло издавање *Православне речи*, монашење, превођење и штампање на енглеском многих духовних књига и дела Светих Отаца; затим је дошло рукоположење, много духовне деце. Серафим Роуз пише поуке о животу у Христу у последња времена и труди се да те поуке допру до што већег броја људи, уморних од лажи у доба „атомске технике и прашумске етике” (о. Јустин Поповић). И Господ га узима (за нас прерано, а за Њега – баш онда кад је душа монахова била зрела) 1982. године, пре но што је напунио пето десетлеће живота у „долини плача”, у пустињи у којој је срео Воду Живу... Али његове књиге остају, прештампавају се и преводе, а његов лик светли и призива на подвиг у данима оловно тешким, када су православни на гетстиманско–голготским искушењима последњих дана...

Премудрост крста Христовог

Јеромонах Серафим је упозоравао да је отров звани „нихилин” (Ф. Ниче) присутан, више или мање, у сваком од нас, и да човек тога мора бити свестан ако жели да се против нихилизма у себи и свету бори делатно. Зато га, тамо где се преводи и објављује, најбоље схватају млади људи који су Христа нашли после дугог лутања кроз маглу ништавила

и ноћне море савремених заблуда. Као добри медицинар, Отац Платински дијагностификује болест, даје реч охрабрења и утехе, а затим лек који отрезни човека и од најтежег секуларистичког пијанства и омогући му пут у Цркву где почиње истинско преображење тела и душе.

Какав је то лек?

На једном месту, отац Серафим је записао да хришћанин од хришћанства може и сме да очекује једино *расцпеће*; другог пута ка светлом Васкрсењу нема, нити га може бити. Дакле, лек је *Крст Христов*, којим дође радост целом свету и којим свако страдање и свака мука бејаху осмишљени једном заувек, само ако се страдалник и мученик определи за ношење Крста Христовог.

Три су врсте крстова, вели свети Теофан Затворник, које православни носе следејући свог Спаситеља. Први крст је крст спољашњи, који настане од спољашњих несрећа и беда, болести и животних невоља што их човек у животу среће; други је унутрашњи, који никне у души у току борбе против страсти и похота, греха и безакоња у себи; трећи је крст благодатни, који на плећа спушта Господ када се потпуно предамо Његовој светој вољи. Онај ко почне да живи хришћански, то, мало по мало, животом и подвигом, схвата као највећи благослов: иако је ношење крста тешко, иако се под њим почесто застане, спотакне, па и падне, преобилне су утехе Божије крстоносцу, почев од умилних, покајничких суза, преко осећања своје свегрешности и Божје свељубави, до Боговиђења, кога су се удостојавали свети мужеви и жене још за земаљског живота. Зато православни воле Крст и радују му се као најдражем пријатељу своме и узводитељу ка Царству Небеском.

Отац Серафим Платински је био учитељ крстоношења, како својим списима, тако и својим животом. Страдања која му је Господ послао примао је са благодарношћу, све до последње болести која га је веома намучила и од које му се утроба распадала. Он је, подвизавајући се, знојем и сузама заливао крсно стабаоце у души својој, газећи и убијајући старог човека у себи, оног који је био зен-будиста и ничеанац и пијаница и очајник, све док крсно стабаоце није постало велики грм, под који су, тражећи хладовину бестрашћа притекла многа његова духовна чеда. Отац Серафим је из руке Божије примао сваку невољу са радошћу, јер је био потпуно свестан да га Отац Небески воли утолико нежније уколико он, чедо Његово, напорније ради. Зато је стално био у раду и труду, опомињући себе и браћу своју: „Много је касније него што мислиш; пожури на дело Божије”.

Љубитељи света крст сматрају лудошћу, и крсну жртву презиру, и ругају се Христу и Христовима, говорећи: „Сиђите с крста!”. Њихова трагедија је у томе што и они, ма колико мислили да су срећни, морају од стране света бити распети, јер свет стално распиње – и оне који га воле и оне који га надилазе, хитајући у загрљај Божји. Свако задовољство земаљско има своју меру бола, говорио је Свети Максим Исповедник; и што више задовољстава земних, то више бола и несрећа касније, кад свет, та свеукупност страсти и греха,² дође по своје... Тако, на крају крајева, испада да су сви људи распети на Голготи, скупа са Богочовеком:

2 Под светом се не подразумева творевина Божја, него, како учи Свети Исаак Сиријски, свеукупност световне греховности.

једни са Његове десне стране, други, пак, са леве. Са десне су благоразумни разбојници, грешници и грешнице свесни свог пада, који, хватајући се за руку Господњу, вапију: „Помени нас, Господе, у Царству Своме!” Са леве стране су хулници и мрзители Добра, који, иако у мукама, више воле да се ругају Богу него да мисле о свом спасењу... Први после мука, чују: „Заиста ти кажем: данас ћеш бити са Мном у рају!”; други, држећи се сламчице световних уживања, тону у вртлогу самоубиственог очајања...

Отац Серафим је учитељ благоразумних разбојника и велика њихова утеха у дане у којима живимо...

Искуство југо-нихилизма

Многи православни Срби су и сами прошли кроз разне врсте нихилистичке дијалектике, упознавајући је изнутра. Кад смо имали седам година, добијали смо пионирске ма-раме, „црвене од крви пролетера” (још црвеније од жртава безбожничког терора у свим земљама у којима је комунизам тријумфовао); учили су нас да је друг Тито – иначе највећи прогонитељ србског народа –неко кога треба волети више од маме и тате; учили су нас да нам је, деци Божијој, далеки предак –човеколики мајмун; учили су нас да ће социјализам најзад победити и претворити се у комунизам, што ће бити „скок из царства нужности у царство слободе”; полагали смо венце на споменике револуционара из завичаја; веровали у братство и јединство и ишли да се поклонимо тек умрлом „богу” југословенских комуниста, за кога су тврдили да ће и после њега бити он...

Касније, реалистички нихилизам нас више није привлачио; уживали смо у деструктивном нихилизму рокенрола, и – слушајући га – заувек запамтили стихове песме „Road to Nowhere” („Пут за нигдину”) групе „Talking Heads”, у којој се позивало: „We are on the road to nowhere/Come on inside”. („Ми смо на путу за нигдину, придружи нам се”)...

У потрази за Истином, пролазили смо кроз виталистички нихилизам, читајући књиге далекоисточних гуруа и магова попут Алистера Кроулија који је, назвавши себе „Ипсисимусом” („Надврховним”), своју окултистичку каријеру окончао, пијан и дрогиран, говорећи да умире збуњен.

После свега тога, дошао је онај Кога пророк Исаија назива „Брзим на плен и Хитрим на отмицу”, Христос Сладчајши, и отео нас из руку кнеза таме, и увео у тврђаву Своје Свете Цркве...

Зато је поколење младих православних Срба с краја 20. века добро *знало* шта значе речи оца Серафима о нихилизму у сваком од нас, и колико је напора потребно да би се човек од тог нихилизма очистио; и зна, са Достојевским и исповедником из манастира Светог Германа Аљаског, да Истина није појам, није идеја, није систем, него Личност Христова, Онога од Чијег погледа се плаче горко због свог греха, као што је плакао Петар одрекавши Га се, и Чије васкршње: „Радујте се!” одјекује у срцима православних, као што је одјекивало у срцу Марије Магдалене.

Ђаво у утопији

Сваки здравоуман човек мора се запитати – како неко,

после сто педесет милиона жртава комунистичког терора само у овом веку, може да верује да је социјалистичко–комунистичка идеја добра? Како неко, кад види у шта се претворио „The american way of life”, може да верује да су тај и такав капитализам, та и таква демократија, тај и такав „нови светски поредак” – срећа за човечанство? Постоји само један одговор и отац Серафим Платински га нуди у својој студији о нихилизму: сви који тако мисле, упркос чињеницама, почели су да свет гледају не Божјим и не људским – него *ђавољим очима*. Тамо где је заиста пакао – они виде рај, и обрнуто; отуда њихова заслепљеност и махнитост, која их нагони да се и даље боре за остварење нихилистичког идеала...

Руски математичар и хришћански филозоф Игор Шафаревич у књизи *Социјализам као ђојава свейске исторје* цитира једну Енгелсову есхатолошку визију, у којој Марков сарадник у борби за „слободу радничке класе” овако описује пост-комунистичку будућност, то јест крај света и човека: „Али све што је постало, мора пропасти. Проћи ће милиони година, родиће се и сићи у гроб стотине хиљада поколења, али ће неумољиво пристићи и време кад ће ослабела сунчева топлота престати да отапа лед који надире са полова, кад ће човечанство, које ће се збијати око екватора, престати да налази топлоту и кад ће земља, охладнела мртва лопта, слична месецу – почети да кружи у дубоком мраку око умрлог сунца на које ће она, напослетку, и пасти. Друге планете ће, пре или касније, искусити исту такву судбину (...) И коб која је постигла наш сунчани систем пре или касније ће достићи и остале системе нашег космоса...”. Зар то није проповедање смрти?

Жан Бодријар, описујући Америку, у истоименој књи-зи, каже да се она налази у „кризи остварене утопије суочене са својим трајањем и непрекидношћу”. Тријумф баналности, слобода греха, једнакост у бесмислу, братство по ништавилу, плес симулакрума, шаролико медијско ништавило уместо „чађавог нихилизма” (његов израз) XIX века... То је остварени утопизам масовне хедонистичке оглупелости, лишене сваке дубине. Америка је снимљеним смехом у току својих ТВ-серија заменила хорова античких трагедија, претворивши се у ледени екран који зрачи вештачком светлошћу и засењује очи читавог света, одводећи га, све брже и брже, у понор технолошког лудила... У тој и таквој Америци, „оствареној утопији”, која је, по Френсису Фукујами, обезбедила „крај историје”, снимају се порно-филмови у којима деца бивају злостављана и убијена; у тој и таквој Америци хиљаде несталих бескућника буде жртвовано у ритуалима сатаниста...

Тридесет милиона абортуса у свету годишње! Човечанство коље своје, нерођене!

И верује у тријумф Новог поретка мира и благостања. И верује у себе... И верује у коначни успех изградње Вавилонске куле... Већ поменути Игор Шафаревич у студији *Два џуша ка истом бездану* доказује да су и комунизам и капитализам друштвени системи чији је циљ – смрт човечанства. И на Западу и на Истоку смрт се зове технолошка цивилизација која је, уништивши органичност у човеку и његовом свету, заменивши Бога утварама машина и медија, опустошила планету и безбројне душе...

Тако је ђаво, дух уништења, дошао по своје.

Бежање од суда

И човек бежи, бежи у тзв. „виртуелну стварност”. Помоћу компјутера он покушава да произведе свој свет, да машовитошћу надокнади оно што му недостаје у окружењу. Виртуелисти оживљавају идоле филмске прошлости; стварају холограмске светове по свом лику и подобију... Истина их не занима; занимају их само средства за брже бежање од Истине, Христа Логоса... Али, како каже Свети Владика Николај, Бог не јури човека, него га чека; компјутерско-медијски привиди не могу спасити своје љубитеље од Страшног суда, који и јесте *страшан зато што он крије истину* о сваком од нас – о свакој нашем помисли, жељи, поступку, и који јесте страшан зато што ће свако самом себи судити чим се суочи са Ваплоћеном Истином, Судијом живих и мртвих...

Има ли страшнијег суда од суда љубави?

Повратак тајни

Отац Серафим Платински је био веома храбар човек, који је доследно извукао закључке из критике нихилистичке утопије. Он је исту одбацио и на духовном, али и на друштвеном плану; и метафизички и политички. Схватио је да је демократија, у којој се гласа о Трисветој песми и рок-хиту недеље, и која је, на „слободним изборима”, изабрала Барабу (Вараву) уместо Христа, израз аутономизације људске палости, која одбија да служи Богу и окреће се себи. (Де Токвил

каже: „У демократским друштвима, сваки грађанин је по навици забављен разматрањем једног врло ситног предмета – самог себе“.) Оваква гордост има само једна плод: свеопшту оболелост друштва и државе. Зато је „чађави нихилиста“ Бодлер говорио: „Ми смо демократизовани и сифилистичари!“ Жан Бодријар, „весели нихилиста“ постмодерне, тврдио је да је у демократским друштвима сва стварност порнографска и опсцена, јер је са свега скинут вео тајне, а камере ТВ-чудовишта улазе чак и у људску утробу током операције... Демократија је *порнокраијија*, владавина масовног духовног блуда (библијско је сведочанство да блуд, пре свега, значи отпадање од Бога и поклонење идолима, па тек онда нечист полни живот!).

Да је порнографско увек демонско, закључујемо из сталне потребе произвођача порнографије да скрнавe чистоту. Почетна ситуација порнографског јесте чистота која се касније прља. Зато се образине порно–филма често облаче као часне сестре, невесте, медицинске сестре: постоји потреба да се белина осрамоти, оцрни, погази, да се покаже тријумф разврата над чедношћу. Порука порнографије је: све што изгледа чисто – лажно је. Све је подложно прљању. Зато, и у порнократији, постоје само лажне „добре намере“ политичара, лажна, конзументска „обећања“; зато демократски медији све свето и честито из прошлости једног народа свлаче са пиједестала и бацају у блато савремених лажи.

И зато је отац Серафим Роуз био православни монархиста и сведок православног учења о симфонији Цркве и Државе, оличеној у двоглавом ромејском, србском и руском орлу под круном са крстом. Православна монархија је била

држава која је бранила светост и свештену тајинственост како правоверја, тако и сваке људске душе: отац Серафим је то знао, и стога није могао имати друкчији политичко–мистички став.

Христос воскрес, Америко!

Године 1966. је у САД легално почела да ради тзв. „црква сатане”; док је писао књигу *Православље и религија будућности* и друге огледе о отпадији наших дана, која води ка терору антихристове светске државе, блажени Серафим Платински је могао да прати ширење „Њу Ејџ” учења, чији следбеници у лику „Христа Мајтреје”, „месије” свих религија и светског диктатора, заиста и чекају антихриста... Живео је у *ѿом и ѿаквом свеѿу*, али *није био од овоѿ свеѿа*, и зато је умео да, молећи се непрестано, разобличи лажи лукавога, помогавши у томе и својим ближњима, свима који су тражили светлост Истине.

Уисманс, који је прошао пут од окултисте до хришћанина, у свом роману *Насуѿроѿ* описује знаменитог апологету Тертулијана и доба у коме је делао следећим речима: „Он, одиста, беше живео у узбуркано време које су потресали страшни метежи, под Каракалим, под Макрином, под оним чудноватим архијрецом из Емеса, Хелиогабалом, и мирно је припремао своје проповеди, своје догматске списе, расправе, беседе, док се Римско царство љуљало из темеља, док су азијатска махнитања, док су гадости текле потоцима; он је са највећом хладнокрвношћу препоручиван телесно уздржање, умереност у јелу, скромност у одевању, док је

Хелиогабал, корачајући по сребрном праху и песку од злата, са главом овенчаним дијадемом, у одећи прошараној драгуљима, радио женске ручне радове међу својим евнусима, захтевајући да га зову царицом”... Овај опис би, изузимајући Тертулијанову потоњу судбину,³ сасвим могао да се примени на јеромонаха Серафима који је, упркос лудилу пред-апокалиптичних времена, сачувао луцидност следбеника Сунца Правде и умирио душе многих пометених и смућених, показавши им Христа...

„Христос воскрес, радости моја!”, био је поздрав за којим је Свети Серафим Саровски, његов монашки имендан, дочекивао сваку придошлицу. „Христос воскрес, Америко! Христос воскрес, свете!”, клицао је својим животом и списима Серафим Платински, и његов орловски кликтај и данас одјекује у срцима православних широм планете.

Стајање против лажи

У свету лажи у ком живимо, где су романи – „приручници за гатање”, а астрологија и магија свакодневица многих телесних потомака Светог Саве и Светог кнеза Лазара, сусрет са књигама оца Серафима је као чаша хладне воде после барица из којих се, по нужди жеђи, пило...

У духовној борби највише задивљује његова храброст да стоји *насујрој* свих хорди лажи овог времена. Додуше,

3 Тертулијан је завршио као монтажиста, отишавши, због „ревности не по разуму”, од пуноте Цркве.

и у претходној епохи било је бораца против нихилизма. Рецимо, гроф де Фалу, у свом делу под називом *Национално јединство*, 1880. грми: „А ви, систематски утописти, који занемарујете људску природу, ви, кривци за атеизам, надојени химерама и мржњом, еманципатори жене, рушиоци породице, родословци једног мајмунског рода, ви, чије је име донедавно значило увреду, будите задовољни: ви ћете бити пророци, а ваши ученици првосвештеници једне гнусне будућности!” А велики Рус, Константин Леонтјев, каже, браће Русију православну од налета либерално–демократске Европе: „О, како те мрзимо, због тога што си у себи убила све оно велико, изузетно и свето, и која код нас, Руса несрећника, својим кужним дахом уништаваш оно најдрагоценије!”

Али, и грофу де Фалуу и Леонтјеву било је лакше: у деветнаестом веку су још многи могли да их схвате. Оцу Серафиму је било теже, јер се борио за пуноту живота у доба свеприсутног тријумфа нихилизма, и његово је сведочанство утолико драгоценије...

Сведочити Христа

У данашње време, Нови поредак изгледа незауоставив, и један по један народ падају у његове чељусти. Само Бог, ако жели, може да га заустави: но, у Писму је проречено одступништво од вере и долазак антихристов, последњег лажног месије, кога ће Господ убити појавом Свога присуства (2 Сол. 2, 8), и чијим ће се поразом историја зла окончати у језеру огњеном. Нама, православнима, данас и овде, остаје да сведочимо Христов поредак, угледајући се на оца Серафима

и учећи се од њега, као и од подвижника, исповедника и мученика наше Цркве свих времена.

Својим књигама и беседама отац Серафим Роуз је спасао многе душе, предајући их Христу и уводећи их у тор Његових словесних оваца; својим животом је доказао да је и данас, као и свагда, Христос свемоћна узданица свих који Му се обрате искрено и жељни спасења... На гробу оца Серафима десила су се већ многа и многа исцелења, чак и од тумора оболелих људи... Очито, Бог је слугу Свога оставио на помоћ немоћнима чак и после телесне смрти овог великог православног витеза...

Молимо се Господу за покој душе оца Серафима, али и, љубављу подстицани, шапућемо са вером: Блажени оче Серафиме Платински, моли Бога за нас!

1995/2005.

Додатак

Црква од Истока и нада за Европу/Разговор са православним француским теологом и филозофом Жан-Клодом Ларшеом

Откуд интервју с једним православним теологом у „Печату”? То, наравно, није само зато што је „Печат” увек био отворен за православну духовност, него и зато што теологија има значајан удео у свим областима живота, од културе до политике. Јер, како рече Владика Николај, богословље је све или ништа; или, што каже Честертон, ако је јерес довољно јеретична, она утиче и на морал. Наш саговорник није било ко, него један од највећих православних богослова на Западу данас, доктор философије и теологије, стручњак за богословље Светог Максима Исповедника, уредник у области византијске светоотачке литературе у чувеној издавачкој кући „Серф” у Паризу, аутор низа књига, од

којих су неке преведене и на српски („Пут Истина Живот”, „Теологија тела”, „За једну етику рађања”, итд). О њему владика Атанасије Јевтић пише као о „ретко дубоком мислиоцу, писцу и богослову”, у чијим делима читалац може осетити „мудрост и духовно искуство православног личног и саборно-црквеног живота”. Недавно се, у издању Центра за црквене студије из Ниша, појавила његова књига „Личност и природа/ Православна критика персоналистичких теорија Христа Јанараса и Јована Зизјуласа”, што је и био повод за овај разговор, кога не би било без свесрдне преводилачке помоћи г. Бернара Ле Кароа, па му овом приликом срдечно благодаримо.

О путовању до православља

Господине Ларше, Ви сїе православно боїослов и їрїїаг-ник Србске Цркве. Како је їекло Ваше їуїовање ка Цркви од Исїока?

Било је, пре свега, теолошко. На крају студија философије требало је да одбраним дисертацију о Дионисију Ареопагиту, што ме је навело да читам дела грчких Светих Отаца, као и православних теолога који су их тумачили. Тада сам установио да православна теологија, како формално, тако и суштински, представља наставак духа Светих Отаца и исконске хришћанске вере, док се западна теологија, коју сам иначе добро познавао, удаљује од ње још од почетка средњег века. Истовремено сам и открио православну духовност, и био сам задивљен тиме што она наставља на

жив начин традицију утемељену у опиту пустињских Отаца из IV и V века, показујући се такође потпуно верна изворима хришћанства.

Како је срушено јединство хришћанске Европе?

Црква је, у првом миленијуму, била једна. Који је, њој Вама, кључни узрок заједној ошћадања од Саборне Цркве?

Сматрам да има више разлога за еволуцију Римске цркве. Ту су разлози теолошки (развој појма папског првенства који је био туђ концепцији која је преовладала у првим вековима), као и литургијски (употреба бесквасног хлеба – азима – који носи читаву симболику, различиту од предањске симболике). Менталитети (Истока и Запада, нап. В.Д.) су се такође отуђивали један од другог.

Сматрам да је прави разлог разлаза политичке природе, и он се догодио крајем VIII века: желећи да постане император Запада, Карло Велики је морао да се зато успротиви византијском цару (који је носио титулу Ромејског цара – владара Римљана, нап. В. Д.). Зато се послужио постојећим напетостима које је преувеличао и које су му послужиле као разлог разлаза. На пример, он је сазвао сабор у Франкфурту 794. године, на коме је одбацио поштовање икона, као и сабор у Ахену 809. године да би наметнуо *Filioque*. Он је такође допринео претварању ауторитета папе у политичку власт. Почев од тада, несугласице су се увећане, да би се завршиле коначним разлазом 1054. године. У следећим вековима, Римска црква је увела све више новотарења у разним

областима, све до догме папске непогрешивости и безгрешног зачећа пред крај деветнаестог века.

Шта би било да се није десило ?

Данас је популарно бавити се писањем „паралелних историја”. Шта би, рецимо, било да јединство хришћанској Истока и Запада није нарушено папским прејензијама?

Тешко је рећи шта би била Европа да се тај расцеп није догодио. Истина је да је римокатолицизам у свом поимању Христове личности постепено изгубио смисао равнотеже између човечанске и Божанске природе. На западу, Христос је постојао све више „човечански”, у религиозној уметности је завладао натурализам, у духовности – сентиментализам, док су теологија и схоластика, фасциниране аристотелизмом, дале предност људском разуму, постајући тиме концептуалне, апстрактне и спекулативне. Паралелно са тим папство је све више постајало политичка и световна власт. Римокатоличка црква се, великим делом, везала за хуманизам и рационализам, чија је синтеза дала Просветитељство у XVIII веку, а то је било и основа за атеизам XIX века, са Ничеом, Фојербахом, Марксом, Дарвином, Фројдом... Атеизам је мање представљао побуну против Бога, а више одбацавање представе Бога коју је створила западна теологија, са њеним психологистичким приступом. Губљење смисла трансцендиције и секуларизација Римокатоличке цркве (које је Други ватикански концил још више појачао, са изговором *aggiornamento-a* – осавремењавања) су, без

сумње, најодговорнији за масовну дехришћанизацију која постоји на Западу већ неколико деценија.

Европа данас – „Бела Демонија“?

Отац Јусџин, кога сте Ви знали, је говорио да се Европа без Христа креће ка канибализму, а Владика Николај, о чијој сте „Касијани” изврсно писали, да је Европа без Христа Бела Демонија. Шта се дешава са Европом, која је, како рече Алексеј Хомјаков, православном Истоку честито изгледала као „земља свештих чуда”? Куда она иде?

Упркос разним девијацијама, католицизам је ипак проповедао хришћанске вредности: шта је добро, праведно, у складу са природом и шта није – а то је у хришћанској Европи углавном било прихваћено од стране држава и народâ. Масовна дехришћанизација је довела до губљења тих основних вредности. Стварање супра-националне Европе са владом анонимних бирократа у Бриселу, нестајање граница, не само географских, већ и културних и верских, слободно кретање не само људи, већ и обичаја и схватања, је довело до „глобализације”, то јест униформизације и општег релативизма. Све је усмерено према либералном хуманизму на штету хришћанских вредности (за пример се може узети политика Брисела која подржава хомосексуализам, вештачку оплодњу, еутаназију, итд).

Зачуђујуће је то што, упркос очигледој верској и моралној декаденцији, Запад и даље изазива дивљење на православном Истоку – и то поред огромног губљења верника у

последњим деценијама, што представља знак пастирског неуспеха (тог истог Запада, нап. В.Д.). Римска црква још увек делује фасцинантно на извесне православне јерархе, између осталог и у Србији. То се углавном може објаснити комплексом инфериорности православног Истока према Западу, који траје већ неколико векова и који је повезан са погрешним схватањем и прецењивањем појмова прогреса и развоја. Кад би били свесни да су прави развој и прави напредак народâ духовни а не технолошки и економски, ни научни, не би дошли у ову ситуацију. Надам се да ће Србија извући поруку из свега што је се догодило у Грчкој (коју је Европа уништила економски и морално), и да ће се одупрети европским сиренским позивима. Европа привлачи друге земље разним субвенцијама, које затим треба вратити, жртвујући се економски, и што је још горе, продајући своју душу. Треба се сетити и применити изреку из Вергилијеве „Енеиде” – „Чувај се Данајаца и кад дарове донесе”. Ја се плашим Европљана највише када дају дарове, а постоји и руска изрека: „Чије паре, тога и музика”.

Боготражитељи на Западу и Православна Црква

Уџркос свему, на Заџаду има искрених људи који џфраже Боџа. Да ли Православна Црква у наше време може да одџовори на жеђ данашњеџ човека за Хрисџџом? Какво је њено сведочење у ери џлобализма?

Сматрам да међу западњацима заиста постоји жеђ за духовношћу. Она се, на жалост, не може утолити ни у католицизму,

ни у протестантизму који су секуларизовани, тако да се људи често обраћају далекоисточним религијама, нарочито будизму или њиховим дериватима.

Православље би могло да одигра своју улогу, јер оно има изузетно богату духовност засновану на исихастичкој традицији. За то би такође била потребна воља православних Цркава. Ове су, нажалост, на Западу, потпуно окренуте према својим сународцима и имају етноцентричко схватање своје функције. Оне, авај, немају никакву апостолску ни мисионарску делатност у земљама где се налазе. Када наступају изван својих заједница, то бива или на екуменистичним скуповима, где се све хришћанске конфесије и све вере налазе на истом нивоу и релативизирани су, или у званичним социјалним оквирима, где дају конформистичке изјаве, плитке и празне, без соли коју је Христос тражио да ставимо у своје речи. Православне Цркве у дијаспори врло ретко служе на језику земље домаћина, и тиме скоро потпуно онемогућују сваки приступ домаћег становништва, док је порука Педесетнице да иду и проповедују Јеванђеље народима на њиховом сопственом језику...

Како мисионарити на Западу?

Како Ви мислите да би се ова ситуација могла поправити, да би људи Запада ућознали Цркву од Истока?

Да би имала утицаја, од великог је значаја то да Православна Црква изрази свој специфични идентитет представљањем своје духовности и својих вредности, свуда тамо где је

„глобализација” све учинила релативним и плитким и где људима недостају јасне и сигурне одреднице. У време Другог ватиканског концила (1965) Римокатоличка црква је била у илузији да ће се, секуларизацијом и утапањем у свет, најбоље приближити свету. То је, напротив, довело до дехришћанизације коју данас константујемо, јер оно што људи очекују од Цркве, то је различитост и трансценденција, а не оно што срећу у свакодневном свету. Првобитни хришћани су такође живели у свету чије вредности су биле у супротности са онима које су они проповедали. Они су ишли у сусрет свету и превели га у хришћанство говорећи незнабошцима: „Ми мислимо другачије него ви, ми живимо другачије него ви; видите нашу веру, наше вредности, наш начин живота, који су за нас тако суштински да смо спремни да умремо да бисмо их очували!” Али, да бисмо убедили друге, морамо бити убеђени и ми сами, а пре свега морамо бити примери које други желе да подражавају. Нажалост, православни често дају свету тужну слику међусобних ривалитета и амбиција, који су у супротности са љубављу и смирењем, које су основне врлине хришћанства.

Западна филозофија маскирана у православље

Недавно се, њосле низа Ваших књига, на српском језику њојавила и Ваша студија „Личности и њприрода”, у којој се бавише филозофијом њињуларној мињројолија њерјамској Јована Зизјуласа и њејовој истњомишљеника Хрисја Јанафаса, који су, нарочитњо Зизјулас, веома њојуларни међу њеолозима

СПЦ, *што Ви у њредјовору своје студије истичете. После озбиљних истраживања и увида, закључили сте да је њихово учење суштински њуђе Свешом Предању. Шта су основне њезе Ваше књије?*

Персонализам Зизјуласа, као и Јанараса, се представља као утемељен на учењу светих Отаца, нарочито Кападокијских. У ствари, то је само привид који му је био дат а *posteriori*, а који озбиљни патролози поричу. То је у ствари једна теорија која потиче од модерне персоналистичке руске филозофије (Берђајев), јеврејске (Бубер и Левинас) и римокатоличке (Муније и Недонсел) и од егзистенцијалистичке хришћанске филозофије (Берђајев) и атеистичке (Хајдегер, Сартр), са којима је тесно повезана. Основна идеја те теорије је да личност онтолошки претходи есенцији или природи, што изражава чувена Сартрова изрека: „Егзистенција претходи есенцији”. У почетку, Јанарас, и затим Зизјулас, који је њима био надахнут, представили су ту теорију као православну противтезу западној теологији, која тобоже даје предност есенцији или природи на штету личности. Али та концепција је убрзо постала један затворени систем, готово једна схоластика, у коме је личност прецењена, украшена свим позитивним особинама, док је есенција или природа била веома потцењена. Између осталог, Јанарас и Зизјулас претварају личност у синоним слободе, док је природа синоним нужности (такође и у Богу). Може се констатовити да се све јереси које се односе на Свету Тројицу или на Христа, одликују, без изузетка, губљењем равнотеже између личности (или ипостаси) и природе (или суштине, есенције). То је,

међутим, једна суптилна равнотежа коју је цело православно Предање старало да одржи кроз векове по цену тешких теолошких борби и чак мучеништва.

Последице по православно учење

Какве ово последице има по православно бојословље и морал?

Укидајући ту равнотежу – дајући предност личности на штету природе – Јанарас и Зизјулас су развили једну нову, модерну, јерес: јерес „усиомаха” (противника природе). Али, како нас учи историја Цркве, свака јерес квари равнотежу у догми, и ланчаном реакцијом дохвата све што се на њу односи. Другим речима, свака јерес садржи мноштво других јереси (које једна другој понекад противрече!). На тај начин, више православних теолога је у Зизјуласовој мисли открило монархијанство, тритеизам, несторијанизам, докетизам, моноенергизам и монотелитизам (јереси из прошлости хришћанства, нап. В.Д.) Испоставља се такође да он пориче православно теологију божанских енергија а да подржава, као што је недавно изјавио на скупу посвећену Максиму Исповеднику одржаном у Београду, изванредан број католичких теолога, који у име томистичког учења помешаног са персонализмом, одбацују православно појам обожења. Зизјуласова теорија је у садашње време наишла на критике од стране већине православних теолога и патролога, и остало је само неколико српских епископа као и неколико америчких теолога који је подржавају. Један од ових је

недавно употребио Зизјуласов персонализам да би оправдао неступање у брак и да би отворио врата хомосексуалности, сматрајући да свака личност треба да изрази слободу у односу на природни детерминизам. Из овога се види докле може да доведе једна таква теорија.

Величина србских богослова

Добар сће ѿзнавалац и срѣскої боїословља, нарочийо дела Свейих Николаја и Јустина. Какав је, ѿ Вашем мишљењу, њихов доѣринос ѣправославној ѣеолоѣји данас?

Главна карактеристика великих православних теолога је у изражавању непроменљивог садржаја православног предања, у складу са њиховим личним искуством, и у односу на теолошке и духовне неопходности њихове епохе. Преподобни Јустин је посебно познат по двама монументалним делима: то су Догматика и Житија Светих. У првом делу, он је дао нашој епохи синтезу православне вере, која је потпуна утемељена на предању Светих Отаца и која се такође изражава у њиховом стилу, чији приступ није интелектуалан, већ опитни, у смислу да је теологија тесно повезана са духовним искуством доживљеним у Цркви, коју изражава.

Догматика преп. Јустина даје централно место Христу кога најчешће назива Богочовек, чиме наглашава да је Његово човечество нераздвојиво од Божества, као што је Његово Божество нераздвојиво од Његовог човечества, имајући нарочито у виду искушење хуманизма (кога преп.

Јустин назива, у једном од својих списа „аријанизмом модерног европског човека”). У свом делу Житија Светих он наглашава да је светост позив за човека и да би га постигао, хришћанима је потребан пример светих који су за њих узор. Својим конкретним и упечатљивим карактеристикама Житија Светих играју несумњиво већу улогу у приказивању људима нашег времена истине Христових обећања него што ту улогу остварају догматска дела.

Свети Николај Велимировић – чија дело добро познајем, с обзиром да се бавим издавањем његових књига на француском језику – је апсолутни геније. Он има дар да може да говори о разним видовима хришћанства на један дубок и леп начин, непрестано обнављајући своје теме. И у данашње време његове поуке садрже велику пастирску снагу и моћ уверавања захваљујући, између осталог, изузетној лепоти његовог стила и дубини његовог личног искуства као и чињеници да га је његово образовање – нарочито на Западу – упознало са извесним тенденцијама модерне философије и духовности. На пример, његово ремек – дело *Молиџве на језеру* представља моћну антитезу Ничеовом делу *Тако је говорио Заратустра* и његовој теорији о надчовеку и о негирању морала, који су утицали на модерно мишљење, што се осећа до данас. Он је један од ретких православних теолога који је, у неколико својих дела (каква су, на пример, *Индијска њисма*) одбацио истоњачку духовност инспирисану индуизмом и будизмом, која се одражава у покрету New Age који је утицао на модерну духовност – духовност без Бога и у сваком случају без Христа – и која, баш због тога, најављује епоху Апокалипсе.

Са те тачке гледишта Свети Николај Велимировић је пророк, од кога имамо још пуно да научимо.

РАЗГОВОР ВОДИО:

ВЛАДИМИР ДИМИТРИЈЕВИЋ

РАЗГОВОР ПРЕВЕО:

БЕРНАРД ЛЕ КАРО

Крај дела и Богу слава!

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

271.2-1

ДИМИТРИЈЕВИЋ, Владимир

Од личности до маске : Зизјуласовштина против светосавља /
Владимир Димитријевић. - Бања Лука : Романов ; Београд :
Романов књига, 2018 (Београд : Бањацграфика). - 343 стр ; 21 cm

Тираж 500.

ISBN 978-99955-96-36-1 (Романов)

COBISS.RS-ID 7260184